

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Antoni Józef ŻMUDA (1889–1916) – doktor filozofii, asystent Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, florysta, taksonom, autor pionierskich opracowań z zakresu ekologii („O roślinności jaskiń tatrzańskich” i paleobotaniki („Fossile Flora des krakauer Diluviums”) oraz wydawnictw zielnikowych: *Bryotheca polonica* i *Zooecidia Poloniae*.

Zdjęcie o wymiarach 6 × 9,3 cm wykonane w Atelier Adela w Krakowie w styczniu 1913 r. (zbiory rodzinne).

Opracowała i skanowanie wykonała:
wnuczka A. J. Żmudy – Lidia PASADYN-CIUK

Antoni Józef ŻMUDA (1889–1916) – botanik i paleobotanik, któremu świetnie zapowiadającą się karierę naukową przerwała tragiczna, przedwczesna śmierć podczas I wojny światowej. Zmobilizowany do armii austriackiej, w randze asystującego w służbie pomocniczej bakteriologów zginął w wyniku nieszczęśliwego wypadku.

Zdjęcie o wymiarach 5,8 × 8,6 cm wykonane w firmie fotograficznej A. Szuberta w Krakowie, 1916 r. (zbiory rodzinne).

Opracowała i skanowanie wykonała:
wnuczka A. J. Żmudy – Lidia PASADYN-CIUK

ROZSTANIA • OBITUARIES

**PROFESOR DR HAB. WŁADYSŁAW
BUGAŁA (1924–2008)**

Professor Władysław Bugała (1924–2008)

16 czerwca 2008 roku zmarł prof. dr hab. Władysław Bugała – dendrolog, wybitny znawca drzew.

Urodził się 24 kwietnia 1924 roku w Bartkowicach koło Radomska. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Bartkowicach a następnie kontynuował naukę w Gimnazjum Ogólnokształcącym w Częstochowie i w Szkole Rolniczej w Czernichowie, pomagając jednocześnie w gospodarstwie swoich rodziców. Z domu rodzinnego i szkoły wyniósł zainteresowania uprawą roli i przyrodą, co pozwoliło mu w przyszłości być wybitnym uczonym o dużej wiedzy praktycznej.

W 1945 roku rozpoczął studia na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego, które ukończył w 1948 roku. W czasie studiów w latach 1946 i 1947 odbył praktykę wakacyjną w ówczesnym Zakładzie Badania Drzew i Lasu w Kórniku i jeszcze jako student został zaangażowany tutaj do pracy przez profesora Stefana Białoboka. 1 listopada 1947 roku rozpoczął się naukowy życiorys Władysława Bugały. Był jednym z pierwszych, zaangażowanych wówczas pracowników. Studia i pierwsza praca sprawiły, że związał się już na zawsze z Wielkopolską.

Praca dyplomowa „Charakterystyka topoli w Arboretum Kórnickim” wykonana pod kierunkiem prof. Konstantego Steckiego, na szereg lat określiła kierunek jego zainteresowań. W jego dorobku naukowym znalazły się później gruntowne opracowania monograficzne topoli białej (*Populus alba* L.) i czarnej (*Populus nigra* L.) oraz liczne publikacje poświęcone rodzajowi *Populus*.

W 1960 roku uzyskał doktorat na Wydziale Biologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie monograficznego opracowania „Krytyczny przegląd odmian geograficznych i mieszańców *Populus alba* L. oraz studia nad tym gatunkiem w Dolinie Wisły”, a w 1967 roku habilitację na podstawie rozprawy „Systematyka euroazjatyckich topoli z grupy *Populus nigra* L.” Nominację profesorską otrzymał w 1975 roku, a tytuł profesora zwyczajnego w roku 1988.

Przebieg jego kariery naukowej związany był ściśle z Wielkopolską, dokładniej z Instytutem Dendrologii Polskiej Akademii Nauk. Wraz z osiągnięciem kolejnych stopni i tytułów naukowych następowało coraz bardziej odpowiedzialne zaangażowanie się w funkcjonowanie i struktury Instytutu. Przez wiele lat kierował Zakładem Introdukcji i Aklimatyzacji. W roku 1974 został zastępcą dyrektora Instytutu a po odejściu na emeryturę ówczesnego dyrektora prof. Stefana Białoboka w 1984 roku przejął pełną odpowiedzialność za losy Instytutu Dendrologii PAN. Funkcję dyrektora pełnił przez 16 lat do roku 1990, kiedy odszedł na emeryturę. Nie zerwał jednak formalnych związków

z Instytutem, został bowiem przewodniczącym jego Rady Naukowej.

W naukowym życiorysie Profesora Bugały były prace związane z introdukcją i aklimatyzacją drzew i krzewów oraz propagowaniem i popularyzacją ich wyników. Można powiedzieć, że był kontynuatorem działalności swoich wielkich poprzedników Tytusa i Jana Działyńskich, Władysława Zamoyskiego i Antoniego Wróblewskiego. W kręgu zainteresowań Profesora znalazły się takie rodzaje roślin drzewiastych jak: wspomniane wcześniej topole (*Populus*), lilaki (*Syringa*), jabłonie (*Malus*), różaneczniki i azalie (*Rhododendron*), metasekwoja (*Metasequoia*) i wiele innych. Jego publikacje obejmują ich opisy, studia nad aklimatyzacją, przede wszystkim mrozoodpornością, a także praktyczne rady kierowane do ogrodników, architektów zieleni, leśników i szkółkarzy, jak również do zwykłych miłośników roślin i kolekcjonerów.

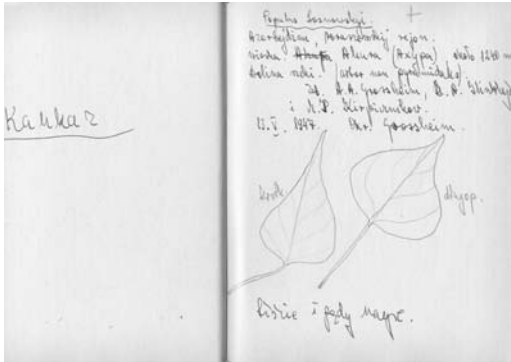
Kolejną niebagatelną sprawą, o której trzeba wspomnieć, jest autorstwo i współautorstwo podręczników oraz książek. Należy tu wymienić *Drzewoznawstwo* pod redakcją S. Białoboka i Z. Helwiga (1955), pierwsze tak szerokie opracowanie w Polsce, *Drzewoznawstwo* (z K. Borowiczem; 1965), oraz *Drzewa i krzewy dla terenów zieleni* (1979), *Drzewa i krzewy* (2000), *Drzewa iglaste* (1999), a ponadto także foldery, informatory i przewodniki po Arboretum Kórnickim z najnowszą pozycją w tej dziedzinie pt. *Spacer po Arboretum*. Profesor Bugała przyczynił się do osiągnięcia obecnej rangi Instytutu także poprzez swą pracę redakcyjną. Początkowo pełnił obowiązki sekretarza redakcji (1955–1980), a potem redaktora rocznika *Arboretum Kórnickie* (1981–1988), a od 1993 roku aż do śmierci, redaktora wielotomowej monografii drzew z serii *Nasze drzewa leśne*.

Jego publikacje dotyczą właściwie wszystkich

Ryc. 1. W drodze do puszczy – Białowieża, 1974.

Fig. 1. On the way to the Białowieża Forest in 1974.

Ryc. 2. Zapiski z Kaukazu 1960 r.

Fig. 2. Notes from the Caucasus 1960.

roślin drzewiastych rosnących w ogrodach botanicznych i arboretach naszego kraju. W swoich artykułach pisał o parkach dendrologicznych na ziemiach odzyskanych, o różnych zagadnieniach dotyczących uprawy roślin ozdobnych i rzadkich gatunkach drzew i krzewów wartych polecenia. Pisał łatwo wyjątkowo pięknym językiem.

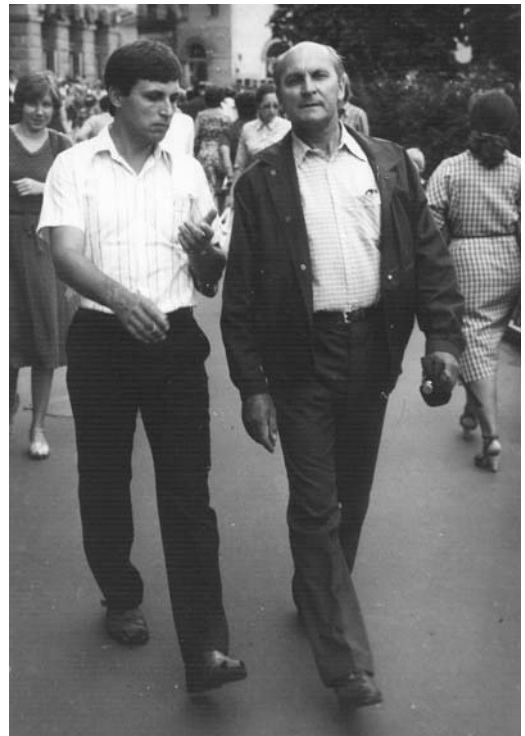
Niemalą część swej aktywności naukowej poświęcił Profesor Bugała kolekcjom Arboretum. Dzięki niemu kolekcje drzew i krzewów były ciągle wzbogacane o nowe gatunki i odmiany. Jako wieloletni kierownik Arboretum w strukturze Instytutu, wiele lat przed objęciem funkcji dyrektora, walnie przyczynił się do poszerzenia i utrzymania żywych zbiorów wielu grup roślin. Wymagało to urządzenia nowych powierzchni, na których funkcjonują systemy nawadniania, umożliwiające utrzymywanie odpowiednich warunków rozwoju roślin. Szczególne znaczenie ma zlokalizowanie części Arboretum na terenie Lasu Doświadczalnego Zwierzyniec. Ten fragment, dzięki specjalnym warunkom siedliskowym stanowi dziś wielce interesujący, udany eksperyment uprawy wielu gatunków, zarówno roślin iglastych: świerków, jodeł, cyprysików, szydlicy, cedrzyńca, jak i liściastych: magnolii, klonów a przede wszystkim różaneczników i azalii.

Trwałym pomnikiem menadżerskiej działalności Profesora jest drugi budynek Instytutu. Nowe pomieszczenia stały się w pewnym momencie warunkiem rozwoju Instytutu. W latach 1986–1987 w nowym gmachu znalazły

pomieszczenia biblioteka, zielnik i niektóre zakłady. Profesor Bugała wypromował 5 doktorów, był recenzentem wielu prac doktorskich i habiliacyjnych z zakresu drzewoznawstwa.

Profesor Bugała nie ograniczał swej działalności tylko do Instytutu Dendrologii, którym kierował przez 16 lat. Jako jeden z czołowych dendrologów w naszym kraju przewodniczył Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego od 1979 do 2000 roku, a następnie został jej honorowym przewodniczącym. Brał udział we wszystkich zjazdach sekcji, jego sylwetka figuruje na fotografii z pierwszego po wojnie zjazdu w Kórniku w 1948 roku.

Brał również czynny udział w pracach wielu organizacji i instytucji naukowych, jak np. Komitet Botaniki PAN, Rady Naukowe: Ogrodu Botanicznego PAN i Instytutu Botaniki PAN, Rady Naukowe Ogrodów Botanicznych: Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu,

Ryc. 3. W Kijowie z A. Kurdiuk.

Fig. 3. In Kiev with A. Kurdiuk.

Ryc. 4. Profesor posadził wiele drzew, 1995 r.

Fig. 4. Planting trees, 1995.

Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Łódzkiego, a także ogrodów botanicznych będących w gestii miast i Lasów Państwowych. Był również członkiem Rady Naukowej Instytutu Dendrologii PAN od początku jej istnienia.

Pozycja Profesora Władysława Bugały w nauce polskiej wymagała szerokich kontaktów międzynarodowych. Trudno byłoby wyliczyć wszystkie instytuty przyrodnicze, ogrody botaniczne i arboreta, od Azji Środkowej po krańce Europy, z którymi Profesor współpracował. W latach 1960. nawiązał kontakty z dendrologami czeskimi, węgierskimi, niemieckimi a później z krajów nadbałtyckich, które zaowocowały wspólnymi spotkaniami i wymianą pracowników (Ryc. 2, 3).

Jak już wspomniano wcześniej, był wybitnym znawcą topoli, którym poświęcił wiele lat swojej pracy. Drzewom tym pozostał wierny do końca życia. Widział ich miejsce w zieleni miast i w zadrzewieniach krajobrazowych. W ostatnich

latach irytowało go tzw. odmładzanie starych drzew topoli i innych gatunków w miastach i przy drogach oraz ich masowe wycinanie.

Jego wielką pasją były lilaki, których był miłośnikiem i wybitnym znawcą. W latach 1960. prowadził hodowlę i selekcję lilaków ottawskich (*Syringa ×prestoniae*), uzyskując oryginalne odmiany znane w kraju i za granicą, a także selekcję lilaka pospolitego (*S. vulgaris*), których to odmian nie zdążył opisać. Wcześniej, w 1964 roku, nazwał i opisał odmiany jaśminowców wyselekcjonowanych przez A. Wróblewskiego oraz mieszańce topoli wielkolistnych *Populus wilsocarpa*, których był autorem. Profesor był niezwykle spostrzegawczy, miał tzw. „oko”, potrafił z daleka rozpoznawać gatunki a nawet poszczególne odmiany topoli.

Prof. Bugała interesował się produkcją szkółkarską roślin ozdobnych, chętnie spotykał się ze szkółkarzami i był przez nich nadzwyczaj ceniony. Przez wiele lat opracowywał katalogi dla Szkółek Kórnickich. Był specjalistą z zakresu doboru drzew i krzewów dla zieleni miejskiej, zadrzewień drogowych i krajobrazowych, co było wynikiem jego wieloletnich badań i obserwacji.

Na koniec jeszcze kilka ciekawostek. Wśród pasji i zainteresowań Profesora poczesne miejsce zajmowało pszczelarstwo, był autorem licznych artykułów propagujących drzewa miododajne. Robił doskonałe fotografie, którymi ilustrował swoje publikacje.

Był doskonałym myśliwym, niegdyś rekordzistą i królem polowań, później wolał obserwować zwierzynę, niż do niej strzelać.

Profesor był nie tylko uczonym ale i praktykiem. Umiał posługiwać się szpadlem, okulizakiem, sierpakiem i sekatorem (Ryc. 4). Uczyl pracowników podstawowych czynności ogrodniczych i zabiegów agrotechnicznych. Lubił prace ogrodowe, a jego przydomowy ogródek był zawsze starannie uprawiany. Był towarzyski, chociaż nie lubił przebywać zbyt długo poza domem. Ciągnęły go pszczoły, ogródek i jego ukochane Arboretum, w którym mieszkał przez całe swoje pracowite życie. Znał lasy i zagadnienia związane z leśnictwem. W 2002 roku

Ryc. 5. Głaz pamiątkowy w Arboretum w Wirtach z tablicą dedykowaną profesorowi Władysławowi Bugała (fot. J. Suszka).

Fig. 5. Memorial stone in the Wirty Arboretum with the plate dedicated to professor Władysław Bugała (phot. J. Suszka).

został uhonorowany Kordelasem Leśnika Polskiego, najwyższym honorowym wyróżnieniem w leśnictwie.

Profesor Władysław Bugała należał do najwybitniejszych specjalistów w dziedzinie dendrologii ostatnich 60 lat. Był człowiekiem skromnym, rzeczowym w wypowiedziach, konkretnym w działaniu, życzliwym i pomagającym innym. I takim pozostanie w naszej pamięci.

Został pochowany na Cmentarzu Parafialnym w Kórniku 20 listopada 2008 roku. W Arboretum w Wirtach (Nadleśnictwo Kaliska) odsłonięto tablicę pamiątkową poświęconą Profesorowi, ufundowaną przez leśników gdańskich (Ryc. 5).

Tomasz BOJARCZUK

WYKAZ PUBLIKACJI

PROF. DR HAB. WŁADYSŁAWA BUGAŁY

- BUGAŁA W. 1948. *Populus Maximowiczii* Henry. *Przegląd Ogrodniczy* **25**(1): 23.
- BUGAŁA W. 1949. Krzewy z rodzaju *Hamamelis*. *Przegląd Ogrodniczy* **26**(1): 15–16.
- BUGAŁA W. 1949. Stan rezerwatu cisowego w Jasieniu pod Radomskiem. *Chrońmy Przyr. Ojczystą* **5**(1–3): 68–70.
- BUGAŁA W. 1950. Kilka uwag o tzw. topoli niekłańskiej. *Las Polski* **24**(6): 18–19.
- BUGAŁA W. 1950. Najważniejsze zylistki (*Deutzia*). *Przegląd Ogrodniczy* **27**(9): 335–336.
- BUGAŁA W. 1950. Tulipanowiec – *Liriodendron tulipifera* L. *Przegląd Ogrodniczy* **27**(7): 211–213.
- BUGAŁA W. 1951. *Abies concolor* Lindl. et Gord. *Przegląd Ogrodniczy* **27**(12): 363–364.
- BUGAŁA W. 1951. Euro-amerykańskie mieszańce topoli czarnych i ich praktyczne znaczenie oraz krótki przegląd prac hodowlanych nad topolami w ZSRR. *Sylwan* **95**(3–4): 324–338.
- BUGAŁA W. 1951. Kilka nowych odmian i mieszańców *Populus alba* L. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **21**(1–4): 43–47.
- BUGAŁA W. 1951. Mało znane czy niedoceniane orzechy. *Przegląd Ogrodniczy* **28**(1): 7–8.
- BUGAŁA W. 1951. Najpiękniejsze jabłonie ozdobne. *Przegląd Ogrodniczy* **28**(7): 7–8.
- BUGAŁA W. 1951. Określanie płci u topoli na podstawie zabarwienia liści. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **7**: 195–197.
- BUGAŁA W. 1951. Topole wielkoliste. *Przegląd Ogrodniczy* **28**(6): 18–20.
- BIAŁOBOK S., BUGAŁA W. 1951. Przegląd prac hodowlanych nad topolami i wyniki dotychczasowych obserwacji przeprowadzonych nad niektórymi mieszańcami topoli w Kórniku. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **7**: 130–158.
- BUGAŁA W. 1952. Kolumnowe odmiany cisa. *Przegląd Ogrodniczy* **29**(8): 48–49.
- BUGAŁA W. 1952. Najpiękniejsze gatunki irgi i ich możliwości uprawy w Polsce. *Przegląd Ogrodniczy* **29**(9): 24–28.
- BUGAŁA W. 1952. Nowe suchodrzewy w podstawowym doborze drzew i krzewów. *Przegląd Ogrodniczy* **29**(5): 30–32.
- BUGAŁA W. 1952. Prace hodowlane nad topolami prowadzone w Zakładzie Dendrologii i Pomologii w Kórniku. *Las Polski* **26**(9): 13–15.
- BUGAŁA W. 1952. Spostrzeżenia dendrologiczne na terenie ważniejszych parków województwa zielonogórskiego. *Prace Zakładu Dendrologii i Pomologii w Kórniku* (1952): 80–115.

BUGAŁA W. 1948. Dotychczasowe obserwacje najszybciej rosnących topoli w Kórniku. *Las Polski* **22**(5): 12–14.

BUGAŁA W. 1948. Drzewa i krzewy do zakładania żywopłotów. *Hasło Ogrodniczo-Rolnicze* **11**(7–8): 202–205.

BUGAŁA W. 1948. O kilku krzewach zdobiących park późną jesienią. *Hasło Ogrodniczo-Rolnicze* **11**(11–12): 12–14.

- BUGAŁA W. 1952. Zmienność leszczyny i dwie ciekawe odmiany *Corylus avellana* w Arboretum Kórnickim. *Przegląd Ogrodniczy* **29**(1): 43–44.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1952. Nowe odmiany *Malus purpurea* Rehd. *Acta Soc. Bot. Poloniae* **21**(4): 719–724.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1952. Stulecie odkrycia sekwoji (*Sequoia gigantea* Decne). *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **8**: 162–168.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1952. Ważniejsze drzewa i krzewy w niektórych parkach Polski zachodniej. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **8**: 321–352.
- BUGAŁA W. 1953. Krytyczne uwagi o kolekcjach drzew i krzewów w arboretum i ogrodach botanicznych oraz wymiana nasion między tymi instytucjami. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **9**: 167–174.
- BUGAŁA W. 1953. Krzewy przebarwiające jesienią liście na kolor czerwony. *Przegląd Ogrodniczy* **30**(10): 22–25.
- BUGAŁA W. 1953. Nowa systematyka dotychczasowego rodzaju *Cornus* L. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **9**: 205–209.
- BUGAŁA W. 1953. Nowy dobór topoli. *Las Polski* **27**(8): 1–4.
- BUGAŁA W. 1953. Pozyskiwanie i wysadzanie zrzesów topolowych. *Las Polski* **27**(9): 7–10.
- BUGAŁA W. 1953. *Quercus rubra* czy *Quercus borealis*. *Sylwan* **97**(2): 112–118.
- BUGAŁA W. 1953. Rodzaj *Aesculus* L. w Arboretum Kórnickim. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **9**: 184–194.
- BUGAŁA W. 1953. Teoria i praktyka obsadzania dróg publicznych. *Przegląd Ogrodniczy* **30**(10): 25–30.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1953. Osobliwości dendrologiczne Kórnicka. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **9**: 253–260.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1953. Park w Mużakowie. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **9**: 263–270.
- BUGAŁA W. 1955. Kolekcja topoli w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* **1**: 43–59.
- BUGAŁA W. 1955. Lilak ottawski (*Syringa Prestonae* McKelvey) i jego odmiany. *Arboretum Kórnickie* **1**: 131–141.
- BUGAŁA W. 1955. Rzadki gatunek magnolii. *Arboretum Kórnickie* **1**: 143–145.
- BUGAŁA W. 1955. Topole krajowe i obce, ich znaczenie gospodarcze. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **10**: 415–472.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1955. Opisy morfologiczne drzew i krzewów; skorowidze; wykaz skrótów nazwisk autorów. W: Z. HELLMIG, S. BIAŁOBOK (red.), *Drzewo-
znawstwo*. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa, s. 33–591.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1955. Rzadkie drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* **1**: 111–128.
- BUGAŁA W. 1956. Jesiony północnoamerykańskie uprawiane w Europie. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **11**: 288–301.
- BUGAŁA W. 1956. Kolekcja topoli w Arboretum Kórnickim. Cz. II. *Arboretum Kórnickie* **2**: 79–113.
- BUGAŁA W. 1956. Magnolie w Arboretum Kórnickim i możliwości ich uprawy w Polsce. *Arboretum Kórnickie* **2**: 45–77.
- BUGAŁA W. 1956. Topole północnoamerykańskie sekcji *Aigeiros* Duby i ich wpływ na uprawę topoli w Europie. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **11**: 225–261.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1956. Rzadkie drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* **2**: 127–143.
- BUGAŁA W. 1957. Co warto sadzić? Kasztanowiec drobnokwiatowy (*Aesculus parviflora*), Berberys koreański (*Berberis koreana*). *Ogród Park Krajobraz* **6**: 130.
- BUGAŁA W. 1957. Co warto sadzić? Katalpa (*Catalpa bignonioides*), wierzba krucha kulista (*Salix fragilis* Sphaerica), sumak octowiec (*Rhus typhina*), hortensja pnąca (*Hydrangea petiolaris*). *Ogród Park Krajobraz* **5**: 112–113.
- BUGAŁA W. 1957. *Davidia involucrata* Baill. – dawidia chińska. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **12**: 383–392.
- BUGAŁA W. 1957. Północnoamerykańskie topole sekcji *Tacamahaca* Spach i ich uprawa w Europie. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* **12**: 359–381.
- BUGAŁA W. 1957. Wpływ surowej zimy w 1955/56 r. na drzewa i krzewy w parkach Wielkopolski. *Przegląd Ogrodniczy* **34**(12): 22–24; **35**(1): 23–24.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1957. New varieties of *Malus purpurea* Rehd. *Arboretum Bulletin (Washington)* **20**(2): 48–49.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1957. Parki województwa zielonogórskiego. *Przr. Polski Zachodn.* **1**(1–2): 29–46.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1957. *Sorbus ×thuringiaca* Fritsch (*S. aucuparia* × *S. aria*) w Tatrach Polskich. *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* **20**: 68–74.
- BUGAŁA W. 1958. Co warto sadzić? Jodła koreańska (*Abies koreana*). *Ogród Park Krajobraz* **1**: 13.
- BUGAŁA W. 1958. Co warto sadzić? Wierzba japońska (*Salix elegantissima*). *Ogród Park Krajobraz* **3**: 71.
- BUGAŁA W. 1958. Jarzębiny jako drzewa ozdobne. *Przegląd Ogrodniczy* **35**(12): 21–25.

- BUGAŁA W. 1958. Kolekcja topoli w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 4: 123–163.
- BUGAŁA W. 1958. Mało znane odmiany lilaków. *Przegląd Ogrodniczy* 35(7): 25–28.
- BUGAŁA W. 1958. O niektórych gatunkach i odmianach wierzb drzewiastych. *Przegląd Ogrodniczy* 35(9): 24–27.
- BUGAŁA W. 1958. Rzadkie drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 3: 49–69.
- BUGAŁA W. 1958. Uprawa topoli dodatkowym źródłem dochodu dla gospodarstw rolnych. *Biuletyn Informacyjny* 4: 85–92.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1958. Mały przewodnik po Arboretum Kórnickim. Zakład Dendrologii i Pomologii Polskiej Akademii Nauk, Kórnik.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1958. Nowe odmiany drzew i krzewów otrzymane w Kórniku przez A. Wróblewskiego. *Arboretum Kórnickie* 3: 71–98.
- BUGAŁA W., CHYLARECKI H. 1958. Szkody mrozowe wśród drzew i krzewów Arboretum Kórnickiego wyrządzone w czasie zimy 1955/56 r. *Arboretum Kórnickie* 3: 112–220.
- BUGAŁA W. 1959. Wrażenia dendrologiczne z Kaukazu. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* 13: 95–110.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1959. Rzadkie drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 4: 165–181.
- BUGAŁA W. 1960. Krytyczny przegląd odmian geograficznych i mieszańców *Populus alba* L. oraz studia nad tym gatunkiem w dolinie Wisły. *Arboretum Kórnickie* 5: 5–138.
- BUGAŁA W. 1960. Park dendrologiczny w Soczi. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* 14: 111–117.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1961. Rzadkie drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 6: 131–142.
- BUGAŁA W., STECKI Z. 1961. Mieszańce *Populus Maximowiczii* Henry i dotychczasowe wyniki ich uprawy w Kórniku. *Arboretum Kórnickie* 6: 93–116.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1962. Rzadkie drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 7: 99–113.
- BUGAŁA W. 1963. Mało znane i piękne odmiany lilaków. *Owoce Warzywa Kwiaty* 3(10): 14–15; 3(11): 16–17.
- BUGAŁA W. 1964. Lilaki w Arboretum Kórnickim i dotychczasowe wyniki ich aklimatyzacji. *Arboretum Kórnickie* 9: 59–96.
- BUGAŁA W. 1964. Kórnickie odmiany jabłoni purpurowej. *Ogrodnictwo* 1(6): 173–175.
- BUGAŁA W. 1965. Metasekwoja – nowe drzewo iglaste dla terenów zielonych. *Ogrodnictwo* 2(2): 52–55.
- BUGAŁA W. 1965. O kilku cennych gatunkach jodeł. *Ogrodnictwo* 2(12): 365–367.
- BROWICZ K., BUGAŁA W. 1965. Drzewoznawstwo. Podręcznik dla techników ogrodniczych. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- BUGAŁA W., HLYNIOWA M. 1965. Szkody mrozowe w Arboretum Kórnickim wyrządzone przez surową zimę w roku 1962–63. *Arboretum Kórnickie* 10: 67–106.
- BUGAŁA W. 1967. Systematyka euroazjatyckich topoli z grupy *Populus nigra* L. *Arboretum Kórnickie* 12: 45–219.
- BUGAŁA W. 1968. Topole piramidalne, ich pochodzenie i historia uprawy. *Wszechświat* 1: 5–10.
- BUGAŁA W. 1969. Topola włoska i topola afgańska. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* 23: 39–62.
- BUGAŁA W. 1970. Grusza wierzbolistna. *Wszechświat* 11: 290–292.
- BUGAŁA W. 1970. Nowe odmiany jaśminowców (*Philadelphus*) wyhodowane w Kórniku przez A. Wróblewskiego. *Arboretum Kórnickie* 15: 51–60.
- BUGAŁA W. 1970. Nowe odmiany lilaka ottawskiego (*Syringa × Prestonae* McKelvey) otrzymane w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 15: 61–70.
- BUGAŁA W. 1971. Arboretum Kórnickie – Przewodnik. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- BUGAŁA W. 1973. Cele i zadania współczesnych arboretów. *Wiadom. Bot.* 17(2): 113–117.
- BUGAŁA W. 1973. Systematyka i zmienność. W: S. BIAŁOBOK (red.), Topole. Nasze drzewa leśne, 12. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań, s. 9–136.
- BUGAŁA W. 1975. Systematyka i zmienność. W: S. BIAŁOBOK (red.), Cis pospolity – *Taxus baccata* L. Nasze drzewa leśne, 3. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 18–38.
- BUGAŁA W., KLUCZYŃSKI B. 1975. Badania przydatności wybranych gatunków drzew i krzewów do rekultywacji skarp piaszczyn w Szczakowej. *Arboretum Kórnickie* 20: 345–373.
- BUGAŁA W. 1976. The cultivation of *Populus deltoides* and some of its hybrids in Poland. W: B. A. THIELGES, S. B. LAND Jr. (red.), Proceedings of the Symposium on eastern cottonwood and related species, Greenville, Mississippi, 28 Sept. – 2 Oct. 1976. Louisiana State University, Baton Rouge, s. 165–168.
- BUGAŁA W. 1977. Historia Arboretum w Kórniku. *Kwiaty* 4: 8–10.
- BOJARCZUK T., BUGAŁA W. 1977. Badania porównawcze

- wybranych odmian topoli z sekcji *Aigeiros*. *Arboretum Kórnickie* 22: 39–56.
- BUGAŁA W. 1978. Azalie i różaneczniki. *Kwiaty* 4: 2–3.
- BARTKOWIAK S., BUGAŁA W. 1978. *Populus ×wilsocarpa* nowy mieszaniec topoli otrzymany w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 23: 219–232.
- BUGAŁA W. 1979. Arboretum w Kórniku – Przewodnik. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- BUGAŁA W. 1979. Dorobek naukowy Instytutu Dendrologii w dziedzinie szkółkarstwa ozdobnego. Sprawozdanie z Konferencji szkółkarskiej „Co nowego w kwiaciarstwie”, 15.03.1979, Skierniewice. Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa, Skierniewice, s. 11–14.
- BUGAŁA W. 1979. Drzewa i krzewy dla terenów zieleni. Wyd. 1. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- BUGAŁA W. 1979. Jabłonie ozdobne te najpiękniejsze. *Kwiaty* 3: 6–7.
- BUGAŁA W. 1979. Nowe odmiany lilaka ottawskiego. *Kwiaty* 1: 6–7.
- BUGAŁA W. 1979. Selekcja i wybór roślin matecznych dla szkółkarstwa ozdobnego. W: Wegetatywne rozmnażanie drzew i krzewów, 14. Instytut Dendrologii PAN, Kórnik.
- BUGAŁA W. 1979. Topole w miastach. *Ogrodnictwo* 9(8): 246.
- BUGAŁA W. 1980. Jubileusz 35-lecia działalności naukowej prof. dr S. Białoboka w Instytucie Dendrologii PAN w Kórniku. *Arboretum Kórnickie* 25: 5–11.
- BUGAŁA W. 1980. Zasady sadzenia i pielęgnacji drzew i krzewów. W: Znaczenie, zakładanie i utrzymanie zadrzewień przydrożnych w województwie poznańskim. Zbiór referatów. Wojskowy Ośrodek Doskonalenia Kadr w Poznaniu. Instytut Dendrologii PAN w Kórniku, Kórnik, s. 66–77.
- BUGAŁA W., BOJARCUK T. 1980. Arboretum Kórnickie. Polpress, Poznań.
- BUGAŁA W., STRAUS H. 1980. Jabłonie ozdobne w Arboretum Kórnickim i dotychczasowe wyniki ich uprawy. *Arboretum Kórnickie* 25: 85–116.
- BOJARCUK T., BUGAŁA W., CHYLARECKI H. 1980. Zrejonizowany dobór drzew i krzewów do uprawy w Polsce. *Arboretum Kórnickie* 25: 329–375.
- BUGAŁA W., BOJARCUK T. 1981. Arboretum Kórnickie. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Poznań.
- BUGAŁA W. 1982. *Metasequoia glyptostroboides* – 35 lat uprawy w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 28: 101–112.
- BOJARCUK T., BUGAŁA W. 1984. Wpływ suszy w latach 1982–1983 na drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. *Arboretum Kórnickie* 29: 13–34.
- BUGAŁA W., CHYLARECKI H., BOJARCUK T. 1984. Dobór drzew i krzewów do obsadzania ulic i placów w miastach z uwzględnieniem kryteriów rejonizacji. *Arboretum Kórnickie* 29: 35–62.
- BUGAŁA W. 1985. *Rhododendron* im Park Wojsławice und anderen Grosseren Sammlungen dieser Gattung in Polen. W: Międzynarodowe Sympozjum, Sbornik referatu Zelen a životni prostředí, Průhonice, s. 243–246.
- BUGAŁA W. 1986. Kolekcje dendrologiczne i ich zadania dawniej, dzisiaj i w przyszłości. W: Rola arboretów w introdukcji nowych gatunków i odmian drzew i krzewów. Rogów 8–11 czerwca 1986.
- BUGAŁA W. 1986. Wpływ suszy w latach 1982–1985 na drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. W: Referaty i doniesienia, IV Ogólnokrajowe Seminarium Grupy Roboczej Mrozoodporność, 21–22.XI.1985, Kórnik. Wyd. Akademii Rolniczej, Poznań, s. 48–53.
- BUGAŁA W. 1986. Zadrzewienia śródpolne i przydrożne – zagrożenia i perspektywy rozwoju. W: Niektóre zagadnienia ochrony środowiska i krajobrazu w świetle aktualnych potrzeb kraju. (Materiały z konferencji). Wielkopolski Oddział Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa w Poznaniu, Poznań, s. 39–48.
- BUGAŁA W. 1987. Arboretum Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku. W: A. ŁUKASIEWICZ (red.), Ogrody botaniczne i arboreta w Polsce. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa, s. 93–103.
- BUGAŁA W. 1987. Wpływ suszy w latach 1982–1985 na drzewa i krzewy w Arboretum Kórnickim. *Sylwan* 131(4): 15–22.
- BUGAŁA W. 1989. Dekorativnye raznovidnosti jablon v Kurnikskom arboretum. W: Introdukcija i aklimatizacija derevev i kustarnikov, vyraščivanie novych sortov. Naukova Dumka, Kiev, s. 18–21.
- BUGAŁA W. 1989. Kurnikskij arboretum. W: Introdukcija i aklimatizacija derevev i kustarnikov, vyraščivanie novych sortov. Naukova Dumka, Kiev, s. 13–18.
- BUGAŁA W., BOJARCUK T. 1990. Arboretum Kórnickie. Polpress, Poznań.
- BUGAŁA W., BOJARCUK T., DOLATOWSKI J. 1990. Arboretum Kórnickie – przewodnik. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań.
- BUGAŁA W. 1991. Drzewa i krzewy dla terenów zieleni. Wyd. 2. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- BUGAŁA W. 1991. Lipy w zadrzewieniach. W: S. BIAŁOBOK (red.), Lipy – *Tilia cordata* Mill., *Tilia platyphyllos* Scop. Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 15. Polska Akademia Nauk, Instytut Dendrologii, Agencja Arkadia, Poznań, s. 237–248.
- BUGAŁA W. 1992. Prof. dr Stefan Białobok (1909–1992). *Arboretum Kórnickie* 37: 5–8.

- BUGAŁA W. (red.) 1993. Grab zwyczajny – *Carpinus betulus* L. Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 9. Polska Akademia Nauk, Instytut Dendrologii, „Sorus”, Poznań – Kórnik.
- BUGAŁA W. 1993. Instytut Dendrologii – 40 lat w Polskiej Akademii Nauk. *Wiadom. Bot.* 37(1/2): 135–140.
- BUGAŁA W. 1993. Przedmowa. W: W. BUGAŁA (red.), Grab zwyczajny – *Carpinus betulus* L. Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 9. Polska Akademia Nauk, Instytut Dendrologii, „Sorus”, Poznań – Kórnik, s. 5.
- BUGAŁA W. 1993. Prof. dr Stefan Białobok (1909–1992). *Wiadom. Bot.* 37(1/2): 110–112.
- BUGAŁA W. 1993. Przedślowie. W: S. BIAŁOBOK, A. BORATYŃSKI, W. BUGAŁA (red.), *Biologia sosny zwyczajnej*. „Sorus”, Poznań – Kórnik, s. 5.
- BUGAŁA W. 1993. The role of the Kórnik Arboretum in the development of Polish dendrology. W: A. ZEMANEK, B. ZEMANEK (red.), *Studies on the history of Botanical Gardens and Arboreta in Poland. Polish Bot. Studies, Guidebook Series 9*: 137–146.
- BIAŁOBOK S., BORATYŃSKI A., BUGAŁA W. (red.) 1993. *Biologia sosny zwyczajnej*. „Sorus”, Poznań – Kórnik.
- BUGAŁA W. 1994. 70 lat Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego. *Rocznik Sekcji Dendrologicznej PTB* 42: 5–10.
- BUGAŁA W. (red.) 1995. Jesion wyniosły – *Fraxinus excelsior* L. Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 17. „Sorus”, Poznań – Kórnik.
- BUGAŁA W. 1995. Przedmowa. W: W. BUGAŁA (red.), *Jesion wyniosły – Fraxinus excelsior* L. Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 17. „Sorus”, Poznań – Kórnik, s. 5–6.
- BUGAŁA W. 1996. Od Ogrodów Kórnickich do Instytutu Dendrologii. *Arboretum Kórnickie* 41: 5–13.
- BUGAŁA W., BOJARCZUK T. 1997. A Stroll around the Kórnik Arboretum. Grafika, Poznań.
- BUGAŁA W., BOJARCZUK T. 1997. Dobór drzew i krzewów do zadrzewienia dróg i autostrad płatnych. Związek Szkółkarzy Polskich oraz spółka komandytowa Zielen dla Autostrad, Kórnik.
- BUGAŁA W., BOJARCZUK T. 1997. Spacer po Arboretum Kórnickim. Grafika, Poznań.
- BUGAŁA W., BOJARCZUK T. 1997. Spaziergang durch das Arboretum in Kórnik. Grafika, Poznań.
- BUGAŁA W. 1998. Przegląd systematyki (Systematyka i rozmieszczenie geograficzne). W: A. BORATYŃSKI, W. BUGAŁA (red.), *Biologia świerka pospolitego*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań – Kórnik, s. 53–63.
- BORATYŃSKI A., BUGAŁA W. (red.) 1998. *Biologia świerka pospolitego*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań – Kórnik.
- BORATYŃSKI A., BUGAŁA W. 1998. Przedmowa. W: A. BORATYŃSKI, W. BUGAŁA (red.), *Biologia świerka pospolitego*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań – Kórnik, s. 5–7.
- BUGAŁA W., BOJARCZUK T. 1998. Nowe kolekcje drzew i krzewów w Arboretum Kórnickim na terenie Lasu Doświadczalnego Zwierzyniec. *Arboretum Kórnickie* 43: 85–95.
- BUGAŁA W. 1999. *Drzewa iglaste*. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- BUGAŁA W. (red.) 1999. *Klony*. Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 18. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań – Kórnik.
- BUGAŁA W. 1999. Przedmowa. W: W. BUGAŁA (red.), *Klony*. Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 18. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań – Kórnik, s. 5–6.
- BUGAŁA W. 2000. *Drzewa i krzewy*. Wyd. 3. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- BUGAŁA W., BOJARCZUK T. 2000. *Spacer po Arboretum „Sorus”*. Poznań – Kórnik.
- NAWROCKA –GRZEŚKOWIAK U., BUGAŁA W. 2000. *Arboretum Wirty – przewodnik*. Art.-Styl, Wirty-Zblewo.
- BUGAŁA W. 2001. Znaczenie gospodarcze drzew iglastych w leśnictwie i na terenach zieleni w Polsce. W: F. GOSPODARCZYK, J. HRYNKIEWICZ-SUDNIK (red.), *Rozmnażanie, zastosowanie i ochrona roślin zimozielonych na terenach zieleni*. Seminarium naukowe „Taragra” 2001, 22 czerwca 2001. Druk L. S. Kończyk, Wrocław.
- BOJARCZUK T., BUGAŁA W. 2001. Kórnik-Rogalin, przyroda i zabytki. W: M. WOJTERSKA (red.), *Szata roślinna Wielkopolski i Pojezierza Południowopomorskiego*. Przewodnik sesji terenowych 52. Zjazd PTB, 24–28 września 2001. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 329–334.
- BUGAŁA W., BOJARCZUK T. 2003. *Spacer po Arboretum Kórnickim 2003*. Przewodnik. Instar Geo, Kórnik.
- BUGAŁA W. (red.) 2006. *Dęby Quercus robur L., Quercus petraea (Matt.) Liebl.* Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 11. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań – Kórnik.
- BUGAŁA W. 2006. *Dęby w zadrzewieniach*. W: W. BUGAŁA (red.), *Dęby Quercus robur L., Quercus petraea (Matt.) Liebl.* Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 11. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań – Kórnik, s. 578–581.
- BUGAŁA W. 2006. Przedmowa. W: W. BUGAŁA (red.), *Dęby Quercus robur L., Quercus petraea (Matt.) Liebl.* Nasze drzewa leśne, monografie popularnonaukowe, 11. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań – Kórnik, s. 5–6.
- BUGAŁA W. 2006. *Rozpoznanie dendrologiczne na ziemiach*

zachodnich w latach 1950–1954. W: W. DANIELEWICZ (red.), Bogactwo, różnorodność oraz ochrona dendroflory w parkach i lasach Zachodniej Polski. Materiały Zjazdu Sekcji Dendrologicznej PTB. Zielona Góra. Sekcja Dendrol. PTB, Poznań, s. 7–10.

BUGAŁA W., BOJARCZUK T. 2006. Spacer po Arboretum. Grafika, Kórnik.

BUGAŁA W. 2007. Taxonomy. W: M. G. TJOELKER, A. BORATYŃSKI, W. BUGAŁA (red.), Biology and ecology of Norway Spruce. Forestry Sciences, 78. Springer, Dordrecht, s. 15–22.

TJOELKER M. G., BORATYŃSKI A., BUGAŁA W. (red.) 2007. Biology and ecology of Norway Spruce. Forestry Sciences, 78. Springer, Dordrecht.

BOJARCZUK T., BUGAŁA W., NOWAK-DYJETA K. 2009. Spacer po Arboretum Kórnickim. Betmor Poligrafia, Kórnik.

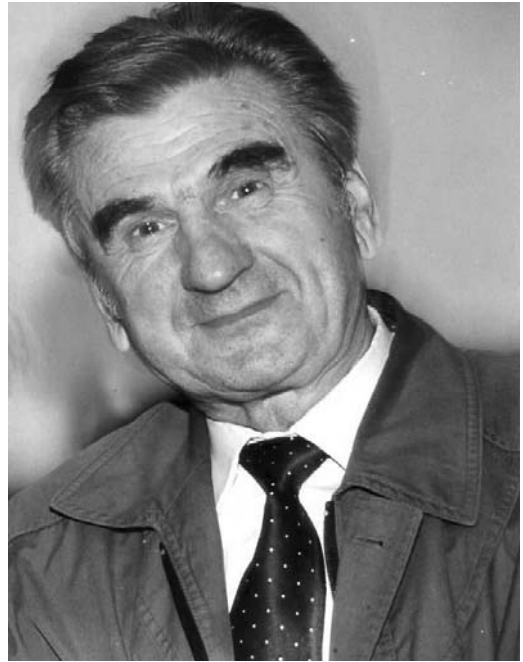
ROCZNICE, JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

75. ROCZNICA URODZIN PROFESORA STANISŁAWA CIEŚLIŃSKIEGO

75th anniversary of birthday of Professor Stanisław Cieśliński

Profesor Stanisław Cieśliński jest wybitnym lichenologiem, o bardzo dużych osiągnięciach naukowych i organizacyjnych, jest też autorem licznych publikacji naukowych, w większości oryginalnych prac badawczych, z których wiele na stałe weszło do kanonu literatury lichenologicznej polskiej i europejskiej. Rzetelność i dokładność badań, nowatorskie rozwinięcie metody kartogramów ekologicznych, liczne gatunki nowe dla kraju – to tylko niektóre z wielu osiągnięć prof. S. Cieślińskiego. Jego prace były i są wzorem dla następnych pokoleń lichenologów.

Stanisław Cieśliński urodził się 20 kwietnia 1935 roku w podradomskiej miejscowości – Makowiec. Wychowywał się w ośmioosobowej rodzinie utrzymującej się z małego gospodarstwa rolnego i dodatkowej pracy ojca

w charakterze cieśli. Do szkoły podstawowej uczęszczał w rodzinnej miejscowości. Dalszą naukę podjął w Liceum Pedagogicznym w Radomiu, które ukończył w 1953 roku. Zgodnie z ówczesnie obowiązującym prawem, otrzymał nakaz pracy w Młodzieżowym Domu Kultury w Radomiu, bez możliwości podjęcia studiów. Po roku pracy zawodowej uzyskał odroczenie nakazu pracy celem podjęcia studiów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi. Po zlikwidowaniu tej uczelni, kontynuował naukę na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego. Już wtedy porosty stały się szczególnym przedmiotem Jego zainteresowań. Pracę magisterską pt. *Porosty Pasma Łysogórskiego w Górach Świętokrzyskich* wykonał w Zakładzie Ewolucjonizmu Uniwersytetu Łódzkiego, kierowanym przez prof. Benedykta Halicza, uzyskując w 1958 roku dyplom magistra biologii. W tym samym roku zawarł związek małżeński z Lucyną Tyczyńską – nauczycielką. Ma dwoje dzieci: Beatę i Grzegorza (bliźniaki).

Po ukończeniu studiów rozpoczął pracę zawodową w szkolnictwie podstawowym i średnim w Radomiu, m.in. w Wojskowym Ośrodku

Szkolenia Ogólnokształcącego przy Oficerskiej Szkole Lotniczej w Radomiu i w Szkole Podstawowej Nr 1 (w międzyczasie zniesiono nakaz pracy). W 1961 roku, kiedy w Studium Nauczycielskim w Radomiu otwarto nowy kierunek studiów – biologię, otrzymał propozycję objęcia pracy w tej szkole w charakterze wykładowcy. Prowadził zajęcia dydaktyczne z zakresu botaniki, biologii ogólnej, dydaktyki biologii i higieny szkolnej. W tym okresie zapoczątkował badania lichenologiczne zmierzające do przygotowania rozprawy doktorskiej. Po likwidacji kierunku biologicznego w Studium Nauczycielskim w 1965 roku, kontynuował pracę zawodową w szkolnictwie średnim w Radomiu, m.in. w Technikum i Zasadniczej Szkole Zawodowej Zakładów Metalowych w Radomiu, gdzie pełnił funkcję zastępcy dyrektora do spraw pedagogicznych. Kiedy uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych w 1968 roku, powierzono mu obowiązki inspektora szkolnego w ówczesnym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Radomiu. Po trzech latach pracy na tym stanowisku, na własną prośbę, podjął pracę w Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kochanowskiego w Radomiu. W owym czasie była to przodująca szkoła w regionie i kraju, zwana „kuźnią olimpijczyków”. Pełnił funkcję dyrektora tego Liceum do chwili podjęcia pracy w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach, w 1973 roku.

Stopień doktora nauk przyrodniczych uzyskał w 1968 roku na podstawie rozprawy pt. *Porosty (Lichenes) Gór Świętokrzyskich*. Promotorem był prof. Benedykt Halicz, kierownik Katedry Ewolucjonizmu Uniwersytetu Łódzkiego, a recenzentami: prof. Józef Motyka i prof. Jakub Mowszowicz.

W okresie pracy zawodowej w szkolnictwie na terenie Radomia rozwinięcie szerszej działalności naukowej było niezwykle trudne. Nie był w stanie zorganizować własnego warsztatu naukowego. Nie uzyskał jakiegokolwiek zaplecza lokalowego i finansowego, a działalność ta była traktowana jako jego prywatna sprawa. Na pracę naukową wykorzystywał chwile wolne od obowiązków zawodowych (niedziele, święta, wakacje itp.). W okresie tym opublikował kilkanaście

prac, poświęconych głównie porostom regionu radomskiego i Gór Świętokrzyskich. Wspólnie z dr. Edwardem Brózem, również nauczycielem szkół średnich w Radomiu, opublikowali obszerny *Przewodnik przyrodniczy po okolicach Radomia* z materiałami pomocniczymi dla nauczycieli biologii Radomia i okolic. Opracowanie to, pionierskie na ówczesne czasy, uzyskało przychylne recenzje w ogólnopolskich czasopismach przyrodniczych.

W okresie „radomskim” S. Cieśliński aktywnie działał w Radomskim Towarzystwie Naukowym inspirując badania w regionie, organizował sesje naukowe i popularnonaukowe związane z ochroną przyrody i środowiska. Przez kilka lat pełnił funkcję zastępcy prezesa tego Towarzystwa. W uznaniu zasług otrzymał godność członka honorowego Towarzystwa oraz szereg wyróżnień i odznaczeń za działalność na rzecz regionu, np.: Złotą Odznakę Związku Nauczycielstwa Polskiego (1971, nagrodę indywidualną I stopnia Ministra Oświaty i Wychowania (1972), Złoty Krzyż Zasługi (1972), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1974), nagrodę wojewody radomskiego im. Jana Kochanowskiego (1982).

W 1973 roku, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach (obecnie Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego) powołany został nowy kierunek studiów – biologia. Na prośbę władz Uczelni S. Cieśliński podjął tam pracę na stanowisku docenta kontraktowego. Od tego czasu aktywnie uczestniczył w organizacji nowoutworzonego kierunku, obecnie Instytutu Biologii. Od podstaw zorganizował Zakład Botaniki, którego został kierownikiem i obowiązki te pełnił bez przerwy przez okres 33 lat, tj. do chwili przejścia na emeryturę w 2006 roku. Mimo ogromu prac organizacyjnych, rozwijał swą działalność naukową, powiększał dorobek naukowy i przygotował rozprawę habilitacyjną pt. *Udział oraz rola diagnostyczna porostów naziemnych w zbiorowiskach roślin naczyniowych Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej i jej pobrzeży*. Stopień doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie ekologii roślin uzyskał w 1980 roku na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Ryc. 1. W trakcie IV Zjazdu Lichenologów Polskich (Krempna, 1985). Od lewej: Stanisław Cieśliński, Urszula Bielczyk, Ryszard Kozik, Natalia Glazik (fot. H. Wójciak).

Fig. 1. During the 4th Congress of Polish Lichenologists (Krempna, 1985). From the left: Stanisław Cieśliński, Urszula Bielczyk, Ryszard Kozik, Natalia Glazik (phot. H. Wójciak).

Recenzentami dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej byli: prof. Tadeusz Sulma, prof. Janusz B. Faliński i doc. Zygmunt Tobolewski. Tytuł naukowy profesora nauk przyrodniczych uzyskał w 1989 roku, a stanowisko profesora zwyczajnego w 1995 roku.

Zainteresowania badawcze prof. S. Cieślińskiego skupiają się na porostach (zlichenizowanych grzybach), w mniejszym zakresie dotyczą roślin naczyniowych, ochrony przyrody, zagadnień dydaktycznych. Problematyce lichenologicznej poświęcona jest Jego praca magisterska, doktorska, habilitacyjna i zdecydowana większość dorobku naukowego, obejmującego ponad 135 prac naukowych, opublikowanych zarówno w czasopismach krajowych, jak zagranicznych. Publikacje naukowe oparte są na wynikach rzetelnych badań terenowych, które obejmują Jego rodzinną ziemię kielecką (Okręg

Radomski, głównie Puszcę Kozienicką, a także Góry Świętokrzyskie) oraz cały region północno-wschodniej Polski. Te ostatnie prowadzone były początkowo wspólnie z prof. Zygmuntem Tobolewskim z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, z którym połączyła go przyjaźń. Podczas badań na terenie Puszczy Białowieskiej współpracował z prof. Januszem B. Falińskim, kierownikiem Stacji Geobotanicznej Uniwersytetu Warszawskiego w Białowieży. W 1992 roku prof. Cieśliński uczestniczył w badaniach naukowych pod kierunkiem prof. Falińskiego na Syberii Zachodniej (rejon Nowosybirsk). Efektem badań terenowych, obok publikacji, jest zgromadzona bogata kolekcja porostów, przechowywana w zielniku Zakładu Botaniki Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego (KTC). Stanowi ona ważny materiał dokumentacyjny, naukowy i dydaktyczny.

Swoje bogate zbiory Profesor zawsze chętnie udostępnia m.in. do lichenologicznych studiów taksonomicznych czy chorologicznych.

Główne kierunki badań naukowych prof. S. Cieślińskiego dotyczą różnorodności gatunkowej porostów, ich ekologii, rozmieszczenia geograficznego, roli w strukturze i dynamice roślinności, zagrożeń i ochrony. W każdym z tych nurtów badawczych osiągnął znaczące wyniki. W zasadniczym zakresie przyczynił się do poszerzenia wiedzy o krajowej biocie porostów i towarzyszącym jej zagadnieniom ekologicznym i geograficznym. Różnorodność gatunkową porostów rozpatruje w powiązaniu ze zbiorowiskami roślinnymi. Problematyka ta przewija się w szeregu opracowań, a najpełniejszy swój wyraz znalazła w rozprawie habilitacyjnej. Badania te rozwijał m.in. uczestnicząc w zespołowym i interdyscyplinarnym projekcie CRYPTO pt. *Rola roślin zarodnikowych w strukturze i funkcjonowaniu zbiorowisk leśnych Białowieskiego Parku Narodowego*, koordynowanym przez prof. J. B. Falińskiego. Prof. Cieśliński jest także współautorem listy gatunków porostów – wskaźników lasów puszczańskich oraz autorem listy porostów, które mogą być wykorzystywane do oceny stopnia antropogenicznych przeobrażeń zbiorowisk leśnych (lasy pochodzenia pierwotnego, lasy naturalne, regenerujące się lasy gospodarcze, lasy gospodarcze, zdegenerowane zbiorowiska leśne).

W dorobku naukowym prof. Cieślińskiego znalazły odzwierciedlenie aktualne problemy badawcze związane z oddziaływaniem gospodarki człowieka na biotę i zbiorowiska porostów oraz wynikające stąd kwestie ich wymierania i ochrony. Jest ponadto współautorem trzech kolejnych wydań krajowej czerwonej listy porostów oraz autorem i współautorem czterech podobnych regionalnych opracowań (Góry Świętokrzyskie, Puszcza Białowieska, Puszcza Kozienicka, Polska północno-wschodnia). Jest współredaktorem kilku tomów seryjnego wydawnictwa Instytutu Botaniki im W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie pt. *Atlas of the Geographical Distribution of Lichens in Poland*. Obszerne, monograficzne opracowanie pt. *Atlas*

rozmieszczenia porostów (Lichenes) w Polsce Północno-Wschodniej zostało wyróżnione przez Oddział Poznański Polskiego Towarzystwa Botanicznego medalem Zygmunta Czubińskiego za najlepszą monografię regionalną (2004).

Prof. Stanisław Cieśliński dał się poznać jako wspaniały dydaktyk i wychowawca. Tej działalności poświęcił wiele czasu i wysiłku. Bardzo dbał o poziom naukowy swojej kadry i proces dydaktyczny w Zakładzie Botaniki. Pracownie dydaktyczne zostały profesjonalnie urządzone i wyposażone. Opracowywano informatory dla studentów. Szczególną wagę przywiązywał do zajęć ze studentami w terenie (wycieczki, obozy naukowe). Profesor prowadził zajęcia dydaktyczne z botaniki systematycznej, wykłady monograficzne z ochrony przyrody, bioindykacji, a także seminarium magisterskie i zajęcia terenowe. W 2005 roku Zakład Botaniki stworzony przez Prof. Cieślińskiego obchodził jubileusz 30-lecia istnienia. Z okazji tej uroczystości przygotowano publikację (S. Cieśliński (red.). 2005. *30 lat Zakładu Botaniki, Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego*. Instytut Biologii, Kielce), w której przedstawiono historię Zakładu, bazę dydaktyczną i badawczą, proces dydaktyczny, tematykę badawczą, ważniejsze osiągnięcia naukowe i organizacyjne. Zawarte tam materiały wskazują na ogrom włożonej pracy w budowę od podstaw ośrodka badań botanicznych.

Wykształcił liczną rzeszę studentów; pod Jego kierunkiem wykonano liczne prace magisterskie z zakresu szeroko pojętej botaniki. Był promotorem jednej rozprawy doktorskiej, recenzentem 20 prac doktorskich, 6 habilitacyjnych, opiniował dorobek 6 kandydatów do tytułu profesora i członka korespondenta PAN oraz 7 na stanowisko profesora. Ponadto wykonał kilkadziesiąt recenzji wydawniczych oraz opinii projektów badawczych. Warto tutaj zaznaczyć, że Profesor ma wielu nieformalnych uczniów i nie będzie przesadą stwierdzenie, że jest nauczycielem większości pracujących obecnie w Polsce specjalistów od porostów. Zawsze chętnie służy pomocą i zyczliwie dzieli się swoją wiedzą i doświadczeniem.

Prof. S. Cieśliński pracując w Uczelni nie zerwał kontaktów i współpracy ze środowiskiem nauczycielskim, z którego się wywodzi. Przez dziewięć lat pełnił obowiązki przewodniczącego Kieleckiego Okręgu Olimpiady Biologicznej dla Uczniów Szkół Średnich. Uczestniczył w różnych formach doskonalenia nauczycieli. Był członkiem Państwowej Komisji Egzaminów Kwalifikacyjnych dla Nauczycieli i przewodniczącym Komisji Egzaminacyjnej do spraw stopni specjalizacji zawodowej nauczycieli biologii. Prowadził wykłady, seminaria, organizował wycieczki na różnego rodzaju kursach dokształcających dla nauczycieli biologii.

Cieszył się uznaniem w środowisku macierzystej Uczelni. Wyrazem tego mogą być pełnione funkcje w administracji akademickiej, w tym zastępcy dyrektora (1974–1978)

Ryc. 2. Spotkanie trojga lichenologów (Janów Lubelski, 1999). Od lewej: Krystyna Czyżewska, Jan Bystrek, Stanisław Cieśliński (fot. H. Wójciak).

Fig. 2. Meeting of three lichenologists (Janów Lubelski, 1999). From the left: Krystyna Czyżewska, Jan Bystrek, Stanisław Cieśliński (phot. H. Wójciak).

i dyrektora Instytutu Biologii (1987–1991), dziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego (1978–1982), prorektora (1982–1984) i rektora (1996–1999).

Docenić również należy duży talent naukowo-organizacyjny Prof. S. Cieślińskiego oraz obszerną i różnorodną działalność na tym polu. Zorganizował wiele konferencji i sympozjów naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Ważniejsze z nich, to m.in.:

- Sympozjum poświęcone Profesorowi Zygmuntowi Czubińskiemu (10 X 1987) w 20 rocznicę Jego śmierci, połączone z odsłonięciem tablicy pamiątkowej na frontonie rodzinnego domu Profesora w Kielcach.

- 19th International Phytogeographic Excursion. Flora and Vegetation of Poland, Changes, Management and Conservation 1928–1988. Organizatorem był Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie; Prof. S. Cieśliński był odpowiedzialny za piąty etap tego kongresu – Góry Świętokrzyskie (23–27 VII 1989).

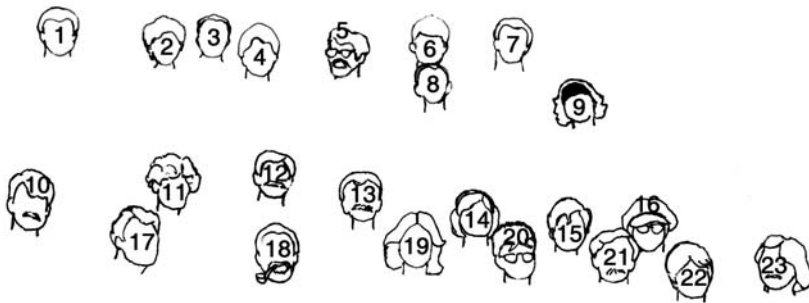
- 49 Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Kielcach (1–5 IX 1992). Organizacja, program i przebieg Zjazdu uzyskały bardzo dobrą opinię (por. *Wiadomości Botaniczne* 37(1–2), 1993).

- Walne zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Kielce, 17 VI 1994.

- Sympozja Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów (1989, 2007).

Przez szereg lat był członkiem Komisji Ochrony Przyrody Państwowej Rady Ochrony Przyrody (1992–1995), członkiem Komitetu Ochrony Przyrody PAN (1981–2006) i Komitetu Botaniki PAN (1993–2006), członkiem kilku Rad Naukowych (Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, 1993–2006; Białowiecki Park Narodowy, 1987–2004; Świętokrzyski Park Narodowy, 1984–2000: vice przewodniczący 1989–1994, przewodniczący 1994–2000) oraz członkiem Komitetów Redakcyjnych czasopism (*Acta Mycologica*, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica*, *Monographiae Botanicae*, *Wiadomości Botaniczne*).

Szczególną aktywność wykazuje Prof.

Ryc. 3. Uczestnicy IX Zjazdu Lichenologów Polskich podczas sesji terenowej na Pogórze Przemyskim w 1993 roku (fot. J. Hordowski).

Fig. 3. Participants at the 9th Congress of Polish Lichenologists during a field session in Pogórze Przemyskie (Przemysł Foothills) in 1993 (phot. J. Hordowski).

1 – Stanisław Cieśliński, 2 – Katarzyna Radecka, 3 – Robert Kościelniak, 4 – Ryszard Kozik, 5 – Ludwik Lipnicki, 6 – Zbigniew Hałaszk, 7 – Jan Bereźnicki, 8 – Jolanta Miądlukowska, 9 – Hanna Wójciak, 10 – Paweł Gawroński, 11 – Lucyna Śliwa, 12 – Paweł Czarnota, 13 – Wiesław Fałtynowicz, 14 – Maria Kossowska, 15 – Beata Sagin, 16 – Marcin Wierzba, 17 – Kazimierz Glanc, 18 – Janusz Nowak, 19 – Laura Betleja, 20 – Natalia Głazik, 21 – Józef Kiszka, 22 – Urszula Bielezyk, 23 – Jerzy Piórecki.

S. Cieśliński w pracach na rzecz Polskiego Towarzystwa Botanicznego, którego członkiem jest od 1974 roku. Był organizatorem pierwszego Ogólnopolskiego Spotkania Lichenologów Polskich, które odbyło się w Kielcach (7–9 VI 1983). Poza częścią naukową, Spotkanie poświęcone było powołaniu do życia samodzielnej Sekcji Lichenologicznej w ramach PTB. Kilka lat wcześniej na sympozjum w Smardzewicach

utworzona została podsekcja Lichenologiczna w ramach Sekcji Mykologicznej. Początkowo był sekretarzem (1983–1986), a następnie zastępcą przewodniczącego (1986–1989) i przewodniczącym Sekcji (1989–1992). Działalność Prof. Cieślińskiego została doceniona przez botaników kieleckich, którzy wybrali go na przewodniczącego Kieleckiego Oddziału PTB (1986–1992), a następnie szerokie grono botaników powierzyło

mu funkcję wiceprezesa Zarządu Głównego PTB (1992–1998) i przewodniczącego Głównej Komisji Rewizyjnej PTB (1998–2001).

Uczestniczył i nadal bierze aktywny udział w wielu gremiach i organach opiniotwórczych i doradczych w regionie kieleckim, np. w Wojewódzkiej Komisji (obecnie Regionalna Rada) Ochrony Przyrody w Kielcach, gdzie przez kilka lat pełnił funkcje zastępcy przewodniczącego Komisji. W latach 1986–1989 pełnił funkcję prezesa Zarządu Kieleckiego Towarzystwa Naukowego. Od lat współpracuje z Radą Społeczno-Naukową (członek, przewodniczący) Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych.

Prof. S. Cieśliński zaangażował się w budowę ogrodu botanicznego w Kielcach. Prace rozpoczęto w 1986 roku, wybrano lokalizację, opracowana została dokumentacja techniczna. Po trzech latach, w wyniku zmian ustrojowych w Polsce, prace te zostały przerwane. Wznowiono je w 2005 roku. Tym razem jest to inicjatywa całkowicie

udana. Wybrano teren, opracowano kompletną dokumentację techniczno-kosztorysową, a w 2009 roku rozpoczęto zagospodarowywanie terenu ogrodu. Prace kontynuowane są w 2010 roku (ogrodzenie, budowa zbiorników wodnych, planowane są pierwsze nasadzenia roślin). Prof. S. Cieśliński aktywnie uczestniczył we wszystkich pracach przygotowawczych i organizacyjnych związanych z rozpoczęciem budowy ogrodu. Był ponadto organizatorem i współorganizatorem w Kielcach dwóch konferencji Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów (1989, 2007).

Za swoje wybitne zasługi na rzecz macierzystej Uczelni i regionu Prof. S. Cieśliński otrzymywał różnego rodzaju nagrody i wyróżnienia, np. nagrody indywidualne III stopnia Ministra Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Techniki (1975, 1981), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1979), Ministra Edukacji Narodowej (1989), nagrodę im. S. Staszica wojewody Kieleckiego (1990), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2001) i inne.

Ryc. 4. Prezydium Walnego Zgromadzenia Delegatów PTB (1994) podczas uchwalania nowego statutu PTB. Od lewej: Zbigniew Mirek, Stefan Zajączkowski, Stanisław Cieśliński, Krzysztof Rostański.

Fig. 4. Presiding officers at General Meeting of Delegates to the Polish Botanical Society (1994) while establishing the charter of the Society. From the left: Zbigniew Mirek, Stefan Zajączkowski, Stanisław Cieśliński, Krzysztof Rostański.

Ryc. 5. Lucyna i Stanisław Cieśliński w dniu 75. rocznicy urodzin Profesora.

Fig. 5. Lucyna and Stanisław Cieśliński – Professor's 75th birthday.

Jubileusz 75 rocznicy urodzin jest okazją do złożenia Panu Profesorowi gratulacji z tytułu dotychczasowych dokonań oraz złożenia najserdeczniejszych życzeń dobrego zdrowia, szczęścia i wszelkiej pomyślności oraz sił i zapału do realizacji kolejnych planów i zamierzeń. Pragnę również w imieniu społeczności lichenologicznej pięknie podziękować Drogiemu Jubilatowi za przekazaną wiedzę, wsparcie, szczere zaangażowanie w życzliwą pomoc, której często doświadczaliśmy zarówno na płaszczyźnie zawodowej, jak i ludzkiej. Liczymy na dalszą obecność Pana Profesora w naszym lichenologicznym gronie.

– *Naukowcy Przełomu Wieków*. Helion, Gliwice, 2001; *Kto jest kim w Kielcach*. Informator Biograficzny, 1. Oficyna Wydawnicza Kucharski, Toruń, 2002; *Kto jest kim w Polsce*, edycja IV. Wyd. Polskiej Agencji Informacyjnej S.A., Warszawa, 2002; *30 lat Zakładu Botaniki*, Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego, Instytut Biologii, Kielce, 2005; *Złota Księga Nauki Polskiej – Naukowcy Zjednoczonej Europy*. Polski Instytut Biograficzny, Helion, Gliwice, 2006; *Złota Księga Nauk przyrodniczych*. Polski Instytut Biograficzny, Helion, Gliwice, 2009.

Urszula BIELCZYK

WAŻNIEJSZE BIOGRAMY

Kto jest Kim w Botanice Polskiej. Wyd. Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN, 1995; *Współcześni uczeni polscy*. Słownik biograficzny. I. Ośrodek Przetwarzania Informacji, (brak daty wydania); *Złota Księga Nauki Polskiej 2000*

WYBRANE PUBLIKACJE PROF. STANISŁAWA CIEŚLIŃSKIEGO Z ZAKRESU LICHENOLOGII

CIEŚLIŃSKI S. 1967. Flora porostów modrzewia polskiego (*Larix polonica* Racib.). *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego*, Ser. 2 23: 35–45.

BRÓZ E., CIEŚLIŃSKI S. 1971. Przewodnik przyrodniczy

- po okolicach Radomia. – Vicinity of Radom – natural guidebook. Radomskie Tow. Nauk., Radom.
- CIEŚLIŃSKI S., HALICZ B. 1971. Studia nad zespołami porostów Gór Świętokrzyskich. – Research on the lichen associations occurring in the Świętokrzyskie Mountains. *Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Prace Wydziału III Nauk Matematyczno-Przyrodniczych* **111**: 7–60.
- CIEŚLIŃSKI S. 1973. Charakterystyka florystyczna oraz ochrona szaty roślinnej Okręgu Radomsko-Kozienickiego. – [Floristics characteristics and protection of the vegetation of the Radom-Kozienice district.]. *Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego* **10**(1–2): 41–53.
- CIEŚLIŃSKI S. 1974. Flora epifityczna porostów miasta Radom. – [The epiphytic flora of lichens in the city of Radom.]. *Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego* **11**(3–4): 169–184.
- CIEŚLIŃSKI S. 1975. Stan oraz wyniki badań nad florą porostów Gór Świętokrzyskich. – The status and hitherto obtained results on investigation in the flora of lichens of the Holy Cross Mts. *Chrońmy Przyr. Ojczyznę* **31**(4): 18–23.
- CIEŚLIŃSKI S. 1975. Wykaz stanowisk porostów epifitycznych miasta Radomia. – [List of localities of epiphytic lichens in Radom]. *Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego* **12**(1–2): 177–186.
- BRÓZ E., CIEŚLIŃSKI S. 1976. Rezerwat modrzewia polskiego Ciechostowice w Górach Świętokrzyskich. *Ochrona Przyrody* **41**: 155–178.
- CIEŚLIŃSKI S. 1978. Porosty rezerwatu Zagożdżon w Puszczy Kozienickiej. – Lichens of the Zagożdżon reserve in the Kozienice Forest (Central Poland). *Fragm. Florist. Geobot.* **24**(3): 467–484.
- CIEŚLIŃSKI S. 1979. Udział oraz rola diagnostyczna porostów naziemnych w zbiorowiskach roślin naczyniowych Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej i jej pobrażczy. – Participation and diagnostic role of the terricolous lichens in the vascularplant communities in the Kielecko-Sandomierska Upland and its periphery. Wyd. WSP w Kielcach, Kielce.
- CIEŚLIŃSKI S. 1981. Nowe i bardziej interesujące gatunki porostów naziemnych na Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej i jej pobrażczach. – New and more interesting species of tericolous lichens in the area of the Kielecko-Sandomierska Upland and its periphery. *Fragm. Florist. Geobot.* **27**(3): 527–539.
- CIEŚLIŃSKI S., BYSTREK J. 1982. Gatunki rodzaju *Usnea* Wigg. emend. Mot. na obszarze Gór Świętokrzyskich i ich wymiaranie. – Species of the genus *Usnea* Wigg. emend. Mot. in Świętokrzyskie Mountains and their outskirts. *Rocznik Świętokrzyski* **10**: 101–118.
- CIEŚLIŃSKI S., TOBOROWICZ K., SEPSKI S. 1982. Wpływ emisji przemysłu cementowo-wapienniczego na florę porostów epifitycznych na obszarze Kieleckiego Okręgu Eksploatacji Surowców Wapienniczych. – The influence of cement and lime plants on the epiphytic lichen flora in the Kielce Region of Exploitation of Carbonate Stock. *Rocznik Świętokrzyski* **10**: 69–100.
- CIEŚLIŃSKI S. 1985. Zmiany we florze porostów epifitycznych i epixylicznych na obszarze Świętokrzyskiego Parku Narodowego. – Transformations on the flora of the epiphytic and epixylic lichens in the territory of the Holy Cross National Park. *Rocznik Świętokrzyski* **12**: 125–142.
- CIEŚLIŃSKI S. 1986. Porosty muraw kserotermicznych na kemach w północnej części Równiny Bielskiej. – The lichens of xerothermic grasslands on kames of the northern part of the Bielsk Plain (north eastern Poland). *Fragm. Florist. Geobot.* **29**(3–4): 437–449.
- CIEŚLIŃSKI S., JAWORSKA E. 1986. Zmiany we florze porostów sosny (*Pinus silvestris* L.) pod wpływem emisji zakładów przemysłu cementowo-wapienniczego i wydobywczego. – Changes in the lichen flora of pine-tree (*Pinus silvestris* L.) under the effect of emissions of cement-lime industrial works and lime-pit. *Acta Mycol.* **22**(1): 3–14.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYŻEWSKA K., FABISZEWSKI J. 1986. Czerwona lista porostów zagrożonych w Polsce. – Red list of threatened lichenized fungi in Poland. W: K. ZARZYCKI, W. WOJEWODA (red.), Czerwona lista roślin zagrożonych w Polsce. – List of threatened plants in Poland. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 83–107.
- CIEŚLIŃSKI S. 1987. Porosty rezerwatu Czarnia i Surowe w Zielonej Puszczy Kurpiowskiej. – Lichens of Czarnia and Surowe reserves in Zielona Puszcza Kurpiowska (Green Kurpie Forest). *Parki Narodowe i Rezerwaty Przyrody* **8**(1): 65–75.
- CIEŚLIŃSKI S., TOBOLEWSKI Z. 1988. Porosty (*Lichenes*) Puszczy Białowiejskiej i jej zachodniego przedpola. – Lichens (*Lichenes*) of the Białowieża Forest and its western foreland. *Phytocoenosis* **1**(N.S.), *Supplementum Cartographiae Geobotanicae* **1**: 3–216.
- CIEŚLIŃSKI S., SEAWARD M. R. D. 1989. Zygmunt Tobolewski 1927–1988. *Int. Lichenol. Newslett.* **22**(2): 43–44.
- CIEŚLIŃSKI S., TOBOLEWSKI Z. 1989. Porosty Polski północno-wschodniej. I. – The lichenised *Ascomycotina* of north-eastern Poland. I. *Acta Mycol.* **25**(1): 57–100.
- CIEŚLIŃSKI S., TOBOROWICZ K. 1989. Nowe i bardziej interesujące gatunki porostów na Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej. – New and very interesting lichen species in the Kielce-Sandomierz Upland (Central Poland). *Fragm. Florist. Geobot.* **34**(1–2): 173–184.
- CIEŚLIŃSKI S., SEAWARD M. R. D. 1990. Zygmunt Tobolewski 1927–1988. *Herzogia* **8**: 433–438.
- TOBOLEWSKI Z., CIEŚLIŃSKI S. 1990. *Hypocenomyce an-*

- thracophila* (Nyl.) P. James et Schneider (*Ascomycetes lichenisati*) w Polsce. – *Hypocenomyce anthracophila* (Nyl.) P. James et Schneider (*Ascomycetes lichenisati*) in Poland. *Acta Mycol.* **25**(2): 21–25.
- CIEŚLIŃSKI S. 1991. Stan aktualny oraz zmiany we florze porostów naskalnych i naziemnych w Świętokrzyskim Parku Narodowym. – Changes in the flora of rock and ground lichens in the Świętokrzyski National Park. *Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody* **10**(3–4): 125–136.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K. 1991. List of threatened lichens in Poland. Some comments. W: A. E. JANSEN, M. ŁAWRYNOWICZ (red.), Conservation of fungi and other cryptogams in Europe. Ser. Szlakami Nauki, 18. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 90–103.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K. 1991. Threatened lichens in Poland and their conservation. *Veröffentlichungen des Geobotanischen Institutes ETH, Stiftung Rübél, Zürich* **106**: 133–149.
- CYZEWSKA K., CIEŚLIŃSKI S. 1991. O rozszerzenie prawnej ochrony porostów *Ascomycotina lichenisata* w Polsce. – Legal protection of the lichens *Ascomycotina lichenisata* in Poland. *Chrońmy Przyr. Ojczystą* **47**(1–2): 10–18.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K. 1992. Problemy zagrożenia porostów w Polsce. – Problems of threatened lichenized fungi in Poland. *Wiadom. Bot.* **36**(1–2): 5–17.
- CIEŚLIŃSKI S., TOBOROWICZ K. 1992. Present condition and changes in the lichen flora of the reserve 'Świnia Góra' in the Góry Świętokrzyskie Mts. (Central Poland). *Veröffentlichungen des Geobotanischen Institutes ETH, Stiftung Rübél, Zürich* **107**: 350–359.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K., FABISZEWSKI J. 1992. Czerwona lista porostów zagrożonych w Polsce. – Red list of threatened lichenized fungi in Poland. W: K. ZARZYCKI, W. WOJEWODA, Z. HEINRICH (red.), Lista roślin zagrożonych w Polsce. – List of threatened plants in Poland. Instytut Botaniki im. W. Szafera, PAN, Kraków, s. 57–74.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K., GLANC K. 1992. Lichenes. W: J. B. FALIŃSKI, W. MULENKO (red.), Cryptogamous plants in the forest communities of Białowieża National Park. Check-list of cryptogamous and seminal plant species recorded during the period 1987–1991 on the permanent plot V-100 (Project CRYPTO). *Phytocoenosis* **4**(N.S.), *Archivum Geobotanicum* **3**: 20–22.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K., GLANC K. 1992. Resources of lichens at the Białowieża National Park (N.E. Poland) and their changes. *Veröffentlichungen des Geobotanischen Institutes ETH, Stiftung Rübél, Zürich* **107**: 392–401.
- CYZEWSKA K., CIEŚLIŃSKI S. 1992. Problemy zagrożenia porostów w Polsce. – Problems of threatened lichenized fungi in Poland. *Wiadom. Bot.* **36**(1–2): 5–17.
- CIEŚLIŃSKI S. 1993. *Hypocenomyce anthracophila* (Nyl.) P. James & G. Schneider. W: S. CIEŚLIŃSKI, W. FALTYNOWICZ (red.), Atlas of geographical distribution of lichens in Poland, 1. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 35–39.
- FALIŃSKI J. B., CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K. 1993. Dynamic-floristic atlas of Jelonka reserve and adjacent areas. Distribution of vascular plant species, bryophytes and lichens on the abandoned farmlands during secondary succession. *Phytocoenosis* **5**(N.S.), *Supplementum Cartographiae Geobotanicae* **3**: 1–139.
- CIEŚLIŃSKI S. 1994. Występowanie *Caloplaca boulyi* (Zahlbr.) M. Steiner et J. Poelt w Polsce. – The occurrence of *Caloplaca boulyi* (Zahlbr.) M. Steiner et J. Poelt in Poland. W: J. KISZKA, J. PIÓRECKI (red.), Porosty apofityczne jako wynik antropopresji. Materiały z Sympozjum, Bolestraszyce, 4–9 września 1993. – The apophytic lichens as a result of anthropopression. Materials from Symposium, Bolestraszyce, 4–9 September 1993. *Arboretum Bolestraszyce* **2**: 37–42.
- CIEŚLIŃSKI S. 1995. Materials on the flora of lichens from the Kudrjašovskij Bor and Novosibirsk. W: J. B. FALIŃSKI, F. PEDROTTI (red.), Southwestern Siberian Taiga Project. Report of geobotanical researches 2. *Phytocoenosis* **3**(N.S.), *Archivum Geobotanicum* **2**: 25–33.
- CIEŚLIŃSKI S. 1995. Porosty Puszczy Knyszyńskiej. – [The lichens of the Knyszyńska Forest]. W: A. CZERWIŃSKI (red.), Puszcza Knyszyńska. – [Knyszyńska Forest]. Zespół Parków Krajobrazowych w Supraślu, Supraśl, s. 173–202.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K., GLANC K. 1995. Lichenes. W: J. B. FALIŃSKI, W. MULENKO (red.), Cryptogamous plants in the forest communities of Białowieża National Park. General problems and taxonomic groups analysis (Project CRYPTO). *Phytocoenosis* **7**(N.S.), *Archivum Geobotanicum* **4**: 75–88.
- GRODZIŃSKA K., GODZIK B., CIEŚLIŃSKI S. 1995. Heavy metals in plant material from the Novosibirsk region. W: J. B. FALIŃSKI, F. PEDROTTI (red.), Southwestern Siberian Taiga Project. Report of geobotanical researches 2. *Phytocoenosis* **3**(N.S.), *Archivum Geobotanicum* **2**: 35–38.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K., FALIŃSKI J. B., KLAMA H., MULENKO W., ŻARNOWIEC J. 1996. Relikty lasu puszczańskiego. Zjawiska reliktowe (wyniki badań w Projekcie CRYPTO na stałej powierzchni BSG; V-100; BPN; oddz. 256). – Relicts of the primeval (virgin) forest. Relict phenomena. *Phytocoenosis* **8**(N.S.), *Seminarium Geobotanicum* **4**: 47–64.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K., FALIŃSKI J. B., KLAMA H., MULENKO W., ŻARNOWIEC J. 1996. Relicts of the primeval (virgin) forest. Relict phenomena. W: J. B. FALIŃSKI, W. MULENKO (red.), Cryptogamous plants in the forest communities of Białowieża National Park. *Phytocoenosis* **8**(N.S.), *Archivum Geobotanicum* **6**: 197–216.

- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1996. Epiphytes and epiphytism. W: J. B. FALIŃSKI, W. MULENKO (red.), Cryptogamous plants in the forest communities of Białowieża National Park. *Phytocoenosis* 8(N.S.), *Archivum Geobotanicum* 6: 15–35.
- CHLEBICKI A., ŻARNOWIEC J., CIEŚLIŃSKI S., KLAMA H., BUJAKIEWICZ A., ZAŁUSKI T. 1996. Epixylites, lignicolous fungi and their links with different kinds of wood. W: J. B. FALIŃSKI, W. MULENKO (red.), Cryptogamous plants in the forest communities of Białowieża National Park. *Phytocoenosis* 8(N.S.), *Archivum Geobotanicum* 6: 75–110.
- CIEŚLIŃSKI S. 1997. Porosty. – [Lichens]. W: R. ZIELONY (red.), Lasy Puszczy Kozienickiej. Monografia przyrodniczo-leśna. – [The Puszcza Kozienicka forests. A natural and forestry monograph]. Wyd. SGGW AR, Warszawa, s. 106–121.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K. 1997. Lichenes. W: J. B. FALIŃSKI, W. MULENKO (red.), Cryptogamous plants in the forest communities of Białowieża National Park. Part six: Ecological atlas of seminal and cryptogamous plants (Project CRYPTO 4). *Phytocoenosis* 9(N.S.), *Supplementum Cartographiae Geobotanicae* 7: 123–163.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K. 1998. Lichens as indicators of the synanthropization of plant cover and the environment. *Phytocoenosis* 10(N.S.), *Supplementum Cartographiae Geobotanicae* 9: 257–267.
- CIEŚLIŃSKI S. 1999. Ostoja bioróżnorodności flory porostów w uroczysku leśnym „Żyznów” koło Klimontowa. – Biodiversity of lichen flora in forest range ‘Żyznów’ near Klimontów. W: T. PUSZKAR (red.), Bioróżnorodność obszarów stykowych Kotliny Sandomierskiej, Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej oraz Wyżyny Lubelskiej. – [Biodiversity of ecotones between Kotlina Sandomierska, Wyżyna Kielecko-Sandomierska and Wyżyna Lubelska]. Towarzystwo Naukowe Sandomierskie, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza, Sandomierz, s. 10–22.
- CIEŚLIŃSKI S. 2000. Białe Ługi reserve: a refuge of the forest lichen flora of the Góry Świętokrzyskie Mts. *Fragm. Florist. Geobot.* 45(1–2): 485–492.
- CIEŚLIŃSKI S. 2000. Porosty. – [Lichens]. W: S. CIEŚLIŃSKI, A. KOWALKOWSKI (red.), Świętokrzyski Park Narodowy. Przyroda, gospodarka, kultura. – [Świętokrzyski National Park. Nature, management, culture]. Świętokrzyski Park Narodowy, Bodzentyn, s. 259–265.
- CIEŚLIŃSKI S., KOLANKO K. 2000. Porosty rezerwatu Stare Biele w Puszczy Knyszyńskiej. – [Lichens of the Stare Biele nature reserve in the Knyszyńska Forest]. *Politechnika Białostocka, Rozprawy Naukowe* 70: 167–177.
- CIEŚLIŃSKI S. 2001. Porosty rezerwatu Białe Ługi. – [Lichens of the Białe Ługi nature reserve]. W: S. ŻUREK (red.), Rezerwat torfowiskowy Białe Ługi. – [Białe Ługi peat-bog nature reserve]. Ed. Homini, Bydgoszcz, s. 179–184.
- CYZEWSKA K., MOTIEJUNAITE J., CIEŚLIŃSKI S. 2001. Species of lichenized and allied fungi new to Białowieża Large Forest (NE Poland). *Acta Mycol.* 36(1): 13–19.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K. 2002. Porosty Puszczy Białowieskiej na tle innych kompleksów leśnych w Polsce Północno-Wschodniej. – Lichens of Białowieża Primeval Forest in comparison with other forest complexes in north-eastern Poland. *Kosmos* 51(4): 443–451.
- CYZEWSKA K., CIEŚLIŃSKI S., MOTIEJUNAITE J., KOLANKO K. 2002. The Budzisk nature reserve as a bio-centre of lichen diversity in the Knyszyńska Large Forest (NE Poland). *Acta Mycol.* 37(1–2): 77–92.
- CIEŚLIŃSKI S. 2003. Atlas rozmieszczenia porostów (Lichenes) w Polsce Północno-Wschodniej. – Distribution atlas of lichens (Lichenes) in North-Eastern Poland. *Phytocoenosis* 15(N.S.), *Supplementum Cartographiae Geobotanicae* 15: 1–430.
- CIEŚLIŃSKI S. 2003. Czerwona lista porostów zagrożonych w Północno-Wschodniej Polsce. – Red List of threatened lichens in North Eastern Poland. *Monogr. Bot.* 91: 91–106.
- CIEŚLIŃSKI S. 2003. Czerwona lista porostów zagrożonych w Puszczy Kozienickiej. – Red List of threatened lichens in the Kozienicka Old-growth Forest. *Monogr. Bot.* 91: 131–141.
- CIEŚLIŃSKI S. 2003. The influence of forest management on lichens in the Kozienicka Forest (Central Poland). *Acta Mycol.* 38(1–2): 123–135.
- CIEŚLIŃSKI S., LUBEK A. 2003. Czerwona lista porostów zagrożonych w Górach Świętokrzyskich. – Red List of threatened lichens in the Świętokrzyskie Mts. *Monogr. Bot.* 91: 143–158.
- CIEŚLIŃSKI S., CZYZEWSKA K., FABISZEWSKI J. 2003. Czerwona lista porostów wymarłych i zagrożonych w Polsce. – Red List of extinct and threatened lichens in Poland. *Monogr. Bot.* 91: 13–49.
- CYZEWSKA K., CIEŚLIŃSKI S. 2003. Czerwona lista porostów zagrożonych w Puszczy Białowieskiej. – Red List of threatened lichens in the Białowieża old-growth Forest. *Monogr. Bot.* 91: 107–119.
- CYZEWSKA K., CIEŚLIŃSKI S. 2003. Porosty – wskaźniki niżowych lasów puszczańskich. – Lichens indicator of lowland old-growth forests in Polish Lowland. *Monogr. Bot.* 91: 223–239.
- CYZEWSKA K., CIEŚLIŃSKI S. 2003. Regionalne czerwone listy porostów zagrożonych. – Red List of threatened lichens at regional levels. *Monogr. Bot.* 91: 51–62.
- CIEŚLIŃSKI S. 2004. *Caloplaca lobulata* (Flörke) Hellb. W: U. BIELCZYK, S. CIEŚLIŃSKI, W. FAŁTYNOWICZ (red.), Atlas of geographical distribution of lichens in Poland., 4. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 17–21.
- CIEŚLIŃSKI S. 2004. Zanikanie *Cladonia stellaris* (Opiz)

Pouzar & Vězda w borze sosnowym *Cladonio-Pinetum* na Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej. – Disappearing of *Cladonia stellaris* (Opiz) Pouzar & Vězda in pine forest community (*Cladonio-Pinetum*) in Kielecko-Sandomierska Upland. *Chrońmy Przyr. Ojczystą* **60**(5): 41–50.

LUBEK A., CIEŚLIŃSKI S. 2004. Distribution of lichens and lichenicolous fungi in the Świętokrzyski National Park. *Acta Mycol.* **39**(2): 173–252.

MOTIEJŪNAITĖ J., CZYŻEWSKA K., CIEŚLIŃSKI S. 2004. Lichens – indicators of old-growth forests in biocentres of Lithuania and North-East Poland. *Bot. Lithuanica* **10**(1): 59–74.

CIEŚLIŃSKI S. 2005. The Krzemionki Opatowskie Reserve: a refuge of lichen in Central Poland. *Nature Conservation* **62**: 13–25.

CZYŻEWSKA K., MOTIEJŪNAITĖ J., CIEŚLIŃSKI S. 2005. New and noteworthy species of lichens and allied fungi from North-Eastern Poland. *Acta Mycol.* **40**(2): 277–291.

CIEŚLIŃSKI S., CZYŻEWSKA K. 2006. Changes in the lichen biota of the ‘Skalki Piekło pod Niekłaniem’ Nature Reserve and its surroundings (Central Poland) during the past 100 years. W: A. LACKOVIČOVÁ, A. GUTTOVÁ, A. LISICKÁ, P. LIZOŇ (red.), Central European lichens. Diversity and threat. Mycotaxon Ltd., Ithaca, s. 259–269.

CIEŚLIŃSKI S., CZYŻEWSKA K., FABISZEWSKI J. 2006. Red list of the lichens in Poland. W: Z. MIREK, K. ZARZYCKI, W. WOJEWODA, Z. SZELAĞ (red.), Red list of plants and fungi in Poland. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 71–89.

CIEŚLIŃSKI S. 2007. Stan bioty porostów w wybranych rezerwach Puszczy Kozienickiej. – Preservation state of lichen biota in chosen reserves of Kozienicka old-growth Forest. *Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody* **26**(3): 3–21.

CIEŚLIŃSKI S. 2008. Materiały do bioty porostów Puszczy Kozienickiej (Polska Środkowa). – The materials for the lichen biota of Kozienicka Forest (Central Poland). *Fragm. Florist. Geobot. Polonica* **15**(2): 277–288.

CIEŚLIŃSKI S. 2009. Porosty. W: C. OKOŁÓW, M. KARAŚ, A. BOLBOT (red.), Białowiecki Park Narodowy, Poznań – zrozumieć – zachować. Białowiecki Park Narodowy, Białowieża, s. 73–86.

CIEŚLIŃSKI S. 2009. Znaczenie ochrony rezerwatowej dla zachowania bioty porostów (Ascomycota lichenisati) na przykładzie Puszczy Kozienickiej. – The role of nature reserves in conservation of the lichen biota (Ascomycota lichenisati) – the case of Kozienicka Forest. *Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody* **28**(1): 3–35.

CIEŚLIŃSKI S. 2010. Wykaz gatunków porostów (zlichenizowanych grzybów) Puszczy Białowieskiej (NE Polska). *Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody* **29**(2): 3–39.

PRO MEMORIA

235-lecie urodzin Jana Fryderyka Wolf-ganga (17 VI 1775 – 17 V 1859), farmaceuty, botanika, ur. w Łazowie na Podolu, zm. w Połuknie k. Wilna, profesora farmacji Uniwersytetu Wileńskiego, badacza flory Litwy, zwłaszcza wodnych roślin naczyniowych, propagatora badań flor wśród farmaceutów (zob. *Wiadom. Bot.* **39**(1/2):124 (1995).

125-lecie urodzin Dezyderego Szymkiewicza

(1 VI 1885 – 15 V 1948), ekologa, geografa roślin, ur. w Wilkii na Kowieńszczyźnie, zm. w Krakowie, profesora Politechniki Lwowskiej oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie współorganizował Wydział Leśny, pioniera matematycznych metod

w botanice, twórcy pojęcia tzw. współczynnika pokrewieństwa rodzajowego roślin stosowanego później w fitogeografii, autora jednego z pierwszych podręczników ekologii roślin (1932) (zob. *Wiadom. Bot.* **42**(2): 64 (1998).

75-lecie urodzin Lidii Zaboklickiej-Dąbrowskiej (30 V 1935 – 24 XI 1986)

florystki, fitosocjologa, ur. w Sandomierzu, zm. w Krakowie, doktora Akademii Rolniczej w Krakowie, starszego wykładowcy Katedry Uprawy Łąk i Pastwisk; autorki prac dotyczących sukcesji górskich

zbiorowisk łąkowo-pastwiskowych pod wpływem współczesnych zmian czynników siedliskowych i zabiegów agrotechnicznych, a także zmian składu florystycznego trawników Plant Krakowskich w zależności od warunków siedliskowych i terminu wysiewu traw.

150-lecie śmierci Michała Szuberta (18 IV 1787 – 5 V 1860), botanika, ur. w Ząbkach k. Warszawy, zm. w Płocku, organizatora

w 1818 r. i dyrektora Ogrodu Botanicznego Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, autora pierwszych polskich prac z anatomii roślin, m.in. *Rozprawy o składzie wewnętrznym roślin* (1823) (zob. *Wiadom. Bot.* 44(1/2): 62 (2000).

15-lecie śmierci Antoniny Leńkowej (6 I 1917 – 21 IV 1995), wybitnej popularyzatorki biologii i ochrony przyrody, ur. we Lwowie, zm. w Krakowie, doktora UJ w zakresie zoologii, długoletniego adiunkta Zakładu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, współpracownicy prof. Władysława Szafera, autorki kilkuset artykułów popularnonaukowych i wielu książek, m.in. sławnej *Oskalpowanej Ziemi* (1961) – wznawianej i przełożonej na obce języki, a także *Zaczęło się od Świętego Gaju* (cz. I, 1981), *Aby świat nie stał się pustynią* (Cz. II, 1981), *Trudna droga do arki Noego* (1985), *Pod znakiem Pandy* (1985); ostatnią książkę poświęciła swojemu mistrzowi – *Profesor Władysław Szafer. Anegdoty, fakty, wspomnienia* (1992).

Alicja ZEMANEK

**LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH
DICTIONARY OF POLISH BOTANISTS**

74. JANUSZ STANISŁAW NOWAK

1. DATA I MIEJSCE URODZENIA I ŚMIERCI. Ur. 17 VI 1930 Chrzanów, zm. 24 XII 2004 Kraków.

2. RODZINA. Ojciec – Dionizy (zm. 1962), inżynier mechanik w Fabryce Lokomotyw (Fablok, po wojnie nazwanej im. F. Dzierżyńskiego) w Chrzanowie; matka – Zofia z domu Kubala (zm. 1984); brat – Jacek, inżynier, pracował

w Fabloku; I żona – Irena z domu Skałka [zm. 1998] (ślub 1 IX 1956) – małżeństwo bezdzietne, unieważnione; II żona – Barbara Morawska (posługuje się nazwiskiem Morawska-Nowak), mgr biologii, dokumentalista dyplomowany, kierownik biblioteki w Instytucie Farmakologii PAN w Krakowie, potem kierownik Działu Wydawnictw tamże (ślub cywilny 25 IV 1964, USC pl. Wszystkich Świętych, Kraków; ślub kościelny 28 IV 1968, kościół św. Anny, Kraków); dzieci: Marcin, dr medycyny, specjalista II stopnia z chirurgii, adiunkt w III klinice Chirurgii Collegium Medicum UJ; Katarzyna Granda, absolwentka malarstwa na ASP w Krakowie; Zofia, grafik komputerowy, projektantka reklam; Anna Puzio, aktualnie na urlopie wychowawczym.

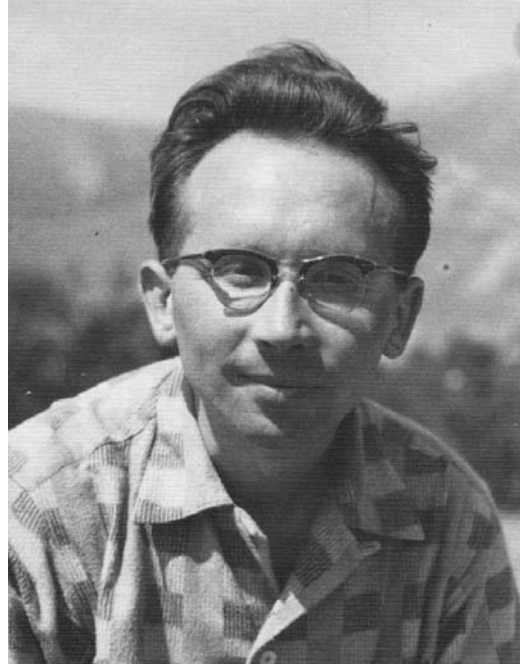
3. WYKSZTAŁCENIE. 1937/1938–1943/1944 – szkoła powszechna w Chrzanowie, 1945–1949/1950 – Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Stanisława Staszica w Chrzanowie, 1950 – matura typu humanistycznego tamże. 1952/1953–1956/1957 – studia wyższe magisterskie na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego.

4. STOPNIE NAUKOWE I DANE BIBLIOGRAFICZNE ROZPRAW. 25 II 1957 – dyplom mgr biologii na podstawie rozprawy „Porosty południowego okręgu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej” [praca niepublikowana, wykonana pod kierunkiem prof. Bronisława Szafrana (UJ)]. 20 VI 1962 – publiczna obrona pracy doktorskiej i nadanie stopnia naukowego doktora nauk biologicznych przez Radę Naukową Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie na podstawie rozprawy pt. „Naskalne zespoły porostów Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej” [opublikowanej pt. Naskalne zespoły porostów Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Saxicolous associations of the lichens of Cracow-Częstochowa Upland. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 1960 6(3): 323–392], promotor: prof. Józef Motyka (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie); 29 X 1962 – zatwierdzenie doktoratu przez Wydział Nauk Biologicznych PAN. 7 V 1973 – kolokwium habilitacyjne i nadanie przez Radę Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego stopnia naukowego

doktora habilitowanego nauk biologicznych w zakresie botaniki na podstawie rozprawy habilitacyjnej „Problemy rozmieszczenia porostów (Lichenes) w polskich Beskidach Zachodnich (podokrąg śląsko-babiogórski). Problems of the distribution of lichens in the Polish Western Beskids (Silesia – Babia Góra Subdistrict)” [praca opublikowana w *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 1972 **18**(1): 45–143]; 10 I 1974 – zatwierdzenie przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną do Spraw Kadr Naukowych przy Prezesie Rady Ministrów stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie botaniki. 24 I 1997 – nadanie przez prezydenta RP tytułu naukowego profesora nauk biologicznych.

5. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ. 1 VIII 1944 – 17 I 1945 – Fabryka Lokomotyw w Chrzanowie, pracownik fizyczny (uczeń stolarski lub uczeń-modelarz w fabrycznej modelarni). 10 XI 1950 – 31 VIII 1951 i 16 XI 1951 – 14 I 1952 – Powszechna Spółdzielnia Spożyców w Chrzanowie, pracownik umysłowy (referent w dziale mięsnym, zastępca kierownika gospody w Chelmku, oraz pracownik księgowości). 16 I 1952 – 12 IV 1952 – Uniwersytet Jagielloński, wolontariusz (był konserwatorem zbiorów botanicznych w Zielniku UJ), 15 IV 1952 – 31 VIII 1952 – Uniwersytet Jagielloński, pracownik sezonowy w Ogrodzie Botanicznym (robotnik) oraz w wydawnictwie zielnikowym Instytutu Botaniki UJ *Plantae Poloniae Exsiccatae*. Instytut (początkowo Zakład) Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie: 1954–1957 pracował w ramach prac zleconych, następnie był pracownikiem etatowym, 1 IV 1957 – 31 VIII 1959 – asystent techniczny, 1 XI 1959 – 31 VIII 1961 – asystent, 1 XI 1961 – 31 III 1963 – starszy asystent, 1 IV 1963 – 31 I 1975 – adiunkt, 1 II 1975 – 31 III 1992 – docent (1 XI 1991 – przyznanie renty inwalidzkiej), 1 IV 1992 – przejście na wcześniejszą emeryturę. Od 1 III 1996 do 31 XII 1997 zatrudniony w Instytucie Botaniki PAN na ¼ etatu jako konsultant.

6. PODRÓŻE NAUKOWE. 1962, 1975, 1976 – Bułgaria, 1976 – Czechosłowacja, 1977 – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich.

7a. ZAKRES BADAŃ BOTANICZNYCH. Lichologia: systematyka, fitosocjologia i geografia porostów.

7b. LICZBA WSZYSTKICH PUBLIKACJI BOTANICZNYCH, MIEJSCE OPUBLIKOWANIA PEŁNEJ BIBLIOGRAFII PRAC, WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC. Opublikował 37 prac. Pełny ich wykaz w: U. Bielczyk, 2000. 70. rocznica urodzin Profesora Janusza Nowaka. *Wiadomości Botaniczne* **44**(3/4): 50–54; M. Nowak, 2003. *Instytut Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk (1953–2003)*, t. 2. *Bibliografia*. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN Kraków, s. 126, 137, 204–206; M. A. Olech, K. Czyżewska, J. Kiszka, 2006. Wspomnienie o profesorze Januszu Nowaku (1930–2004). A remembrance of Professor Janusz Nowak (1930–2004). *Wiadomości Botaniczne* **50**(1/2): 32–36. Najważniejsze prace (oprócz rozprawy doktorskiej i habilitacyjnej): 1. 1959. *Verrucaria polonica* n. sp., nowy gatunek porostu z południowej Polski. *Verrucaria polonica* n. sp., lichen de Polonia meridionali. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **5**(1): 155–163; 2. 1961. Porosty Wyżyny (Jury) Krakowsko-Częstochowskiej. The lichens of the Kraków-Częstochowa

Upland. *Monographiae Botanicae* **11**(2): 3–127; 3. 1965. Porosty Beskidu Małego. The lichens of the Beskid Mały. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **11**(3): 421–462; 4. 1965. The lichens from Hornsund (S.W.-Spitsbergen) collected during the Polish Polar Expeditions in 1957 and 1958. Porosty Hornsundu (S.W.-Szczybergien) zebrane w czasie polskich ekspedycji polarnych w latach 1957 i 1958. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **11**(1): 171–190; 5. 1966. *Amphoridium ionaspicarpum* sp. n. – porosty z rodziny *Verrucariaceae*. *Amphoridium ionaspicarpum* sp. n. – *Verrucariaceae*. *Acta Mycologica* **2**: 3–6; 6. 1967. Materiały do flory porostów Beskidów Zachodnich. I. Porosty pasma Policy. Materials to the lichen flora of the West Beskids Mts. I. The lichens of Polica range. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **13**(1): 107–139; 7. 1974. Materiały do flory porostów Tatr polskich. Materials to the lichen flora of the Polish Tatra Mts. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **20**(1): 113–121; 8. 1975. *Porosty polskie. Opisy i klucze do oznaczania porostów w Polsce dotychczas stwierdzonych lub prawdopodobnych*. Warszawa – Kraków, PWN, 1177 s. [współautor: Z. Tobolewski]; 9. 1983. *Porosty (Lichenes)*. T. I. Cz. 1. Wyd. 1. Warszawa – Kraków, PWN, 241 s., Seria: Flora polska. Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych [ryciny opracowała B. Tarnowska-Kownacka]; 10. 1998. Porosty Beskidów Wyspowego i Żywieckiego, Pasma Jałowca i Masywu Babiej Góry. The lichens (lichenized fungi) occurrence in the Beskid Wyspowy, Beskid Żywiecki and Pasma Jałowca ranges, and the Babia Góra massif. *Monographiae Botanicae* **83**: 1–131.

7c. GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE. 1. Systematyka porostów – opisał 5 gatunków nowych dla nauki: *Verrucaria polonica* [patrz: 7b, p. 1], *Amphoridium ionaspicarpum* [patrz: 7b, p. 5; obecnie: *Verrucaria ionaspicarpum* (J. Nowak) Clauzade & Cl. Roux], *Amphoridium impurum*, *Protoblastenia szaferi* oraz *Melaspilea subarenacea* [wspólnie z Józefem Kiszka; obecnie: *Melaspilea granitophila* (Th. Fr.) Coppins]; jedną z najważniejszych publikacji Janusza Nowaka jest książka (napisana wspólnie z Zygmuntem

Tobolewskim) *Porosty polskie* [patrz: 7b, p. 8] zawierająca opisy wszystkich taksonów porostów znanych z Polski (1655 gatunków) wraz z kluczami do ich oznaczania oraz kluczem do oznaczania gatunków płonnych; w książce tej zawarte jest po raz pierwszy polskie nazewnictwo dla wszystkich gatunków porostów; ówczesne opracowanie to było pionierskie w polskiej literaturze przedmiotu, a obecnie uznawane jest za klasyczne. Podobnie cenne pozycje w dorobku naukowym J. Nowaka to trzy tomy w serii *Flora Polska. Rośliny Zarodnikowe Polski i Ziem Ościennych* wydawanej przez Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie. Seria ta zawiera podstawowe opracowania taksonomiczne porostów polskich i środkowoeuropejskich. Trzy tomy autorstwa J. Nowaka poświęcone są następującym grupom porostów: *Arthoniaceae*, *Opegraphaceae*, *Lecanactidaceae* oraz *Rocellaceae* (tom I, część 1, 1983, ss. 241) [patrz: 7b, p. 9], *Physciaceae sensu stricto* (tom VI, część 3, 1993, ss. 165), *Buelliaaceae – Physciaceae sensu lato* (tom VI, część 2, 1998). 2. Fitosocjologia porostów – przestudiował i opracował metodami Braun-Branqueta zbiorowiska porostów kalcyfilnych na obszarze Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Była to pionierska tego typu praca w polskiej literaturze lichenologicznej, a także jedna z nielicznych w świecie; opisał w niej trzy nowe zespoły porostów kalcyfilnych (*Physcio nigricantis-Candelarielletum mediantis* Nowak 1960, *Verrucario velanae-Caloplacetum xantholytae* Nowak 1960, *Peccanio-Thyreetum confusae* Nowak 1960) [patrz: p. 4, praca doktorska]. 3. Geografia porostów – w materiałach zebranych w latach 1957 i 1958 na Spitsbergenie w rejonie zatoki Hornsund przez Andrzeja Środonia i Mariana Kuca oznaczył 128 gatunków, 28 z nich okazało się nowych dla tamtego obszaru [patrz: 7b, p. 4]; w pracy habilitacyjnej wyróżnił po raz pierwszy na taką skalę elementy wysokościowe we florze porostów górskich, wykazał wyraźny związek między wysokością obszaru górskiego a liczbą zasiedlających go gatunków porostów, wykazał zgodność rozmieszczenia pionowego porostów w górach z piętrowym układem roślinności, udowodnił występowanie zjawiska ubożenia flory porostów górskich ze wzrostem

wysokości nad poziom morza, wykazał, że na granicach poszczególnych pięter roślinności w górach występują wyraźne zagęszczenia ekstremów wysokościowych, a w obszarach najwyżej wzniesionych pojawiają się zagęszczenia porostów górskich [patrz: 4 – praca habilitacyjna]; praca ta poprzedzona była wieloletnimi badaniami terenowymi i rzetelną dokumentacją zasięgów porostów [patrz: 7b, p. 3]; opublikował kilkanaście prac poświęconych szacie porostowej południowej Polski [patrz: 7b, p. 2, 6, 7], większość z nich to obszerne opracowania o charakterze monograficznym, zawierające m.in. informacje o stwierdzeniu gatunków nowych dla Polski, w ostatniej publikacji z tej serii podał stanowiska występowania 342 gatunków porostów w Beskidzie Wyspowym oraz 543 gatunków – w Beskidzie Żywieckim, Paśmie Jałowca i na Babiej Górze [patrz: 7b, p. 10].

Wykonał szereg ekspertyz lichenologicznych (m.in. oddziaływania Elektrowni Bełchatów czy budowanego zbiornika wodnego Świnna Poręba).

8. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA, ORGANIZATORSKA I KOLEKCJONERSKA. Wypromował 2 doktorów: dra Krzysztofa Toborowicza (WSP Kielce) i dr Urszulę Bielczyk (IB PAN). Do jego uczniów należeli także: prof. Maria Olech (UJ), prof. Krystyna Czyżewska (Uniwersytet Łódzki), prof. Józef Kiszka (1939–2007, WSP, a następnie AP w Krakowie), dr Ryszard Kozik (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), dr hab. Ludwik Lipnicki, prof. AWF w Poznaniu. Był twórcą „krakowskiej szkoły lichenologii”. W 1985 roku zorganizował zjazd naukowy członków Sekcji Lichenologicznej PTB w Krempnej w Beskidzie Niskim. W czasie nauki w szkole średniej zgromadził obszerny zielnik roślin naczyniowych, który później przekazał Muzeum Ziemi Chrzanowskiej (obecnie: Muzeum w Chrzanowie im. Ireny i Mieczysława Mazarakich). Podczas przeszło 40 lat naukowej aktywności oraz wielu wypraw badawczych zebrał z terenu Polski i innych krajów bardzo cenną i ogromną kolekcję liczącą blisko 30000 okazów porostów (obecnie w Zielniku Instytutu Botaniki PAN w Krakowie – KRAM). Zielnik porostów, który

założył w Instytucie Botaniki PAN i którego był długoletnim kuratorem, jest obecnie jedną z najbardziej znaczących kolekcji w Europie. Zielnik był jedną z największych pasji jego życia; mając na uwadze szybki rozwój krakowskiej kolekcji lichenologicznej, zapoczątkował wydawnictwo zielnikowe *Lichenes Poloniae Meridionalis Exsiccati* (wydał 250 numerów w dziesięciu fascykułach: 1971. Fasc. I–IV, no. 1–100; 1975. Fasc. V–VIII, no. 101–200; 1995. Fasc. IX–X, no. 201–250) przeznaczone głównie do wymiany międzynarodowej. Zorganizował od podstaw Pracownię Lichenologii w Instytucie Botaniki PAN. Należał do najwybitniejszych lichenologów polskich swoich czasów.

9. DZIAŁALNOŚĆ W INNYCH DZIEDZINACH. 1968–1980 – członek Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, 1975–1977 – II sekretarz, a w latach 1977–1979 – I sekretarz Oddziałowej Organizacji Partyjnej PZPR przy Placówkach Przyrodniczych Oddziału PAN w Krakowie.

10. WAŻNIEJSZE GODNOŚCI I STANOWISKA W INSTYTUCJACH, TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH I REDAKCJACH. 1969–1988 – kierownik Zakładu Briologii i Lichenologii Instytutu Botaniki PAN, 1988–1992 – kierownik Pracowni Lichenologii Instytutu Botaniki PAN, 1976–1998 – członek Rady Naukowej Instytutu Botaniki PAN, 1978–1980 – członek Rady Naukowej Instytutu Biologii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, 1977–1998 – członek Komisji Biologicznej Oddziału PAN w Krakowie. 1982–1986 – przewodniczący Sekcji Lichenologicznej PTB. Był członkiem komitetu redakcyjnego wydawnictwa *Flora polska. Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych* od t. 8(1977) do t. 27(1999) oraz 3 tomów poświęconych porostom: 1(1983), 6(2) (1998) i 6(3) (1993 [sic!]); 1986–1989 – redaktor działu „Lichenologia” czasopisma *Fragmenta Floristica et Geobotanica* (t. 31–32, 33 i 34).

11. NAJWAŻNIEJSZE WYRÓŻNIENIA I ODZNA-CZENIA. 1976 – nagroda zespołowa III stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za klucz *Porosty polskie*. 1979 – Srebrna Odznaka „Za pracę społeczną dla m. Krakowa”. 7 X 1986 – nadanie Medalu im. Prof. Szafera.

Na jego cześć nazwane zostały gatunki porostów *Xanthoria nowakii* S. Kondratyuk & U. Bielczyk i *Micarea nowakii* Czarnota & Coppins.

12. INNE INFORMACJE. Duży wpływ na zainteresowania i ogólną wiedzę botaniczną J. Nowaka miał Mieczysław Mazaraki (1913–2003) – profesor Gimnazjum i Liceum im. St. Staszica w Chrzanowie, wychowawca wielu znanych polskich przyrodników. W l. 1950 i 1951 podania J. Nowaka o przyjęcie na studia na UMCS zostały negatywnie zaopiniowane przez „powiatowe czynniki polityczne”, dlatego nie został nawet dopuszczony do egzaminu wstępnego na uniwersytet i musiał podjąć pracę zarobkową w Powszechnej Spółdzielni Spożyców w Chrzanowie, a następnie na Uniwersytecie Jagiellońskim. 1950–1956 – członek Związku Młodzieży Polskiej. Oficer rezerwy w stopniu podporucznika. Członek: 1968–1984 i 1988–1991 – British Lichen Society, 1967–1991 – International Association for Lichenology. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego od 1962, a Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego – od 1981. Wolne chwile poświęcał pracy na działce oraz turystyce górskiej. Był pogodny, lubił zwierzęta, a równocześnie miał opinię osoby o trudnym charakterze, porywczej i konfliktowej. Rada Naukowa Instytut Botaniki PAN w Krakowie jeszcze przed 1982 podjęła uchwałę o wszczęciu postępowania o nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego, jednakże J. Nowak nie dostarczył swych prac do recenzji, co w liście do sekretarza Wydziału II PAN wyjaśnił brakiem przekonania o celowości wniosku o nadanie mu tytułu profesora. Pomimo przejścia na emeryturę kontynuował badania naukowe. Zostały one przerwane 31 VIII 1997 ciężką chorobą (wylew krwi do mózgu i w jego konsekwencji paraliż). Pochowany został 30 XII 2004 na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

13. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ. Archiwalne: Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie – K. II-3 Komisja Biologiczna Oddziału PAN w Krakowie; Arch. UJ – sygn. W BiNoZ 149 (Nowak Janusz), W BiNoZ 169 (Nowak Janusz); Instytut Botaniki PAN –teczka osobowa.

Publikowane: U. Bielczyk, 2000. 70. rocznica urodzin Profesora Janusza Nowaka. *Wiadomości Botaniczne* **44**(3/4): 50–54; U. Bielczyk, 2005. A tribute to Janusz Stanisław Nowak (1930–2004). *Herzogia* **18**: 5–8; Z. Magierowski, 2005. *Prof. dr habil. Janusz Nowak [1930–2004]*. [Wydane nakładem własnym, Kalwaria Zebrzydowska], 11 s. [druk powielony]; B. Morawska-Nowak, 2005. Janusz Nowak. *Co słycać. Informator Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego* **169**(1): 8–9; *Nowak Janusz Stanisław*. 2000. [W:] M. Halawa (red. tomu), *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny. T. III M-R*. Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa, s. 316; M. A. Olech, K. Czyżewska, J. Kiszka, 2006. Wspomnienie o profesorze Januszu Nowaku (1930–2004). A remembrance of Professor Janusz Nowak (1930–2004). *Wiadomości Botaniczne* **50**(1/2): 32–36.

Elektroniczne:

http://www.ib-pan.krakow.pl/zaklady/lichnowak_bio.html [dostęp 23 III 2010],

<http://www.botany.pl/show?page=43&article=53> [dostęp 6 IV 2010],

http://www.ib-pan.krakow.pl/zaklady/lichnowak_bibl.html [bibliografia J. Nowaka, dostęp 6 IV 2010]. Informacje uzyskane od żony – mgr Barbary Morawskiej-Nowak.

14. MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE. Archiwalne – Instytut Botaniki PAN:teczka osobowa. Publikowane – U. Bielczyk, 2000. 70. rocznica urodzin Profesora Janusza Nowaka. *Wiadomości Botaniczne* **44**(3/4): 50–54; U. Bielczyk, 2005. A tribute to Janusz Stanisław Nowak (1930–2004). *Herzogia* **18**: 5–8; *Nowak Janusz Stanisław*. 2000. [W:] M. Halawa (red. tomu), *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny. T. III M-R*. Ośrodek Przetwarzania Informacji, Warszawa, s. 316; M. A. Olech, K. Czyżewska, J. Kiszka, 2006. Wspomnienie o profesorze Januszu Nowaku (1930–2004). A remembrance of Professor Janusz Nowak (1930–2004). *Wiadomości Botaniczne* **50**(1/2): 32–36. Bardzo liczne zdjęcia w zbiorach żony – mgr Barbary Morawskiej-Nowak.

75. ADAM STANISŁAW JASIEWICZ

1. DATA I MIEJSCE URODZENIA I ŚMIERCI. Ur. 12 X 1928 Kraków, zm. 21 VI 2001 Kraków.

2. RODZINA. Ojciec – Jan, mistrz budowlany; matka – Zofia z domu Roszczyk; siostry – Aleksandra Staszkiwicz, chemik, Irena, pracownik biurowy; I żona – Ligia z domu Merak, pracownik Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Krakowie (ślub 1 IX 1953 w USC w Krakowie, rozwód 3 VII 1957); II żona – Magdalena Ralska-Jasiewiczowa, paleobotanik, profesor w Instytucie Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (ślub 5 X 1957 w USC w Krakowie); syn – Adam, konserwator dzieł sztuki.

3. WYKSZTAŁCENIE. 1935–1942 – szkoła powszechna we wsi Rakowice pod Krakowem (obecnie w granicach administracyjnych Krakowa). 1942–1944 – Publiczna Męska Szkoła Handlowa w Krakowie. 1944 – nauka na tajnych kompletach w zakresie I klasy gimnazjum. 1945 – ukończył II klasę w Gimnazjum im. J. Kochanowskiego w Krakowie. 1945/1946 – 1946/1947 – Liceum Ogólnokształcące typu matematyczno-przyrodniczego dla dorosłych w Bytomiu, VII 1947 – matura tamże. 1948/1949 – 1950/1951 – studia na Wydziale Leśnym Uniwersytetu Jagiellońskiego (po III roku przerwał studia leśne i rozpoczął studiować botanikę), 1951/1952 – studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ.

4. STOPNIE NAUKOWE I DANE BIBLIOGRAFICZNE ROZPRAW. 31 X 1952 – magister filozofii w zakresie botaniki, „Fenologia zespołów leśnych w Ojcowie” (promotor: prof. Bogumił Pawłowski). 15 XI 1958 – nadanie przez Radę Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ stopnia naukowego kandydata nauk biologicznych na podstawie pracy „Polskie gatunki rodzaju *Melampyrum* L.” [opublikowanej pt. Polskie gatunki rodzaju *Melampyrum* L. Species polonicae generis *Melampyrum* L. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 1958 4(1–2): 17–120] (promotor: prof. B. Pawłowski) (26 III 1959 – zatwierdzenie stopnia przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną dla Pracowników Nauki). 17 XII 1965 – kolokwium habilitacyjne, 18 V 1966 – uchwała Rady Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ o nadaniu

stopnia naukowego docenta nauk przyrodniczych w zakresie systematyki i geografii roślin na podstawie rozprawy „Rośliny naczyniowe Bieszczadów Zachodnich” [Rośliny naczyniowe Bieszczadów Zachodnich. The vascular plants of the Bieszczady Mts. (East Carpathians). *Monographiae Botanicae* 1965 20: 3–340] (26 IX 1966 – zatwierdzenie przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego uchwały Rady Wydziału BiNoZ UJ o nadaniu stopnia docenta). 21 V 1973 – uchwała Rady Państwa o powołaniu na stanowisko profesora nadzwyczajnego. 17 IX 1982 – nadanie przez Radę Państwa tytułu naukowego profesora zwyczajnego.

5. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ. 4 V 1946 – 30 IV 1947 – górnik dołowy w Kopalni Węgla Kamiennego „Szombierki” w Bytomiu (w zasadzie na dół nie zjeżdżał, pracował w biurze kopalni). 1 II – 15 V 1948 – praktykant w nadleśnictwie Kośmidry (Lubliniec), 15 V – 1 VIII 1948 – praktykant w nadleśnictwie Brynek (Tarnowskie Góry) w Śląskiej Dyrekcji Lasów Państwowych w Opolu. Uniwersytet Jagielloński: 1 II 1951 – 31 VIII 1952 – młodszy asystent w Zakładzie Botaniki Leśnej na Wydziale Leśnym, 1 IX – 4 XII 1952 – zastępca asystenta w Zakładzie Botaniki Leśnej na Wydziale Leśnym (Wydział

Leśny na UJ został zlikwidowany z końcem 1952), 4 XII 1952 – 31 XII 1955 – aspirant w Instytucie Botanicznym (w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin) na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. Równocześnie: Instytut (początkowo Zakład) Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie – 1953–1954 – zatrudniony na pracach zleconych, 1 I – 31 XII 1955 – ½ etatu jako asystent. 1956–1992 – Instytut Botaniki PAN (pełny etat): 1 I 1956 – 30 XI 1958 – starszy asystent, 1 XII 1958 – 30 XI 1966 – adiunkt, 1 XII 1966 – 30 IV 1973 – samodzielny pracownik naukowy (docent), 1 V 1973 – 30 IX 1982 – profesor nadzwyczajny, 1 X 1982 – 6 XI 1992 – profesor zwyczajny. 7 XI 1992 – przejście na rentę inwalidzką.

6. PODRÓŻE NAUKOWE. 1955 – Czechosłowacja, 1957 – Jugosławia (staż pod kierunkiem Ivo Horvata), 1958 – Francja (4-miesięczny staż w stacji SIGMA pod kierunkiem Josiasa Braun-Blanqueta w Montpellier), 1959 – Chińska Republika Ludowa, Szwecja, 1961 – Bułgaria, 1962 – Jugosławia, 1965 – Bułgaria, 1966 – Wielka Brytania (Kew Gardens), Włochy, 1969 – Bułgaria, 1970 – Czechosłowacja, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, 1971 – Grecja, 1972 – Portugalia, Rumunia, 1973 – Bułgaria, Szwajcaria, 1975 – Bułgaria, Iran, Turcja, 1976 – Bułgaria, 1977 – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, 1978 – Meksyk, Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna, 1979 – Indie, ZSRR (Litwa), Bułgaria, 1980 – Bułgaria, 1981 – Bułgaria, 1983 – Czechosłowacja, Grecja, Bułgaria, 1984 – Hiszpania, 1985 – Bułgaria, Grecja, 1987 – Bułgaria, Szwecja, 1988 – Czechosłowacja, 1990 – Bułgaria.

7a. ZAKRES BADAŃ BOTANICZNYCH. Głównie systematyka roślin, w mniejszym stopniu fitogeografia i fitosocjologia.

7b. LICZBA WSZYTKICH PUBLIKACJI BOTANICZNYCH, MIEJSCE OPUBLIKOWANIA PEŁNEJ BIBLIOGRAFII PRAC, WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC. Opublikował co najmniej 66 prac. Wykaz 65 z nich w: M. Nowak, 2003. *Instytut Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk (1953–2003)*, t. 2. *Bibliografia*. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN Kraków, s. 37, 98, 116–120, 118, 164,

270, 274. Najważniejsze prace (oprócz rozprawy doktorskiej i habilitacyjnej): 1. 1956. Badania nad jaskrami z cyklu Auricomi Owcz. w okolicach Krakowa i w północnej części Karpat. De Ranunculis e circulo Auricomi Owcz. in regione Cracoviensi nec non in Carpatorum parte boreali crescentibus. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 2(1): 62–110; 2. 1958. Polskie gatunki rodzaju *Melampyrum* L. Species polonicae generis *Melampyrum* L. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 4(1–2): 17–120; 3. 1963. *Melampyrum* L., Pszeniec. [W:] B. Pawłowski (red.), *Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych*. T. X. *Dwuliścienne wolnoplątkowe-dwuokwiatowe*. Cz. VIII. *Zrosłoplątkowe*. Cz. I. PWN Warszawa – Kraków, s. 368–385; 4. 1963. *Pedicularis* L., Gnidosz. [W:] B. Pawłowski (red.), *Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych*. T. X. *Dwuliścienne wolnoplątkowe-dwuokwiatowe*. Cz. VIII. *Zrosłoplątkowe*. Cz. I. PWN Warszawa – Kraków, s. 339–352; 5. 1963. *Rhinanthus* L. (*Alectorolophus* All.), Szeleżnik. [W:] B. Pawłowski (red.), *Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych*. T. X. *Dwuliścienne wolnoplątkowe-dwuokwiatowe*. Cz. VIII. *Zrosłoplątkowe*. Cz. I. PWN Warszawa – Kraków, s. 458–368; 6. 1973. Progress in the study of the Polish flora during the period of 1962–1971. Postępy w badaniach nad florą polską w okresie od 1962–1971. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 19(4): 415–460; 7. 1976. *Scabiosa* (L.). [W:] T. G. Tutin, V. H. Heywood, N. A. Burges, D. M. Moore, D. H. Valentine, S. M. Walters, D. A. Webb (red.), *Flora Europaea*. T. 4. Cambridge University Press, Cambridge, s. 68–74; 8. 1980. *Hieracium* L., Jastrzębiec. [W:] A. Jasiewicz (red.), *Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych*. T. XIV. *Dwuliścienne*. Cz. IX. *Zrosłoplątkowe*. Cz. V. PWN Warszawa – Kraków, s. 199–335; 9. 1981. Wykaz gatunków rzadkich i zagrożonych flory polskiej. List of rare and endangered plants from the Polish flora. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 30(3): 217–285; 10. 1985. *Ranunculus* L., Jaskier. [W:] A. Jasiewicz (red.), *Flora Polski. Rośliny naczyniowe*. T. IV.

Dwuliścienne wolnopłatkowe-dwuokwiatowe. Cz. I. PWN, Instytut Botaniki PAN Warszawa – Kraków, s. 52–85 [współautorzy: I. Kucowa, K. Towpasz, K. Turała-Szybowska].

7c. GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE. 1. Systematyka – zajmował się systematyką roślin kwiatowych, opublikował z tej dziedziny 30 prac, m.in. do *Flory polskiej. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych* opracował rodziny *Tiliaceae* i *Araliaceae* (T. VIII), podrodzinę *Rhinanthoideae* (*Scrophulariaceae*) (T. X) [patrz: 7b, p. 4], rodzaj *Euphrasia* (*Scrophulariaceae*) oraz charakterystykę rzędu *Rubiales* (T. XI), rodzaj *Gentiana* (*Gentianaceae*), opis rodziny *Gentianaceae* i klucz do jej rodzajów (T. XII), rodzinę *Dipsacaceae* i rodzaj *Carlina* (*Compositae*) (T. XIII), rodzaj *Hieracium* (*Compositae*) (T. XIV) [patrz: 7b, p. 8]; współredagował i redagował 3 tomy *Flory polskiej*: T. XII (1971) [współredaktor: B. Pawłowski], T. XIII (1972) [współredaktor: B. Pawłowski] i T. XIV (1980). Do *Flory Polski. Rośliny naczyniowe* opracował charakterystykę rzędów *Monochlamydeae*, opisy rodzin *Caryophyllaceae*, *Chenopodiaceae* i *Polygonaceae* i klucze do oznaczania rodzajów z tych rodzin, rodzaje *Delia*, *Sagina* (*Caryophyllaceae*) (T. III), opis rodziny *Ranunculaceae* i klucz do oznaczania rodzajów, opis rodzaju *Ranunculus* i klucz do oznaczania gatunków, gatunki *Ranunculus auricomus* i *R. cassubicus* (*Ranunculaceae*) (T. IV) [patrz: 7b, p. 10]; redagował 3 tomy *Flory Polski*: T. III (1992 [sic]), T. IV (1985) i T. V (1992). Od 1965 opracowywał taksonomię gatunków rodzaju *Scabiosa* do *Flora Europaea* [patrz: 7b, p. 7], przygotowywał również światową monografię tego rodzaju (ale nie opublikował). Na podkreślenie zasługują prace nad najtrudniejszymi grupami systematycznymi (m.in. *Melampyrum* [patrz: 7b, p. 2, 3], *Rhinanthus* [patrz: 7b, p. 5], *Hieracium* [patrz: 7b, p. 8]). 2. Florystyka – opublikował 10 notatek florystycznych dotyczących przedstawicieli ciekawszych gatunków znalezionych w okolicach Krakowa i w Bieszczadach oraz monografię florystyczno-fitogeograficzną [patrz: p. 4]; to ostatnie opracowanie uznawane jest za znakomitą regionalną monografię florystyczno-

fitogeograficzną. A. Jasiewicz wyznaczył w niej granicę między Karpatami Zachodnimi a Wschodnimi wzdłuż Przełęczy Łupkowskiej, wyjaśnił wiele czynników, które ukształtowały pionowe rozmieszczenie flory bieszczadzkiej, monografia zawiera wnikliwą charakterystykę składu tej flory pod względem udziału poszczególnych elementów kierunkowych i ekologicznych, zawiera opracowanie oryginalnego regionalnego podziału fitogeograficznego Bieszczadów Zachodnich, A. Jasiewicz rozstrzygnął w niej o przynależności Bieszczadów Zachodnich do geograficznego okręgu tzw. „Karpas Lesistych” w obrębie poddziału wschodniokarpackiego. 3. Wydawnictwa zielnikowe – opublikował wraz ze współpracownikami 2 centurie wydawnictw zielnikowych: *Flora Poloniae Exsiccata*, cent. V (1957) [współautorzy: B. Pawłowski, J. Kornaś] i *Plantae Poloniae Exsiccatae*, ser. II, cent. VII (1979) [współautorzy: T. Tacik, B. Chwastowski, A. Pałkowska]. 4. Historia botaniki – opublikował życiorys B. Pawłowskiego oraz obszerne opracowanie rozwoju polskiej florystyki w latach 1962–1971 [patrz: p. 7b, p. 6]. 5. Ochrona przyrody – opracował i opublikował jedną z pierwszych „czerwonych” list gatunków rzadkich i zagrożonych flory polskiej [patrz: 7b, p. 9]. 6. Kartografia fitosocjologiczna – jest współautorem map zbiorowisk roślinnych dolin potoków Jaszcze i Jamne w Gorcach (1968) i zbiorowisk roślinnych Pienińskiego Parku Narodowego (1982).

8. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA, ORGANIZATORSKA I KOLEKCJONERSKA. Wypromował dr Martę Miziany z Instytutu Botaniki PAN w Krakowie. 1964 – udział w pracach organizacyjnych 4-tygodniowej Międzyuniwersyteckiej Praktyki Wakacyjnej Studentów Biologii. Ogromny zielnik, zbierany w Polsce oraz podczas licznych wypraw naukowych [patrz: p. 6], liczący blisko 50 tysięcy arkuszy, przekazał Instytutowi Botaniki PAN w Krakowie.

9. DZIAŁALNOŚĆ W INNYCH DZIEDZINACH. Od 30 XI 1966 należał do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Na początku lat osiemdziesiątych było to powodem (w połączeniu z jego despotycznym charakterem) pogłębiającego się

konfliktu z podwładnymi i ze środowiskiem naukowym Krakowa. Po wprowadzeniu stanu wojennego (13 XII 1981) opowiedział się zdecydowanie po stronie partyjno-rządowej. Właśnie ten pogłębiający się konflikt i protesty przeciwko niemu były przyczyną jego rezygnacji z ponownego ubiegania się o wybór na stanowisko dyrektora Instytutu Botaniki PAN.

10. WAŻNIEJSZE GODNOŚCI I STANOWISKA W INSTYTUCJACH, TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH I REDAKCJACH. Redakcja czasopisma *Fragmenta Floristica et Geobotanica*: 1952–1958 – sekretarz redakcji, 1958–1967 – zastępca redaktora, 1968–1993 – redaktor [od t. 35 (1991) współredaktor: R. Ochrya]. 1966–1992 – kierownik Zakładu Systematyki Roślin IB PAN, 16 I – 31 V 1969 – p.o. dyrektora Instytutu Botaniki PAN, 1 VI 1969 – 31 XII 1983 – dyrektor Instytutu Botaniki PAN w Krakowie. 31 XII 1966 – powołany w skład Rady Naukowej Instytutu Botaniki PAN [był członkiem Rady prawdopodobnie do przejścia na rentę], od 1971 – współpracownik (regional adviser) komitetu redakcyjnego *Flora Europaea* [brak informacji kiedy przestał być współpracownikiem], od 1973 do 1977 – członek Rady Naukowej Tatrzańskiego PN, od 1974 do 1978 – członek Rady Naukowej Zakładu Ochrony Przyrody w Krakowie, od 1987 do 1990 [?] – członek Komitetu Botaniki PAN, od 1987 do śmierci – członek Komisji Biologicznej Oddziału PAN w Krakowie. Był honorowym członkiem Bułgarskiego Towarzystwa Botanicznego [brak informacji od kiedy].

11. NAJWAŻNIEJSZE WYRÓŻNIENIA I ODZNACZENIA. 1972 – Złoty Krzyż Zasługi, 1972 – Brązowy Medal za zasługi dla obronności kraju, 1973 – nagroda zespołowa za wydanie i rozesłanie V centurii wydawnictwa zielnikowego *Flora Poloniae Exsiccata*, 1974 – Medal 30-lecia PRL, 1974 lub 1975 – Srebrny Medal za zasługi dla obronności kraju, 1981 – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, 1981 – nagroda Sekretarza Naukowego PAN za XIV t. *Flory polskiej*, 1985 – Medal 40-lecia PRL, 7 X 1986 – pamiątkowy medal 100-lecia urodzin prof. W. Szafera, 1987 – nagroda Sekretarza

Naukowego PAN za przewodniczenie Komisji Długoterminowych Wyjazdów Zagranicznych. Na jego cześć nazwane zostały co najmniej trzy gatunki:

Euphorbia jasiewiczii (Chrtek & Křisa) Radcl.-Sm., *Tithymalus jasiewiczii* Chrtek & Křisa, *Alchemilla jasiewiczii* Pawł.

12. INNE INFORMACJE. We IX 1945 wyjechał wraz z rodzicami z Krakowa do Bytomia. W czasie pracy w kopalni uczęszczał równocześnie do szkoły średniej dla pracujących. Od początku pracy naukowej pozostawał pod naukowym kierownictwem prof. Bogumiła Pawłowskiego, za jego namową przeniósł się z Wydziału Leśnego UJ na Wydział BiNoZ UJ. 1951 i 1952 – uczestniczył w zespołowych badaniach Doliny Wisły pod kierunkiem prof. Bogumiła Pawłowskiego, 1952–1954 – uczestniczył w kartowaniu zespołów roślinnych Pogórza Karpackiego na południe od Krakowa, 1953–1956 – uczestniczył w opracowywaniu zespołów roślinnych i wykonywaniu mapy fitosocjologicznej terenu przyszłego zbiornika wodnego na Wiśle w Goczałkowicach, 1963–1965 – współpracował z zespołem pod kierunkiem prof. Jana Kornasia przy wykonywaniu mapy fitosocjologicznej doliny potoków Jaszcze i Jamne w Gorcach. Należał do krakowskiej szkoły geobotanicznej, w ramach której rozwinął badania nad systematyką roślin. Był uczniem prof. Bogumiła Pawłowskiego, dla którego do końca życia żywił ogromny szacunek. W okresie pracy w kopalni był członkiem Związku Zawodowego Górników, w okresie pracy w nadleśnictwie należał do Związku Zawodowego Pracowników Leśnych i Drzewnych. Od 1 II 1951 był członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Interesował się muzyką, przede wszystkim operą, uczył się śpiewu u prof. Gustawa Serafina, śpiewał basem. Miał dylemat, czy zostać zawodowym śpiewakiem, czy botanikiem; wybrał to drugie. Pierwszy wylew krwi do mózgu, bez konsekwencji, miał w 1972 po powrocie z Rumunii. Drugi, już z poważnymi konsekwencjami, miał 22 marca 1988; chodził po nim o kuli, pomimo to w Instytucie Botaniki bywał dość często (mieszkał bardzo niedaleko). Trzeci wylew miał w V lub VI 1992 (w czasie

pobytu w szpitalu), w konsekwencji poruszał się na wózku inwalidzkim i nie wychodził samodzielnie z domu. Było to przyczyną przejścia na rentę. 30 listopada 1992 przyznano mu I grupę inwalidzką. Pochowany jest na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (pogrzeb 29 VI 2001).

13. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ. Archiwalne: Archiwum UJ – BiNoZ 164 (Adam Jasiewicz), BiNoZ 169 (Adam Jasiewicz), S III 246 (Adam Jasiewicz); Instytutu Botaniki PAN w Krakowie (teczka osobowa). Publikowane: Jasiewicz, Adam. [W:] *Kto jest kim w Polsce 1984. Informator biograficzny*. Wydawnictwo Interpress, Warszawa 1984, s. 337; Jasiewicz, Adam. [W:] Z. Mirek, L. Musiał, J. J. Wójcicki (red.), *Kto jest kim w botanice polskiej. Who is who in Polish botany. Polish Botanical Studies – Guidebook Series 14*: 133; Z. Mirek, 2002. Wspomnienie o profesorze Adamie Jasiewiczzu (12 X 1928 – 21 VI 2001). *Wiadomości Botaniczne 46(1/2)*: 61–64; *Roczne sprawozdania z działalności Instytutu Botaniki PAN w Krakowie* [za poszczególne lata, druki powielone]. Informacje pisemne uzyskane od syna Adama Jasiewicza – Adama jun.

14. MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE. Archiwalne: Instytutu Botaniki PAN w Krakowie (teczka osobowa). Publikowane: [W:] Z. Mirek, L. Musiał, J. J. Wójcicki (red.), *Kto jest kim w botanice polskiej. Who is who in Polish botany. Polish Botanical Studies – Guidebook Series 14*: 133; Z. Mirek, 2002. Wspomnienie o profesorze Adamie Jasiewiczzu (12 X 1928 – 21 VI 2001). *Wiadomości Botaniczne 46(1/2)*: 61–64. Zdjęcia w zbiorach syna Adama Jasiewicza – Adama jun.

Piotr KÖHLER

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

KONFERENCJA NAUKOWA „GRANICE INGERENCJI CZŁOWIEKA NA OBSZARACH CHRONIONYCH. ZASADY I MODELE GOSPODAROWANIA” (OJCÓW, 17–19 CZERWCA 2010)

Scientific conference ‘Boundaries of human
interference in protected areas: management
principles and models’
(Ojców – Poland, 17–19 June 2010)

W dniach 17–19 czerwca 2010 roku w Ojcowie odbyła się konferencja, pt. „Granice ingerencji człowieka na terenach chronionych. Zasady i modele gospodarowania”. Organizatorem konferencji był Ojcowski Park Narodowy, natomiast miejscem obrad Ośrodek Edukacyjno-Dydaktyczny OPN w Ojcowie. Celem konferencji była prezentacja opracowań oraz forum dyskusyjne na temat granic ingerencji w środowisko przyrodnicze i kulturowe obszarów chronionych, objętych różnymi formami ochrony (parki narodowe, rezerваты, parki krajobrazowe i inne).

Na miejsce konferencji nieprzypadkowo wybrano Ojcowski Park Narodowy – najmniejszy w kraju i jeden z najbardziej uwikłanych w problemy, związane z konfliktowymi formami użytkowania ziemi. W ostatnich latach szczególną groźbą dla zachowania tego obszaru w randze parku narodowego jest napór osadnictwa, widoczny w strefie ochronnej, w bezpośrednim sąsiedztwie granic parku. Z podobnymi problemami, choć może nie na tak dużą skalę, boryka się wiele krajowych oraz zagranicznych parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody.

W konferencji uczestniczyły 53 osoby z 24 placówek naukowych, skupionych łącznie w 9 ośrodkach w kraju (Białystok, Częstochowa, Kielce, Kraków, Lublin, Łódź, Sosnowiec, Wrocław) i za granicą (Lwów – Ukraina), Parków

Krajobrazowych (Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego – Będzin, Regionalny Park Krajobrazowy „Znesinnia” – Lwów – Ukraina) oraz Parków Narodowych (BPN – Białowieża, KPN – Izabelin, OPN – Ojców).

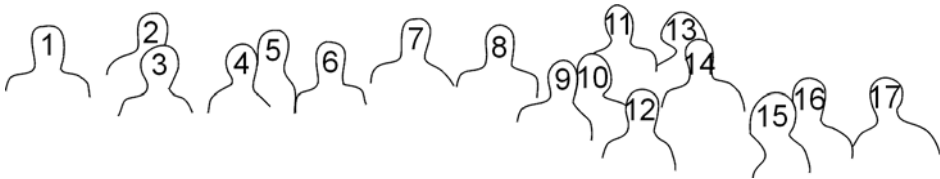
Obrady sesji plenarnej zainaugurował prof. dr hab. Zbigniew Mirek referatem dotyczącym granic ingerencji człowieka w przyrodę obszarów chronionych. Za dwa najistotniejsze wskaźniki dopuszczalnej ingerencji człowieka w środowisko przyrodnicze uznał pojemność turystyczną oraz chłonność przyrodniczą obszaru chronionego. Kolejny referat wygłoszony przez prof. dr hab. Zbigniewa Głowacińskiego odnosił się do granic ingerencji w populację i ekosystemy w badaniach naukowych. Według prelegenta zaostrożenie selekcji badań naukowych w odniesieniu do obiektów krytycznie zagrożonych jest bardzo wskazane zwłaszcza, że intensywność badań przyrodniczych systematycznie wzrasta. Następny referat związany był z granicami ingerencji człowieka w środowisko wodne. Wygłosiła go prof. dr hab. Joanna Pociask-Karteczka. Wskazała na cztery główne czynniki zapobiegające konfliktom przy ustalaniu granic ingerencji człowieka w stosunki wodne, wśród których znalazło się m.in. kompleksowe podejście do ustalania granic ingerencji, uwzględniające potrzeby różnych grup społecznych, w tym pro-ekologicznych. Kolejny referat w ramach sesji plenarnej wygłosił prof. dr hab. Jerzy Szwagrzyk. Tematyka jego wystąpienia dotyczyła dylematów ochrony ekosystemów leśnych w krajobrazie przekształconym przez człowieka. Prelegent stwierdził m.in., że jednym z najpoważniejszych zadań stojących obecnie przed ochroną przyrody jest wkomponowanie terenów ściśle chronionych w szerszy kontekst krajobrazowy, aby populacje gatunków chronionych w rezerwach czy parkach narodowych nie znalazły się w izolacji.

Po przerwie, w ramach dalszych obrad sesji plenarnej, wygłoszono jeszcze cztery referaty, w których poruszano tematykę związaną m.in. z ochroną przyrody nieożywionej (dr Michał Gradziński), hałasem w obszarach przyrodniczo cennych (dr Sebastian Bernat), wyznaczeniem

granic presji urbanizacyjnej w Kampinoskim Parku Narodowym (dr Adam Hibszer, mgr inż. Mirosław Markowski) oraz presją ruchu turystycznego i osadnictwa na obszarach chronionych województwa świętokrzyskiego (doc. dr Ignacy Janowski).

Po zakończeniu obrad i dyskusji sesji plenarnej konferencji, odbyła się sesja posterowa, której przewodniczył prof. dr hab. Roman Soja. W ramach tej sesji zaprezentowano plakaty, dotyczące skutków różnego rodzaju oddziaływań antropogenicznych na cenne przyrodniczo obszary chronione Polski południowej i środkowo-wschodniej. Następnie uczestnicy konferencji udali się na zwiedzanie nowej wystawy Muzeum Przyrodniczego OPN. Zwiedzanie rozpoczęło się projekcją filmu w technice 3D, dotyczącego dziejów geologicznych i aktualnej przyrody Ojcowskiego Parku Narodowego.

Następnego dnia (18.06.2010) sesję referatową poprowadził prof. dr hab. Krzysztof Mazurski. W ramach tej sesji referaty zaprezentowało dziewięciu prelegentów. Tematyka referatów związana była z: granicami ingerencji turystyki i rekreacji w parkach narodowych i rezerwach przyrody (prof. dr hab. Zbigniew Witkowski, dr Paweł Adamski, dr Adam Mroczyk, dr Szymon Ciapała), problemami rekreacyjnego użytkowania Karkonoskiego Parku Narodowego (prof. dr hab. Krzysztof Mazurski), próbą kompromisu między nową zabudową, a ochroną walorów krajobrazowych na przykładzie projektowanego osiedla „Dolina Ciemięgi” koło Lublina (mgr inż. Jan Kamiński), wypasem zwierząt gospodarskich jako sposobem czynnej ochrony rezerwatu „Góra Zborów” (prof. dr hab. Andrzej Czydłok, mgr Marcei Ślusarczyk, dr Andrzej Tyc, dr Jan M. Waga), podstawami prawnymi i problemami ochrony źródeł w Polsce (mgr Maria Baścik), relacjami między pierwszym poziomem wodnośnym, a wodami powierzchniowymi w Dolinie Dłubni (dr Sylwester Sadowski, dr hab. Jacek Rózkowski), zagrożeniami i ochroną ptaków drapieżnych w OPN i jego otulinie (mgr Maciej Turzański), śmiertelnością zwierząt na drogach OPN (dr Anna Klasa, mgr Alicja Subel, dr Daniel Kubisz) oraz problematyką presji osadnictwa

Ryc. 1. Grupa uczestników sesji terenowej pod „Maczugą Herkulesa”, opodal zamku w Pieskowej Skale (fot. A. Stachurska-Swakoń).

Fig. 1. Group of participants in the field session under the ‘Maczuga Herkulesa’ Rock near castle in Pieskowa Skała (phot. A. Stachurska-Swakoń).

1 – Roman Soja, 2 – Jacek Różkowski, 3 – Helena Trzcńska-Tacik, 4 – Anna Klasa, 5 – Anna Sołtys-Lelek, 6 – Beata Barabasz-Krasny, 7 – Krzysztof R. Mazurski, 8 – Józef Partyka, 9 – Ewa Tendziogolska, 10 – Mirosława Orłowska, 11 – Joanna Fidelus, 12 – Elżbieta Szymaniak, 13 – Janina Zawieja, 14 – Maciej Turzański, 15 – Zygmunt Wnuk, 16 – Mirosław Markowski, 17 – Jan Kamiński.

w OPN (mgr inż. Jarosław Żółciak). Sesję referatową zakończyła burzliwa dyskusja na temat problemów związanych z uregulowaniami prawnymi i niejednokrotnie bezsilnością władz parków narodowych wobec wzrastającego osadnictwa w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów chronionych.

W godzinach popołudniowych odbyła się pierwsza z dwóch planowanych sesji terenowych. Poprowadzili ją dr Józef Partyka, prof. dr hab. Roman Soja i mgr inż. Jarosław Żółciak. Trasa wycieczki obejmowała Ojców – Murownię

– Czajowice – Jerzmanowice – Wołę Kalinowską – Pieskową Skałę – Ojców. Problematyka tej sesji terenowej dotyczyła: Ojcowa jako dawnego uzdrowiska – obecnego stanu zagospodarowania i funkcjonowania wsi, rejonu Bramy Krakowskiej jako przykładu pozytywnego wpływu ochrony krajobrazu, drogi „serpentinej”, będącej przykładem ograniczenia ruchu turystycznego w granicach OPN, przykładów zabudowywania strefy ochronnej i wprowadzania trwałych inwestycji na terenie OPN oraz w bliskim jego sąsiedztwie (duża oczyszczalnia ścieków dla wsi Sułoszowa

i Wola Kalinowska). Jednym z punktów tej wycieczki było również zwiedzanie otoczenia malowniczo wkomponowanego w krajobraz zamku w Pieskowej Skale (Ryc. 1).

W sobotę (19.06.2010) odbyła się druga z zaplanowanych sesji terenowych. Przewodniczyli jej dr Józef Partyka i mgr inż. Jarosław Żółciak. Trasa tej wycieczki wiodła przez Ojców – Skałę – Cianowice – Smardzowice – Korzkiew – Prądnik Korzkiewski – Ojców. Tematyka sesji terenowej obejmowała kolejne przykłady nasilającego się budownictwa i wprowadzania trwałych inwestycji od wschodniej i południowej strony granicy parku. Tereny te ze względu na atrakcyjność przyrodniczo-krajobrazową zostały praktycznie przekształcone w podmiejską strefę Krakowa. Sesję terenową i całą konferencję zakończył wspólny obiad w restauracji „Pod Bażantami” w Prądniku Korzkiewskim.

Beata BARABASZ-KRASNY,
Anna SOŁTYS-LELEK

**WARSZTATY NAUKOWE NA BABIEJ
GÓRZE „EKOLOGIA ROŚLIN – OD
POMYSŁU DO KOŃCOWYCH WNIOSKÓW”
(BABIA GÓRA, 24–30 MAJA 2010)**

**The scientific workshop at the Babia Góra
mountain ‘Plant ecology - from an idea to the
final conclusions’ (Babia Góra, 24–30 May 2010)**

Organizacji warsztatów na Babiej Górze pt. „Ekologia roślin – od pomysłu do końcowych wniosków” podjęły się Instytut Botaniki PAN im. W. Szafera w Krakowie oraz Babiogórski Park Narodowy. Były to pierwsze w tym miejscu i tego rodzaju warsztaty naukowe, które poprowadzili: prof. dr hab. Jan Holeksa, prof. dr hab. Jerzy Szwagrzyk oraz dr Magdalena Żywiec.

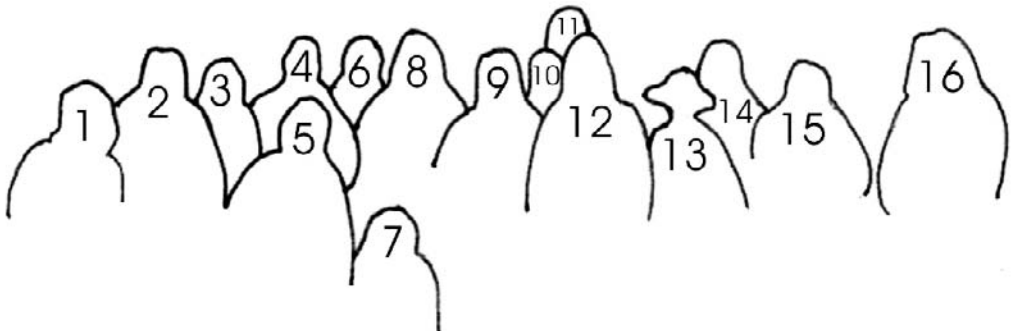
Pomysł zorganizowania warsztatów powstał w trakcie ostatniego Seminarium Geobotanicznego w Białowieży w listopadzie 2009 roku. Zauważono wtedy, że istnieje potrzeba zwrócenia większej uwagi na początkowe etapy

prowadzenia badań naukowych – określanie problemu i celu badań, formułowanie hipotez oraz dobieranie odpowiednich metod badawczych, od których przede wszystkim zależy powodzenie całego procesu badawczego. Dlatego zaproszenie do udziału w warsztatach skierowane zostało do młodych adeptów ekologii roślin, głównie doktorantów, którzy niedawno rozpoczęli realizację swoich własnych badań w ramach studiów doktoranckich.

W warsztatach wzięło udział 14 osób z różnych jednostek naukowych w kraju. Najliczniejszą grupę stanowili doktoranci i pracownicy Uniwersytetu Łódzkiego: mgr Paulina Gielniak, mgr Ewelina Koczywaś, mgr Katarzyna Pawicka, mgr Michał Pieńkowski oraz mgr Agnieszka Stefaniak. Uniwersytet Śląski w Katowicach reprezentowali: mgr Dominik Karkosz, mgr Agata Kloczkowska oraz mgr Izabela Skowronek. Ponadto w warsztatach uczestniczyli: mgr Urszula Biereźnoj (Uniwersytet Białostocki), mgr Henryk Kowalski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), mgr inż. Przemysław Kurek (Instytut Botaniki PAN w Krakowie), mgr inż. Joanna Nowakowska (Uniwersytet Rolniczy w Krakowie), mgr Izabela Sondej (Uniwersytet Szczeciński), mgr inż. Agnieszka Strychalska (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) (Ryc. 1).

Warsztaty naukowe „Ekologia roślin – od pomysłu do końcowych wniosków” odbywały się w schronisku PTTK na Markowych Szczawinach oraz na terenie Babiogórskiego Parku Narodowego. Program warsztatów obejmował teoretyczne i praktyczne zajęcia, które zawierały wszystkie etapy procesu badawczego, od wizji terenowych i poszukiwania problemu badawczego, określanie celów badań i stawianie hipotez badawczych poprzez dobór odpowiednich metod i przeprowadzenie badań w terenie, do opracowania i analizy wyników oraz weryfikacji przyjętych hipotez.

W pierwszym dniu warsztatów uczestnicy wybrali się na wizję terenową na Babiej Górze, w trakcie której zapoznali się z obszarem badań oraz zjawiskami przyrodniczymi występującymi w tych specyficznych warunkach. Młodzi badacze mieli okazję wysłuchać prelekcji prof.

Ryc. 1. Uczestnicy warsztatów naukowych na Babiej Górze (fot. M. Żywiec).

Fig. 1. The participants of the scientific workshop at the Babia Góra mountain (phot. M. Żywiec).

1 – Agnieszka Stefaniak, 2 – Michał Pieńkowski, 3 – Ewelina Koczywąs, 4 – Izabela Sondej, 5 – Paulina Gielniak, 6 – Przemysław Kurek, 7 – Katarzyna Pawicka, 8 – Jerzy Szwagrzyk, 9 – Izabela Skowronek, 10 – Agnieszka Strychalska, 11 – Jan Holeksa, 12 – Agata Kloczkowska, 13 – Joanna Nowakowska, 14 – Henryk Kowalski, 15 – Urszula Biereżnoj, 16 – Dominik Karkosz.

dr hab. Jana Holeksy i prof. dr hab. Jerzego Szwagrzyka na temat prowadzonych na Babiej Górze badań oraz zadać im szereg pytań na temat zachodzących tutaj procesów. Podczas tego wyjścia szukano interesujących zjawisk, mogących stanowić potencjalne problemy badawcze, którymi mogliby zająć się uczestnicy

w trakcie warsztatów. Po powrocie z terenu została utworzona lista kilkudziesięciu tematów zaproponowanych przez uczestników (Ryc. 2).

W drugim dniu warsztatów prowadzący wytypowali listę dziesięciu tematów, z których ostatecznie wybrano cztery. Uczestnicy

Ryc. 2. W poszukiwaniu naukowych inspiracji na babiogórskich szlakach (fot. M. Żywiec).

Fig. 2. Looking for scientific inspirations on the Babia Góra traits (phot. M. Żywiec).

zostali podzieleni na cztery grupy 3–4 osobowe. Każda z grup wybrała jeden temat i podjęła się jego realizacji w trakcie warsztatów na Babiej Górze. Uczestnicy zrealizowali następujące tematy: 1) „Udział osobników wielopędowych i jedнопędowych *Sorbus aucuparia* L. w lukach drzewostanowych w świerczynie górnoreglowej” (Joanna Nowakowska, Michał Pieńkowski, Izabela Skowronek), 2) „Zmienność długości kolejnych, rocznych przyrostów nalotu świerka pospolitego (*Picea abies* (L.) Karst.) porastających kłody w różnych warunkach świetlnych” (Urszula Biereźnoj, Katarzyna Pawicka, Agnieszka Stefaniak, Henryk Kowalski), 3) „Owocujące okazy jarzębu pospolitego *Sorbus aucuparia* L. jako miejsca koncentracji roślin endozoochorycznych” (Paulina Gielniak, Przemysław Kurek, Izabela Sondej), 4) „Zagęszczenie borówki czarnej *Vaccinium myrtillus* L. na kłodach o różnym

stopniu rozkładu w płatach świerczyny górnoreglowej z dominacją wietlicy alpejskiej *Athyrium distentifolium* Tausch ex Opiz” (Dominik Karłosz, Agata Kloczkowska, Ewelina Koczywaś, Agnieszka Strychalska).

Następnie zastanawiano się nad doborem odpowiednich metod badawczych, które były omawiane z prowadzącymi w trakcie seminariów wspólnych dla wszystkich uczestników warsztatów. Trzeci dzień warsztatów poświęcony był wyłącznie pracom terenowym, w trakcie których młodzi naukowcy wykonywali swoje badania i pozyskiwali dane. Pomimo niesprzyjającej pogody i trudnych warunków terenowych uczestnicy warsztatów wykazali się godną podziwu determinacją i dokładnością w trakcie wykonywania prac terenowych. W kolejnym dniu młodzi badacze opracowywali swoje wyniki w formie standardowego artykułu naukowego. Również na tym etapie uczestnicy warsztatów wykonywali

Ryc. 3. Niekończące się dyskusje w trakcie warsztatów (fot. M. Żywiec).

Fig. 3. Never ending discussions during the workshop (phot. M. Żywiec).

Ryc. 4. W trakcie wycieczki na Babią Górę (fot. M. Żywiec).

Fig. 4. During the trip to the Babia Góra Mt. (phot. M. Żywiec).

swoją pracę ze szczególną dokładnością i cierpliwością, gorąco dyskutując nad kształtem swojej pracy (Ryc. 3).

Wybrane zagadnienia opracowane w formie artykułu poddane zostały wnikliwej ocenie. Recenzji wszystkich prac podjęli się: prof. dr hab. Emilia Brzosko oraz prof. dr hab. Stefania Loster, jak również prowadzący warsztaty prof. dr hab. Jan Holeksa oraz prof. dr hab. Jerzy Szwa-grzyk. Ponadto zadaniem każdego z uczestników było przygotowanie recenzji jednej z trzech prac swoich kolegów. Na zakończenie warsztatów przygotowano prezentacje przedstawiające prace badawcze poszczególnych grup oraz omówiono przygotowane i otrzymane recenzje. Wszystkie cztery prace zostały szczegółowo ocenione w celu poprawy wszelkich błędów i niedociągnięć autorów.

Ponadto w czasie trwania warsztatów uczestnicy weszli na szczyt Babiej Góry (1725 m n.p.m.) (Ryc. 4). Wycieczka ta była kolejną okazją do rozmów i dyskusji nad zadaniami i problemami badawczymi w dziedzinie ekologii roślin. Uczestnicy warsztatów mogli podziwiać przyrodę Babiej Góry w jej wiosennej szacie z licznie kwitnącymi na szczycie masywu zawilcem narcyzowym (*Anemone narcissiflora*) oraz sasanką alpejską (*Pulsatilla alpina*). Natomiast wieczorami po seminariach warsztatowych młodzi naukowcy dodatkowo prezentowali swoje koncepcje badawcze w ramach wykonywanych prac doktorskich, nad którymi długo i gorąco dyskutowano aż do późnych godzin.

Warsztaty na Babiej Górze przez prowadzących jak i uczestników zostały ocenione jako bardzo owocne. Wspólnie uznano, że istnieje potrzeba organizacji tego rodzaju spotkań. Dlatego wyrażamy głęboką nadzieję, że warsztaty te będą w przyszłości kontynuowane i będą umożliwiały zdobywanie wiedzy z zakresu techniki prowadzenia badań naukowych w szeroko pojętej dziedzinie geobotaniki dla kolejnych grup młodych naukowców.

Paulina GIELNIAK, Ewelina KOCZYWAŚ,
Michał PIENKOWSKI

**XXIX MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
POLSKIEGO TOWARZYSTWA
FYKOLOGICZNEGO „TAKSONOMIA
KRÓLOWĄ NAUK –
GLONY W CAŁEJ KRASIE”
(KRAKÓW – NIEDZICA, 19–23 MAJA 2010)**

**29th International Phycological Conference of
the Polish Phycological Society ‘Taxonomy the
queen of science – The beauty of algae’ (Kraków
– Niedzica, Poland, 19–23 May 2010)**

XXIX Międzynarodowa Konferencja Fykologiczna PTF, poświęcona głównie nowym wyzwaniom współczesnej taksonomii glonów pro- i eukariotycznych, została zorganizowana przez Polskie Towarzystwo Fykologiczne, Zakład Fykologii Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN przy współudziale Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie i Pienińskiego Parku Narodowego w Krościenku. Za miejsce spotkania, oprócz Krakowa, wybrano Niedzicę, położoną w malowniczym zakątku Polski na obrzeżach Pienińskiego Parku Narodowego. W kontekście wiodącego nurtu konferencji, organizatorzy przypomnieli jedno z najważniejszych osiągnięć dla wszystkich dyscyplin nauk przyrodniczych, a mianowicie pracę Karola Linneusza sprzed ponad 250 lat, w której dokonał klasyfikacji królestwa roślin. Postęp w badaniach cytologicznych, biochemicznych oraz filogenetycznych (wykorzystujących narzędzia biologii molekularnej) pro- i eukariotycznych glonów, pociągnął za sobą istotne zmiany we współczesnej taksonomii tej niezwykle zróżnicowanej grupy organizmów.

W konferencji uczestniczyło 115 osób, w tym jak nigdy dotąd, aż 34 gości z zagranicy, przybyłych z wielu krajów, takich jak: Tajlandia, USA, Kanada, Kazachstan oraz Rosja, Ukraina, Litwa, Niemcy, Austria, Turcja, Wielka Brytania, Dania, Finlandia, Słowacja, Czechy, Węgry. Rozpoczęcie obrad odbyło się w Instytucie Botaniki PAN im. W. Szafera w Krakowie. Przybyłych uczestników przywitał Dyrektor Instytutu, prof. dr hab. Zbigniew Mirek, który nakreślił tematykę badawczą swojej placówki. Wyrażając słowa uznania dla organizatorów,

szczególnie za doprowadzenie do spotkania światowej sławy specjalistów w dziedzinie taksonomii glonów, poprosił prof. dr. hab. Konrada Wołowskiego, kierownika Zakładu Fykologii, o oficjalne otwarcie konferencji. Prof. Wołowski przedstawił genezę oraz historię Polskiego Towarzystwa Fykologicznego, działającego szósty rok, po przekształceniu się założonej w 1974 roku Sekcji Fykologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Wyraził także wdzięczność znamienitym fykologom, takim jak: prof. Jadwiga Siemińska, prof. František Hindák, prof. Karol Starmach, prof. Hanus Ettl, prof. Pierre Bourrely, prof. Patricia Walne i dr Hilda Canter-Lund, których spotkał na swojej drodze naukowej i dzięki którym poznał szczególnie piękno glonów. Następnie prof. Wołowski przywitał gości z zagranicy tak licznie obecnych w tej edycji corocznych spotkań, w tym: prof. Pertti Elorantę, prof. Franciszka Hindáka – honorowych członków PTF oraz dr. Øjvinda Moestrupa, dr. Gianfranco Navarino, prof. Richarda Triemera, prof. Briana Whittona

– członków komitetu naukowego oraz wszystkich uczestników z Polski. Nie zabrakło również słów podziękowania dla członków komitetu organizacyjnego oraz sponsorów, wśród których znalazły się: Komitet Botaniki PAN oraz firmy: PRECOPTIC Co. Nikon z Warszawy, Tymbark z Wadowic, Markam z Kasinki Małej oraz Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie. Prezes PTF prof. dr. hab. Lubomira Burchardt przywitała gości w imieniu Towarzystwa, życząc wszystkim owocnych obrad. Po wysłuchaniu dwóch niezwykle interesujących wykładów plenarnych uczestnicy udali się autokarami do Niedzicy, obserwując po drodze zniszczenia spowodowane przez wezbrane wody rzek. Dzięki uprzejmości Dyrekcji Muzeum Pienińskiego Parku Narodowego uczestnicy mieli możliwość podziwiania wystawy ukazującej unikalne krajobrazy Pienin wraz z ich bogatą fauną i florą.

Obrady trwały 4 dni, podzielone były na 6 plenarnych sesji referatowych i 2 sesje postelowe. Dotyczyły one klasycznej i molekularnej

Ryc. 1. Uczestnicy XXIX Międzynarodowej Konferencji Fykologicznej PTF (fot. A. A. Gontcharov).

Fig. 1. The participants of 29th International Phycological Conference (phot. A. A. Gontcharov).

taksonomii prokariotycznych i eukariotycznych glonów (bruzdnic, kryptofitów, euglenin, zielenic, okrzemek, krasnorostów, sinic), fenotypowej i genotypowej ich różnorodności, autekologii oraz bioróżnorodności w ekosystemach wodnych i lądowych, naturalnych i podanych antropopresji. Wygłoszono 7 wykładów plenarnych otwierających poszczególne sesje tematyczne, 23 referaty oraz przedstawiono 88 plakatów.

Tematem pierwszego wystąpienia plenarnego, wygłoszonego przez dr. Ø. Moestrupa z Danii, była nowoczesna taksonomia i filogeneza bruzdnic. Z kolei dr G. Novarino z Wielkiej Brytanii przedstawił filogenezę kryptofitów oraz wątpliwości związane z koncepcją gatunku. Kolejne wykłady plenarne dotyczyły filogenezy oraz aktywności biologicznej barwnych euglenin, ze wskazaniem na substancje o właściwościach antibakteryjnych, przeciwnowotworowych, czy też ichtiotoksycznych (prof. R. Triemer z USA), rozmnażania płciowego u okrzemek (prof. I. Kaczmarek z Kanady), mało poznanych słodkowodnych krasnorostów (prof. P. Eloranta z Finlandii), systematyki i taksonomii desmidii (prof. A. Gontcharov z Rosji) oraz procesów wykorzystania organicznych związków fosforu przez sinice i eukariotyczne glony (wykład wygłoszony przez wybitnego specjalistę w zakresie ekologii i fizjologii sinic – prof. Briana Whittona z Wielkiej Brytanii). W drugim dniu obrad, które miały miejsce w pięknie położonym ośrodku hotelowo-konferencyjnym nad Zbiornikiem Czorsztyńskim, odbyły się dwie sesje referatowe. W czasie pierwszej, prowadzonej przez prof. M. Plińskiego, mogliśmy usłyszeć interesujące referaty dotyczące identyfikacji i taksonomii euglenin oraz stomatocyst chryzofitów występujących w roślinach mięsożernych. W drugiej sesji prowadzonej przez prof. P. Eloranta, 6 prezentacji obejmowało zagadnienia dotyczące bioróżnorodności morskich i słodkowodnych okrzemek oraz ich znaczenia bioindykacyjnego. Po zakończeniu przedpołudniowych sesji, uczestnicy mieli okazję popłynąć statkiem po Zbiorniku Czorsztyńskim pod ołowianym niebem pełnym deszczowych chmur. Po

bezpiecznym zacumowaniu zrobiono pamiątkowe zdjęcie (Ryc. 1). Tego dnia odbyła się jeszcze sesja posterowa, w której przedstawiono 47 prac z zakresu taksonomii, fizjologii oraz autekologii glonów, w tym rzadko badanych glonów aerofitycznych i glebowych. Organizatorzy zapewnili również możliwość pracy z wykorzystaniem najwyższej klasy mikroskopów firmy NIKON i prowadzenia konsultacji taksonomicznych w ramach zajęć laboratoryjnych. Wieczorem uczestnicy konferencji mogli rozkoszować się regionalnymi potrawami oraz posłuchać wyśmienitej góralskiej kapeli przy ognisku. Tradycyjnie też zostały przekazane zapalki organizatorom następnej, jubileuszowej (XXX) Konferencji Fykologicznej, która w 2011 roku odbędzie się we Wrocławiu, a zorganizują ją koleżanki i koledzy z Uniwersytetu Przyrodniczego pod kierownictwem prof. Jana Matuły.

Kolejny dzień obrad rozpoczął się sesją referatową pod przewodnictwem prof. F. Hindáka. Wystąpienia dotyczyły badań morfologicznych i molekularnych populacji słodkowodnych krasnorostów z różnych regionów Europy oraz rozprzestrzenienia słodkowodnych ramienic na Pojezierzu Kaszubskim. Następna sesja, której przewodniczyła prof. B. Pawlik-Skowrońska poświęcona była sinicom i dotyczyła różnorodności termofilnych cyjanobakterii występujących w gorących źródłach Słowacji, zróżnicowania genetycznego i morfologicznego pikocyjanobakterii w jeziorach Mazurskich, wieloaspektowych badań (morfologicznych, genetycznych i chemicznych) populacji bałtyckich sinic służących jej klasyfikacji oraz różnorodności Cyanoprokaryota w przepływowymi jeziorach centralnej Polski.

Po intensywnych obradach i dyskusji organizatorzy zapewnili uczestnikom spotkania wyprawę do Elektrowni Wodnej na zaporze wybudowanej na Dunajcu oraz zwiedzanie Zamku w Niedzicy, gdzie do dziś straszy duch Brunhildy, a w komnatach można ujrzeć przeglądającą się w lustrze ostatnią właścicielkę włości. Zapora wodna i sama elektrownia zrobiły duże wrażenie na zwiedzających, zwłaszcza w obliczu trwającej w tym czasie powodzi w Polsce. Tego

dnia odbyło się także zebranie Polskiego Towarzystwa Fykologicznego, na którym przyjęto 3 nowych członków.

W ostatnim dniu obrad prowadzonym przez prof. L. Burchardt przedstawiono referaty o różnej tematyce – od bioróżnorodności zielenic w miastach Centralnej Europy, fizjologii piko-planktonowych sinic, zależności między piko-planktonem i większymi autotrofami w wodach płynących, relacji między grupami mikroorganizmów w różnych strefach jeziornych, zbiorowiska naśnieżnych glonów, aż po mioceńskie mikroskamieniałości zielenic. Odbyła się również druga sesja posterowa, w której dominowały prace dotyczące fitoplanktonu różnych zbiorników wodnych, ze szczególnym uwzględnieniem sinic tworzących zakwity i produkujących toksyny. Na specjalną uwagę zasługuje fakt, że cała konferencja prowadzona była w języku kongresowym – angielskim.

Na zakończenie konferencji odbyła się uroczysta ceremonia zamknięcia, na której prof. M. Pliński dokonał podsumowania i wraz z prof. L. Burchardt i prof. K. Wołowskim wręczyli bardzo cenne nagrody za najciekawsze i oryginalne plakaty młodych fykologów. Przyznano dwie pierwsze nagrody: dla Marty Krukowskiej i Jacka Urbaniaka z Wrocławia – bilet lotniczy na Międzynarodową Konferencję Europejskiego Towarzystwa Fykologicznego na Rodos oraz dla Imry Vitonyte, Jürate Kasprovičiene i Judit Koreiviene z Litwy – fundusze umożliwiające udział w następnej Międzynarodowej Konferencji PTF we Wrocławiu. Przyznano również II nagrodę dla Bogusława Szulca, Katarzyny Bobrukiewicz, Andrzeja Kruka z Łodzi i III nagrodę dla Olgi Skacelowej z Brna.

Szczególne wyrazy uznania należą się prof. K. Wołowskiemu oraz organizatorom konferencji pracującym pod jego przewodnictwem, za wysoki poziom naukowy konferencji, szczególną dbałość o uczestników i stworzenie serdecznej atmosfery, tradycyjnie towarzyszącej spotkaniom fykologów.

Renata KALINOWSKA,
Barbara PAWLIK-SKOWROŃSKA

**IX MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
„SYNANTROPIZACJA ŚRODOWISKA
I TERENÓW OSIEDLI WIEJSKICH.
FLORA I ROŚLINNOŚĆ”
(KAMIENIEC PODOLSKI, UKRAINA,
29 CZERWCA – 1 LIPCA 2010)**

**Ninth International Conference ‘Anthropization
and environment of rural settlements.
Flora and vegetation’
(Kamyanets-Podilsky, Ukraine,
29 June – 1 July, 2010)**

Już po raz dziewiąty w okresie minionego dwudziestolecia miało miejsce naukowe spotkanie botaników, które – podobnie jak wszystkie wcześniejsze – poświęcone było aktualnej, intensywnie rozwijanej i jednocześnie bardzo pojemnej problematyce synantropizacji szaty roślinnej. Inicjatorami tego cyklu spotkań są prof. Sergej Mochnecký (Košice) i prof. András Terpó (Budapeszt). Dlatego też pierwsze z nich (22–26 sierpnia 1994) odbyło się na terenie Słowacji (Košice – Vinničky) i Węgier (Sátoraláujhely), a kolejne w 2-letnich odstępach: 1996 – Węgry (Tokaj – Tarcal), 1998 – Słowacja (Zemplínska Širava), 2000 – Polska (Kraków), 2002 – Ukraina (Uzhgorod – Kostryno), 2004 – Słowacja (Danišovce), 2006 – Węgry (Tarcal), 2008 – Polska (Katowice – Siewierz).

Dziewiąta konferencja, rozpoczęła się 29 czerwca w auli Państwowego Uniwersytetu im. Ivana Ogienko w Kamieńcu Podolskim, jednym z najbardziej malowniczych miast Ukrainy, gromadząc ponad 70-osobową grupę uczestników. Tradycyjnie najliczniejszą stanowili gospodarze, którzy – podobnie jak pozostali uczestnicy – afiliowani są do jednostek naukowych i uniwersytetów (Kijów, Lwów, Czerniowce, Odessa, Mikołajew, Jałta, Symferopol, Żytomierz). Polską reprezentację utworzyła liczna, bo 20-osobowa grupa (Białowieża, Wrocław, Poznań, Lublin, Warszawa, Łódź, Katowice), a Słowację tym razem tylko przedstawiciele Instytutu Botaniki Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie. Z kolei po raz pierwszy w konferencji wzięli udział badacze z Rosji (Biełgorod), Bułgarii (Sofia), Białorusi (Mińsk), Rumunii (Bukareszt),

a także z Turcji (Buca-Izmir), Kanady (Saskatoon) i Arabii Saudyjskiej (Rijad).

Konferencję zorganizowano i przeprowadzono przede wszystkim siłami Instytutu Botaniki Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie, przy walnym udziale dwóch uniwersytetów oraz Parku Narodowego „Podolskie Tovtry”.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał przewodniczący – dr Myroslav Shevera, który w imieniu Komitetu Organizacyjnego powitał zgromadzonych przedstawicieli władz uczelni w osobie prorektora Państwowego Uniwersytetu im. Ivana Ogienko w Kamieńcu Podolskim – prof. Aleksandra W. Keba, Dziekana Państwowego Uniwersytetu im. Jurija Fedkowicza w Czerniowcach oraz Dyrektora Parku Narodowego „Podolskie Tovtry”, którą reprezentowała prof. A. Kuczynska. Nade wszystko jednak – w pełnych ciepła słowach – zwrócił się do uczestników życząc wszystkim udanej konferencji i miłego pobytu. Dr M. Shevera stwierdził

ponadto, że Ukraina w ramach tego cyklu po raz drugi gości botaników, którzy na międzynarodowym forum będą mieli okazję do podzielenia się wynikami swoich badań związanych z różnymi przejawami antropopresji, wywołującymi różnorakie zjawiska we florze i roślinności. Odczytał również list napisany przez prof. S. Mosyakina – Dyrektora Instytutu Botaniki Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie.

Sesję plenarną, której przewodniczył dr hab. Adam Rostański (UŚ Katowice), wypełniły trzy wystąpienia. Pierwsze z nich było autorstwa zespołu katowickiego (Tokarska-Guzik B., Urbisz A., Urbisz A., Węgrzynek B., Nowak T., Bzdęga K. – „Alien vascular plants in the Silesia Upland of Poland: distribution pattern, impact and threat”). Na przykładzie tytułowego regionu zwrócono uwagę na zachodzący jednocześnie dwukierunkowy proces zmian we florze: ustępowania, a nawet wymierania jednych gatunków oraz pojawiania się i rozpowszechniania się innych, częstokroć obcych. Zjawisko to przyczynia się do ubożenia flory nie tylko w skali regionu, ale także kraju i całego kontynentu. Stąd próba podsumowania dotychczasowej wiedzy florystycznej o antropofitach stwierdzonych w regionie śląskim, przy wykorzystaniu metody kartogramowej, zastosowanej wcześniej do atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych. Stwierdzono, że tylko nieliczne gatunki należą do pospolitych (m.in. *Amaranthus retroflexus*, *Chamomilla suaveolens*, *Conyza canadensis*, *Galinsoga parviflora*, *G. ciliata*, *Oxalis fontana*), występowanie innych jest nierównomierne, często wskazujące na niepełną w tej mierze wiedzę, dlatego wymagające dalszych badań. Wśród antropofitów spotyka się ekspansywne i uciążliwe chwasty (np. z rodzaju *Reynoutria*), w tym także niebezpiecznie fotouczulające (*Heracleum mantegazzianum*), wywołujące u ludzi trudno gojące się oparzenia i z tego względu wymagające eliminowania bądź stałego monitorowania. Oprócz gatunków u których w występowaniu nie można wskazać na regularności, Autorzy wyodrębnili też grupę gatunków odznaczających się wzorcami rozmieszczenia powiązanych z lokalnymi warunkami ekologicznymi.

Ryc. 1. Uczestnicy konferencji na tle twierdzy w Chocimiu (od lewej dr M. Shevera, mgr O. Kucher, prof. K. Latowski) (fot. Z. Celka).

Fig. 1. Participants of the conference against a background of the Khotyn Fortress (from the left: dr M. Shevera, O. Kucher (MSc) and prof. K. Latowski) (phot. Z. Celka).

Ryc. 2. Rezerwat „Czterech Kawalerowie” (park narodowy „Podolskie Tovtry”) z roślinnością ciepłolubną (fot. Z. Celka).
 Fig. 2. Reserve ‘Four Cavaliers’ (National Nature Park ‘Podilski Tovtry’) with thermophilous vegetation (phot. Z. Celka).

Drugi referat (Májeková J., Zaliberová M. – „Recent study on the segetal vegetation of Slovakia”) poświęcony był omówieniu aktualnego stanu roślinności segetalnej, na podstawie kilkuset zdjęć fitosocjologicznych, wykonanych przez Autorki w 19 najważniejszych uprawach (zboża, rośliny okopowe, wieloletnie uprawy pastewne) w latach 2002–2008. Roślinność pól uprawnych Słowacji jest zróżnicowana na 13 zespołów segetalnych (*Stellarietea mediae*), z czego 11 reprezentuje podklasę *Violenea arvensis*, a dwa pozostałe *Sisymbrienea*. Flora segetalna liczy 381 gatunków roślin naczyniowych oraz 26 gatunków mszaków.

Trzeci referat plenarny (Protopopowa W., Shevera M. – „Participation of apophytes in urban flora in different botanical and geographical zones of Ukraine: a preliminary assessment”) zawierał obszerną charakterystykę rodzimych składników występujących w miejskich florach naczyniowych Ukrainy. Do analizy porównawczej Autorzy wykorzystali wyniki oryginalnych badań florystycznych z 10 obiektów – miast Ukrainy. Wybór miast podyktowała zasada, polegająca

na zróżnicowaniu pod względem położenia geograficznego (od Karpat Wschodnich po Nizinę Wschodnioeuropejską) i geobotanicznym (od strefy leśnej po strefę stepową), a także ze względu na uwarunkowania historyczne i obecną ich wielkość wyrażoną liczbą mieszkańców. W badaniach uwzględniono zatem miasta średniej wielkości (Użgorod, Kamieniec Podolski), miasta duże (Czernihów, Łuck, Mariupol, Ługańsk, Mikołajew) oraz metropolie (Charków, Donieck, Krzywy Róg). Do swoistych cech urbanoflory zaliczono: przewagę hemikryptofitów, wysoki odsetek gatunków śródziemnomorskich, znaczący udział psammofitów i petrofitów.

W plenarnej dyskusji poruszano kwestie dotyczące kryteriów inwazyjności, biologiczno-ekologicznego i przestrzennego zróżnicowania rodzimych składników urbanoflory, w tym istotności naturalnych zasięgów w diagnozowaniu statusu.

Bardzo interesujący, zwłaszcza dla uczestników z Polski, był popołudniowy spacer po historycznej części Kamieńca Podolskiego, bogatej w zabytki architektoniczne. Kamieniecka

starówka położona jest niezwykle malowniczo, bo otoczona zakolem rzeki Smotrycz, płynącej dnem urokliwego, skalistego i głębokiego wąwozu. Zwiedzanie udawało się chwilami połączyć z botanizowaniem, w czasie którego żywo dyskutowaliśmy o różnych problemach napotykanych roślin (*Artemisia annua*, *A. austriaca*, *Chaerophyllum bulbosum*, *Geranium sibiricum*, *Leonurus cardiaca* subsp. *villosus*, *Melica transsilvanica*, *Poa palustris* subsp. *xerotica*).

Po wycieczce przetransportowano nas do okolicznych Bojan, gdzie zamieszkaliśmy w nowym, komfortowo wyposażonym ośrodku rekreacyjnym, o przyjaźnie brzmiącej nazwie „Słoneczna Dolina”, składającym się wyłącznie z budowli drewnianych. W dniu następnym, w przestronnej sali, miały miejsce całodzienna obrady z obydwoma sesjami – przed południem referatowa, po południu zaś posterowa. Łącznie zgłoszono blisko 80 wystąpień, jakkolwiek część z nich niejako „planowo” nie odbyła się. Organizatorzy międzynarodowych spotkań stosują ostatnio możliwość tzw. uczestnictwa biernego, a sprowadzającego się tylko do nadsyłania abstraktów swoich wystąpień, bez udziału w konferencji.

Wspomniana wcześniej merytoryczna pojemność konferencji, znalazła również swoje odbicie w zaprezentowanych wystąpieniach. Znakomita większość mieściła się pod względem treściowym w tytułowym haśle konferencji. Przedstawione referaty i postery można ująć w kilka grup tematycznych. Pierwsza z nich omawiane zagadnienia przedstawiała na tle konkretnych gatunków. W odniesieniu do rodzimych składników flory dotyczyły one stanu żywotności populacji, opisu niektórych fragmentów ontogenezy, analizy sukcesów kolonizacyjnych gatunków umieszczonych w „Czerwonych Księgach” (*Adonis vernalis*, *Carex secalina*, *Fritillaria montana*, *Schivereckia podolica*), zdolności apofitycznych gatunków taksonomicznie ustalonych (*Cynanchum rossicum*, *Epipactis helleborine*, *Puccinellia distans*), jak i krytycznych (*Galeopsis angustifolia*, *Stellaria pallida*), pojawiania się we florach lokalnych gatunków obcych (*Grindellia squarrosa*, *Oxybaphus nycetagineus*),

obserwowania ich w różnych stadiach procesu synantropizacji, zapoczątkowanym w różnym okresie (*Lavatera thuringiaca*, *Rudbeckia laciniata*, *Viola odorata*). Niektóre wyniki badań dotyczyły opisu skali fitocenotycznej i warunków siedliskowych występowania całych rodzajów (*Linum*, *Hypoxis*), inwazyjności antropofitów (*Erigeron annuus*, *Ambrosia artemisiifolia*) agresywności taksonów pochodzenia mieszańcowego (*Fallopia ×bohemica*), czy informacji o występowaniu dziczejących kultywarów (*Cornus mas*).

Przeważały jednak wystąpienia opisujące zagadnienia synantropizacyjne pod kątem florystycznym, ekologicznym i geograficzno-historycznym. Za ważne uznać należy rozważania teoretyczne. Do ściśle metodycznych zaliczyć trzeba propozycję określania poziomu hemerobii z wykorzystaniem 12-stopniowej skali i wyrażonej formułą matematyczną (Ivan Khomyak – Żytomierz) czy opis bazy danych oraz procedur przydatnych w analizie urbanoflory (Bogdan Jaczkowiak – Poznań).

Aktualny stan szaty roślinnej oraz kierunki i natężenie antropopresji przedstawiano na przykładzie wyników badań z szerokiego spektrum obiektów. Rozważania na temat konkretnych grup w klasyfikacji geograficzno-historycznej we florze naczyniowej dotyczyły miast Ukrainy (Mikołajew, Symferopol), Rosji (Biełgrad), Polski (Lublin), regionów geograficznych (Krym, Bessarabia, Góry Czywczyńskie), formacji roślinnych (stepy). Dobrym wskaźnikiem przekształcania szaty roślinnej strefy leśno-stepowej Ukrainy pod wpływem antropopresji okazała się być bryoflora.

Interesujących wyników dostarczyły badania florystyczne obiektów wybitnie antropogenicznych, takich jak: kurhany (Ukraina), stare mury (Bułgaria), drogi kołowe (Rumunia), szlaki kolejowe (Polska), a także starych parków, uprawianych i porzuconych pól uprawnych.

Sygnalizowano ponadto zmiany roślinności dokonujące się w dolinach rzek (Polska), a także zaawansowane etapy neofityzmu, osiągnięte przez zielne pnącza z rodziny dyniowatych: *Echinocystis lobata*, *Sicyos angulata*, *Thladiantha dubia* czy *Amorpha fruticosa* z motylkowatych,

tworząca już w strefach zalewowych własne zbiorowisko (Ukraina).

Po zakończeniu popołudniowej sesji posterowej, organizatorzy zaprosili uczestników na „florystyczny spacer” do sąsiadującego z ośrodkiem pobliskiego lasu. Napotkaliśmy w nim szereg interesujących gatunków: *Equisetum telmateia*, *Ranunculus cassubicus*, *Cerastium lucorum*, *Euphorbia amygdaloides*, *Euonymus verrucosa*, *Galium schultesii*, *Aposeris foetida*, *Carex pilosa*, *Polygonatum latifolium*.

Obrady sesji referatowej podzielone były na dwie części, którym przewodniczyły dwa międzynarodowe duety: prof. Marica Zaliberová (Bratysława) z prof. Karolem Latowskim (Poznań) i prof. Anely Nedelczewa (Sofia) z prof. Yunus'em Dogan'em (Buca – Izmir).

Trzeci, ostatni dzień konferencji, przeznaczono na sesję terenową. W jej trakcie umiejętnie połączono zwiedzanie dwóch historycznych budowli (Czerniowce, Chocim) z zajęciami geobotanicznymi. Niespodziewane emocje wywołała krótka wizyta w pałacowej rezydencji, dawnej siedzibie metropolitalnej Bukowiny, a obecnie mieszczącej władze Państwowego Uniwersytetu im. Jurija Fedkowicza w Czerniowcach i trzy humanistyczne wydziały. Ten imponujący swoim rozmachem pałac, zbudowany w II połowie XIX w., jest perłą architektury, a z racji użytkowania go przez uniwersytet – zasłużoną dumą miasta. Wśród wielu, szczególnie zainteresowanie, zwłaszcza piękniejszej części uczestników, wywołało magiczne lustro, pokazujące ponoć przeglądającej się w nim osobie – oblicze ... odmłodzone.

Niemniejsze wrażenie wywarła na uczestnikach twierdza w Chocimiu, dumnie prezentująca swoją potęgę na naddniestrzańskim wzgórzu, od niedawna wpisana do państwowego rejestru zabytków kultury.

W botanicznej części sesji terenowej, wiele zadowolenia przyniosły uczestnikom atrakcyjne

florystycznie wzniesienia z ciepłolubną roślinnością (Karmelukowa Góra i Cztorej Kawalerowie). Na pierwszym z nich, wśród bogactwa kwitnących tu roślin, spotkaliśmy m.in. *Erysimum crepidifolium*, *Astragalus onobrychis*, *Chamaecytisus album*, *Onobrychis arenaria*, *Linum flavum*, *Bupleurum falcatum*, *Seseli hippomarathrum*, *Eryngium campestre*, *Teucrium chamaedrys*. Z kolei na wzgórzach „Cztereich Kawalerów” szczególną uwagę zwróciły: *Gypsophila altissima*, *Asyneuma canescens*, *Cephalaria uralensis*, *Allium flavescens*, *A. podolicum*, *Galium octonarium*, *Sideritis montana*, *Stipa capillata*, *Adonis vernalis*, *Lotus ambiguus*.

Geobotaniczne informacje o zwiedzanych wzgórzach z wyczuwalną pasją i znanstwem przekazywała uczestnikom dr Lyudmila Lyubinska (Uniwersytet w Kijowie), którą wspomagał prof. Alexander Kagalo (Instytut Ekologii Karpat we Lwowie).

Na zakończenie sesji terenowej pełne zadowolenie z bogatego jej programu w krótkim podsumowaniu wyraził senior uczestników (K. L. niestety!), zakończonym spontanicznie i pospółu wykrzyczanym na cześć organizatorów wiatem „hip, hip, hurra!!!”

Organizatorzy zadbali o wysoki standard konferencji. Każdy z uczestników otrzymał broszurę z abstraktami wszystkich zgłoszonych wystąpień oraz pakiet materiałów informacyjnych. Cały pobyt cechowały bardzo dobre warunki zakwaterowania, urozmaicony jadłospis łącznie z regionalnymi specjałami, oryginalny i taktowny sposób trzymania w ryzach reguł czasowych w trakcie zwiedzania i odbywania sesji terenowej. Przez cały czas pozostawaliśmy też pod wrażeniem niewymuszonej serdeczności i uczynności przemitych Gospodarzy konferencji.

Karol LATOWSKI,
Zbigniew CELKA

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO W 2009 ROKU

Annual Report 2009, Polish Botanical Society

Podstawę do opracowania sprawozdania stanowiły:

1. protokoły z zebrań Zarządu Głównego PTB,
2. sprawozdanie z działalności Biblioteki PTB,
3. sprawozdania z działalności poszczególnych Oddziałów i Sekcji PTB.

I. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

ZEBRANIA ZARZĄDU GŁÓWNEGO

W 2009 roku odbyły się 2 posiedzenia Zarządu Głównego PTB. Poświęcono je sprawom bieżącym Towarzystwa m.in. utworzeniu nowej formy wyróżnienia, która ma dotyczyć promowania wybitnych, młodych naukowców oraz przygotowaniom do 55 Zjazdu PTB.

Obrady prowadzone dnia 9 maja 2009 roku dotyczyły działalności Towarzystwa w minionym roku sprawozdawczym i wytycznych Głównej Komisji Rewizyjnej PTB, oraz usprawnienia pracy sekretarzy i przewodniczących w przygotowywaniu rocznych sprawozdań. Wiele uwagi poświęcono także wypracowaniu sposobu wyróżniania młodych, wybitnych naukowców oraz powstającej, nowej stronie internetowej Towarzystwa.

Na posiedzeniu w dniu 21 listopada 2009 roku kontynuowano dyskusję nad sposobami promowania aktywności młodych naukowców. Ostatecznie powołano 4-osobową komisję, która ma za zadanie zebrać uwagi i dopracować regulamin i formę tego wyróżnienia. Ponadto poruszono kwestię powstawania nowych towarzystw, w których tworzeniu aktywny udział biorą członkowie PTB, oraz wynikających z tego tytułu zagrożeń i korzyści dla naszego Towarzystwa.

DANE OSOBOWE O TOWARZYSTWIE

Skład Zarządu Oddziałów i Sekcji przedstawiono w Tabelach 1 i 2. Towarzystwo Botaniczne na koniec roku sprawozdawczego liczyło 1243 członków, w tym 30 krajowych członków honorowych i 17 zagranicznych. Do PTB przyjęto 40 nowych członków, a ubyło (zmarło, skreślono z listy lub zrzekło się członkostwa) 38 osób (Tab. 3). Wykazy nowoprzyjętych członków przedstawiono w sprawozdaniach z posiedzeń Zarządu Głównego PTB.

BIBLIOTEKA PTB

Opracowany księgozbiór Biblioteki PTB składa się z 6758 woluminów wydawnictw zwartych (w tym 19 woluminów starodruków), 18023 odbitek i broszur oraz 22204 woluminów i 815 tytułów wydawnictw ciągłych. W 2009 roku nie zakupiono żadnych wydawnictw, gromadzenie zbiorów oparte było wyłącznie na wpływach z wymiany (głównie wymiany zagranicznej, w niewielkim stopniu z wymiany krajowej) i z darów. Wydawnictwa PTB przeznaczone na wymianę i wprowadzane do księgozbioru przekazał Bibliotece nieodpłatnie Zarząd Główny PTB.

W okresie sprawozdawczym opracowano 162 woluminów wydawnictw ciągłych (394 egz.) o wartości 36300 zł oraz 23 woluminy druków zwartych o wartości 2050 zł. Wycena wpływów oparta jest na aktualnym średnim kursie walut obcych, publikowanym przez Narodowy Bank Polski. Do kontrahentów zagranicznych wysłano 736 egzemplarzy czasopism o wartości 18892 zł, natomiast do polskich bibliotek w ramach wymiany wysłano 47 egzemplarzy czasopism o wartości 1137,5 zł. W ramach egzemplarzy obowiązkowych przekazano 104 egzemplarze czasopism o wartości 3502,5 zł. Razem rozesłano 887 egzemplarzy czasopism o wartości 23532 zł. Na zamówienie instytucji i pracowników naukowych sprzedano 414 egz. wydawnictw PTB o wartości 10059,75 zł oraz przygotowano 712 przesyłek listowych o wartości znaczków 12102,25 zł.

Uaktualniono wykaz tytułów czasopism zagranicznych otrzymywanych przez Bibliotekę i notowanych przez Katalog Centralny

Biblioteki Narodowej. Opracowano 21 nowych rekordów bibliograficznych tytułów czasopism i zasobów do katalogu elektronicznego w systemie bibliotecznym MAK, w formacie Marc 21. Uaktualniono katalog elektroniczny i katalog kartkowy czasopism. Oddano do oprawy 3 tytuły czasopism: *Acta Biologica Cracoviensia*, *Arboretum Kórnickie*, *Ochrona Przyrody*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*.

Biblioteka udostępnia zbiory czytelnikom dwa razy w tygodniu (wtorki i czwartki); tel.: 022 5530532; e-mail: ptb-bibl@biol.uw.edu.pl

II. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

I. ORGANIZOWANIE KONFERENCJI NAUKOWYCH

Polskie Towarzystwo Botaniczne uczestniczy w rozwoju nauk botanicznych i upowszechnianiu wiedzy botanicznej na skalę ogólnopolską i międzynarodową. Organizowane sympozja, konferencje, sesje naukowe, wycieczki terenowe oraz regularnie wydawane czasopisma naukowe umożliwiają podnoszenie poziomu naukowego członków Towarzystwa i służą wymianie myśli naukowej.

W roku sprawozdawczym Oddziały i Sekcje Towarzystwa wzięły udział w zorganizowaniu następujących konferencji, sympozjów i warsztatów naukowych:

1. XII Ogólnopolska Konferencja Kultur *in vitro* i Biotechnologii „Integracja biotechnologii, biologii molekularnej i praktyki rolniczej w kulturach *in vitro*”, Poznań, 9–11.09.2009. Organizatorzy: Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin PTB, Oddział Poznański PTB, Zakład Botaniki Ogólnej, Wydział Biologii UAM, Collegium Biologicum. Cele: podsumowanie dotychczasowych osiągnięć, wskazanie nowych dróg rozwoju, integracja międzypokoleniowa; zapoznanie uczestników z szeroko rozumianą problematyką roślin zmodyfikowanych genetycznie. Liczba uczestników – 134; 4 wykłady plenarne; 29 referatów; 89 posterów.

2. XXXVIII Zjazd Ogrodów Botanicznych pod patronatem Rady Ogrodów Botanicznych

w Polsce pt. „Gromadzenie i wykorzystanie kolekcji roślin użytkowych w kraju”, Poznań, 5–8.10.2009. Organizatorzy: Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów PTB oraz Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich. Celem było pogłębienie wiedzy dotyczącej gromadzenia i wykorzystania roślin użytkowych. Szczególną uwagę poświęcono roślinom zielarskim, z powodu rosnącego zainteresowania lekami pochodzenia naturalnego i roślinnymi suplementami diety. Liczba uczestników – 130; liczba referatów – 24; liczba posterów – 54.

3. 8th International Conference „Ecophysiological Aspects of Plants Responses to Stress Factors”, Kraków, 16–19.09.2009. Organizatorem była Sekcja Fizjologii i Biochemii Roślin oraz Instytut Fizjologii Roślin im. F. Górskiego, PAN w Krakowie. Celem konferencji było zapoznanie uczestników z aktualnym stanem wiedzy z zakresu wpływu różnych abiotycznych i biotycznych czynników stresowych na wzrost, rozwój i planowanie roślin. Szczególną uwagę poświęcono: 1) fizjologicznym reakcjom roślin na działanie zanieczyszczeń antropogenicznych gleby, wody i powietrza; 2) fitoremediacji, to jest możliwości usuwania zanieczyszczeń przy wykorzystaniu roślin; 3) badaniom zagadnień związanych z problematyką zrównoważonego rolnictwa w zakresie roli systemu korzeniowego roślin w przeciwdziałaniu zanieczyszczenia wód gruntowych w warunkach zwiększonego stosowania nawozów mineralnych. Wygłoszono 10 wykładów plenarnych, 25 prezentacji ustnych, 8 prezentacji ustnych młodych pracowników nauki i zaprezentowano 127 posterów. Razem w tworzeniu tego dorobku uczestniczyło 387 autorów.

4. IV Ogólnopolskie Sympozjum Mikologiczne „Interdyscyplinarny charakter mikologii”/ ‘Interdisciplinary nature of mycology’ (organizowane w 40 - rocznicę utworzenia Królestwa *Mycota* 1969–2009), Olsztyn-Krutyń, 10–12.09.2009. Organizatorzy: Oddział Olsztyński PTB, Sekcja Mikologiczna PTB, Katedra Mikologii UWM w Olsztynie. Cele: integracja środowiska mikologicznego i prezentacja aktualnych badań mikologicznych w różnych

Tabela 1. Skład osobowy władz oddziałów PTB w 2009 roku.

Oddział	Data wyboru	Przewodniczący	Wiceprzewodniczący	Sekretarz	Skarbnik
Białostocki	29.11.2007	dr Katarzyna Kolanko	dr hab. Iwona Ciereszko	dr Ewa Pirożnikow	dr Anna Matwiejuk
Bydgoski	31.05.2007	dr inż. Ewa Krasicka-Korczyńska	–	dr inż. Tomasz Stosik	dr inż. Anna K. Sawilska
Gdański	31.05.2007	dr hab. prof. UG Jacek Herbich	dr Martin Kukwa	dr Monika Badura	dr Krystyna Burkiewicz
Kielecki	31.05.2007	dr Renata Piwowarczyk	dr hab. Janusz Łuszczczyński	dr Anna Łubek	dr Joanna Ślusarczyk
Krakowski	24.05.2007	prof. dr hab. Konrad Wołowski	prof. dr hab. Ludwik Frey	dr Paweł Kapusta	prof. dr hab. Krystyna Towpasz
Lubelski	17.05.2007	dr hab. Marek Kucharczyk	prof. dr hab. Elżbieta Weryszko-Chmielewska	dr Joanna Czarnecka	dr Aneta Sulborska
Łódzki	25.06.2007	prof. nadzw. dr hab. Jan Teofil Siciński	prof. nadzw. dr hab. Kazimierz Marciniak, prof. dr hab. Krystyna Janas	mgr Maria Jolanta Serwik	dr Jacek Patykowski
Olsztyński	29.06.2007	prof. dr hab. Czesław Hołdyński	–	dr Elżbieta Ejdyś	dr Dariusz Kubiak
Poznański	20.05.2007	prof. dr hab. Elżbieta Zenkteler	prof. UAM dr hab. Maria Wojterska	dr Sławomir Borek	mgr Łukasz Wojtyła
Skierniewicki	26.04.2007	dr Hanna Bryk	prof. dr hab. Krystyna Górecka	dr Adam Marosz	dr Ludwika Kawa-Miszczak
Szczeciński	21.05.2007	dr hab. Agnieszka Popieła	dr Marcin Kubus	dr Zofia Sotek	dr Wojciech Kowalski do 07. 2008 / od 07. 2008 dr Małgorzata Puc
Śląski	26.04.2007	dr hab. Adam Rostański	dr Zbigniew Wilczek	dr Katarzyna Bzdęga	dr Monika Jędrzejczyk-Korycińska
Toruński	14. 03.2007	dr hab. Anna Goc	–	dr Dariusz Kamiński	dr Lucjan Rutkowski
Warszawski	13.06.2007	dr hab. Jacek Zakrzewski, prof. SGGW	dr Piotr Sikorski	dr Małgorzata Sułkowska	dr Danuta Solecka
Wrocławski	31.05.2007	dr hab. prof. Romuald Kosina	dr hab. Ewa Fudali	dr Agnieszka Kreitschitz	lic. Adrian Popiel (od 13.12.2007)

dyscyplinach i dziedzinach naukowych, wykorzystujących grzyby jako materiał badawczy (od biologii i biotechnologii, przez fitopatologię, hydromikologię, mikologię lekarską i weterynaryjną, aż do nauk politechnicznych). Liczba uczestników – 50; liczba referatów – 25; liczba posterów – 18.

5. I Ogólnopolskie Warsztaty Pteridologiczne – rodzaj *Dryopteris* w Polsce”, Chorzów, 17–18.09.2009. Organizatorzy: Sekcja Pteridologiczna, Oddział Śląski oraz Uniwersytet

Śląski, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska. Głównym celem warsztatów było zapoznanie ich uczestników ze zróżnicowaniem taksonomicznym trudnego w identyfikacji rodzaju *Dryopteris* oraz z naturalnymi siedliskami występowania większości polskich gatunków nerecznic. Liczba uczestników – 16; liczba referatów – 5; liczba posterów – 3.

Konferencje nr 1–5 otrzymały dofinansowanie z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Tabela 2. Skład osobowy władz sekcji PTB w 2009 roku.

Sekcja	Data wyboru	Przewodniczący	Wiceprzewodniczący	Sekretarz
Aerobiologiczna	21.05.2005	prof. dr hab. Elżbieta Weryszko-Chmielewska	dr Idalia Kasprzyk	dr Krystyna Piotrowska
Briologiczna	27.04.2007	dr Anna Rusińska	dr hab. Ewa Fudali	mgr Mirosław Szczepański
Dendrologiczna	25.06.2008	Jacek Borowski	Piotr Banaszczyk	Ewa Zaraś-Januszkiewicz
Fizjologii i Biochemii Roślin	6.09.2007	prof. dr hab. Jan Kępczyński	vacat	vacat
Fykologiczna	vacat od 3.09.2007			
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	30.05.2006	prof. dr hab. Jan Holeksa	prof. dr hab. Jacek Herbich, Dr Ewa Pirożnikow	dr Magdalena Żywiec
Historii Botaniki	22.05.2007	prof. dr hab. Ludwik Frey	prof. dr hab. Tomasz Majewski	dr Izabela Krzeptowska-Moszkowicz
Kultur Tkankowych Roślin	11.09.2009	prof. dr hab. Ewa Kępczyńska	dr hab. Barbara Thiem	dr Eleonora Gabryszewska
Lichenologiczna	05.09.2007	dr hab. Urszula Bielczyk	dr Maria Kossowska	dr Robert Kościelniak
Mikologiczna	06.09.2007	prof. dr hab. Maria Dynowska	prof. dr hab. Stefan Friedrich	dr hab. prof. UJK Janusz Luszczyński
- - przy Oddz. Łódzkim	20.01.2008	prof. dr hab. Maria Ławrynowicz	dr Kazimierz Koczyński	dr Dominika Ślusarczyk
- - przy Oddz. Poznańskim		prof. dr hab. Anna Burakiewicz		dr Tomasz Leski
- - przy Oddz. Warszawskim		prof. dr hab. Joanna Marcinkowska		dr Krystyna Grzelak
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	6.09.2007	dr Maria Lankosz-Mróz	dr Narcyz Piórecki	mgr Elżbieta Melon
Paleobotaniczna	20.04.2007	doc. dr hab. Dorota Nalepka	dr Barbara Słodkowska	dr Jadwiga Ziaja
Pteridologiczna	07.09.2007	dr Ewa Szczęśniak	-	prof. dr hab. Elżbieta Zenkeler
Struktury i Rozwoju Roślin	6.09.2007	prof. dr hab. Elżbieta Bednarska	dr hab. Janusz Kozdój	dr Joanna Leśniewska

6. 38 Białowieskie Seminarium Geobotaniczne „Jak badać zjawiska przyrodnicze aby poznawać mechanizmy kształtujące roślinność”, Białowieża, 27–29.10.2009. Organizatorzy: Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej, Oddział Białostocki. Cel – rozwój młodej kadry naukowej w zakresie badań geobotanicznych. Liczba uczestników – 92; liczba referatów – 17.

7. Interakcje międzygatunkowe na różnych poziomach organizacji: osobnik – populacja – biocenoza (rośliny naczyniowe a „bracia mniejsi”), Krasnobród, 22–25.06.2009.

Organizatorzy: Oddział Lubelski PTB i Sekcja Lichenologiczna PTB, Sekcja Biologii Populacji Roślin Komitetu Ekologii PAN, UMCS, Roztoczański Park Narodowy. Cele: poznanie wzajemnych zależności między organizmami na różnych poziomach organizacji (rośliny wyższe, mszaki, glony, grzyby), uporządkowanie pojęć, przyjęcie lub ujednoczenie metod właściwych dla poszczególnych grup taksonomicznych lub ekologiczno-biologicznych. Liczba uczestników – 43; liczba referatów – 36.

8. The Challenges of Contemporary Cell

Tabela 3. Liczebność oddziałów PTB w 2009 roku.

Oddział	Liczba członków						Zmiany w liczbie członków	
	ogólna	w tym:						
		zwyczajnych krajowych	zwyczajnych zagranicznych	honorowych krajowych	honorowych zagranicznych	nadzwyczaj- nych	przyjęto	wystąpiło lub zmarło
Białostocki	18	18	–	–	–	–	–	2
Bydgoski	27	24	1	–	–	–	2	–
Gdański	47	44	–	1	–	9	6	13
Kielecki	29	26	–	–	–	4	0	1
Krakowski	161	132	4	3	–	15	8	2
Lubelski	74	64	3	–	–	3	2	14
Łódzki	105	61	2	2	–	32	1	1
Olsztyński	43	21	–	–	–	20	–	1
Poznański	186	125	–	2	–	5	3	2
Skierniewicki	36	34	–	1	–	1	0	–
Szczeciński	50	50	–	–	–	–	0	–
Śląski	73	60	–	1	1	–	2	1
Toruński	47	40	–	1	–	4	1	1
Warszawski	243	165	–	6	–	58	9	1
Wrocławski	104	71	1	1	–	10	6	–
RAZEM:	1243	935	11	30	17	161	40	38

Biology Molecular Genetics System Biology, Bioinformatics, Łódź, 20–21.04.2009. Organizator – Oddział Łódzki. Konferencja poświęcona Prof. Marii J. Olszewskiej w związku z jej 80-tą rocznicą urodzin. Liczba uczestników – 200; liczba referatów – 14; liczba posterów – 101.

9. „Dni Alergii Pyłkowej”, Kraków, 29–30.05.2009. Organizator – Sekcja Aerobiologiczna. Konferencja naukowo-szkoleniowa. Liczba uczestników – 60; liczba referatów – 18.

10. XXIV Zjazd Lichenologów Polskich „Porosty i grzyby naporostowe Magurskiego Parku Narodowego: stan zachowania, zagrożenia i ochrona”, Magurski Park Narodowy, 9–11.09.2009. Organizatorzy: Sekcja Lichenologiczna PTB, Zakład Botaniki Instytutu Biologii Uniwersytetu Pedagogicznego, Magurski Park Narodowy. Cele: sesja referatowa – prezentacja najnowszych wyników badań; sesja terenowa – badania nad inwentaryzacją i stanem zachowania porostów Magurskiego Parku Narodowego.

Liczba uczestników – 48; liczba referatów – 19; liczba posterów – 8.

11. XII Seminarium Terenowe Sekcji Ogrodów Botanicznych i Arboretów PTB „Przyroda i ogrody Katalonii i Andaluzji”, 18.04–3.05.2009. Prowadzenie: prof. B. Zemanek, dr M. Lankosz-Mróż. Udział wzięły 53 osoby.

12. „W 50. rocznicę publikacji pierwszego polskiego podręcznika palinologii”, Kraków, 25.04.2009. Organizatorzy: Sekcja Paleobotaniczna PTB, Komitet Badań Czwartorzędu PAN, Instytut Botaniki PAN. Liczba uczestników – 33; liczba referatów – 5.

13. „Organizmy zmodyfikowane genetycznie (GMO) w nauce i praktyce”, IHAR Radzików, 29–30.06.2009. Organizatorzy: Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin PTB, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie. Cel – zapoznanie uczestników z szeroko rozumianą problematyką roślin zmodyfikowanych genetycznie. Wykłady dotyczyły różnorodnych aspektów GMO, w tym prawnych, etycznych i użytecznych. Pokaz zajęć

Tabela 4. Liczebność sekcji PTB w 2009 roku.

Tabela dotyczy sekcji (oraz podsekcji mikologicznych).

Sekcja	Liczba członków
Aerobiologiczna	23
Briologiczna	21
Dendrologiczna	112
Fizjologii i Biochemii Roślin	brak danych
Fykologiczna	brak danych
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	440
Historii Botaniki	26
Kultur Tkankowych Roślin	38
Lichenologiczna	35
Mikologiczna (ogólna liczba członków)	69
w tym: - przy Oddziale Łódzkim	brak danych
- przy Oddziale Poznańskim	27
- przy Oddziale Warszawskim	brak danych
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	76
Paleobotaniczna	52
Pteridologiczna	31
Struktury i Rozwoju Roślin	87

laboratoryjnych dotyczył transformacji roślin oraz wykrywania GMO. Liczba uczestników – 30; liczba referatów – 9.

14. Warsztaty terenowe „Mszaki Beskidu Żywiecko-Orawskiego”, Solówka, 3–6.09.2009. Organizator – Sekcja Briologiczna. Cele: zapoznanie się z warunkami przyrodniczymi i brioflorą Beskidu Żywieckiego, inwentaryzacja briologiczna rezerwatów „Oszast” i „Muńcoł”, wspólne oznaczanie zebranych zbiorów. Liczba uczestników – 23; liczba referatów – 4.

15. Terenowa sesja naukowa „Flora i roślinność Tatr” dla Société Botanique de France, Kraków, Zakopane, 15–25.07.2009. Organizatorzy: Oddział Gdański, Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej, Katedra Ekologii Roślin UG, Instytut Botaniki PAN w Krakowie oraz Société Botanique de France. Cel – zapoznanie się z różnorodnością szaty roślinnej Karpat Zachodnich. Liczba uczestników – 53 (w tym 41 uczestników z Francji).

16. Konferencja „Dziedzictwo zobowiązuje”, Białowieża, 11–12.09.2009. Organizatorzy: Oddział Białostocki, Ministerstwo Środowiska.

Konferencja zorganizowana z okazji 600-lecia Ochrony Puszczy Białowieskiej. Liczba uczestników – 90.

2. ORGANIZOWANIE POSIEDZEŃ NAUKOWYCH ODDZIAŁÓW I SEKCJI

W roku 2009 podczas 123 spotkań zorganizowanych przez Oddziały i Sekcje PTB wygłoszono 124 referaty. W spotkaniach wzięło udział co najmniej 1898 osób (w przypadku wielu spotkań nie podano liczby uczestników). Uczestnikami spotkań byli nie tylko naukowcy i członkowie PTB, ale również miłośnicy przyrody, uczniowie, nauczyciele, studenci i sympatycy Towarzystwa. Tematyka spotkań była bardzo różnorodna i zależała od specjalizacji i przynależności sekcyjnej członków poszczególnych Oddziałów PTB.

Poniżej podano tematy poruszane na posiedzeniach poszczególnych Oddziałów:

Oddział Białostocki:

- dr B. Jaroszewicz „Las naturalny – czym jest, a co nim nie jest?”, 20.01.2009, liczba uczestników – 35,
- prof. J. Bystrek „Sekretne życie roślin”, 21.05.2009, liczba uczestników – 20,
- dr O. Sozinow „Current results and prospects of researches of vegetation bogs of Belarus”, 10.11.2009, liczba uczestników – 33,
- dr K. Kolanko „Ogrody japońskie – wspomnienie z podróży do Kraju Kwitnącej Wiśni”, 24.11.2009, liczba uczestników – 20.

Oddział Bydgoski:

- mgr inż. J. Kwiaton „Tilicho – wspinaczka i głębokie nurkowanie”, 15.04.2009, liczba uczestników – 15,
- dr E. Krasicka-Korczyńska „Wybrzeże Południowej Hiszpanii”, 18.06.2009, liczba uczestników – 12,
- dr E. Krasicka-Korczyńska „Flora łąk solniskowych”, 27.07.2009, liczba uczestników – 32,
- dr Z. Stypczyńska „Biomasa i rozmieszczenie systemów korzeniowych w różnych typach gleb”, 19.11.2009,

– mgr J. Olszewska „Problemy ochrony przyrody w mieście”, 10.12.2009.

Oddział Gdański:

– dr hab. A. Kozłowska „Arktyczne czy alpejskie? – cechy środowiska gór północnej Skandynawii”, 12.03.2009, liczba uczestników – 19,

– mgr B. Hajek „Mszaki na głazach narzutowych Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego”, 23.04.2009, liczba uczestników – 9,

– dr E. Pirożnikow „Tradycyjne użytkowanie roślin na Podlasiu jako relikty minionych czasów”, 24.11.2009, liczba uczestników – 21,

– mgr J. Naumowicz „Wenezuela”, 07.12.2009, liczba uczestników – 14.

Oddział Krakowski:

– dr S. Florjan „Co wiemy o kordaitach?”, 8.01.2009, liczba uczestników – 26,

– dr A. Wacnik „Prusowie i Krzyżacy – historia eksploatacji puszczy. Źródła palinologiczne”, 15.01.2009, liczba uczestników – 31,

– mgr J. Sosnowska „Znaczenie palm (rodz. *Arecaceae*) w kulturze, medycynie i gospodarce Indian Ashaninca del Perenc (departament Junín, Peru)”, 22.01.2009, liczba uczestników – 18,

– mgr D. Clivati (Brazylia) „Populational structure under floral biology aspects of *Utricularia* sp. (*Lentibulariaceae*)”, 6.02.2009, liczba uczestników – 18,

– dr hab. M. Kościńska-Pająk „Wspomnienie o Profesor Romanie Czapik”, 26.02.2009, liczba uczestników – 33,

– dr M. Piątek, dr J. Piątek, „Rośliny i grzyby fitopatogeniczne Kamerunu: ilustrowana relacja z drugiej wyprawy naukowej w grudniu 2007”, 5.03.2009, liczba uczestników – 29,

– prof. dr hab. K. Wiech „Czarnohorskie łąki”, 12.03.2009, liczba uczestników – 67,

– mgr B. Bober „Sinice jako źródło środowiskowych zagrożeń”, 19.03.2009, liczba uczestników – 22,

– prof. dr hab. L. Frey „Olbrzymie trawy”, 26.03.2009, liczba uczestników – 40,

– dr hab. R. Kosina „Szlakami Gór Izerkich”, 2.04.2009, liczba uczestników – 22,
– dr B. Płachno „Czy cuchnące może być piękne?”, 23.04.2009, liczba uczestników – 15,

– prof. dr hab. Z. Miszalski „Nowe spojrzenie na stary problem wiązania dwutlenku węgla przez rośliny fotosyntetyzujące”, 7.05.2009, liczba uczestników – 21,

– dr hab. B. Babczyńska-Sendek „Warpie – obiekty zasługujące na zintegrowaną ochronę”, 14.05.2009, liczba uczestników – 19,

– mgr P. Wąsowicz „Migrujące geny, czyli czego o postglacjalnych migracjach roślin możemy dowiedzieć się dzięki *Arabidopsis thaliana*?”
– mgr J. Guzik „Antoni Józef Żmuda (1889–1916) – życie i dokonania”, 28.05.2009,

– prof. dr hab. B. Zemanek – Wizyta w Ogrodzie Botanicznym UJ, 4.06.2009,
– prof. dr hab. inż. A. Płazek „Adaptacje roślin do suszy i stresu wysokotemperaturowego”, 8.10.2009,

– mgr G. Wojtczak, doc. dr hab. A. Jankun †, prof. dr hab. K. Turnau „Storczyki – mikoryza a zapylenie”, 15.10.2009,
– dr hab. P. Köhler „Łysenkizm a botanika polska”, 22.10.2009,

– prof. dr hab. Z. Mirek (prowadzący) „Złożenie kwiatów na grobach botaników na Cmentarzu Rakowickim”, 29.10.2009,
– prof. dr hab. A. Medwecka-Kornaś „Nigeria północno-wschodnia w czasie działalności Jana Kornasia”, 5.11.2009,

– dr hab. J. Łuszczynski „Wielkoowocnikowe grzyby zbiorowisk kserotermicznych Polski”, 19.11.2009,
– dr J. Kruszelnicki „Osobliwości przyrodnicze Warmii i Mazur”, 26.11.2009.

Oddział Lubelski:

– dr hab. M. Kucharczyk „Ile kosztuje ochrona przyrody?”, 13.01.2009, liczba uczestników – 14,

– dr R. Zubel „Mszaki na tle struktury siedliskowej wybranych fitocenozy leśnych Roztoczańskiego Parku Narodowego

- analiza ilościowa”, 3.03.2009, liczba uczestników – 21,
- mgr A. Kubiak „Walory szaty roślinnej małych cieków nizinnych na przykładzie doliny rzeki Olszówki”, 10.03.2009, liczba uczestników – 16,
- dr hab. K. Grzywnowicz „Grzyby lecznicze”, 31.03.2009, liczba uczestników – 35,
- dr G. Borsuk „Osobliwości Półwyspu Indochińskiego”, 21.04.2009, liczba uczestników – 19,
- mgr inż. K. Rysiak „Nasza mała Holandia – tulipany w Ogrodzie Botanicznym UMCS”, 28.04.2009, liczba uczestników – 19,
- dr hab. M. Kucharczyk „Podlasie na tle granic fitogeograficznych”, 14.05.2009, liczba uczestników – 19,
- Sesja terenowa współorganizowana przez OL PTG „Walory przyrodnicze i kulturowe Podlasia”, 30–31.05.09, liczba uczestników – 50,
- dr hab. W. Mułenko „Wielka kalamita w lasach Tatr Słowackich i jej skutki”, 27.10.2009, liczba uczestników – 33,
- mgr A. Pacek „Budowa i aktywność elaioforów w kwiatach wybranych gatunków z rodziny storczykowatych (*Orchidaceae*)”, 01.12.2009, liczba uczestników – 8,
- dr H. Wójciak, mgr J. Wójciak, Z. Jaszczyk „Największa w Polsce populacja *Botrychium multifidum*”, 17.11.2009, liczba uczestników – 21,
- dr hab. W. Mułenko „Współczesna mykologia – nowe wyzwania”, 15.12.2009, liczba uczestników – 17.

Oddział Łódzki:

- doc. dr hab. J. Kwadrans „Mechanizmy lokomocyjne u glonów”, 15. 01.2009, liczba uczestników – 19,
- prof. dr hab. J. Zakrzewski „Mechanizmy regulacji morfogenezy u drzew”, 26. 03.2009, liczba uczestników – 23,
- dr M. Posmyk „Fitomelatonina”, 12.05.2009, liczba uczestników – 11.

Oddział Olsztyński:

- mgr S. Ligman „Ekspresja genów PAL

- u *Pisum sativum* L. pod wpływem biotycznych czynników stresowych”, 27.01.2009, liczba uczestników – 24,
- Zebranie naukowe Zakładu Mikrobiologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego i Olsztyńskiego Oddziału PTB – dr M. Koblizek „Distribution and dynamics of aerobic anoxygenic phototrophs in marine and freshwater environment”, 3.02.2009, liczba uczestników – 33,
- dr A. Bochenek, prof. dr hab. J. Gołaszewski „Ekofizjologiczne uwarunkowania spoczynku nasion chwastów”, 17.03.2009, liczba uczestników – 11,
- dr R. Żurek „Podstawowe ścieżki przepływu energii i transformacje materii w nizinnym zbiorniku zaporowym (zbiornik Goczałkowicki)”, 9.06.2009, liczba uczestników – 15,
- Seminarium – dr V. Plasek „Alaska i Tadżykistan oczami briologa”, 26.11.2009,
- mgr K. Góralska (Sekcja Mikologiczna PTB) „Charakterystyka mikologiczna ontogenozy układu oddechowego i pokarmowego człowieka”, 15.12.2009.

Oddział Poznański:

- prof. dr hab. Z. Celka „Relikty dawnych upraw we florze Polski”, 13.01.2009, liczba uczestników – 36,
- dr E. Młodzińska „Molekularne i środowiskowe czynniki determinujące kolory roślin”, 20.05.2009, liczba uczestników – 22,
- prof. dr hab. inż. B. Walna „Kierunki zmian w składzie chemicznym opadów atmosferycznych w WPN na przestrzeni dwudziestolecia”, 3.06.2009, liczba uczestników – 9,
- prof. M. Marek (Instytut Ekologii i Biologii Systemów Czeskiej Akademii Nauk, Czeskie Budziejowice – Brno) „Carbon stock of different ecosystems in Czech Republic”, 21.10.2009, liczba uczestników – 30,
- dr A. Banasiak „Modyfikacje struktury i funkcji ściany komórkowej”, 17.11.2009,
- prof. dr hab. I. Odrzykoski „Barkoding DNA u mszaków”, 16.12.2009.

Oddział Skierniewicki:

- mgr G. Falkowski „Flora Wysp Kanaryjskich”, 3.02.2009, liczba uczestników – 22,
- dr D. Sochacki „Historia i współczesność tulipana” oraz relacja z wystawy tulipanów w Wilanowie, 7.04.2009, liczba uczestników – 17,
- dr D. Sochacki – sesja terenowa na temat kolekcji tulipanów i narcyzów w Instytucie Sadownictwa i Kwaciarnictwa, 21.04.2009, liczba uczestników – 34,
- prof. dr hab. L. Jankiewicz „Nowe badania nad inicjacją kwitnienia – odkrycie florigenu”, dr D. Sochacki „Rodzaj *Gladiolus*”, 19.05.2009, liczba uczestników – 16,
- dr T. Kotlińska – sesja terenowa na temat kolekcji, poznanie kolekcji roślin z rodzaju *Allium* w Instytucie Warzywnictwa, 2.06.2009, liczba uczestników – 24,
- prof. dr hab. P. Sobiczewski „Bakterie w środowisku roślin – wrogowie czy sprzymierzeńcy?”, 3.12.2009, liczba uczestników – 25,
- dr A. Traut-Seliga „Przyroda i lokalne społeczności obszarów chronionych w Katalonii”, dr A. Marosz „*Aktinidia* – roślina dekoracyjna i użytkowa”, 17.12.2009, liczba uczestników – 11.

Oddział Szczeciński:

- prof. dr hab. R. Kochanowska „Zagrożenia zieleni miasta Szczecina – historia współpracy Społecznego Zespołu ds. Ochrony Zieleni z Wydziałem Ochrony Środowiska”, 26.03.2009, liczba uczestników – 9.

Oddział Śląski:

- dr P. Kapusta „Roślinność gleb galmano-wych i jej znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej terenów pogórnich”, 15.01.2009, liczba uczestników – 19,
- dr hab. B. Babczyńska-Sendek „Warpie – obiekty zasługujące na zintegrowaną ochronę”, 19.02.2009, liczba uczestników – 16,
- dr A. Brąszewska-Zalewska „Rola

- modyfikacji epigenetycznych w życiu roślin”, 19.03.2009, liczba uczestników – 25,
- mgr E. Przedpeńska „Rola akwaporyn w reakcji komórek roślin na metale ciężkie”, 16.04.2009, liczba uczestników – 15,
- mgr P. Wąsowicz „Modele komputerowe oparte na technikach maksymalnej entropii (maxcut) – użyteczne narzędzie w rękę taksonoma, geografę roślin i ekologę”, 21.05.2009, liczba uczestników – 12,
- dr hab. A. Urbisz „Wpływ działalności człowieka na skład gatunkowy flory roślin naczyniowych”, 22.10.2009, liczba uczestników – 10,
- dr hab. A. Stebel „Zmiany we florze mchów Pienin na przestrzeni ostatnich 150 lat”, 19.11.2009, liczba uczestników – 18,
- dr hab. P. Kwiatkowski „Fitogeograficzne aspekty wysokogórskiej flory Karkonoszy”, 17.12.2009, liczba uczestników – 21,
- Sesja terenowa „Wiosenna wycieczka botaniczna” (zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Cygański Las” w Beskidzie), 18.04.2009, liczba uczestników – 10.

Oddział Toruński:

- dr L. Rutkowski „Inwentaryzacja gatunków i siedlisk Natura 2000 oczami botanika”, 14.01.2009, liczba uczestników – 12,
- dr hab. T. Załuski „Wybrane aspekty zagrożeń szaty roślinnej regionu kujawsko-pomorskiego”, 29.04.2009, liczba uczestników – 7,
- dr E. Adamska „Porosty jako bioindykatory” (współorganizator spotkania: Sekcja Lichenologiczna PTB), 13.05.2009, liczba uczestników – 2,
- dr S. Flasiński (Monsanto Biotechnology Agronomic Traits St. Louis, MO) ‘Biotechnology Innovation in Agriculture: Engineering Soybean Resistance to Dicamba Herbicide’, 2.06.2009, liczba uczestników – 35.

Oddział Toruński oraz Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin:

- dr hab. A. Goc „Nagroda Nobla 2009 z fizjologii i medycyny dla Carol Greider,

Elizabeth Blackburn i Jacka Szostaka za odkrycie jak chromosomy są chronione przez telomery i odkrycie telomerazy”, 18.01.2009, liczba uczestników – 48,
– dr hab. A. Goc „Nagroda Nobla 2009 z chemii za badania nad strukturą i funkcją rybosomu: Venkatraman Ramakrishnan, Thomas A. Steitz i Ada E. Yonath”, 9.12.2009.

Oddział Warszawski:

– mgr inż. P. Banaszczak „Dendroflora lasów i ogrodów Japonii”, 29.01.2009, liczba uczestników – 55,
– dr M. Ferchmin, mgr A. Kęłowska, mgr A. Otręba „Efektywność ochrony szaty roślinnej w 50-letniej działalności Kampińskiego Parku Narodowego”, 26.02.2009, liczba uczestników – 31,
– dr inż. D. Piasecki oraz mgr A. Różycki „Przyrodnicze walory Poleskiego Parku Narodowego”, 19.03.2009, liczba uczestników – 39,
– doc. dr hab. D. Nalepka „Ogródki królowej Bony – przykład badań palinologicznych obiektów archeologicznych na Wawelu”, 2.04.2009, liczba uczestników – 23,
– dr hab. J. Niziński (Instytut Badań dla Rozwoju we Francji centrum w Orleanie) „Pomiary i modelowanie bilansu wodnego w lasach”, 23.04.2009, liczba uczestników – 13,
– dr inż. R. Zielony – sesja terenowa „Rezerwat Modrzewiowe Południowego Mazowsza”, 23.05.2009, liczba uczestników – 10,
– dr M. Falencka-Jabłońska „Dynamika szaty roślinnej rezerwatu florystycznego Grzędy w latach 1935–2008”, 18.06.2009, liczba uczestników – 21,
– dr hab. P. Sowiński „Fotosynteza typu C4 u traw – nowe otwarcie”, 22.10.2009, liczba uczestników – 11,
– dr M. Wojciechowska „Struktura i osobliwości flory Parku Narodowego Ujście Warty”, 19.11.2009, liczba uczestników – 27,
– mgr inż. B. Radliński „Flora Roztoczańskiego Parku Narodowego”, 17.12.2009, liczba uczestników – 17.

Oddział Wrocławski:

– dr Z. Gołąb „Przyroda Gór Stołowych”, 18.03.2009,
– mgr inż. K. Pietraszko „Bonsai – Krajobraz w donicy”, 15.04.2009,
– dr A. Nowak „Rzadkie i endemiczne rośliny Tadżykistanu”, 21.10.2009,
– mgr M. Florek „Roślinność stepów akermkańskich”, 18.11.2009,
– dr A. Jaroszewicz „Przyroda Gór Skalistych stanu Colorado, USA”, 25.11.2009,
– dr hab. prof. R. Kosina „Walory przyrodnicze Małych Pienin”, 9.12.2009,
– dr hab. prof. R. Kosina – sesja terenowa „Góra Ślęza”, 28.03.2009,
– dr hab. prof. R. Kosina – sesja terenowa „Kotlina Henrykowa i Muszkowicki Las Bukowy”, 18.04.2009,
– dr hab. prof. R. Kosina – sesja terenowa „Park Krajobrazowy Doliny Bystrzycy”, 23.05.2009,
– dr hab. prof. R. Kosina – sesja terenowa „Masyw Raduni”, 6.06.2009.

Sekcja Agrobiologiczna:

– sesja XI Dni Alergii Pyłkowej w Krakowie
– omówienie współpracy między ośrodkami w Polsce oraz z European Aeroallergen Network w Wiedniu, 29.05.2009,
– zebranie związane z założeniem naukowej Sieci Aerobiologicznej – omówienie współpracy między ośrodkami w Polsce oraz z European Aeroallergen Network w Wiedniu, 6.11.2009.

Sekcja Historii Botaniki:

– dr inż. M. Ziarnek „Źródła wiedzy o szacie roślinnej Pomorza Zachodniego”, mgr L. Čermakova „Przekłady zielnika Matthiolo w Czechach w XVI w.”, doc. dr hab. A. Chlebicki „Krzysztof Pirożyński (Kris) – polski mikolog”, 12.05.2009, liczba uczestników – 15,
– dr H. Galera „Kwiaty w Ołtarzu Wita Stwosza”, dr A. Spólnik „Wartość źródeł botanicznych w procesie kształtowania się nazewnictwa roślinnego”, prof. dr hab.

K. Zarzycki „Rośliny w poezji Juliusza Słowackiego”, prof. dr hab. J. Hereźniak „Ferdynand Karo – badacz flory Polski i Syberii”, 17.11.2009, liczba uczestników – 19.

Sekcja Mikologiczna Poznańskiego Oddziału PTB:

- doc. dr hab. K. Przybył „Drzewa pomnikowe, struktura genetyczna, dendrochronologia, problem zgnilizn”, 14.01.2009, liczba uczestników – ok. 10,
- mgr J. Budziszewska „Grzybowe endofity roślin z rodziny *Lycopodiaceae*”, 25.11.2009, liczba uczestników – ok. 10,
- prof. dr hab. S. Bałazy „Wykorzystanie grzybów entomopatogenicznych w medycynie i farmacji”, 18.11.2009, liczba uczestników – ok. 10,
- prof. dr hab. H. Kwaśna „Aktualny stan badań nad najważniejszymi patogenami roślin”, 29.04.2009, liczba uczestników – ok. 10,
- dr M. Halama „Grzyby wielkoowocnikowe wybranych obiektów zieleni Wrocławia”, 27.05.2009, liczba uczestników – ok. 10,
- P. Perz „Grzyby workowe z rodziny *Orbiliaceae* w środowiskach okresowo suchych”, 21.10.2009, liczba uczestników – ok. 10,
- mgr inż. M. Pietras „Mikoryza dębów w szkółkach leśnych”, 25.11.2009, liczba uczestników – ok. 10,
- dr A. Kujawa „Mykobiota Bieszczadów – śladami dawnych wypraw mykologicznych”, 9.12.2009, liczba uczestników – ok. 10.

Sekcja Mikologiczna Warszawskiego Oddziału PTB:

- dr hab. J. Jędrzycka „Ko-ewolucja roślinopatogen na przykładzie rdzy u wierzby i topoli”, 24.04.2009,
- dr E. Muszyńska „Grzyby zoosporowe, rozwijające się na pyłkach wybranych gatunków roślin w wodach powierzchniowych woj. podlaskiego”, 24.04.2009,
- prof. dr hab. T. Majewski „Wspomnienie doc. dr. Tadeusza Pietkiewicza, pierwszego przewodniczącego Sekcji

Mikologicznej Oddziału Warszawskiego PTB”, 10.12.2009,

- mgr M. Wilk „Grzyby mikroskopowe ze szczątków roślinnych na wypalonym torfowisku w Biebrzańskim Parku Narodowym”, 10.12.2009,
- mgr J. Budziszewska „Pozycja systematyczna i filogeneza rodziny *Thamniaceae* (*Mucorales*)”, 10.12.2009.

III. WSPÓLPRACA NAUKOWA Z INNYMI ORGANIZACJAMI NA TERENIE KRAJU

Członkowie Oddziałów i Sekcji Towarzystwa prowadzą stałą lub okresową współpracę z wieloma organizacjami oraz towarzystwami na terenie kraju. Współpracują z placówkami naukowymi, zarządami obszarów chronionych, z władzami lokalnymi i ogólnopolskimi, z fundacjami, kołami naukowymi i klubami, kształtując świadomość w zakresie ochrony środowiska oraz wspierając edukację młodzieży i ich nauczycieli. Wielu członków PTB wchodzi w skład różnych zespołów, komisji czy komitetów naukowych np. Komitetu Botaniki PAN, Komitetu Biotechnologii PAN, Komitetu Fizjologii, Genetyki i Hodowli Roślin PAN, Komitetu Ochrony Przyrody PAN, Komitetu Badań Polarnych PAN, pełniąc funkcję przewodniczących lub będąc członkami tych ciał. W doradczych organach rządowych (np. PROP) i organizacjach pozarządowych zajmują ważne stanowiska, wchodząc w skład zarządów i rad. Jako biegli biorą udział w wydawaniu różnych ekspertyz i opinii. Współpracując z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody prowadzą konsultacje, inwentaryzacje przyrodnicze i plany ochrony.

Łącznie współpraca ta obejmuje ponad 100 różnych organizacji.

IV. WSPÓLPRACA NAUKOWA Z ORGANIZACJAMI ZAGRANICZNYMI

Międzynarodowa działalność naukowa PTB jest realizowana z jednej strony poprzez stałą lub okresową współpracę z towarzystwami zagranicznymi, z drugiej zaś poprzez indywidualną

przynależność członków PTB do federacji towarzystw lub międzynarodowych towarzystw naukowych, w których często pełnią istotne funkcje. Współpraca ta obejmuje kilkadziesiąt różnego typu instytucji, organizacji i towarzystw naukowych.

V. DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Działalność na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego jest bardzo ważnym aspektem aktywności Towarzystwa. Przejawia się ona poprzez zaangażowanie członków Towarzystwa w prace na rzecz ochrony przyrody w Polsce. Członkowie PTB współpracują z komisjami i komitetami na wszystkich szczeblach administracji państwowej. Są członkami rad naukowych i społeczno-naukowych obszarów chronionych. Udzielają konsultacji jednostkom państwowym i organizacjom pozarządowym. Pełnią funkcje biegłych do spraw ochrony środowiska. Wykonują ekspertyzy, inwentaryzacje przyrodnicze, opracowują plany ochrony rezerwatów przyrody oraz listy roślin chronionych. Opiniują także projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W działalności na rzecz ochrony przyrody można wyróżnić kilka form aktywności

1. Uczestnictwo w pracach organów opiniodawczych i decydujących o ochronie środowiska przyrodniczego

Członkowie Towarzystwa wchodzi w skład licznych krajowych i międzynarodowych organów opiniodawczych i decydujących o ochronie środowiska przyrodniczego.

2. Współpraca z instytucjami mającymi na celu ochronę środowiska przyrodniczego

Członkowie PTB uczestniczą w spotkaniach konsultacyjnych dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego, wykonują ekspertyzy i wydają opinie. Biorą udział w tworzeniu strategii rozwoju miast, gmin i powiatów, a także w tworzeniu planów ochrony rezerwatów i parków krajobrazowych oraz ich monitoringu. Większość Oddziałów i Sekcji PTB ściśle współpracuje

z Radami Naukowymi Parków Narodowych, rad społeczno-naukowych parków krajobrazowych i leśnych kompleksów, z wojewódzkimi i regionalnymi komisjami ds. ochrony przyrody, Wydziałami Ochrony Środowiska Urzędów Wojewódzkich i Miejskich. Członkowie Towarzystwa sporządzają plany obszarów chronionych, dokonują inwentaryzacji i czynnie uczestniczą w realizacji projektów na rzecz ochrony środowiska.

3. Oznaczanie, gromadzenie, przechowywanie i wymiana zasobów genowych

Zachowanie bioróżnorodności związane z czynną ochroną w połączeniu z informowaniem społeczeństwa o stanie zagrożenia gatunków flory polskiej jest aktywnie realizowane przez członków wielu Oddziałów PTB.

Członkowie Oddziału Krakowskiego i Biłostockiego biorą czynny udział w sporządzaniu czerwonych ksiąg/list zagrożonych wyginięciem roślin. Członkowie Sekcji Mikologicznej pracują nad czerwoną listą grzybów w Europie oraz nad grzybami zagrożonymi i chronionymi w Polsce objętymi programem European Council for Conservation of Fungi. Członkowie Sekcji Pteridologicznej prowadzą monitoring małych populacji kilkunastu rzadkich i ginących gatunków paprotników, w różnych regionach kraju. Właśnie działalność członków tej niewielkiej Sekcji zasługuje w tym roku na szczególną uwagę. Z jej inicjatywy, przy dofinansowaniu Ministerstwa, w ramach warsztatów terenowych podjęto się opracowania klucza oraz charakterystyki przedstawicieli rodzaju *Dryopteris*. Taksony mieszańcowe występujące w Polsce najczęściej są nierozróżnialne i w efekcie pomijane w trakcie badań. Uwagę skupiono na rzadszych gatunkach tego rodzaju, z uwzględnieniem zachowania i ochrony ich siedlisk oraz możliwości ochrony *ex situ*. Taksonem specjalnej analizy był *Dryopteris remota* – utrwalony mieszaniec, obecnie klasyfikowany w randze gatunku, a przez większość botaników nierozpoznawany.

Z inicjatywy członków PTB tworzone są nowe ogrody botaniczne, które obok roli edukacyjnej i rekreacyjnej pełnią funkcję gromadzenia

zasobów genowych w postaci żywych kolekcji czy banków genów. Członkowie Oddziału Kieleckiego uczestniczą w budowie Ogrodu Botanicznego w Kielcach (kontynuacja prac i projektów podjętych w 2006 roku), a Oddziału Warszawskiego i Śląskiego w tworzeniu Ogrodu Botanicznego na Śląsku.

Ochrona *ex situ* zasobów genowych z wykorzystaniem techniki kultur *in vitro* realizowana jest sukcesywnie przez Członków Oddziału Wrocławskiego, Warszawskiego i Skierniewickiego. Wdrażane są również najnowsze techniki gromadzenia materiału roślinnego w bankach oparte o ciekły azot (Oddział Warszawski). Stanowią one doskonałe uzupełnienie tradycyjnego utrzymywania bioróżnorodności w postaci żywych kolekcji np. w ogrodach botanicznych.

VI. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY PRZYRODNICZEJ

Wszystkie Oddziały i Sekcje PTB w ramach upowszechniania wiedzy botanicznej wśród młodzieży szkolnej i akademickiej, ich nauczycieli oraz sympatyków Towarzystwa, brały czynny udział w organizowaniu wykładów, spotkań naukowych, prelekcji, szkoleń, wystaw, olimpiad i konkursów biologicznych, sesji i wycieczek terenowych oraz pogadanek i poradnictwa, wykorzystując do tego celu wszelkie dostępne formy propagowania wiedzy. Członkowie uczestniczyli w pracach lokalnych i ogólnopolskich fundacji, kół naukowych i klubów. Do szerokiego kręgu słuchaczy trafiają także dzięki uczestniczeniu w audycjach radiowych i programach telewizyjnych oraz zamieszczając artykuły popularno-naukowe na łamach różnych dzienników, czasopism (tę działalność praktykuje większość oddziałów) oraz w przewodnikach i książkach. Dynamicznie funkcjonuje licznie odwiedzany internetowy serwis botaniczny *Lonicera*. Również strona internetowa PTB jest odzwierciedleniem codziennej, aktywnej działalności Oddziałów i Sekcji naszego Towarzystwa na polu upowszechniania wiedzy botanicznej. Działalność ta obejmuje:

1. Szkolenia, wykłady i poradnictwo metodyczne (m.in. dla nauczycieli).

2. Prelekcje, warsztaty i wycieczki popularnonaukowe.

Sekcja Kultur Tkankowych Roślin:

- Biotechnologia roślin leczniczych – dr hab. B. Thiem – dla uczestników spotkania Franciszkańskiego Ruchu Ekologicznego,
- wycieczka do Radojewa pt. Rośliny lecznicze w warunkach naturalnych i uprawie – Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Biotechnologii Roślin, Akademia Medyczna w Poznaniu, 3–4.04.2009 – dla studentów I roku Wydziału Farmacji.

Sekcja Lichenologiczna:

- wycieczka na „Krokusy” – dr R. Kozik, 04.2009 – dla studentów biologii UP,
- Porosty – niezwykle organizmy naszej Ziemi – dr R. Kościelniak, 07.2009 – otwarta prelekcja zorganizowana przez Bieszczadzki Park Narodowy,
- Porosty – zdobywcy i pionierzy – dr A. Matwiejuk – VII Podlaski Festiwal Nauki i Sztuki,
- Walory przyrodnicze Górców – dr hab. P. Czarnota, 14.10.2009 – dla II LO Krakowie.

Sekcja Mikologiczna:

- Program „Crypto” – nowoczesność płynąca z przeszłości – dr hab. W. Mułenko, 19.09.2009 – wykład otwarty dla pracowników parku, mieszkańców, wycieczkowiczów (Białowieski Park Narodowy),
- Wielka „kalamita” w lasach Tatr słowackich i jej skutki – dr hab. W. Mułenko, 27.10.2009 – dla członków Oddz. Lubelskiego PTB i studentów kierunku biologia,
- Wśród wrogów i przyjaciół – dr M. Kozłowska, dr A. Wołczańska, 24.09.2009 – Lubelski Festiwal Nauki, dla uczniów liceów i uczniów gimnazjum z Holandii.

3. Wycieczki Sekcji Ogrodów Botanicznych i Arboretów:

- Historyczne i botaniczne Ogrody Wiednia (wycieczka popularno-naukowa) – prowadzenie dr M. Lankosz-Mróz, 1–5.07.2009

- dla pracowników ogrodów botanicznych, botaników oraz osób zainteresowanych,
- Ogrody Monako – dr M. Lankosz-Mróż, 9.02.2009 – Centrum Kultury im. C.K. Norwida w Krakowie,
- Tradycja i nowoczesność – Ogrody Lazurowego Wybrzeża – dr M. Lankosz-Mróż, 30.03. 2009 – Centrum Kultury im. C.K. Norwida w Krakowie,
- Ogrody Lazurowego Wybrzeża – dr M. Lankosz-Mróż, 15.05. 2009 – Klub „Malwa” w Krakowie,
- Hiszpania – ogrody i miasta – dr M. Lankosz-Mróż, 16.11.2009 (cz. 1) i 14.12.2009 (cz. 2) – Centrum Kultury im. C.K. Norwida w Krakowie,
- Korsyka wyspa niepokorna (w ramach niedzielnych prelekcji Ogródu Botanicznego UJ, przy współudziale członków Sekcji) – prof. dr hab. B. Zemanek, dr M. Lankosz-Mróż, 11.01.2009, ok. 120 osób,
- Hiszpania 2009 – impresje botaniczne (w ramach niedzielnych prelekcji Ogródu Botanicznego UJ, przy współudziale członków Sekcji) – dr M. Lankosz-Mróż, mgr inż. A. Mróż, 6.12.2009, uczestniczyło ok. 100 osób.

4. Wystawy przyrodnicze

5. Udział w organizowaniu olimpiad i konkursów.

Warto tu wspomnieć m.in. organizowane przez Oddział Łódzki:

- Znam drzewa i krzewy – XXVII Konkurs Dendrologiczny dla młodzieży szkół ponadpodstawowych – prof. J. T. Siciński, dr J. Kołodziejek, dr J. Sieradzki, mgr A. Grzyl,
- X Konkurs Dendrologiczny w Częstochowie (współorganizacja wraz z Zarządem Okręgu LOP w Częstochowie) – prof. J. Hezeńniak, dr J. Kołodziejek, dr J. Sieradzki i mgr A. Grzyl.

6. Patronat nad kołami naukowymi.

7. Upowszechnianie wiedzy przyrodniczej za pośrednictwem Internetu.

Zainicjowany w 2004 roku przez Oddział

Szczeciński (dr Krzysztof Ziarnek, dr Magdalena Ziarnek) internetowy serwis botaniczny „Lonicera” (www.lonicera.hg.pl), w którym przedstawiane są najnowsze odkrycia botaniczne, wydarzenia związane z botaniką i ochroną szaty roślinnej w kraju i na świecie, cieszy się dużym zainteresowaniem. Serwis zawiera również informacje o bieżącej ofercie wydawniczej z zakresu botaniki oraz system nawigacji umożliwiającej dostęp do naukowych periodyków botanicznych (krajowych i zagranicznych) oraz innych stron botanicznych. Dotychczas odnotowano 104152 odsłony tej strony.

Na stronie internetowej <http://sites.google.com/site/programyrolnosrodowiskowe/> dr Tomasz Stosik (Oddział Bydgoski) propaguje możliwości ochrony przyrody w ramach programów rolnosrodowiskowych na przykładzie gminy Śliwice w Borach Tucholskich.

Informacje o bieżącej działalności PTB zamieszczane są w *Wiadomościach Botanicznych* oraz na stronie internetowej Towarzystwa (<http://ptb.ib-pan.krakow.pl>), która w 2009 roku otrzymała nową szatę graficzną. Obecnie własne strony internetowe prowadzą Oddziały: Bydgoski, Poznański, Szczeciński i Warszawski oraz Sekcje: Historii Botaniki, Kultur Tkankowych Roślin i Lichenologiczna.

8. Inna aktywność w zakresie upowszechniania wiedzy przyrodniczej, taka jak m.in. wywiady dla prasy, radia, telewizji, udział w filmach edukacyjnych.

VII. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

1. CZASOPISMA WYDAWANE PRZEZ PTB

Polskie Towarzystwo Botaniczne prowadzi działalność wydawniczą, korzystając z pomocy finansowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W 2009 roku ukazały się następujące tomy wydawnictw Towarzystwa:

Acta Societatis Botanicorum Poloniae vol. 78 (zesz. 1–4)

Acta Agrobotanica vol. 62 (zesz. 1 i 2)

Acta Mycologica vol. 44 (zesz. 1 i 2)

Monographiae Botanicae vol. 99

Wiadomości Botaniczne vol. 53 (nr 1–4) (od 2008 roku czasopismo to nie otrzymuje dotacji z MNiSW i jest wydawane z funduszy PTB przy wsparciu Instytutu Botaniki PAN w Krakowie).

W 2009 roku, w związku z rezygnacją z pełnienia funkcji redaktora *Rocznika Dendrologicznego* oraz *Biuletynu Ogrodów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów* wydawanie tych czasopism zostało zawieszona do odwołania.

2. PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE WYDAWANE PRZEZ PTB

Oddział Olsztyński i Sekcja Mikologiczna:

– Dynowska M., Ejds E. 2009. Interdyscyplinarny charakter mikologii. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn.

Oddział Poznański oraz Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin:

– Szczęśniak E., Gola E. (red.) 2008. Club mosses, horsetails and ferns in Poland. Resources and protection. Polish Botanical Society, Institute of Plant Biology, University of Wrocław, Wrocław.

3. INNE PUBLIKACJE ZWIĄZANE Z DZIAŁALNOŚCIĄ PTB

Sekcja Pteridologiczna:

– Szczęśniak E., Gola E. (red.) 2009. „Genus *Dryopteris* Adams. in Poland”. Polish Botanical Society & Institute of Biology, University of Wrocław, Wrocław.

VII. WYRÓŻNIENIA

Oddział Krakowski

Prof. Halina PIĘKOŚ-MIRKOWA z IOP PAN w Krakowie i prof. Zbigniew MIREK z IB PAN (za wieloletnie badania flory naczyniowej Orawy) oraz prof. Konrad WOŁOWSKI z IB PAN (za wyjątkowy wkład w poznanie flory euglenin na terenie Słowacji, który zaowocował wieloma publikacjami, m.in. barwnym opracowaniem książkowym pt. „Atlas of Euglenophytes”) – wyróżnienia za osiągnięcia w dziedzinie badań botanicznych

na Słowacji, wręczone 15.09.2009 podczas otwarcia IX Zjazdu Słowackiego Towarzystwa Botanicznego w Námestove (więcej informacji na stronie http://www.sav.sk/?lang=sk&charset=&doc=services-news&news_no=2840).

Oddział Śląski

Dr hab. Zbigniew WILCZEK (2008) – „Zielony Czek”, nagroda Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska za pracę monograficzną pt. *Fitosocjologiczne uwarunkowania ochrony przyrody Beskidu Śląskiego (Karpaty Zachodnie)*.

Sekcja Kultur Tkankowych Roślin

Katedra Botaniki i Fizjologii Roślin, Wydział Ogrodniczy, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie – Nagroda Zespołowa JM Rektora UR za wybitne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej.

Sekcja Lichenologiczna

Dr Maria KOSSOWSKA (członek zespołu) – Nagroda Ministra Środowiska za projekt „Restytucja jodły pospolitej w Karkonoskim Parku Narodowym”.

Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin

Prof. dr hab. Elżbieta BEDNARSKA – nagroda zespołowa JM Rektora UMK za osiągnięcia w pracy naukowo-badawczej w roku 2008.

VIII. UWAGI

Terenową sesję naukową „Flora i roślinność Tatr” dla Société Botanique de France (Kraków, Zakopane, 15–25.07.2009) należy uznać za duży sukces organizacyjny ze strony polskich organizatorów: Oddział Gdański PTB oraz Sekcję Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej PTB (prof. dr hab. Józef Szmeja z Katedry Ekologii Roślin Uniwersytetu Gdańskiego, prof. dr hab. Jan Holeksa ze współpracownikami z Instytutu Botaniki PAN w Krakowie). Sesja była organizowana na koszt strony francuskiej, z dofinansowaniem ze

strony Wydziału Biologii Uniwersytetu Gdańskiego. Organizatorzy pragną podziękować Dziekanowi Wydziału Biologii UG, Panu Prof. Dariuszowi Szlachetko za wsparcie finansowe.

Uczestniczyły w niej 53 osoby, w tym 41 członków kilku francuskich towarzystw naukowych (głównie Francuskiego Towarzystwa Botanicznego, łącznie z jego Prezesem, Panem prof. Christian Dumas i niemal całym Zarządem). Za interesowanie przyjazdem było nadspodziewanie duże (ponad 100 chętnych), jednak ze względów organizacyjnych przyjęto tylko 41 osób.

Podczas codziennych sesji terenowych omawiano następujące tematy: Człowiek a przyroda Tatr; Naturalna roślinność leśna i piętrowy układ roślinności Karpat Zachodnich; Wiatr i inwazje szkodników jako czynniki kształtujące lasy Tatr (po słowackiej stronie); Roślinność do górnej granicy lasu w Tatrach Wysokich; Roślinność piętra subniwalnego; Flora i roślinność Babiogórskiego Parku Narodowego oraz Pienińskiego Parku Narodowego. Zorganizowano także zwiedzanie Instytutu Botaniki PAN, Collegium Maius UJ, Kopalni Soli w Wieliczce i spacer uliczkami Krakowa. Przygotowana przez Uczestników pełna relacja znajduje się na stronie Francuskiego Towarzystwa Botanicznego (na stronie <http://www.bium.univ-paris5.fr/sbf/>).

Oddział Warszawski PTB pragnie podziękować Wydziałowi Leśnemu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, za udostępnienie sal na sesje naukowe.

Do wydarzeń ważnych dla Sekcji Dendrologicznej w 2009 roku należały rezygnacja z pełnienia funkcji Redaktora Naczelnego Rocznika Dendrologicznego dr hab. Jakuba Dolatowskiego (marzec 2009) oraz rezygnacja z pełnienia funkcji przez Zarząd Sekcji Dendrologicznej (październik 2009). Rezygnacje nastąpiły po uprzednim powiadomieniu Prezesa PTB (wrzesień 2009).

Sekcja Paleobotaniczna pragnie podziękować Komitetowi Badań Czwartorzędu PAN za dofinansowanie konferencji pt. „W 50. rocznicę publikacji pierwszego polskiego podręcznika palinologii” (Kraków, 25.04.2009).

Halina GALERA, Anna MIKUŁA

**I OGÓLNOPOLSKIE WARSZTATY
PTERIDOLOGICZNE
„RODZAJ *DRYOPTERIS* W POLSCE”
(CHORZÓW, 17–18 WRZEŚNIA 2009)**

**First Workshop of Pteridological Section
of the Polish Botanical Society
'Genus *Dryopteris* in Poland'
(Chorzów, 17–18 September 2009)**

Pierwsze Warsztaty Sekcji Pteridologicznej PTB „Rodzaj *Dryopteris* w Polsce” zorganizowane przez członków Sekcji przy współpracy z Wydziałem Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach odbyły się w gościnnej Pracowni Dokumentacji Botanicznej Zielnika Naukowego UŚ w Chorzowie. Wzięli w nich udział naukowcy z UŚ, oraz członkowie Sekcji z ośrodka wrocławskiego, poznańskiego i łódzkiego.

Po serdecznym powitaniu przez gospodarza Warsztatów dr hab. Adama Rostańskiego, Przewodniczącą Sekcji dr Ewa Szczeniak odczytała list z życzeniami owocnych obrad od prof. dr hab. Haliny Piękoś-Mirkowej, której rodzaj *Dryopteris* jest szczególnie bliski. Uczestnicy konferencji otrzymali materiały konferencyjne, zawierające streszczenia referatów i plakatów oraz opis sesji terenowej.

Sesja referatowa rozpoczęła się wystąpieniem „Ozdobne formy w rodzaju *Dryopteris*” przedstawionym przez Elżbietę Zenkeler z Zakładu Botaniki Ogólnej UAM w Poznaniu, która wskazała, że *D. affinis*, *D. dilatata* oraz *D. filix-mas* należą do gatunków najbardziej podatnych na modyfikacje pokroju, zwiększające ich walor dekoracyjny. Pochodzenie ozdobnych kultywarów uwarunkowane jest 1. zmiennością wewnątrzgatunkową; 2. mutacjami genetycznymi; 3. hybrydyzacją naturalną lub indukowaną oraz 4. apogamią. Mieszzańce międzygatunkowe są zazwyczaj sterylne, lecz mogą się rozprzestrzeniać dzięki apogamicznemu wytwarzaniu sporofitów.

Komunikat Ewy Szczeniak z Instytutu Biologii Roślin Uniwersytetu Wrocławskiego dotyczył występowania *Dryopteris* w warunkach miejskich na przykładzie Wrocławia. Rodzaj

Dryopteris na Dolnym Śląsku reprezentowany jest przez 7 gatunków. W niesprzyjającym dla paproci środowisku miejskim Wrocławia występują: nerecznica szerokolistna *D. dilatata*, nerecznica krótkoostna *D. carthusiana* i nerecznica samcza *D. filix-mas*. Nerecznicy grzebieniastej, notowanej przed 1945 roku nie udało się potwierdzić. Nerecznica szerokolistna występuje w regenerujących się zbiorowiskach leśnych, nerecznica krótkoostna obserwowana jest w lasach, parkach miejskich, rzadziej na murach budynków w centrum miasta; a nerecznicę samczą (gatunek urbanofilny), notowano w lasach, parkach, na terenach zabudowanych, na zacienionych i wilgotnych murach, przy dziurawych rynnach, w obramowaniach okien piwnicznych, w zagłębieniach pod wycieraczkami – jest to najczęściej występująca w mieście nerecznica. W siedlisku miejskim nie stwierdzono pojawiania się taksonów obcych, pochodzących ze spontanicznego rozprzestrzenienia zarodników, mimo ich obecności w uprawach.

Bardzo interesujący komunikat „Poszukiwania nerecznicy mocnej *Dryopteris affinis* w Polsce” przygotowała Beata Wozniowa z Katedry Geobotaniki i Ekologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego. Występowanie *Dryopteris affinis* (Lowe) Fraser-Jenk. w Polsce, zostało potwierdzone po raz pierwszy przez H. Piękoś-Mirkową w 1980 roku. Paproć ta na obszarze naszego kraju uznawana jest za gatunek górski, związany z niższymi położeniami. Poza Karpatami notowana na rozproszonych stanowiskach w Górach Świętokrzyskich, na Lubelszczyźnie, w okolicach Łodzi i Torunia oraz na Pojezierzu Mazurskim. Najnowsze znaleziska wskazują, że *Dryopteris affinis* jest na niżu coraz częstsza. Stanowiska z Polski Środkowej są reprezentowane przez 1–2 osobniki.

Dariusz Tłałka zaprezentował komunikat „Występowanie gatunków z rodzaju nerecznica *Dryopteris* Adans. w Beskidzie Małym (Karpaty Zachodnie)”. Pteridoflora Beskidu Małego dzięki intensywnym badaniom prowadzonym w latach 2008–2009 i dokumentowanym w systemie kartogramu ATPOL w kwadratach 2 × 2 km, jest obecnie doskonale poznana. Rodzaj *Dryopteris*

jest reprezentowany przez 6 gatunków. Autorowi udało się potwierdzić ich dotychczasowe stanowiska oraz odnaleźć wiele nowych. Badania wykazały obecność: *Dryopteris affinis* – 113 kwadratów; *D. carthusiana* – 117; *D. dilatata* – 117; *D. expansa* – 58; *D. filix-mas* – 117 oraz *D. remota* – 13 kwadratów.

Sesję referatową zamknął komunikat Jerzego Parusela z Centrum Zachowania Bioróżnorodności „Nowe stanowiska rzadkich paproci w Katowicach”, przybliżający stan zachowania tej grupy w granicach administracyjnych Katowic.

Sesję posterową otworzyła Elżbieta Zenkeler z Zakładu Botaniki Ogólnej UAM w Poznaniu plakatem przedstawiającym efektywność antygrzybową oleorezyny zawartej w kłączach 3 gatunków paproci z rodzaju *Dryopteris*. Produkt ten jest czynnikiem biologicznej kontroli grzybów endofitycznych zasiedlających tzw. „otwarte” fylopodia paproci. Oleorezynę produkują włoski wewnątrzwydzielnicze występujące w przestworach międzykomórkowych miększu spichrzowego kłączy. Stwierdzono, że najwyższą aktywnością (93,6–84,7%) w stosunku do grzybni *Mycelium radices atrovirens*, *Sesquicillium candelabrum*, *Cylindrocarpon destructans* oraz *Fusarium oxysporum* odznaczały się ekstrakty pochodzące z *D. carthusiana*, a nieco niższe z *D. dilatata* oraz *D. filix-mas*.

Następnie Marek Podsiedlik przedstawił poster „Nowe stanowiska *Dryopteris affinis* na Wyżynie Kieleckiej”. Na obszarze tym wykazano (do tej pory) obecność nerecznicy w Baćkowicach koło Opatowa i w Jastrzębiej Górze, nadleśnictwo Bliżyn. Na badanym terenie występuje w lasach i zaroślach na stokach lub brzegach rzek. Nowe stanowiska wskazują na szerszy zasięg nerecznicy mocnej w badanym regionie.

Z kolei Adam Rostański i Izabela Gerold-Śmiałowska przedstawili „Rodzaj *Dryopteris* Adans. w zbiorach Zielnika Naukowego Uniwersytetu Śląskiego (Herbarium KTU)”. Zielnik Naukowy istnieje już 35 lat, dokumentując badania botaniczne w regionie Górnego Śląska i terenów przyległych. Zbiory pochodzą również z wypraw naukowych pracowników UŚ,

Ryc. 1. Prof. dr hab. Krzysztof Rostański prezentuje kolekcję paprotników kubańskich w zbiorach Herbarium KTU (fot. A. Rostański).

Fig. 1. Prof. Krzysztof Rostański presents his collection of pteridophytes from Cuba (phot. A. Rostański).

z wymiany międzyzielnikowej, a także z darów. Kolekcja naukowa liczy 120 tys. arkuszy. Istotną część zbiorów stanowi kolekcja *Pteridophyta* – 2645 okazów. Rodzaj *Dryopteris* reprezentuje 550 okazów: *D. affinis* (8 okazów), *D. carthusiana* (182), *D. cristata* (5), *D. dilatata* (160), *D. expansa* (8), *D. filix-mas* (173), *D. remota* (14 okazów). Ponad 98% zbiorów *Dryopteris* pochodzi z Polski. Od 2005 roku Herbarium Uniwersytetu Śląskiego wchodzi w skład Krajowej Sieci Informacji o Bioróżnorodności (KSIB), agencji światowej organizacji – GBIF (ang. *Global Biodiversity Information Facility*). Od roku 2008 część bazy danych kolekcji Herbarium KTU – w tym rośliny zarodnikowe *Pteridophyta* – dostępna jest na stronach internetowych GBIF.

Ożywiona dyskusja podsumowująca część referatów i posterową przedłużyła się do

przerwy obiadowej, po której przystąpiono do zwiedzania bogatych kolekcji zielnikowych. Słowo wprowadzające wygłosił prof. Krzysztof Rostański (Ryc. 1), przedstawiając swój pobyt na Kubie i wkład w badanie flory tego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem pteridoflory tropikalnej.

W części warsztatowej uczestnicy zapoznali się z wzorcowym materiałem zielnikowym świeżo zebranych okazów 7 gatunków z rodzaju *Dryopteris*. Do dyspozycji zebranych była dobrze wyposażona pracownia Zielnika US, binokulary, klucze i flory, a także nowo opracowany klucz do oznaczania gatunków z rodzaju *Dryopteris* przygotowany specjalnie na potrzeby warsztatów przez Dariusza Tlałkę i Adama Rostańskiego (Ryc. 2). Szczególnie cenny okazał się opis gatunków, doskonale zilustrowany barwnymi fotografiami czterech najważniejszych cech

gatunkowych, umożliwiających botanikom-pteridologom ocenę zmienności morfologicznej w obrębie tego, dość trudnego w identyfikacji, rodzaju. Opisy wybranych cech morfologicznych powstały w oparciu o obserwacje własne oraz na podstawie dostępnej literatury. Klucz będzie dostępny w publikacji E. Szczęśniak, E. Gola (eds.), Genus *Dryopteris* Adans. in Poland. Polish Botanical Society & Institute of Plant Biology. University of Wrocław. Na zakończenie części laboratoryjnej warsztatów poddano krytycznej weryfikacji materiał zielnikowy, przywieziony przez uczestników.

Pełen wrażeń dzień zakończył się ogniskiem, przy którym degustowano doskonałą nalewkę z płatków róży i podsumowano naukowe efekty warsztatów.

Następnego dnia wczesnym rankiem, mimo chmur grożących deszczem, wyruszyliśmy na sesję terenową. Terenowa część warsztatów odbyła się w Beskidach Zachodnich (Beskid Żywiecki i Beskid Mały) na pograniczu województw śląskiego i małopolskiego, co dało możliwość poznania wszystkich przedstawicieli rodzaju *Dryopteris* obecnie występujących w Polsce na stanowiskach naturalnych. Sesja prowadzona była przez prof. Zbigniewa Wilczka (Ryc. 3.; charakterystyka lasów) oraz Dariusza Tlałkę (część pteridologiczna).

Punkt 1. Rezerwat „Gawroniec” (Beskid Żywiecki)

Rezerwat leśny „Gawroniec” powołany został do ochrony żywej buczyny karpackiej z udziałem jodły i wieloma cennymi gatunkami

Ryc. 2. Uczestnicy I Warsztatów Pteridologicznych w pracowni Zielnika Uniwersytetu Śląskiego analizują okazy *Dryopteris affinis* (fot. E. Szczęśniak).

Fig. 2. Members of the First Pteridological Workshop 'Genus *Dryopteris* in Poland'. KTU Herbarium Chorzów (phot. E. Szczęśniak).

Ryc. 3. Dr hab. Zbigniew Wilczek wraz z uczestnikami w Rezerwacie Gawroniec (fot. E. Szczęśniak).

Fig. 3. Dr hab. Zbigniew Wilczek climbing the hill in Gawroniec Reserve together with workshop members (phot. E. Szczęśniak).

roślin zielnych w runie. Jest miejscem występowania dużej populacji *Dryopteris affinis*, szczególnie efektownej po świeżo spadłym deszczu. Swoistego uroku paprociom dodawały pełzające leniwie (wśród nich) salamandry. Uczestników z Polski centralnej i zachodniej zaskoczył masowy pojaw licznych gatunków grzybów wielkoowocnikowych, obraz w ich regionach bardzo rzadki.

Punkt 2. Uroczysko „Gajka” (Beskid Żywiecki)

Do stosunkowo rzadkich zbiorowisk na obszarze Beskidu Żywieckiego należą zarośla i lasy łąkowe. Na terenie uroczyska „Gajka”, chronionego jako rezerwat przyrody, nad potokami Sopotnia Wielka i Sopotnia Mała zachowały się wilgotne płaty nadrzecznej olszyny górskiej *Alnetum incanae*. Obejrzelśmy tam łąny pióropusznika strusiego *Matteucia struthiopteris*, dużą populację skrzypu pośredniego *Equisetum*

×litorale oraz nerecznicy grzebieniastej (krytycznie zagrożonego gatunku, wpisanego do Czerwonej Księgi Karpat), a przy okazji także okazy zaproci (niegdyś nerecznicy) górskiej *Oreopteris limbosperma*.

Punkt 3. Dolina Targaniczanki (Beskid Mały)

Beskid Mały to niewysokie i niezbyt rozległe pasmo górskie, dość znacznie przekształcone przez działalność człowieka. Osobliwością tego regionu jest wielka ostoja nerecznicy pośredniej *Dryopteris remota* w Dolinie Targaniczanki, zaliczana do najobfitszych stanowisk tej paproci w Polsce. Nerecznica pośrednia rośnie tu w runie lasu bukowego z domieszką jaworu. Stanowisko to liczy aktualnie kilkaset osobników. Nerecznicy pośredniej towarzyszą inni przedstawiciele rodzaju: nerecznica samcza *D. filix-mas*, mocna *D. affinis*, krótkoostna *D. carthusiana*, górską *D. expansa* i szerokolistną *D. dilatata*.

Po zakończeniu sesji terenowej uczestnicy podziękowali organizatorom, z żalem się pożegnali i rozjechali, obiecując „czujność nercznicową” i szczegółowe badania terenowe.

Elżbieta ZENKTELER, Ewa SZCZĘŚNIAK,
Adam ROSTAŃSKI

VARIA

PRZESTRZEŃ W KONTEKŚCIE ŻYCIA MYŚLANA ALBO KRÓTKI ESEJ O CZASOPRZESTRZENI

Space
concerned in the context of life

WSTĘP – Na kilka dni przed kolejnym festiwalem nauki zatelefonował do mnie kolega, profesor jednej ze znamienitych uczelni krakowskich z prośbą nie do odrzucenia. „Organizuję panel na temat *Przestrzeni* – zakomunikował. Chciałbym żebyś powiedział coś na ten temat jako biolog czy przyrodnik. Wypowiedź ma być krótka, bo panelistów będzie dziesięciu, od teologa i astrofizyka po architekta i reżysera teatralnego”. „Ale co ja mam wspólnego z przestrzenią, nie zajmuję się nią” – perswadowałem, chcąc go odwieść od stawiania przede mną tego typu zadania, sformułowanego w dodatku tak nieprecyzyjnie. Wykręcałem się brakiem czasu i na inne jeszcze sposoby, ale usłyszałem: „Co z ciebie za profesor, jeśli nie potrafisz *a vista* sklecić kilkuminutowej wypowiedzi na temat przestrzeni – przecież to nie praca na stopień; ot swobodna wypowiedź”. Na takie *dictum* poddałem się kreśląc ostatecznie przed słuchaczami tych słów kilka o przestrzeni, myślanej – jak na biologa przystało – w kontekście życia.

PRZESTRZEŃ – wydaje nam się, że wiemy, co to takiego. Wyobrażamy ją sobie często

jako pusty, nieurządzony pokój, który trzeba umeblować, lub jako puste pole, które trzeba wypełnić treścią, jakąś infrastrukturą. Wtedy dopiero, po takim urządzeniu, zaczynamy mówić o architekturze tejże przestrzeni, swoistym, wpisanym w nią krajobrazie. Na ogół, tak to właśnie widzimy.

Ale można zapytać, jak ma się potoczne postrzeganie i rozumienie przestrzeni do rzeczywistości. Czy w ogóle coś takiego jak przestrzeń sama w sobie istnieje? Bo jeśli nie istnieje – o czym tu mówić?! Jeśli istnieje – czym jest i jaki sens ma jej istnienie? Czy warto i dlaczego warto o niej właśnie rozmawiać? Dlaczego my dzisiaj o niej rozmawiamy? Dlaczego o niej, a nie o którymś z dziesiątek tysięcy innych słów-pojęć z pomocą których usiłujemy opisać rzeczywistość.

Aby nieco sobie pomóc, sięgnijmy do encyklopedycznych definicji. **Przestrzeń** – definiowana jest najczęściej – **jako podzbiór czasoprzestrzeni składający się z równoczesnych zdarzeń**. Ten podzbiór, czyli **przestrzeń**, rozumiemy najczęściej jako przestrzeń **euklidesową**, mając na myśli matematyczny model przestrzeni trójwymiarowej, gdzie każdy punkt jest opisany trzema współrzędnymi. Tak opiszemy płaszczyznę, linię, bryły, punkty.

Ale, jeśli przestrzeń jest jedynie podzbiorem **czasoprzestrzeni**, to czy ma ona samoistny byt? Czy jest sens mówić o przestrzeni odrębnie, w oderwaniu od czasu?

Czy **czasoprzestrzeń** nie mówi nam o istnieniu **pełniejszej rzeczywistości** tzn. „**przestrzeni**“ **czterowymiarowej**, gdzie do trzech współrzędnych faktycznie „przestrzennych” dochodzi czwarta, współrzędna czasowa, będąca osią czasu prostopadłą do każdej z trzech pozostałych osi? Każdy punkt w takiej przestrzeni nazywamy **zdarzeniem** a współrzędne tego zdarzenia odpowiadają na dwa podstawowe pytania: **gdzie** i **kiedy** nastąpiło zdarzenie. Możliwość czysto formalnego oddzielenia każdego z tych dwu pytań tj. pytania o to **gdzie**, od pytania o to **kiedy**, stwarza błędne wrażenie, że możemy od siebie oddzielić te dwa wymiary, przestrzeń od czasu; posuwamy się nawet dalej mniemając,

że zdarzenie może być czymś samoistnym, istniejącym poza przestrzenią i czasem, zdarzeniem **umieszczonym jedynie** (zdarzającym się) w przestrzeni i czasie. Tak jednak nie jest. Taka forma **istnienia** znamionuje byt absolutny. Jedynie Absolut (byt sam w sobie) i jedynie On może istnieć poza czasem i poza przestrzenią.

Tak więc rzeczywistości, którą znamy i którą poznajemy, nie możemy opisać nie odwołując się do tego matematycznego modelu czasoprzestrzeni zaproponowanego przez Minkowskiego na użytek szczególnej teorii względności.

Zapyta ktoś, dlaczego jako biolog, czy jako przyrodnik, odwołuję się do tej fizyczno-matematycznej koncepcji. To proste: fizyka jest podstawą przyrodznawstwa, a matematyka jedynym językiem, który tę rzeczywistość precyzyjnie i adekwatnie opisuje w kategoriach naukowych. Ale dla biologa odwołanie się do tego właśnie modelu ma znacznie głębsze znaczenie. Zwraca bowiem uwagę na kilka ważnych momentów. Mówi mianowicie, że:

- Nie istnieje pusta, niczym nieograniczona przestrzeń, ta bowiem ma skończone rozmiary opisane czterema wymiarami w ramach czasoprzestrzeni,

- Rozmiary przestrzeni zmieniają się w czasie, a rozmiary te wyznacza niejako „krawędź” rozszerzającego się stale wszechświata,

- Ten rozszerzający się wszechświat, a więc rozszerzająca się przestrzeń (czasoprzestrzeń) jest równocześnie, co niezmiernie ważne, wszechświatem ewoluującym (przestrzenią ewoluującą). Zatem kolejne zdarzenia nie tylko opisują czasoprzestrzeń stanowiąc niejako jej treść, ale co ważniejsze, mimo że same w sobie losowe, układają się jednak w sekwencję nieodwołalnie zmierzającą (ewoluującą) „ku czemuś”,

- Tym czymś, ku czemu od początku ewoluuje czasoprzestrzeń jest życie,

- Tak rozumiana czasoprzestrzeń jest zatem zawsze przestrzenią powstałą i istniejącą ze względu na życie – nawet wtedy, gdy u początków tej przestrzeni, przed wielkim wybuchem, zawierała się ona w bezwymiarowym niejako punkcie i była niczym „ziarno”, z którego dopiero z czasem wyrośnie drzewo życia,

- Fakt, że ostatecznie nie każde zdarzenie w czasoprzestrzeni jest elementem życia w naszym rozumieniu, lub że życie biologiczne nie występuje z równą „gęstością” w czasoprzestrzeni, niczego tu nie zmienia. Jeśli bowiem prawdopodobieństwo owego zdarzenia, którym jest powstanie życia biologicznego wynosi jeden na milion, to ów milion np. galaktyk „istnieje ze względu na to zdarzenie”, jakim jest życie,

- Cały kosmos jest zatem przestrzenią, a raczej czasoprzestrzenią, która zapytana o sens swego istnienia i stawania się, odpowiedziałaby: „*powstałam, istnieję, rozszerzam się i ewoluuję – ze względu na życie*”. O takiej przestrzeni Niemcy mówią: *Lebensraum* – my jednak wolimy cieplejsze i bardziej przyjazne dla ucha słowo *dom, mieszkanie, biotop* lub bardziej uczenie brzmiący *oikos* – stąd ekologia,

- Przestrzeń tak rozumiana z konieczności musi być, i jest, niejednorodna. Logiką życia jest bowiem stale rosnąca i doskonaląca się (bio) różnorodność, ścisła (nierozzerwalna) relacja między habitatem (niszą środowiskową – bogactwa różnych habitatów) a życiem, domaga się (dla swego rozwoju) środowiska zarazem zróżnicowanego i podlegającego zmianom, (ewoluującego), warunkującego zmianę i wzrost bioróżnorodności (różnorodności życia).

Tak więc zróżnicowana i stale różnicująca się, ewoluująca czasoprzestrzeń, jest warunkiem ewolucyjnego, doskonalenia i różnicowania się form życia,

- Przestrzeń (czasoprzestrzeń) trzeba przeto postrzegać jako zmieniającą się w czasie i ewoluującą, zgodnie z logiką życia, kompozycję mikronisz w *makro-oikosie* i odpowiadającą jej kompozycję bio-różnorodności do każdej z tych mikronisz przypisanej i przez nie kształtowanej, stanowiącej także warunek jej istnienia. Dla nas tak rozumiana przestrzeń ma bardzo konkretną twarz – jest nią przestrzeń życia, jaką stanowi Ziemia.

OMNE VIVUM EX VIVO – Ta licząca już 155 lat zasada wyeksplikowana po raz pierwszy przez Franza von Leydiga w 1855 roku, każe widzieć czasoprzestrzeń nie jako a-biotyczne środowisko życia, ale jako rzeczywistość noszącą w sobie życie niczym zarodek w łonie.

Czasoprzestrzeń, postrzegana przez pryzmat tej zasady, byłaby niejako od początku rzeczywistością żywą i życie rodzącą; środowiskiem ewoluującym i wyłaniającym z siebie życie. Tak postrzegana czasoprzestrzeń nie tylko nie narusza przywołanej wyżej zasady, ale pozwala zadowolić każde spojrzenie światopoglądowe. Kreationista może spokojnie powiedzieć, że Bóg, będący życiem, zrodził czasoprzestrzeń, która jako wyłoniona z Życia, jest czasoprzestrzenią żywą, życie rodzącą i doskonalącą. To, że rodzi je ona ewolucyjnie, i rodzi „z prochu ziemi”, niczego nie zmienia. W tym świetle, znana, ścisła zależność między życiem a środowiskiem, jawi się jako rzeczywistość jakościowo nowa. Już nie tylko życie nie da się oderwać od środowiska i sensownie pomyśleć poza środowiskiem, ale nawet pozornie „martwa” czasoprzestrzeń okazuje się ewoluującym środowiskiem nieodwołalnie rodzącym życie, które zdaje się decydować o sensie jej istnienia.

Takie postrzeganie przestrzeni ma daleko idące konsekwencje – ale o tym innym razem.

Podsumowując, możemy powiedzieć, że życie w postaci, w jakiej je znamy, domaga się dla swego istnienia i doskonalenia przestrzeni i czasu. Gdyby nie przestrzeń, nie mogłoby być mowy o istniejących w tej przestrzeni różnych niszach – warunkujących zróżnicowanie życia. Gdyby nie czas, te nisze nie mogłyby podlegać ewolucyjnym zmianom, nie byłoby więc szans na ewolucyjne różnicowanie i doskonalenie życia. Swoista „losowość” tego procesu gwarantuje wolność bytu – ale to już ta inna, skądinąd kluczowa kwestia, którą dziś pozostawiamy na boku. Czas i przestrzeń a raczej ewoluująca czasoprzestrzeń rodząca życie, „wyłoniła się” z Wieczności. Ma zatem swój początek i będzie miała koniec. Wówczas, na końcu czasu i przestrzeni, wydoskonalone tak, że zdolne do istnienia poza przestrzenią i czasem życie, oddane zostanie na powrót Wieczności, opuści przestrzeń i czas, „wylatując” z niej tak, jak motyl wylatuje z kokonu poczwarki. Będzie to wylot w rzeczywistość nowego „wymiaru”, w którym kokon czasoprzestrzeni okaże się bezużyteczny. „*Życie się bowiem zmienia, ale się nie kończy*”, tak jak rodziło się tajemniczo i niepostrzegalnie

wraz z czasoprzestrzenią podczas Wielkiego Wybuchu, tak też przejdzie w Nową Rzeczywistość. To Dobra Nowina – lub na użytek naszego czasopisma – Wiadomość.

Zbigniew MIREK

POEZJE BOTANIKÓW POETRY OF BOTANISTS

WIOSENNE WIERSZE

Wiosnę lubimy wszyscy. Choć dawno minęła, mogą ją przypomnieć wiersze Jana Kornasia, który fascynował się zawsze pierwszym rozwojem roślinności i kwiatami, pojawiającymi się po zimie.

Wiersz nr 1

Słuchajcie, słuchajcie, słuchajcie:
nowiny mam niepoślednie,
przy których wszystko inne
jest bzdurą: po prostu błędnie.

Słuchajcie, słuchajcie, słuchajcie:
wierzby już są zielone!
Już pierwsze liście wylazły
spod łuskowatych osłonek

i pierwsze bażki się pyła
i pachną ciepłą zielenią
i gorzką wilgotną korą
i brzęczą pszczelim brzęczeniem.

Słuchajcie, słuchajcie: już można
położyć się w trawie przy rowie
i mieć brzęczenie w uszach
i mieć zielono w głowie

i patrzeć się poprzez gałęzie
do góry, wprost w niebo błękitne.
Słuchajcie, słuchajcie, słuchajcie:
nad rowem już wierzby kwitną!

7.IV.45

Ryc. 1. Jan Kornaś z baziami w okolicy Zabierzowa, marzec 1946 (por. wiersz nr 1) (fot. A. Medwecka).

Fig. 1. Jan Kornaś with willow catkins in the vicinity of Zabierzów, March 1946 (cfr rhyme 1) (phot. A. Medwecka).

Wiersz nr 2

Może ci przyślą mimozę,
a może hiacynty białe –
ode mnie dostaniesz miłą
pęk zwykłych przydrożnych podbiałów.

Będzie to w *savoir vivre*
wypadek niebywały
żeby dla pięknej panny
na imieniny – podbiały!

Już czuję, jak się tam wszystko
rozkrzyczy, rozwrzeszczy, rozgada
że takie dzikie maniery,
że przecież nie wypada...

Trudno. Jużem dziś przywykł,
już się tym wcale nie wzruszam,
że się tak na mnie ktoś zawsze
oburza srodze, obrusza.

Wiem: ty się przecież zamyślił
nie długo (broń Boże – niedługo!)
przypomnisz sobie, jak to jest
wiosną nad polną strugą.

Jak wierzby nad wodą stoją
w złotym, słonecznym pyle
jak grają trzmiele i pszczoły
i miodem pachnie o milę,

Jak wiatr w młodziutkich liściach
szemrze przecicho, szeleszcze...
Przypomnisz sobie tę strugę
a może – coś więcej jeszcze...

Ryc. 2. Jan Kornaś i Anna Medwecka przed wycieczką w okolicie Krakowa, wiosna 1946 r. Tylko takiej towarzyszące, zainteresowanej botaniką, można było ofiarować w prezencie podbiały (por. wiersz nr 2) (fot. W. Medwecki).

Fig. 2. Jan Kornaś and Anna Medwecka before the excursion to the environs of Kraków, spring 1946. Only to such fellow, interested in botany, it was possible to offer caltsfoots (cfr a rhyme 2) (phot. W. Medwecki).

Więc (choć to w *savoir vivre*
wypadek niebywały)
posyłam ci moja miła
zwykle, przydrożne podbiały.

4.I.44

Przygotowała
Anna MEDWECKA-KORNAŚ

W KRZYWYM ZWIERCIADLE SKEWED PERSPECTIVE

VEGETATIO EST MATER STUDIORUM

Na początek krótkie wprowadzenie. Otóż przed laty kolega, dziś również samodzielny pracownik nauki, poprosił mnie o krótkie wystąpienie z okazji małego jubileuszu ukończenia studiów. Zaproponował, abym na spotkanie to przygotował coś związanego z moimi badaniami, ale równocześnie coś bardzo lekkiego, by nie powiedzieć frywolnego. Na propozycję taką jednak przystać nie mogłem; owa lekkość czy frywolność nie licowałyby bowiem ani z powagą samego jubileuszu, ani z dostojstwem uczelni, nie mówiąc już o obecności na spotkaniu szacownych nauczycieli-profesorów; nie licowałyby też – co oczywiste – z moją pozycją samodzielnego pracownika nauki. Nie ulegając przeto populistycznym zachciankom, podjąłem próbę poważnej refleksji nad nauką polską w ogóle i jednym z najważniejszych odkryć dokonanych przez Polaka w badaniach tak modnej dziś i ważnej bioróżnorodności. Ponieważ, ze względu na „Międzynarodowy rok różnorodności biologicznej”, i nie tylko z tego powodu, tekst okazał się nadal aktualny, postanowiłem zatem przywołać go na łamach naszego szacownego kwartalnika. Wystąpienie swoje zatytułowałem wówczas:

VEGETATIO EST MATER STUDIORUM

- czyli -

POWRÓT DO KORZENI

inaczej mówiąc:

OD „DOŚWIADCZEŃ NAWOZOWYCH” EMILA GODLEWSKIEGO DO OGÓLNEJ TEORII NAUKI

Na stronie 77 ważnej książki Ks. Rektora Edwarda Stańka pt. *Skarby Królowej Jadwigi – rozważania majowe*, pod datą 23 maja znajduje się rozważanie zatytułowane: *Odnowienie Akademii w Krakowie*. Po krótkim wprowadzeniu dotyczącym założenia Almae Matris, pojawia się znamienne zdanie: *Niestety Kazimierz Wielki niewiele uczynił, by stworzyć potrzebne warunki do rozwoju uczelni. Wymagało to wielu pieniędzy, a król Polski ich nie posiadał. Akademia więc tylko wegetowała*. To ostatnie słowo, tak dobitnie opisujące ówczesny stan uczelni, która mnie wychowała, poruszyło mnie szczególnie mocno. Powtórzyłem więc kilkakrotnie, niemal z namaszczeniem, słowo w e g e t o w a ł a ... WEGETOWAŁA... (po łacinie *vegetatio*) – i... nagle zrozumiałem, skąd się wzięła stara sentencja widniejąca od niepamiętnych czasów na portalu *Collegium Maius*, która głosi: *Vegetatio est mater studiorum!* Tak... tak... wegetacja jest matką nauki! Przyszła mi też na myśl dzisiejsza wegetacja nauki – wierność to Kazimierzowskiej tradycji, trwająca przez wieki – zapytałem sam siebie – czy też powrót do korzeni po latach niewierności? I to jaki powrót! Kazimierz, nie bez powodu Wielkim zwany, o dzisiejszej wegetacji nauki marzyć nawet nie mógł!

Co wegetuje, to się i krzewi; stąd zapewne krzewienie nauki – pomyślałem – na wegetowaniu nauki stać musi.

A wegetacja, wiadomo: roślinność. Anglicy piszą *vegetation*¹ – czytają „wedżetesz”.²

Wegetacja nauki przeżywa w naszym kraju prawdziwy renesans; przeżywa go również nauka o wegetacji czyli roślinności. I w jednej, i w drugiej dziedzinie my Polacy mamy niebywale, choć nie zawsze dostrzegane i doceniane, osiągnięcia

i to – powiedzmy sobie szczerze – w skali światowej. Najlepiej świadczy o tym przykład wiekopomnego odkrycia Jana Maliniaka z Pardołówki – samouka, dziś bodaj najwybitniejszego specjalisty od wegetacji, czyli zróżnicowania roślinności oraz zasad powstawania zbiorowisk roślinnych. Zanim jednak przejdę do *meritum* – drobna refleksyjna dygresja czy dygresyjna refleksja na temat samej roślinności, czyli wegetacji. Otóż, kiedy się patrzy na to ogromne zróżnicowanie roślin i ugrupowań roślinnych – narzuca się pytanie: po co to wszystko, skoro i tak w końcu rzecz sprowadza się do chlorofilu. To on czyni ową wegetację tak ważną; to on przechwytuje energię słońca i czyni możliwym całe życie na Ziemi; to on zgromadził olbrzymie ilości energii słonecznej zamkniętej w węglu i ropie przed milionami lat, umożliwiając rozwój współczesnej cywilizacji. Wszystko dzięki tej zielonej masie chlorofilu, która ułożona w jednolitą warstwę utworzyłaby na powierzchni Ziemi powłokę zaledwie 5 mm grubości. Pomyśleć, taka prozaiczna reakcja fotosyntezy, której nieodłącznym towarzyszem jest ów zielony barwnik, stanowi podstawę wszystkiego. Cała energia potrzebna do życia na ziemi trafia w krwiobieg biosfery poprzez tę zieloną substancję. Cały świat zatem stoi na tej zielonej naci. Zastanawiające tylko, dlaczego nie skończyło się na zielonej amebowatej masie zdolnej do asymilacji. Po co ta cała komplikacja świata roślin, te pułapkowe kwiaty obuwika, grzbieciste kwiaty lwiej paszczy, czy nie mniej oryginalne, kwiatostany słonecznika; po co te wyszukane barwy i wymyślne kształty liści i łodyg od kaktusów do koperku; po co to zróżnicowanie wielkości od milimetrowej rzęsy wodnej po gigantyczne, 120-metrowe sekwoje. Ale na tym nie koniec – ta zielona nać, jedna bardziej wymyślna od drugiej, jakoś się między sobą porozumiały i tworzą układy zawsze takie same – zwane zbiorowiskami – a to łąkę, a to step, a to kolczaste zarośla, a to znowu bór sosnowy, buczynę lub grąd.

Uczonych od dawna pasjonowała ta kwestia – jak to się dzieje, że przylaszczka zawsze w grądzie, że krokus zawsze na łące, że szarotka w murawie naskalnej. Ale cóż, żadna z uczonych

głów nie miała nawet pomysłu, jak sprawę ugryźć. Dopiero wspomniany Jasiołek Maliniak owocnie zmierzył się z problemem. A stało się to – nie zgadnięcie Państwo – za sprawą zupełnie nieoczekiwanej iluminacji. Było tak: Maliniak od lat nadużywał jednego z szeroko dostępnych środków imagogennych², co zresztą było powodem poważnych trudności w uznaniu jego wiekopomnego odkrycia przez Komitet Badań Naukowych. Trzeba było dopiero publikacji w „Nature”, by przełamać lody i rozwiać wątpliwości. Przykład Maliniaka wykazał zresztą niezbicie, że dotychczasowy brak jakichkolwiek znaczących postępów i osiągnięć w badaniach wegetacji, czyli zróżnicowania świata roślinności, wynikał ze stosowania niewłaściwych modeli i metod. Do Maliniakowego odkrycia doszło – tak zresztą bywało z niemal wszystkimi wielkimi odkryciami – w drodze pełnego przypadku. Otóż Jasiołek Maliniak, wracając pewnego dnia stałą trasą do domu po spożyciu nieco większej niż zwykle dawki środka imagogennego, wylądował – *nolens volans*³ – w przydrożnym – *nomen amen*⁴ – maliniaku⁵, w pozycji horyzontalnej, twarzą do ziemi. Przebudziwszy się po pewnym czasie, pierwsze co poczuł, to... zapach... zgoła nie od malin pochodzący – ot, jak to w przydrożnym maliniaku. Mimo pewnej uciążliwości sytuacji Jasiołek leżał nadal i... rozglądając się wokół... odkrywał, jedno po drugim, kolejne źródła zapachu. Wtedy... nagle... przypomniał sobie okazałe placki (kołaczki) pozostawiane przez krowy na pastwiskach i bobki owcze na górskich halach; przypomniał sobie też inne bobki: jelenie i sarnie w grądowych lasach i – już nie bobki – pozostawione przez dziki w dąbrowach i jeszcze inne w innych miejscach. „A więc to tak” – pomyślał Maliniak – „zatem cała ta bioróżnorodność układów roślinnych stoi na różnorodności zwykłego g...a?!⁶” Początkowo Maliniak nie dowierzał swemu odkryciu, tym bardziej, że – trzeba to przyznać uczciwie – w najbliższych kręgach nie zostało ono przyjęte z entuzjazmem. Gdy po powrocie do domu zreferował je Maliniakowej, ta dzieliła go wałkiem tak, że chodził z podbitym okiem przez najbliższych kilka tygodni. Praktyka

regularnego nawożenia, tak nieobca jego rolniczej profesji, zdawała się jednak z mocą potwierdzać, że się nie myli. Nieoczekiwanie dla niego samego – teoria Maliniaka okazała się o wiele bardziej uniwersalna. Szybko bowiem stwierdzono, że nie tylko nauka o wegetacji stoi na „g...e”. Okazało się, że cała wegetacja nauki, o której wspomniałem na początku, stanowiąca od czasów Kazimierzowskich naczelną zasadę jej uprawiania w Rzeczypospolitej, też na nim stoi. Potwierdził to zresztą w swoim czasie jeden z naszych najwybitniejszych członków Akademii w wywiadzie dla telewizyjnych *Wiadomości*, konstatując bez ogródek, że: [cytuję] *nauka polska skazana jest na wegetację z powodu g...nianych nakładów*. Tak oto, wychodząc od *doświadczeń nawozowych* Emila Godlewskiego, kładących podwaliny pod polską fizjologię roślin, nauka nasza, idąc po tej samej linii, sięgnęła światowych szczytów, ustalając ogólną teorię nauki. Przy okazji potwierdziła swą użyteczność i uniwersalność także koncepcja trzech prawd księdza profesora Józefa Tischnera. Jak pamiętamy, opierając się na ogólnej teorii prawdy zawartej w filozofii góralskiej, ksiądz profesor wyróżnił trzy podstawowe kategorie prawdy, którymi są: *cysto prawda*, *tys prawda* i *trzecia* – [refero relata] – *g...o prawda*. Tak właśnie, tj. jako tę trzecią prawdę, określili zazdrośni uczeni anglosascy odkrycie Jaśka Maliniaka po ukazaniu się jego publikacji w „Nature”. W swej krytyce podkreślają oni, że zróżnicowanie wegetacji, czyli roślinności w żadnym przypadku nie może stać na zróżnicowaniu „g...a”, gdyż chronologicznie i ewolucyjnie „g...o” jest późniejsze od wegetacji. Maliniak broni się, wskazując na precedensowy przykład kury i jajka – znany mu zresztą z jego własnego podwórka. Jak się sprawa skończy – nie wiadomo. Jedno jest pewne. Teoria Maliniaka i jego publikacja w „Nature” osiągnęły najwyższy indeks cytowań w historii nauki polskiej – ku ogromnej zresztą radości kilku naszych wybitnych uczonych, którzy wagę naukowych odkryć mierzą osławionym „index citation”.

RWB

SŁOWNICZEK:

- ¹ Warto przypomnieć, że „Vegetatio” to równocześnie tytuł najbardziej prestiżowego międzynarodowego kwartalnika poświęconego badaniom roślinności.
- ² imagogenny środek – substancja, najczęściej płynna i wysokoprocetowa, służąca powiększaniu wyobraźni
- ³ *nolens volans* – [łac.] lećca niechcąca
- ⁴ *nomen amen* = *nomen omen* z emfazą.
- ⁵ maliniak – zgodnie z szeroko przyjętą definicją: zarośla przydrożnych malin (*Rubus idaeus* L.); razem miejsce wykorzystywane przez istoty dwunożne z gatunku *Homo sapiens* w charakterze NWC (= non-water closet). Uwaga! Wybór maliniaka jako modelu do badań roślinności okazał się nad wyraz trafny i przyniósł rewelacyjne wyniki.
- ⁶ „g...o” – termin leksykalny o kluczowym znaczeniu dla cywilizacji *Homo sapiens* (dość wspomnieć, że przez tysiąclecia na tym, co termin ów oznacza, budowano całą kulturę agrarną, a więc i kulturę w ogóle), używany powszechnie na określenie ... (no... wiadomo czego); przez niektórych purystów uważany, niesłusznie, za wulgaryzm; do języka polityki i wojskowości wprowadzony przez generała Pierre'a Cambronne, który w bitwie pod Waterloo na propozycję Anglików, by się poddał, odpowiedział krótko: *merde*.

BOTANIKA NA WESOŁO FUN BOTANY

GŁOS W SPRAWIE WYMIERANIA GATUNKÓW

Some remarks considering species extinction

Fakt, że gatunki nie są wieczne jest powszechnie znany i omawiany w licznych książkach i artykułach. Przyczyny wymierania są różne, tak naturalne, jak i antropogeniczne. W swoim szaleńczym zapale przekształcania środowiska i dostosowywania do naszych potrzeb nie zwracamy uwagi na rodzimych mieszkańców, zauważając co najwyżej (i często w ostatniej chwili) co większe fizycznie

taksony, czasem nawet uruchamiając programy ratunkowe. Potem euforycznie stwierdzamy, że został uratowany dla przyrody żubr, panda, czy nosorożec. Nierzadko też z ubolewaniem konstatujemy, że właśnie odszedł ostatni egzemplarz kiwi lub jakiegoś sępa, albo umieszczamy pod zdjęciem podpis „ostatni widziany w Polsce egzemplarz brodaczki najdłuższej”. Oczywiście, liczne gatunki giną z przyczyn naturalnych; w końcu nie możemy brać wszystkiego na swoje wątle barki. Niestety, cały żywy drobiazg umyka najczęściej naszej uwadze. Bezkręgowce, grzyby, pierwotniaki, bakterie – w swojej codzienności nie dostrzegamy ich zwykle, a wiele osób w ogóle nie wie, że istnieją. Niektóre z tych niewielkich wymiarami gatunków prowadzą zresztą bardzo skryty tryb życia, który jest tak słabo poznany i tajemniczy, że z czasem obrasta legendami.

Powtarzalność w wielu kulturach opowieści i bajek o krasnalach, a także lektura monografii skrzących, podsumowującej wiedzę o tych istotach (Huyden 1990), dała asumpt do przemyśleń na temat ich współczesnego istnienia. Jednakże nawet dokładne przeszukiwanie Internetu i wertowanie Wikipedii, a także lektura podręczników E. Oduma (1971) i J. Weinerja (2003) nie pozwoliły na znalezienie dowodów na ich obecność w życiu biosfery. Wniosek był oczywisty, gatunek można umieścić w czerwonej księdze ssaków z adnotacją EX. Dywagowanie o przyczynach wymarcia jest kłopotliwe, ale rozpoczynając dyskusję na ten temat wychodzę ze stwierdzenia Giordano Bruno *se non e vero e ben trovata* (co w dowolnym tłumaczeniu brzmi: *nieważne czy to prawdziwe, ważne że dobrze wymyślone*). Poniższy tekst jest pierwszym głosem podejmującym to niezwykle ważne przyrodniczo i kulturowo zagadnienie.

Ani, z podziękowaniem za inspirację

*Piosenka geoekologiczna,
czyli
gdyby Mendelejew wierzył
w krasnale*

Znalazł krasnal w lesie grzyba,
Ściął toporkiem i go dźwiga.

Stęka z trudu, pot ociera,
Bo grzyb ciężki jak cholera.

*Ref. Pewnie byś skrzacie
pod liściem siedział,
Gdybyś o chemii
pierwiastków wiedział.
Metale ciężkie, ciężkie metale,
metale ciężkie, hop!*

Przytargał grzyba w łąki załomek
I zrobił z niego przytulny domek,
W którym co noc rozkosznie chrapie,
A z grzyba ołów na kołdrę kapie.

*Ref. Pewnie byś skrzacie
pod liściem siedział,
Gdybyś o chemii
pierwiastków wiedział.
Metale ciężkie, ciężkie metale,
metale ciężkie, hop!*

Śniadanko jeszcze je zaspany,
Rtęcią się srebrzą domku ściany.
Na parapecie żuczek siedzi,
Okrywy lśnią od złogów miedzi.

*Ref. Pewnie byś skrzacie
pod liściem siedział,
Gdybyś o chemii
pierwiastków wiedział.
Metale ciężkie, ciężkie metale,
metale ciężkie, hop!*

Mrówki na liściu trawy nęci
Błyszcząca w słońcu kropla rtęci,
A rynny w krasnalowym domu
Powleka warstwa soli chromu.

*Ref. Pewnie byś skrzacie
pod liściem siedział,
Gdybyś o chemii
pierwiastków wiedział.
Metale ciężkie, ciężkie metale,
metale ciężkie, hop!*

Spokojny, cichy świata zakątek,
Raczej reguła niż wyjątek.
Nic nie pomogą tutaj lekarze,
Krasnala niosą żuki-grabarze.

Ref. Pewnie byś skrzacie
pod liściem siedział,
Gdybyś o chemii
pierwiastków wiedział.
Metale ciężkie, ciężkie metale,
metale ciężkie, hop!

No i dlatego dziś bez skutku,
Długo będziemy szukali,
Zanim nam przyjdzie stwierdzić w smutku,
Że nie ma już nigdzie krasnali.

Ref. Pewnie byś skrzacie
pod liściem siedział,
Gdybyś o chemii
pierwiastków wiedział.
Metale ciężkie, ciężkie metale,
metale ciężkie, hop!

Wrocław, 4 luty 2010, w trakcie obrony
pracy doktorskiej

PODZIĘKOWANIA. Serdecznie dziękuję pani prof. dr hab. Annie Okulewicz za inspirację oraz wypromowanemu 4 lutego doktorantowi za przedstawienie tez, które naprowadziły mnie na właściwy trop.

LITERATURA

- HUYDEN W. 1990. Skrzaty. Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- ODUM E. 1971. Podstawy ekologii. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- WEINER J. 2003. Życie i ewolucja biosfery. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Wiesław FAŁTYNOWICZ

ZASTOSOWANIE ROŚLIN W RÓŻNYCH GAŁĘZIACH GOSPODARKI

Botaniczny przemysł obuwniczy i jego wytwory

Pantofelnik (*Calceolaria*)
Obuwik (*Cypripedium*)
Ciżmówki (*Crepidotus*)
Sandałowce (*Sapindales*)
Kozak (*Leccinum scabrum*)

*Wspomagany przez zaprzyjaźnione królestwo
zwierząt*

Pantofelek (*Paramecium*)
Trzewikodziób (*Balaeniceps*)

Lidia NOWAK

RECENZJE • BOOK REVIEWS

MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H. (red.), *Czerwona Księga Karpat Polskich. Rośliny naczyniowe*. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków, 2008, 613 str., 350 barwnych fotografii, 64 rycin barwnych i 23 czarno-białe, 221 map z rozmieszczeniem ogólnym, 223 mapy z punktowym rozmieszczeniem w Karpatach polskich i 223 diagramy rozmieszczenia pionowego w Karpatach polskich. Twarda oprawa, format 21 × 30 cm. Cena 98.00 PLN. ISBN 978-83-89648-71-6.

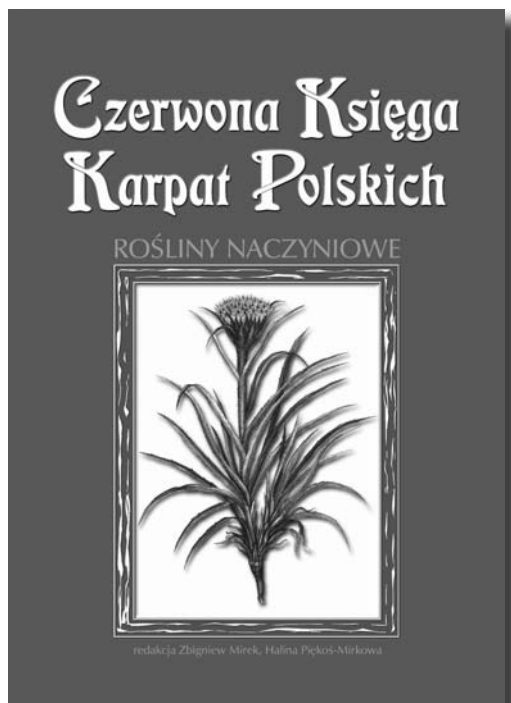
Idea zarejestrowania i diagnostycznego zapisu zagrożonego życia w wymiarze ogólnosiwiatowym, najsamprzód została podjęta przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody (IUCN), którą później zmieniono na Światową Unię Ochrony. Konkretnym efektem powołanej podówczas grupy specjalistów była kilkutomowa „Czerwona Księga Danych” (*Red Data Book*), która objęła początkowo kręgowce, by w latach następnych rozszerzyć zakres systematyczny o inne grupy zwierząt i roślin.

W następstwie tego spektakularnego przedsięwzięcia, w latach 70. i 80. XX w. zaczęły pojawiać się w Europie czerwone księgi, poświęcone roślinom, zwykle wg ówczesnej, tradycyjnej jeszcze przynależności systematycznej. Pod względem terytorialnym czerwone księgi odnosiły się do obszarów wytyczonych granicami politycznymi poszczególnych państw, a poprzedzały je niekiedy czerwone listy, które były

zwykle ich wersjami uproszczonymi, jak miało to miejsce np. w Polsce.

Już po kilku latach od opublikowania pierwszych edycji czerwonych ksiąg okazało się, że zamieszczone w nich dane, opisujące stan ilościowy i kondycję gatunków zagrożonych unicestwieniem, z racji różnych względów są nieaktualne, obarczone nieścisłościami bądź niekompletne. Spowodowało to publikowanie nowych, uaktualnionych wersji. Równocześnie przekonano się, między innymi w Polsce, że ogólnokrajowa czerwona księga, jakkolwiek konieczna, dla wielu szczegółowych rozważań staje się daleko niewystarczająca. Wyłączywszy czynnik antropopresji, przyczyn można upatrywać w mozaikowości cech fizjograficznych Polski wywołujących znaczną specyficzność zjawisk fitogeograficznych, a także w przeszkodach utrudniających prawidłową weryfikację zasobów udokumentowanych historycznie, np. dotyczących lokalizacji stanowisk. Dużą rolę odgrywają również procedury metodyczne, które winny być dostosowane do rzeźby terenu, charakteru grupy systematycznej wraz z właściwościami biologiczno-ekologicznymi i dyspersyjnymi konkretnych gatunków. Nie bez znaczenia jest więc kompleksowa znajomość o danym gatunku, którą najczęściej dysponują botanicy z najbliższego ośrodka. Wiąże się to wreszcie z przekonaniem, że to, co odpowiednie dla rozpatrywania w skali kraju, uniemożliwia lub w dużym stopniu ogranicza właściwą analizę i prawidłową diagnozę zagrożenia oraz precyzyjne wskazanie ewentualnych środków zaradczych na poziomie regionu. Wspomniane okoliczności spowodowały wydawanie regionalnych czerwonych list i czerwonych ksiąg. Pierwsze takie opracowanie, obejmujące terytorialnie Pomorze Zachodnie i Wielkopolskę, ukazało się za sprawą botaników poznańskich w 1995 roku.

Na tym tle, jako wydarzenie dużej rangi, należy wszakże odnotować najnowszą czerwoną księgę, która obejmuje szczególnie ważny region geobotaniczny – polskie Karpaty. Dość powtórzyć za podanymi w książce danymi, że na tym niewielkim powierzchniowo skrawku polskiej ziemi występuje około 85% gatunkowego inwentarza krajowej flory naczyniowej i ogromna większość

(80%) form endemicznych. Stąd też uzasadniona troska o zachowanie tak bezcennego skarbu, jakim jest karpacka szata roślinna. Wydana drukiem monografia jest efektem 10-letniego wysiłku badawczego dużego, bo kilkudziesięciosobowego zespołu badawczego. Ukazała się pod naukową redakcją Haliny Piękoś-Mirkowej i Zbigniewa Mirka – znamienitych botaników, znawców i piewców szaty roślinnej tego unikatowego obszaru, a zarazem żarliwych obrońców przyrody. Jak piszą Redaktorzy, „Czerwona Księga Karpat Polskich jest dokumentem już poniesionych strat i świadectwem istniejących zagrożeń; jest też swoistym „bilansem otwarcia”, z jakim stajemy w obliczu dalszych, nieuniknionych niestety, przemian i zniszczeń środowiska, które postępują na coraz większą skalę”. Jest to niewątpliwie kwintesencja treściowa książki, jednakże zabarwiona niemalym ładunkiem minorowego nastroju.

Spośród 224 gatunków uwzględnionych w księdze, 18 gatunków uznano za całkowicie wymarłe (EX). Należą do nich: *Botrychium lanceolatum*, *Pulsatilla patens*, *Betula nana*, *Dianthus nitidus*, *Salix starkeana*, *Primula halleri*,

P. vulgaris, *Saxifraga hirculus*, *Linum flavum*, *Hippuris vulgaris*, *Ostericum palustre*, *Nymphoides peltata*, *Asperula tinctoria*, *Polemonium coeruleum*, *Adenophora liliifolia*, *Anacamptis pyramidalis*, *Dactylorhiza incarnata* subsp. *ochroleuca* i *Orchis coriophora*. Ponadto uwzględniono 4 gatunki wymarłe w przyrodzie (EW), ale chronione *ex situ*, a więc poza ich środowiskiem naturalnym: *Dryopteris villarii*, *Cerasus fruticosa*, *Senecio umbrosus* oraz *Iris graminea*. Aż 47 gatunków zakwalifikowano do grupy krytycznie zagrożonych wyginięciem (CR), 42 gatunki potraktowane zostały jako zagrożone (EN), 77 gatunkom przypisano status narażonych na wyginięcie (VU), a 36 gatunków utworzyło grupę niższego ryzyka, sprawiających na obecnym etapie ich rozpoznania trudności w jednoznacznym ustaleniu kategorii zagrożenia (LR, DD).

Dobierając gatunki do Księgi brano pod uwagę liczbę stanowisk oraz wielkość i żywotność populacji. Pominięto grupy apomiktyczne (*Alchemilla*, *Rosa*, *Rubus*, *Hieracium*, *Taraxacum*), za wyjątkiem kilku gatunków z ostatnich dwóch rodzajów, podobnie jak najstarszą grupę zadomowionych obcych przybyszów (archofitów).

Charakterystykę poszczególnych taksonów ujęto w powtarzalny schemat, który obejmował: (1) nazewnictwo naukowe z synonimami i przynależnością do rodziny; (2) status zagrożenia w Polsce i w Karpatach; (3) zwartą diagnozę morfologiczno-biologiczną z uwagami taksonomicznymi; (4) zasięg ogólny, rozmieszczenie w Polsce i w polskich Karpatach w postaci diagnozy tekstowej i map punktowych oraz diagram zakresu występowania pionowego; (5) dane siedliskowe, skalę fitocenotyczną wraz z podaniem gatunków najczęściej współwystępujących oraz dane ilościowe w przypadku populacji małych; (6) określenie przyczyny i stopnia zagrożenia opisywanego gatunku oraz konkretne wskazania ochronne; (7) cytowane źródła informacji, zestawione łącznie dla całego zestawu gatunków w postaci oddzielnego rozdziału (Literatura).

Omawiana książka jest świetlanym przykładem powstania wysoce jednorodnego dzieła, na który złożyła się praca wyjątkowo licznej grupy Autorów. Tym większe słowa uznania kieruję na ręce

Redaktorów, którzy potrafili zjednoczyć wokół tej szlachetnej intencji nie tylko zapaleńców ośrodka krakowskiego, ale i z szeregu placówek całego kraju od Gdańska po Bolestraszyce.

Zupełnie nadzwyczajne jest bogactwo zgromadzonych źródeł literatury. Skrupulatna kwerenda spowodowała, że zestawione piśmiennictwo liczy ponad 1300 pozycji (sic!). Opracowanie uwzględnia też studia zbiorów zielnikowych, a także wyniki badań i notatek terenowych.

Prezentowane w książce „portrety” uwzględnionych taksonów zostały bardzo starannie dobrane i mają przemyślany układ. W sumie na stronie ilustracyjną składają się mapy zasięgowe (ogólne i punktowe), diagramy pionowego występowania w obrębie pięter wysokościowych Karpat, fotografie odnośnych krajobrazów roślinnych, fotografie pokroju roślin wzbogacone niekiedy detalami o znaczeniu diagnostycznym, czarno-białymi lub barwnymi rysunkami.

Jak przystało na przyjęte współcześnie standardy, omawiane opracowanie przed opublikowaniem poddano zaopiniowaniu przez dwóch recenzentów.

Czerwona Księga Karpat Polskich jest z całą pewnością dziełem na miarę oczekiwań z początku XXI wieku, ponieważ udostępnia wielowątkową sumę wiedzy o każdym z uwzględnionych w niej gatunków. Z tego właśnie powodu sięgać do niego będą nie tylko geobotanicy, ale zapewniona ma również użyteczność w obszarze praktycznej działalności ochroniarskiej.

Książkę promuje również bardzo dobra strona ilustracyjna i przyjazny krój czcionki. Wydrukowano ją na papierze wysokiej jakości i bardzo solidnie oprawiono, co razem wzięwszy zapewni jej odpowiednio długą żywotność. Wydana została dzięki wsparciu finansowemu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Na koniec wypada odnotować zadedykowanie książki wielkiemu badaczowi, świetnemu znawcy i miłośnikowi flory Karpat – śp. prof. Bogumiłowi Pawłowskiemu i wyrażenia tym samym słów uznania dla tego pięknego gestu.

Karol LATOWSKI

BARDUNOV L. V. *V pole i za mikroskopom. Iz zapisok-vospominanij sibirskogo botanika*. Akademičeskoje Izdatel'stvo „Geo”, Novosibirsk, 2007, 143 str., 10 rycin kreskowych, 5 kolorowych rycin, 24 kolorowe i 50 czarno-białych fotografii. Miękka opr., format 20 × 14 cm. Cena: nie podano. ISBN 978-5-9747-0071-2.

Działalność naukowa każdego botanika, a właściwie wszystkich przyrodników, składa się z dwóch zasadniczych etapów, obu jednakowo ważnych i nierozzerwalnie ze sobą związanych. Pierwszy z nich to badania terenowe, w trakcie których gromadzony jest materiał dokumentacyjny, czyli okazy roślin lub zwierząt, prowadzone są obserwacje na temat warunków występowania i życia badanych organizmów, notowane cechy zanikające po zasuszeniu czy zakonserwowaniu zebranych okazów, a także wszystkie szczegóły, które są ważne i istotne do przygotowania pełnej charakterystyki obserwowanych roślin czy zwierząt. Muszą być one wykonywane bardzo dokładnie i skrupulatnie, gdyż nie zawsze istnieje możliwość ponownego odwiedzenia badanego terenu, szczególnie gdy znajduje się on w odległych i trudno dostępnych częściach Ziemi. Po badaniach terenowych i zdobyciu niezbędnego materiału przychodzi czas na kameralne prace w laboratorium czy pracowni, których efektem, w zależności od typu prowadzonych badań, są na przykład listy florystyczne, opisy nowych gatunków czy tabele fitosocjologiczne, będące podstawą opisu zbiorowisk roślinnych. Zwykle są one bardziej czasochłonne i żmudne niż same prace terenowe, a niekiedy zachodzi także potrzeba ponownego odwiedzenia terenu, o ile to jest możliwe, celem zdobycia materiałów uzupełniających. Końcowym efektem prac prowadzonych w obu tych etapach jest naukowa publikacja przedstawiająca wyniki badań.

Współczesne prace naukowe pisane są suchym, lakonicznym językiem, często mało zrozumiałym dla czytelników spoza danej dziedziny, i praktycznie nic nie mówią o okolicznościach czy warunkach w jakich nawet najważniejsze czy najciekawsze odkrycia zostały dokonane.

Czasami jednak niektórzy naukowcy sięgają po pióro i spisują swoje memuary, z których wyłania się druga strona naukowych odkryć, a czytelnicy mogą dowiedzieć się w jakich okolicznościach zostały one dokonane. Literatura tego typu w briologii jest niezbyt bogata i najczęściej wątki osobiste pojawiają się w okolicznościowych tomach dedykowanych jakiemuś briologowi czy we wspomnieniach pośmiertnych. Chlubnym wyjątkiem jest omawiana tu książeczka, w której Leonid Władimirowicz Bardunow, czołowy rosyjski briolog drugiej połowy ubiegłego wieku, spisał swoje wspomnienia z badań terenowych prowadzonych w trudnych do przebycia i czasami niebezpiecznych ostępach syberyjskiej tajgi, dzikich górach Zabajkala czy pogranicza rosyjsko-mongolskiego.

Leonid Bardunow urodził się 2 lipca 1932 roku we Władywostoku, a studia uniwersyteckie ukończył w 1955 roku w Irkucku. W tym czasie zetknął się z Michaiłem G. Popowem, wybitnym badaczem syberyjskiej flory i jako student brał udział w kilku ekspedycjach, w trakcie których

odkrył dwa nowe dla nauki gatunki: *Megadenia bardunovii* Popov i *Aconitum popovii* Siplivinski. Po ukończeniu uniwersytetu odbył w latach 1955–1958 studia aspiranckie w Instytucie Botaniki im. Komarowa w Leningradzie (obecnie Sankt Petersburg), gdzie pod okiem Lidii I. Sawicz-Ljubickiej, ówczesnej liderki rosyjskich briologów, rozwijał swoje zainteresowania briologiczne i przygotował dysertację poświęconą mchom pobraży i gór północnego Bajkału, opublikowaną w 1961 roku. Po ukończeniu aspirantury wrócił do Irkucka, gdzie pracował do końca życia (zmarł 12 listopada 2008 roku), będąc pierwszym stacjonarnym briologiem w azjatyckiej Rosji. Przez całe życie Bardunow zajmował się wyłącznie badaniem mchów Syberii, którym poświęcił wiele naukowych artykułów i książek, a do najważniejszych jego opracowań należą flory mchów Wschodnich Sajanów (1965), Centralnej Syberii (1968), Ałtaju i Sajanów (1974) oraz Kraju Przymorskiego (1982) na Rosyjskim Dalekim Wschodzie.

W świadomości Polaków Syberia budzi mieszane uczucia i kojarzy się przede wszystkim z martyrologią i zsyłkami na katorgę z powodów politycznych setek tysięcy rodaków. Ale Syberia to także wspaniała, dzika przyroda, która zafascynowała również wielu polskich zesłańców, a nazwiska Benedykta Dybowskiego, Jana Czernskiego czy Aleksandra Czekanowskiego na trwałe wpisały się w historię poznawania i eksploracji tej ziemi. Mszaki były zbierane przez różne ekspedycje odkrywcze działające na Syberii w XVIII i XIX wieku, a rozproszone informacje o nich można znaleźć w najstarszej literaturze briologicznej, w tym w katalogu mchów imperium rosyjskiego J. A. Weinmanna z 1845 roku, w którym opisał on m.in. takie gatunki jak *Myurella sibirica* (Weinm.) Reimers czy *Pleuroziopsis ruthenica* (Weinm.) E. Britton. Pierwszym profesjonalnym briologiem, który odwiedził Syberię był Szwed Hampus W. Arnell, uczestnik wyprawy Nilsa A. E. Nordenskjölda w latach 1875–1876 do ujścia Jeniseju, który zebrane materiały opublikował, wraz z S. O. Lindbergiem, w słynnych *Musci Asiae borealis* w latach 1889–1890. Rozproszone materiały

mchów z Syberii próbował podsumować wybitny fiński briolog V. F. Brotherus, który w ramach wielkiego projektu B. A. Fedczenki, zmierzającego do opracowania flory azjatyckiej części Rosji, wydał w 1914 i 1918 roku dwa fascykuly poświęcone mchom, zawierające opracowania zaledwie kilka rodzin (*Andreaeaceae*, *Fissidentataceae*, *Dicranaceae* i część *Pottiaceae*).

Dopiero Leonid W. Bardunow rozpoczął jako pierwszy systematyczne badania flory mchów Syberii i jemu zawdzięczamy kilka flor regionalnych z tego ogromnego terytorium, w tym pionierskie prace o mchach Sajanów i Ałtaju. Jego zasługą jest odkrycie na Syberii szeregu ważnych z fitogeograficznego punktu widzenia gatunków i wymazanie licznych białych plam z briologicznej mapy Eurazji. Historię wielu tych odkryć Bardunow opisał w swoich wspomnieniach, które stanowią cenny dokument przybliżający czytelnikowi specyfikę badań naukowych prowadzonych w trudnym terenie i w trudnych czasach, w których przyszło żyć autorowi. Jest to ciekawa, a miejscami pasjonująca lektura, ukazująca w innym świetle florystyczne badania terenowe i nowe znaleziska, nad którymi często przechodzi się do porządku dziennego i traktuje jako oczywiste, gdy studiuje się listy gatunków czy lokalne Flory. W ten sposób briologowie mogą dowiedzieć się o kulisach odkryć na Syberii takich gatunków jak *Bryobrittonia longipes* (Mitt.) D. G. Horton, *Voitia nivalis* Hornsch., *Buxbaumia minakatae* S. Okamura, *Aongstroemia julacea* (Hook.) Mitt., *Conardia compacta* (Müll. Hal.) H. Rob., *Hyophila involuta* (Hook.) A. Jaeger, *Jaffuelobryum wrightii* (Sull.) Thér. czy *Struckia enervis* (Broth.) Ignatov. Ale Bardunow ma na swym koncie także ciekawe znaleziska dalekowschodnich gatunków roślin naczyniowych na Syberii, np. *Chosenia arbutifolia* (Pallas) A. K. Skvortsov czy *Rubus crataegifolius* Bunge, które dają mu okazję do przedstawienia ciekawych rozważań fitogeograficznych.

Swoją opowieść Bardunow rozpoczyna w 1953 roku, kiedy jako student stawiał pierwsze kroki w badaniach terenowych we Wschodnich Sajanach, a kończy w 1975 roku, opisując

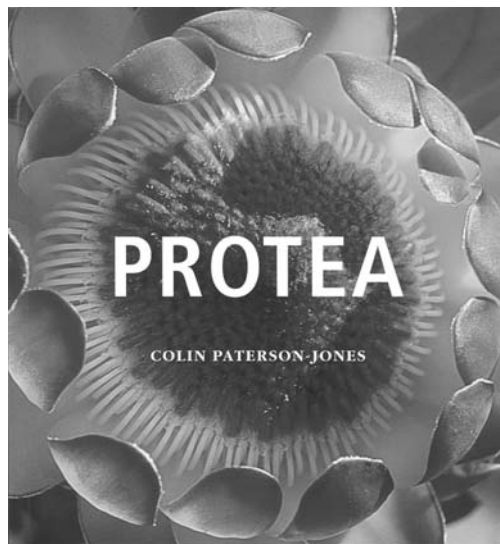
odkrycie *Rubus crataegifolius* w okolicach Irkucka. W tym ostatnim epizodzie jest polski akcent, gdyż w odkryciu tej dalekowschodniej jeżyny brał udział dr Kazimierz Krawiarz z Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku, który przebywał wówczas w Irkuckim Uniwersytecie w ramach wymiany naukowej. Ale nie był to bynajmniej kres działalności terenowej Bardunowa. W 1983 roku zebrał on w okolicach Irkucka zagadkowy mech boczozarodniowy, którego nie mógł oznaczyć. W 1987 roku poznałem osobiście Bardunowa w Instytucie Botaniki im. Komarowa w Leningradzie i otrzymałem od niego dublet tego okazu. Po kilku latach opisałem go z Miszą Ignatowem z Moskwy jako nowy gatunek i rodzaj mchu – *Bardunovia baicalensis* Ignatov & Ochyra – z rodziny *Plagiotheciaceae*. W ten sposób uhonorowany został wielki wkład Bardunowa w poznanie flory syberyjskich mchów.

Niewielka książeczka Leonida Bardunowa jest ciekawym przyczynkiem do literatury briologicznej, przynoszącym nieznanne fakty z historii odkryć wielu gatunków na granicy ich zasięgów. Napisana jest prostym, żywym językiem, a jej treści dopełniają liczne zdjęcia oraz ryciny opisywanych gatunków. Być może zainspiruje ona innych botaników do spisania swoich wspomnień z badań terenowych, aby jedynym ich śladem nie były tylko zasuszone okazy zielnikowe czy publikacje naukowe.

Ryszard OCHYRA

PATERSON-JONES C. *Protea*. Struik Publishers, Cape Town, 2007, 128 str., 277 wielobarwnych fotografii, 14 map rozmieszczenia. Miękka opr., format 22,9 × 21,0 cm. Cena: 164,95 randów. ISBN 978-1-77007-524-5.

Srebrnikowate (*Proteaceae*) są botanicznym symbolem południowej półkuli. Ta pierwotna rodzina posiada szereg archaicznych cech w budowie kwiatów, plasujących ją u podstawy ewolucyjnego drzewa roślin okrytozalążkowych wraz z pokrewnymi rodzinami *Platanaceae*, *Nelumbonaceae* i *Sabiaceae*, z którymi tworzy

odrębny rząd *Proteales*. Z wyjątkiem kilku gatunków z zachodnioaustralijskiego rodzaju *Stirlingia*, srebrnikowate są drzewami lub krzewami o zimozielonych liściach. Posiadają one charakterystyczne kwiaty, w których działki kielicha są zrosnięte w długą i wąską rurkę z przyczepionymi do niej w górnej części pręcikami, płatki korony przekształcone są w krążek miodnikowy, zaś słupek przebija zrosniętą początkowo na szczycie rurkę kielicha i osiąga znaczną długość, nadając kwiatom charakterystyczny wygląd. Kwiaty zebrane są w zbite główki, osiagające często znaczne rozmiary, otoczone różnobarwnymi listkami okrywy, które nadają całym roślinom niezwykle walory ozdobne, uwiadczniające się w pełnej krasie w tworzonych przez te rośliny zaroślach czy laskach.

Współcześnie żyjące *Proteaceae* obejmują około 1700 gatunków zaliczanych do około 80 rodzajów. Przedstawiciele tej prastarej rodziny, która ewoluowała na superkontynencie gondwańskim, a w szczególności, jak dowodzą dane kopalne, na Antarktydzie, osiagają największe bogactwo w Australii, Afryce oraz Ameryce Południowej i Środkowej, i tylko sporadycznym gatunkom udało się przeniknąć na półkulę północną, gdzie występują w południowych Indiach, które są faktycznie częścią Gondwany, w południowo-wschodniej Azji,

a jeden gatunek dochodzi nawet do południowej Japonii. Największym centrum różnorodności srebrnikowatych jest Australia, gdzie występują przedstawiciele jej wszystkich pięciu podrodziny, w tym uważanych za najbardziej prymitywne *Bellendenoideae* i *Persoonioideae*.

Drugim po Australii najbogatszym ośrodkiem występowania *Proteaceae* jest Afryka, skąd znanych jest w przybliżeniu 400 gatunków z 14 rodzajów i dwóch podrodziny: *Proteoideae* i *Grevilleoideae*. Przeważająca większość tych taksonów rozmieszczona jest w Kraju Przylądkowym na południowo-zachodnim krańcu Afryki, który traktowany jest przez biogeografów jako odrębne państwo roślinne *Capensis*. Należą one tu do częstych lub wręcz pospolitych elementów szaty roślinnej, a ich urzekające piękno decyduje o niezwykle fizjonomii wielu formacji roślinnych, w szczególności fynbosu, twarolistnej roślinności typu śródziemnomorskiego, zdominowanej przez krzewy, krzewinki i małe drzewa o wiecznie zielonych liściach. Nic więc dziwnego, że srebrnikowate wzbudzają w Republice Południowej Afryki powszechne zainteresowanie, a srebrnik królewski (*Protea cynaroides*), którego główki kwiatowe osiągają do 30 cm średnicy, został uznany za narodowy kwiat tego państwa. Poświęcona jest im też bardzo duża literatura, od poważnych dzieł naukowych po rozmaite przewodniki popularyzujące te spotykane tu na każdym kroku rośliny. Jednym z takich opracowań jest omawiana tu książka, która zasługuje na specjalną uwagę ze względu na niezwykle walory estetyczne przepięknych zdjęć wykonanych przez samego autora, który jest jednym z najlepszych w Republice Południowej Afryki artystów specjalizujących się w fotografii przyrodniczej i mającym na swym koncie szereg wspaniałych atlasów ukazujących niepowtarzalne piękno przyrody południowego krańca Czarnego Łądu. I chociażby dla tych unikatowych zdjęć warto sięgnąć po tę pozycję, ale trzeba dodać, że towarzyszy im niezwykle interesująco napisany i bogaty w treści tekst, który w bardzo zwięzły, a zarazem przystępny sposób prezentuje wszystko, co przeciętny botanik powinien wiedzieć na temat rodziny *Proteaceae*. Jest to już drugie wydanie tej książki; pierwsze ukazało się w 2000 roku

pod nieco innym tytułem *The Protea family in southern Africa*.

Książka obejmuje słowo wstępne, w którym autor wprowadza czytelnika w tajniki niezwyklej przyrody Południowej Afryki oraz 6 rozdziałów. W krótkim wstępie omówione jest pochodzenie i główne cechy rodziny *Proteaceae* oraz jej rozmieszczenie w świecie i Afryce. W rozdziale drugim zaprezentowane są wszystkie afrykańskie rodzaje tej rodziny. Jest ich w sumie 14, a największymi z nich w Południowej Afryce są: *Leucadendron* (84 gatunki), *Protea* (83), *Serruria* (54) i *Leucospermum* (48), zaś dalszych 5 rodzajów liczy po kilkanaście gatunków: *Spatella* (20), *Paranomus* (18), *Faurea* (14), *Mimetes* (13) i *Sorocephalus* (11). Pozostałe rodzaje obejmują tylko po kilka gatunków: *Diastella* (7), *Vexatorella* (4), *Aulax* (3), a dwa ostatnie, *Orthamnus* i *Brabejum*, są monotypowe. W rozdziale trzecim omówione jest występowanie przedstawicieli rodziny *Proteaceae* w poszczególnych regionach Południowej Afryki, zwłaszcza w Górach Przylądkowych oraz na różnych typach siedlisk i w rozmaitych formacjach roślinnych. Rozdział czwarty autor poświęca problemom ewolucyjnym w omawianej rodzinie. Obok starych reliktowych taksonów, takich jak *Brebejum stellatifolium* czy *Protea glabra*, rodzina *Proteaceae* obejmuje liczne stosunkowo młode gatunki o wąskich zasięgach, często ograniczone do jednego pasma górskiego a nawet jednej doliny. Wiele z nich ma niewielkie możliwości adaptacyjne, utrudniające ekspansję na różne typy siedlisk i dlatego są bardzo rzadkie i często zagrożone, podczas gdy szereg innych gatunków wykazuje duże cechy przystosowawcze do szerokiego spektrum siedlisk.

W przedostatnim, piątym rozdziale, autor zajmuje się biologią zapyłania i rozsiewania gatunków oraz omawia cechy umożliwiające regenerację roślin po częstych pożarach fynbosu. Przedstawione są tu też różne zagrożenia na jakie narażone są gatunki z rodziny srebrnikowatych, a także działania mające na celu ochronę gatunków w dobrze rozwiniętej sieci rezerwatów przyrody w Kraju Przylądkowym. Wreszcie w ostatnim, szóstym rozdziale autor omawia niedawne odkrycia nowych dla nauki

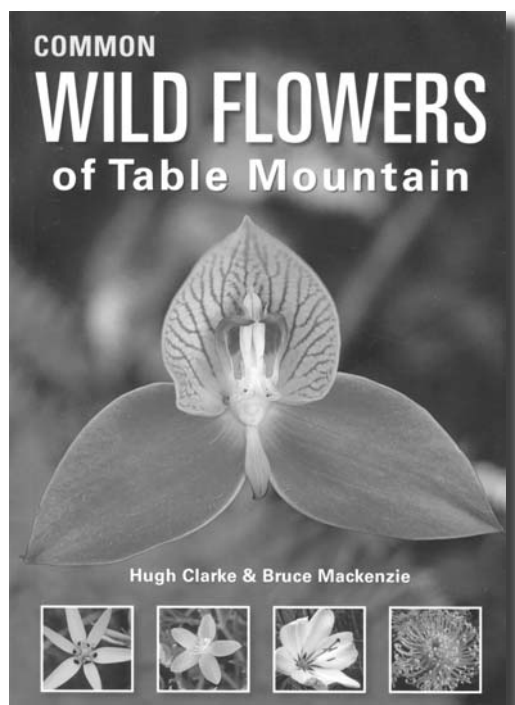
gatunków, np. *Mimetes chrysanthos* w Małym Karru czy *Leucadendron osbornei* w pasmie Klein Swartberg, jak też odnalezienie nowych populacji gatunków uważanych za dawno wymarłe, np. *Leucadendron ericifolium* czy *Serruria zeyheri*. Nie trzeba dodawać, że większość wymienionych w tekście gatunków jest zilustrowana bajecznymi, znakomitej jakości wielobarwnymi fotografiami, często ukazującymi także zajmowane przez nie siedliska.

Dla europejskich botaników srebrnikowate są roślinami całkowicie obcymi, ale ta książka może im umożliwić bliższy kontakt z tą niezwykłą, archaiczną grupą roślin. A niejednego może nawet zachęcić do odbycia egzotycznej podróży do Południowej Afryki, gdzie naocznie będzie można się przekonać, że ukazane na fotografiach nadzwyczajnie piękno tych roślin nie jest przesadzone.

Ryszard OCHYRA

CLARKE H., MACKENZIE B. *Common wild flowers of Table Mountain*. Struik Publishers, Cape Town, 2007, 95 str., 219 kolorowych fotografii, 4 ryciny kreskowe, 2 mapy. Miękka opr., format 21,0 × 14,8 cm. Cena: 93 randy. ISBN 978-1-77007-383-8.

Tak jak Zakopane ma swój Giewont, Rio de Janeiro słynną Głowę Cukru (Pao de Açúcar), a stolica Urugwaju Cerro de Montevideo, tak Kapsztad, jedno z najpiękniejszych miast świata, rozpościera się u stóp majestatycznej Góry Stołowej (Table Mountain), wznoszącej się nad nim tysiącmetrowym urwiskiem. Dla przybyszów z zewnątrz, a botaników w szczególności, Góra Stołowa jest bramą wjazdową do przyrodniczego rajy jakim jest Kraj Przylądkowy, który powszechnie uznawany jest za odrębne państwo roślinne *Capensis*. Jest ono wprawdzie najmniejszym z nich, bo zajmuje tylko 80 tys. km², ale za to posiada najbogatszą florę, liczącą 9600 gatunków roślin naczyniowych, z których aż 70% stanowią endemity. Kapsztadzka Góra Stołowa jest nie tylko ikoną Zachodniego Kraju Przylądkowego i całej

Południowej Afryki, ale także jednym z florystycznych cudów świata. Choć zajmuje tylko 57 km² powierzchni, to na tym maleńkim obszarze rośnie prawie 1500 gatunków roślin naczyniowych, czyli tyle ile występuje na przykład na całych Wyspach Brytyjskich. Góra Stołowa jest częścią Parku Narodowego Góry Stołowej o powierzchni tylko 221 km², który obejmuje łańcuch górski ciągnący się na przestrzeni 60 km od Przylądka Dobrej Nadziei do Signal Hill nad zatoką Table Bay, nad którą leży Kapsztad. Na tym niewielkim, przypominającym palec skrawku ziemi, który zajmuje cały Półwysep Przylądkowy leżący między Oceanem Atlantyckim na zachodzie i False Bay na wschodzie, występuje aż 2285 gatunków roślin naczyniowych, czyli prawie jedna czwarta całej flory państwa roślinnego *Capensis*. Jest to więc mniej więcej tyle samo gatunków, ile stwierdzono w całej Polsce, która zajmuje obszar 1400 razy większy, a znacznie więcej niż np. w Nowej Zelandii, gdzie na obszarze 530 razy większym występuje tylko 2000 gatunków. Obok przebogatej flory, drugim botanicznym cudem Góry Stołowej jest położony u jej wschodniego podnóża Kirsten-

bosch, jeden z najpiękniejszych ogrodów botanicznych w świecie, wspaniale wkomponowany w krajobraz urwisk Góry Stołowej.

Góra Stołowa jest łatwo dostępna i sama tylko kolejka linowa wywozi corocznie na jej szczyt około 750 tys. ludzi. Ma ona także dobrze rozwiniętą sieć szlaków turystycznych, na których wędrowcy na każdym kroku ocierają się o niesamowicie piękne i atrakcyjne rośliny. I właśnie z myślą o nich dwóch pasjonatów Góry Stołowej, wykorzystując swoje doświadczenie i znajomość każdego jej zakątka, wydało popularny kieszonkowy atlas zawierający około 200 gatunków roślin kwiatowych, które można spotkać wszędzie na szlakach wędrówek po tym terenie. Atlas opracowany jest w możliwie najprostszy sposób, a prezentowane rośliny zgrupowane są według barw kwiatów. Kwiaty lub kwiatostany każdego gatunku są zilustrowane bardzo dobrej jakości fotografiami, którym towarzyszy krótki opis rośliny podkreślający jej najbardziej charakterystyczne cechy, łatwe do zaobserwowania nawet dla laika, opis siedliska i określenie formy życiowej. Bardzo ważne i istotne dla każdego użytkownika jest podanie odcinków szlaków, gdzie konkretny gatunek można spotkać i dane te korespondują z mapką zamieszczoną na wewnętrznej stronie tylnej okładki. Dla każdego gatunku podana jest nazwa łacińska (bez autorów) oraz nazwy rodzime w językach angielskim i afrikaans, a także rodzima nazwa rodziny, do której należą. Część atlasową poprzedza krótki wstęp, zawierający uwagi odnośnie do posługiwania się przewodnikiem oraz pobieżny opis szlaków, a także podstawowe informacje o samym terenie. Natomiast zamyka ją krótki słowniczek terminologiczny, objaśniający podstawowe określenia używane w opisach roślin.

Atlas adresowany jest przede wszystkim do lokalnych miłośników roślin, ale może być też nieocenionym źródłem informacji dla każdego botanika europejskiego, który po raz pierwszy zapuści się w ekscytujący świat przyrody Kraju Przylądkowego, gdzie poza kilkoma rodzajami reprezentowanymi w Europie, często przez rośliny ozdobne, np. *Pelargonium*, *Drosera*, *Oxalis* czy *Erica*, wszystko jest nowe, inne i obce. Może z wyjątkiem *Anagallis arvensis*, który został tu

zawleczony z Europy i jest już w pełni zadomowiony na kilku stanowiskach na Górze Stołowej. Na każdym natomiast kroku spotyka się tu przedstawicieli nieznanymi rodzajów z dobrze skądinąd znanych rodzin, takich jak: *Asteraceae*, *Iridaceae*, *Ericaceae*, *Fabaceae*, *Orchidaceae*, *Crassulaceae* czy *Scrophulariaceae*, a przede wszystkim gatunki z całkowicie obcych rodzin, które są tak typowe dla tego obszaru: *Proteaceae*, *Burseriaceae*, *Mesembryanthemaceae* czy *Penaeaceae*. Szkoda tylko, że nie zamieszczono żadnego gatunku z rodziny *Restionaceae*, której przedstawiciele, obok srebrnikowatych (*Proteaceae*) i wrzoścowatych (*Ericaceae*), są jednym z najważniejszych składników fynbosu, formacji roślinnej dominującej w Kraju Przylądkowym i oczywiście na Górze Stołowej. No, ale nie mają one tak efektownych i atrakcyjnych kwiatów jak *Protea*, *Leucadendron*, *Leucospermum*, *Aristea* czy *Babiana*.

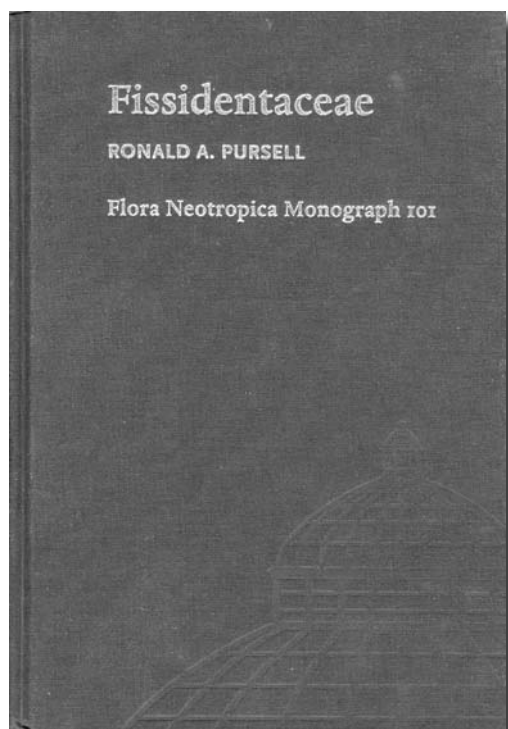
Ryszard OCHYRA

PURSELL R. A. *Fissidentaceae*. Flora Neotropica Monograph 101. The New York Botanical Garden Press, Bronx, N.Y., 2007, 278 str., 141 ryc. Opr., format 26,1 × 18,1 cm. Cena: 65 USD. ISSN 0071-5794 (cała seria); ISBN-13 978-0-89327-483-2; ISBN-10 0-89327-483-6.

Dzięki charakterystycznej budowie liści, które ułożone są dwurzędowo na łodydze nadając roślinom spłaszczony wygląd, *Fissidens* Hedw. jest jednym z najłatwiejszych do rozpoznania rodzajów mchów ortotropowych. Każdy liść zbudowany jest z trzech części: znajdującej się w dolnej części dwudzielnej blaszki złożonej z dwóch płatów, z których mniejszy występuje na stronie brzusznej i nazywany jest skrzydełkiem (stąd polska nazwa rodzaju – skrzydełlik), tworzących kieszeń pochwiasto obejmującą łodyżkę, położonej w górnej części blaszki szczytowej oraz blaszki grzbietowej, tworzącej jednodzielny grzebień wzdłuż całej długości liścia. *Fissidens* jest rodzajem kosmopolitycznym, występującym na wszystkich kontynentach z wyjątkiem Antark-

tydy, a szczególnie bogactwo gatunkowe wykazuje w tropikach. Mało kto wie, że jest on przypuszczalnie największym rodzajem mchów, a pod nazwą *Fissidens* opisano około 1200 gatunków, z których w dalszym ciągu akceptowanych jest ponad 440. Z tej liczby aż 310 gatunków należy do grupy o pewnym statusie taksonomicznym, a z pozostałych 130 nazw gatunkowych część na pewno zostanie zsynonimizowana, ale trzeba zauważyć, że ciągle opisywane są nowe gatunki z tego rodzaju, w szczególności w obszarach tropikalnych. Dla porównania warto podać, że w dobrze znanym rodzaj *Bryum* akceptowanych jest obecnie około 450 nazw binominalnych, z których tylko około 200 odnosi się do „dobrych” gatunków, podczas gdy reszta nie została jeszcze poddana krytycznej ocenie taksonomicznej, ale jak uczy doświadczenie większość z nich na pewno jest tożsama z już dobrze znanymi i zdefiniowanymi gatunkami.

Wielka różnorodność gatunkowa rodzaju *Fissidens* jest zapewne związana z szeroką amplitudą ekologiczną rodzaju, gdyż należące doń gatunki zasiedlają praktycznie wszystkie typy siedlisk, w szczególności naziemnych i naskalnych, ale nie brakuje w nim także gatunków wodnych, epiksylicznych czy epifitycznych. Mimo że rodzajowi *Fissidens* poświęcono setki opracowań taksonomicznych, to jak do tej pory brak było syntetycznych opracowań dla większych regionów. Tę lukę wypełnia omawiana książka poświęcona neotropikalnym przedstawicielom tego rodzaju. Otwiera ona drugą setkę tomów dobrze znanej i cenionej serii *Flora Neotropica Monograph*, której celem jest prezentacja opracowań taksonomicznych wszystkich grup roślin tropików ametykańskich. Korzystając z okazji warto nadmienić, że pojawiający się w tytule serii termin „monografia” jest nieco na wyrost, gdyż przynajmniej dotychczas opublikowane tomy prezentują opracowania, które co najwyżej można określić mianem rewizji taksonomicznych. Nie posiadają one bowiem wielu elementów, które powinny cechować klasyczną monografię, a więc wyczerpujących opisów wszystkich taksonów, wszechstronnych dyskusji taksonomicznych i nomenklatorycznych,

rozważań natury filogenetycznej, pełnego omówienia zmienności, ogólnej historii, rozmieszczenia i wymagań ekologicznych czy szczegółowej charakterystyki ważnych cech taksonomicznych. Omawiane opracowanie jest kulminacyjnym punktem w trwających prawie pół wieku badaniach Ronalda A. Pursella z Uniwersytetu stanu Pensylwanii nad rodzajem *Fissidens*, któremu poświęcił blisko 50 publikacji.

Fissidens jest bez wątpienia najbogatszym w gatunki rodzajem mchów w neotropikach. Występują tu 93 gatunki i szereg odmian, z których 58 jest endemicznych. Jednakże w całej historii z tego obszaru podanych było prawie 400 taksonów (łącznie z *nomina nuda*), których nazwy zostały uznane za synonimy. Są one skrupulatnie wymienione po każdej akceptowanej nazwie i tylko szkoda, że autor nie podaje kto, gdzie i kiedy dokonał pierwszy synonimizacji. W przypadku nazw niektórych gatunków odznaczających się dużą zmiennością listy synonimów są bardzo długie, np. dla *F. crispus* Mont. podane są 43 synonimy, dla *F. asplenioides* Hedw.

i *F. elegans* Brid. – po 23, a dla *F. curvatus* Hornsch. i *F. weirii* Mitt. – po 18. W niniejszej pracy autor proponuje tylko 4 nowe synonimy, a jeden gatunek, *F. ecuadorensis*, opisany jest jako nowy dla nauki. Status 43 taksonów i 43 *nomina nuda* nie został ustalony, gdyż nie udało się autorowi zlokalizować oryginalnych materiałów. Każda nazwa jest typizowana, a w 23 przypadkach wybrane zostały po raz pierwszy lektotypy. Można mieć jednak wiele zastrzeżeń odnośnie do typizacji licznych nazw, zwłaszcza wskazywania holotypów dla nazw taksonów opisanych przed 1950 rokiem, kiedy nie istniała jeszcze koncepcja typów nomenklatorycznych i autorzy opisujący nowe taksony najczęściej nie wskazywali konkretnych okazów jako holotypy czy izotypy. Dlatego w takich sytuacjach najlepszym rozwiązaniem jest wybranie okazu lektotypu spośród oryginalnego materiału.

Samo opracowanie przygotowane jest według powszechnie akceptowanych i sprawdzonych wzorów. W bardzo krótkiej części wstępnej autor przedstawia pobieżnie historię monotypowej rodziny *Fissidentaceae*, cechy morfologiczne, w szczególności przegląd typów zębów perystomu w rodzaju *Fissidens*, przyjętą terminologię oraz zasady pomiarów cech metrycznych. Prawie całą książkę zajmuje część taksonomiczna, obejmująca klucze do oznaczania podrodzajów, sekcji i zaliczanych do nich gatunków i odmian oraz przegląd gatunków. Jak wszystkie duże rodzaje, *Fissidens* cechuje wielką różnorodność morfologiczną, która daje podstawę do wyróżnienia taksonów wewnątrzrodzajowych. Całkiem bogata synonimika ich nazw wskazuje, że w przeszłości proponowano liczne klasyfikacje tego rodzaju, a w omawianym opracowaniu autor dzieli *Fissidens* na 4 podrodzaje i 3 sekcje. Niektóre z nich w przeszłości miały status odrębnych gatunków, np. *Octodicerias* Brid., *Osmundula* Rabenh., *Moenkemeyera* Müll. Hal. i *Nanobryum* Dixon. Można tu mieć poważne zastrzeżenia co do poprawności nazwy *Fissidens* subg. *Pachyfissidens* (Müll. Hal.) Kindb. Jest to tylko zwyczajowa interpretacja rangi tego taksonu, ponieważ tak naprawdę N. C. Kindberg nigdy nie określił tego taksonu mianem podrodzaju. Dlatego też

poprawną nazwą dla tego taksonu jest *Fissidens* subg. *Serridium* (Müll. Hal.) Z. Iwats.

Dla każdego akceptowanego gatunku podana jest pełna lista synonimów z Ameryki Łacińskiej wraz z typowaniem tych nazw, a ponadto wymienione są synonimy spoza badanego obszaru, ale bez cytowania typów. Każdy gatunek jest zilustrowany dość dobrymi rycinami kreskowymi, ale autor wymienia także inne źródła z jego ikonografią, a rozmieszczenie przedstawione jest na mapach punktowych, którym towarzyszą wykazy badanych okazów. Całości dopełniają informacje o rozmieszczeniu ogólnym i warunkach siedliskowych oraz krótkie dyskusje taksonomiczne. Omawiane opracowanie jest ważnym i bardzo wartościowym przyczynkiem do literatury briologicznej, umożliwiającym oznaczanie mchów z rodzaju będącego jednym z najważniejszych składników neotropikalnej brioflory.

Ryszard OCHYRA

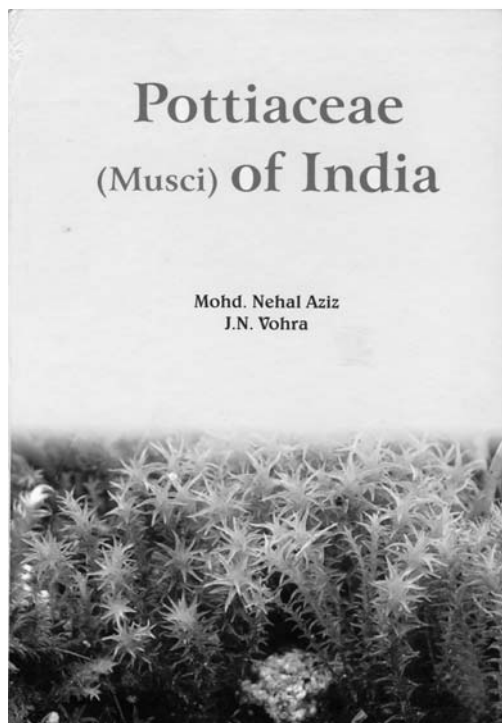
AZIZ M. N., VOHRA J. N. Pottiaceae (Musci) in *India*. Bishen Singh Mahendra Pal Singh, Dehra Dun, India, 2008, [v] + 366 str., 130 ryc. Opr., format 24,2 × 16,8 cm. Cena: 54,74 USD. ISBN 978-81-211-0627-6.

Kosmopolityczna rodzina *Pottiaceae* należy nie tylko do jednej z największych, ale i najtrudniejszych pod względem taksonomicznym rodzin mchów szczytozarodniowych. Liczne należące do niej taksony rosną na siedliskach skrajnych: w polarnych tundrach, piętrze niwalnym w górach czy na rozpalonych słońcem pustyniach, a także w miejscach silnie zaburzonych, takich jak pola orne, wydeptywane ścieżki czy obrywy ziemi. Konieczność przystosowania się do tak trudnych i zmiennych warunków sprawia, że odznaczają się one ogromną plastycznością morfologiczną, skutecznie utrudniającą właściwą ocenę statusu taksonomicznego wielu populacji danego gatunku, które z tego powodu były bardzo często opisywane jako odrębne gatunki. Dopiero przebadanie dużego materiału, nierzadko z całego zasięgu, pokazuje,

że reprezentują one tylko fragment zmienności polimorficznego gatunku. Stąd też nazwy wielu gatunków, zwłaszcza szeroko rozmieszczonych, opatrzone są długimi listami synonimów. Ostatnie lata przyniosły duże zainteresowanie rodziną *Pottiaceae* wśród taksonomów, a widowym tego efektem są liczne, spektakularne odkrycia nowych gatunków czy rodzajów, często pojawiających się efemerycznie na siedliskach suchych czy zaburzonych. Swoistą cezurą w badaniach taksonomicznych nad tą rodziną było opublikowanie w 1993 roku przez Richarda H. Zandera, czołowego amerykańskiego briologa, nowej koncepcji rodzajów *Pottiaceae*¹ i wykazanie częstej konwergencji ewolucyjnej w tej grupie, zaciemniającej właściwe ujęcia taksonomiczne wielu z nich.

W Azji rodzina *Pottiaceae* jest bogato reprezentowana we wszystkich strefach klimatycznych, od tropików po arktyczne pustynie, a dalekowschodnie taksony doczekały się już w 1941 roku monograficznego opracowania, którego autorem był ojciec chińskiej briologii P. C. Chen. Wykonał je pod kierunkiem wybitnego niemieckiego briologa T. Herzoga i przez kilka następnych dekad było ono głównym źródłem wiedzy na temat azjatyckich taksonów rodziny *Pottiaceae*. Dopiero w 1975 roku monografię japońskich przedstawicieli tej rodziny opublikował K. Saito, a teraz do rąk briologów trafia rewizja *Pottiaceae* na subkontynencie indyjskim. Jego autorami są N. J. Vohra, wieloletni pracownik Botanical Survey of India i autor znanej monografii mchów z podrzędu *Leskeineae* w Himalajach² oraz M. N. Aziz, mało znany briolog pracujący również w tej instytucji. Ponieważ dyskusje taksonomiczne w omawianym opracowaniu prowadzone są w pierwszej osobie (np. str. 63–64, 81, 84, 173, 216), można domyślać się, że właśnie on jest autorem prezentowanych tu koncepcji taksonomicznych.

W trakcie trwającej ponad dwa stulecia eksploracji flory mszaków Indii, którą

zapoczątkowały pionierskie badania F. Buchanana w latach 1802–1803, kontynuowane potem m.in. przez J. F. Royle’a, N. Wallicha, W. Griffitha, J. D. Hookera, T. Thomsona, R. Stracheya, J. E. Winterbottoma, W. S. Kurza, J. F. Duthiego i W. Gollana, z Indii podano bądź opisano kilkaset gatunków z rodziny *Pottiaceae*. Szczególnie bogactwo wykazuje ona w północnych regionach kraju, gdzie spośród 130 gatunków z tej rodziny stwierdzonych w Indiach 98 występuje w Zachodnich a 71 we Wschodnich Himalajach. Znanych jest stąd szereg taksonów endemicznych oraz liczne gatunki pospolite w strefie umiarkowanej Holarktydy. Znacznie mniej, bo tylko 31 gatunków występuje na Półwyspie Indyjskim.

Omawiana rewizja taksonomiczna przygotowana jest zgodnie ze schematami powszechnie przyjętymi w tego typu opracowaniach. W krótkim wstępie przedstawiony jest rys historyczny odkrywania taksonów z rodziny *Pottiaceae* w Indiach, począwszy od 1808 roku, kiedy ukazały się znane *Musci nepalenses* W. J. Hookera.

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 3: 90 (1996).

² Patrz recenzja R. Ochyry, *Kosmos (Warszawa)* 35: 305–306 (1986).

Teoretycznie powinien on obejmować także opracowania z ostatnich lat, prezentujące nowe ujęcia taksonomiczne gatunków indyjskich *Pottiaceae*, np. pracę P. Sollmana z 2000 roku, ale niestety brak jest o nich jakiegokolwiek wzmianki. Niestety, w części wstępnej brak jest pewnych elementów, które winny być stałym składnikiem rewizji taksonomicznych, takich jak syntetyczne omówienie ekologii i rozmieszczenia geograficznego gatunków w Indiach, dyskusja przyjętego systemu klasyfikacyjnego czy przegląd cech morfologicznych i anatomicznych ważnych dla taksonomii tej grupy. Tuż po krótkim rozdziale „Materiał i metody” następuje część taksonomiczna, która wypełnia prawie całe opracowanie. Zawiera ona opisy wszystkich wyróżnionych taksonów, tj. rodziny, rodzajów i gatunków oraz ogólny klucz do rodzajów i podrodzajów, a także klucze do gatunków w obrębie każdego rodzaju. Wielka szkoda, że tylko w nielicznych przypadkach opisom gatunków towarzyszą dość lakoniczne dyskusje taksonomiczne, a brak jest ich zupełnie w przypadku rodzajów. Dla każdego gatunku cytowany jest typ nomenklatoryczny, dane siedliskowe i fitogeograficzne, wykaz badanych okazów oraz lista synonimów jego nazwy, ale bez cytowania typów nomenklatorycznych. Opracowanie zamyka wykaz 12 gatunków o niejasnym statusie w Indiach, gdyż odpowiednie materiały zielnikowe były nieosiągalne dla autorów. Również monotypowy rodzaj *Rhamphidium* Mitt. został wykluczony z brioflory Indii, gdyż 4 zaliczane doń gatunki należą faktycznie do innych rodzajów.

Według autorów omawianego opracowania rodzina *Pottiaceae* liczy w Indiach 130 gatunków należących do 29 rodzajów. Nowości taksonomicznych jest w sumie dość dużo: 5 nowych kombinacji nomenklatorycznych oraz 43 nowe synonimizacje nazw, w tym siedmiu nomina nuda, dwie odmiany, jedna forma i 33 gatunki. Koncepcje rodzajów są tradycyjne i autorzy odrzucają szereg powszechnie dziś akceptowanych ujęć, np. włączenie rodzajów *Pottia* Fürnr. i *Desmatodon* Brid. do rodzaju *Tortula* Hedw. czy też uznanie rodzajów *Oxystegus* (Limpr.) Hilp. i *Hydrogonium* (Müll. Hal.) A. Jaeger za

kongeneryczne z rodzajami *Trichostomum* Bruch i *Barbula* Hedw.

Daleko ważniejsze od systemu klasyfikacyjnego są przyjęte koncepcje gatunków. W wielu przypadkach różnią się one zasadniczo od publikowanych ostatnio ujęć, których autorzy w ogóle nie dyskutują. Wspomniany wyżej P. Sollman uznał 7 akceptowanych tu gatunków: *Oxystegus stenophyllus* (Mitt.) Gangulee, *O. uncinifolius* (Dixon) Aziz & Vohra, *O. perannulatus* (Dixon & P. de la Varde) Aziz & Vohra, *Pseudosymblypharis duriuscula* (Mitt.) P. C. Chen, *P. khasiana* (Mitt.) R. H. Zander, *P. pallidens* Dixon i *P. angustata* (Mitt.) Hilp. za konspiracyjne z polimorficznym *Pseudosymblypharis bombayensis* (Müll. Hal.) Sollman oraz *Oxystegus cylindrotheca* (Mitt.) Gangulee (autorzy błędnie piszą tę rzeczownikową nazwę gatunkową jako nieistniejący przymiotnik „*cylindrothecus*”) za tożsamy z *Trichostomum tenuirostre* (Hook. & Taylor) Lindb. Jako nowy synonim *Didymodon michiganensis* (Steere) K. Saito autorzy podają *D. catenulatus* Dixon, gatunek opisany w 1929 roku ze stanu Himalach Pradesh i ta właśnie nazwa powinna być właściwa dla tego gatunku, gdyż jest o 10 lat starsza od *Barbula michiganensis* Steere, która jest bazonimem nazwy *Didymodon michiganensis*. Inna sprawa, że *Didymodon michiganensis* (a więc pośrednio i *D. catenulatus*) jest uważany obecnie za synonim *D. maschalogenus* (Renauld & Cardot) Broth., gatunku opisanego w 1905 roku z Sikkimu w Himalajach. Autorzy przeoczyli również fakt, że poprawną nazwą dla szeroko rozmieszczonego gatunku *Hydrogonium ehrenbergii* (Lorentz) A. Jaeger jest *H. bolleanum* (Müll. Hal.) A. Jaeger.

Sporo niedokładności można doszukać się także w prezentowaniu danych fitogeograficznych odnośnie do szeregu gatunków. Dla przykładu można podać, że autorzy traktują nadal *Tortella alpicola* Dixon jako endemit Indii, podczas gdy jest to gatunek bipolarny, znany z Antarktydy oraz z wielu stanowisk w Ameryce Północnej. Podobnie niekompletne są informacje o rozmieszczeniu *Tortella fragilis* (Drumm.) Limpr., *Stegonia latifolia* (Schwägr.) Broth.,

Bryoerythrophyllum recurvirostrum (Hedw.) P. C. Chen czy *Desmatodon latifolius* (Hedw.) Brid., które znane są m.in. z Antarktydy o czym autorzy w ogóle nie wspominają.

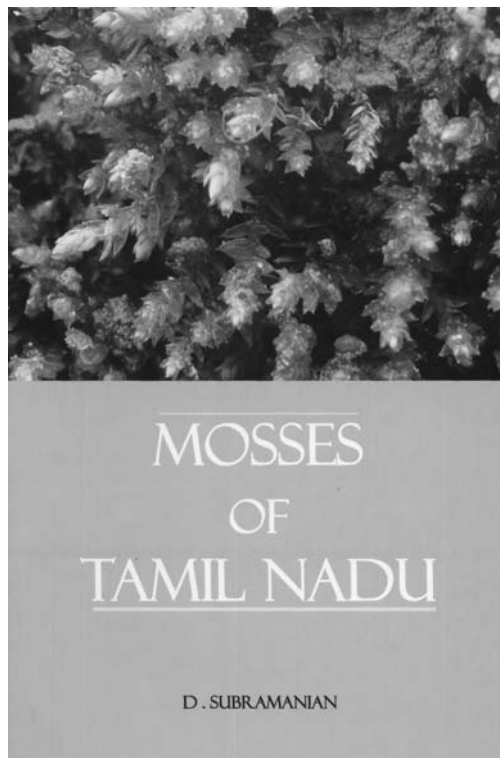
Mimo wielu niedociągnięć omawiane opracowanie na pewno będzie przydatne dla badaczy azjatyckich mchów, gdyż jest jedynym, pełnym przeglądem trudnej i bogatej w gatunki rodziny *Pottiaceae* na ogromnym obszarze subkontynentu indyjskiego. Użytkownicy muszą jednak pamiętać, że szereg trudnych i polimorficznych taksonów musi być poddanych krytycznym ocenom, które powinny wyjaśnić ostatecznie ich status taksonomiczny.

Ryszard OCHYRA

SUBRAMANIAN D. *Mosses of Tamil Nadu*. Bishen Singh Mahendra Pal Singh, Dehra Dun, India, 2008, x + 198 str., 101 ryc. Opr., format 24,0 × 16,2 cm. Cena: 60 USD. ISBN-13: 978-81-211-0604-7.

Tamilnadu (do 1972 roku Madras) jest jedenastym pod względem wielkości stanem Indii, zajmującym powierzchnię prawie dwa i pół razy mniejszą od Polski. Jest on położony w południowej części kraju nad Zatoką Bengalską i Oceanem Indyjskim, a od sąsiedniej Sri Lanki oddziela go tylko wąska cieśnina Palk. Powierzchnia stanu obejmuje płaskie tereny ciągnące się wzdłuż wschodniego wybrzeża oraz górzyste regiony Ghatów Zachodnich na północy, osiągające tu wysokość 2636 m n.p.m. w górach Nilgiri. Natomiast przez środkową część stanu biegną niższe wzgórza Ghatów Wschodnich. Panuje tu klimat podrównikowy monsunowy o wyrównanej temperaturze w ciągu roku sięgającej 25°C i średniej rocznej sumie opadów wahającej się od 640 do 1910 mm. Cechy klimatu, urozmaicona rzeźba terenu oraz zróżnicowana szata roślinna obejmująca lasy monsunowe i sawanny sprawiają, że wykształciła się tu stosunkowo bogata i urozmaicona flora mszaków.

Obszar Tamilnadu był penetrowany przez Europejczyków już od samego początku ich

ekspansji w Indiach. Stąd już w pierwszych dekadach XIX wieku do rąk europejskich briologów trafiły pierwsze kolekcje mszaków z tego terenu, a w 1842 roku francuski badacz C. Montagne opublikował znaną pracę *Cryptogamae nilgherienses*, w której podał około 100 gatunków z gór Nilgiri zebranych tu przez G. S. Perrotteta. W dekadę później niemiecki muskolog C. Müller z Halle wydał w latach 1853–1854 drugą pracę o mchach tych gór – *Musci nilgherienses*, w której opisał dalszych prawie sto nowych gatunków. Obszar Tamilnadu był intensywnie eksplorowany także w pierwszej połowie ubiegłego wieku, a liczne nowe gatunki opisywali stąd H. N. Dixon, J. Cardot i R. Potier de la Varde. Wiele z nich oparto na zbiorach G. S. J. Foreau (1882–1967), francuskiego jezuity i członka słynnego Kolegium Jezuickiego w Madrasie (obecnie Chennai). On sam swoje zbiory częściowo dystrybuował w formie eksykatów *Musci madurenses*, a u schyłku życia opublikował liczącą 368 gatunków florę mchów Palni

Hills, drugiego po Nilgiri najwyższego pasma górskiego Ghatów Zachodnich, osiagającego 2500 m n.p.m. Nic więc dziwnego, że tytuł omawianej książki może brzmieć bardzo zachęcająco dla badaczy mchów Indii. Niestety, wszystkich, którzy spodziewali się nowoczesnego, krytycznego podsumowania bogatej muskoflory Tamilnadu spotka srogie rozczarowanie.

Książka nie jest ani pełnym i wyczerpującym, ani krytycznym opracowaniem mchów Tamilnadu. Zawiera ona wykaz 221 gatunków, 2 odmian i jednej formy, ale bliższa lektura pokazuje, że aż 15 gatunków (np. *Barbella enervis*, *Campylopus introflexus*, *C. richardii*, *Plagiomnium rostratum* czy *Trachypodopsis serrulata*) jest wymienionych w wykazie dwukrotnie, a 3 aż trzykrotnie (*Anomobryum auratum*, *Pohlia elongata* i *Clastobryum capillaceum*). Tak więc, faktycznie flora mchów tego stanu obejmuje tylko 203 gatunki. Swoistym kuriozum jest umieszczenie tego samego gatunku w dwóch rodzinach: *Campyodontium flavescens* w *Entodontaceae* i *Sematophyllaceae* oraz *Macrothamniella pilosula* w *Hypnaceae* i *Hylocomiaceae*. Natomiast *Platyhypnidium muelleri* zamieszczone jest ponadto w rodzaju *Rhynchostegium*. Właściwie już te przykłady całkowicie dyskwalifikują całe opracowanie jako wiarygodne źródło informacji. Autor opisał 5 nowych dla nauki gatunków: *Hedwigidium neelgiriense*, *Aerobryidium indicum*, *Meteorium neelgiriense*, *Homaliopsis kollimaliensis* i *Grimmia neilgiriensis*, ale ich nazwy nie są ważne opublikowane, gdyż nie zostały zacytowane holotypy. Wszystkie gatunki zilustrowane są rycinami kreskowymi, niestety daleko odbiegającymi nawet od średnich standardów ikonografii botanicznej. Opisy gatunków są krótkie, ale w większości przypadków brak jest jakichkolwiek innych danych, zwłaszcza ekologicznych czy dyskusji taksonomicznych, nie mówiąc już o cytowaniu badanych okazów. Opracowanie nie zawiera żadnych kluczy do oznaczania, informacji o historii badań brioflory, a szeregu publikacji cytowanych w tekście brak jest w wykazie literatury. Natomiast autor zamieścił w książce rozdział o mchach kopalnych oraz trendach ewolucyjnych w tej grupie

roślin, co nie ma najmniejszego związku z jej tematyką. Wszystkie te uchybienia sprawiają, że jest to zupełnie bezwartościowe opracowanie, daleko odbiegające od standardów powszechnie przyjętych we Florach lokalnych, nie wnoszące praktycznie żadnej nowej wiedzy na temat flory mchów tego skądinąd ciekawego pod względem fitogeograficznym obszaru Indii.

Ryszard OCHYRA

HU R.-L., WANG Y.-F., CROSBY M. R. & HE S (red.), *Moss flora of China. English Version. Volume 7. Amblystegiaceae – Plagiotheciaceae*. Science Press, Beijing – New York, Missouri Botanical Garden, St. Louis, 2008, viii + 258 str., 121 tablic, 192 mapy. Opr., format 22,0 × 28,5 cm. Cena: 85,00 USD. ISBN 978-03-022908-3/Q·2167; 978-1-930723-77-1 (Vol. 7); 0-915279-72-X (całe dzieło).

W szybkim tempie zbliża się do końca jeden z najważniejszych projektów briologicznych ostatnich lat, jakim jest bez wątpienia anglojęzyczna wersja Flory mchów Chin. Od chwili wydania w 1999 roku pierwszego tomu¹, w kilkuletnich odstępach czasowych ukazywały się kolejne tomy i w 2008 roku do rąk briologów trafił przedostatni, siódmy tom tego dzieła. Podobnie jak i inne tomy tej Flory był on poprzedzony chińskojęzyczną wersją, która ukazała się w 2005 roku². Jest on przygotowany przez niemal identyczny zespół sześciu chińskich autorów, do których dołączyli dwaj briologowie amerykańscy. Jedyne w opracowaniu rodziny *Amblystegiaceae* Cao Tonga zastąpił Li Wei, a współautorem rodziny *Plagiotheciaceae* jest Robert R. Ireland, wybitny amerykański znawca tej grupy. Zasadniczą różnicą w porównaniu z chińskojęzyczną wersją jest dodanie rodziny *Helodiaceae*, obejmującą w Chinach 4 monotypowe rodzaje, którą

¹ Patrz recenzja R. Ochry, *Wiadomości Botaniczne* 44(3–4): 92–93 (2001).

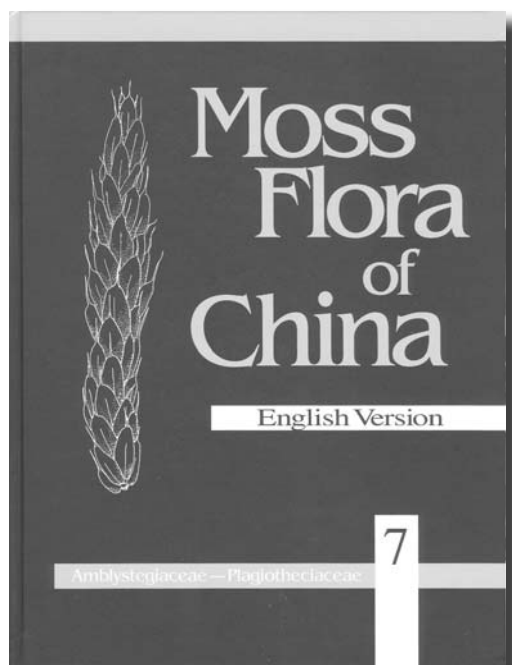
² Patrz recenzja R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 14: 38 (2007).

opracował Si He, obecnie pracownik naukowy Ogródu Botanicznego stanu Missouri w St. Louis i współredaktor Flory. Gwoli ścisłości trzeba jednak dodać, że taksony zaliczane do tej rodziny były już opracowane w 2003 roku w szóstym tomie Flory³ jako przedstawiciele tradycyjnie ujmowanej rodziny *Thuidiaceae*. Podobnie potraktowany został monotypowy rodzaj *Leptocladium* Broth., który wcześniej umieszczony był również w *Thuidiaceae*, a teraz został przeniesiony do *Amblystegiaceae*. Takie manewrowanie opracowanymi już taksonami wprowadza niestety spore zamieszanie i jest nieuzasadnione, gdyż system klasyfikacyjny mchów podlega w ostatnich latach dynamicznym zmianom i uwzględnianie wszelkich nowych proponowanych ujęć jest niemożliwe, zwłaszcza że nie ma obiektywnego miernika ich poprawności.

Inne zmiany w opracowaniach poszczególnych taksonów w obu wersjach Flory mają charakter kosmetyczny i wynikają z formalnych wymogów nomenklatury czy dokonanych w międzyczasie nowych odkryć. I tak *Entodon challengeri* (Paris) Cardot uznany jest za „dobry” gatunek, zgodnie z powszechnie przyjętą koncepcją taksonomiczną, a nie jako gatunek tożsamy z *E. compressus* (Hedw.) Müll. Hal. Natomiast *E. zakaiweiensis* Paris jest potraktowany jako jego odmiana, *E. challengeri* var. *zakaiweiensis* (Paris) R.-L. Hu, i jest to jedyna nowość nomenklatoryczna w tym tomie. Ponadto zmieniona została nazwa *Palamocladium nilgheriense* (Mont.) Müll. Hal. na *P. leskeoides* (Hook.) E. Britton, która jest właściwą nazwą dla tego gatunku oraz dodany został jeden gatunek, *Plagiothecium shevockii* S. He, który został opisany w 2008 roku z Taiwanu. W sumie, w omawianym tomie znalazły się opracowania 185 gatunków i 12 odmian zaliczanych do 41 rodzajów i 6 rodzin (*Amblystegiaceae*, *Helodiaceae*, *Brachytheciaceae*, *Entodontaceae*, *Stereophyllaceae* i *Plagiotheciaceae*).

We wcześniejszych tomach wersja anglojęzyczna Flory często zawierała wiele poprawek

³ Patrz recenzja R. Ochry, *Wiadomości Botaniczne* 47(1–2): 116–118 (2003).

i zmian w stosunku do oryginalnej wersji w języku chińskim. Niestety, nic takiego nie ma miejsca w omawianym tomie. Dla przykładu można podać, że autorzy nie wyjaśnili ostatecznie czy *Tomentypnum falcifolium* (Nichols) Tuom. występuje w Chinach, chociaż odpowiednie alegaty są dostępne w kilku zielnikach. Ujęcia wielu rodzajów w rodzinach *Amblystegiaceae* i *Brachytheciaceae*, na przykład *Drepanocladus* (Müll. Hal.) G. Roth, *Calliargon* (Sull.) Kindb., *Hygrohypnum* Lindb., *Brachythecium* Schimp. czy *Eurhynchium* Schimp. są tradycyjne i już od dawna nie akceptowane przez briologów w Europie czy Ameryce Północnej. Są to oczywiście problemy związane z klasyfikacją i ostatecznie takie konserwatywne koncepcje można zaakceptować. Znacznie gorzej jest gdy autorzy uznają wiele gatunków, których odrębny status taksonomiczny został już dawno zakwestionowany i ponad wszelką wątpliwość udowodniono, że nie zasługują one na wyróżnienie jako odrębne gatunki. Takie podejście całkowicie zaciemnia statystykę flory mchów i sztucznie zawyża liczbę gatunków.

Również klucze do oznaczania gatunków

pozostały w prawie niezmienionej postaci i w konsekwencji użytkownicy Flory, zwłaszcza początkujący adepci briologii, mogą mieć spore trudności z oznaczeniem gatunków w takich rodzajach jak *Brachythecium* czy *Entodon*. W kluczu do tego pierwszego rodzaju już pierwszy dwuwiersz może sprawić kłopot, gdyż autorzy odwołują się do wymiarów roślin, przeciwstawiając „mchy dość duże, o łądkach powyżej 4 cm” „mchom mniejszym, o łądkach do 4 cm”. Zamiast tak subiektywnych cech, gatunki z rodzaju *Brachythecium* posiadają szereg strukturalnych cech, które dobrze charakteryzują większe grupy gatunków, obecnie wyróżnianych jako odrębne rodzaje, i one w pierwszym rzędzie powinny być uwzględnione w kluczu. A trzeba pamiętać, że *Brachythecium* jest jednym z największych rodzajów mchów plagiotropowych w Chinach, obejmującym 42 gatunki, z których wiele należy do pospolitych w pewnych regionach tego ogromnego kraju. W sumie wielka szkoda, że obecnie redaktorzy Flory nie korzystają z pomocy briologów zagranicznych, jak to miało miejsce w pierwszych tomach. Ich doświadczenie na pewno przyczyniłoby się do podniesienia poziomu naukowego opracowań konkretnych rodzajów.

Ryszard OCHYRA

HILL M. O., BLACKSTOCK T. H., LONG D. G., ROTHERO G. P. *A checklist and census catalogue of British and Irish bryophytes. Updated 2008*. British Bryological Society, Middlewich, 2008, 184 str., 6 ryc. Miękka opr., format 21,5 × 13,8 cm. Cena: 8 £. ISBN 978-0-9561310-0-3.

Wszelkie katalogi i wykazy gatunków odzwierciedlające różnorodność biologiczną określonych obszarów należą do opracowań, które dość szybko się starzeją i dezaktualizują. Z jednej strony badania terenowe prowadzą do odkrywania dalszych, wcześniej nieznanych tu gatunków, z drugiej zaś strony postęp w badaniach taksonomicznych prowadzi do zmian statusu krytycznych taksonów oraz systemów

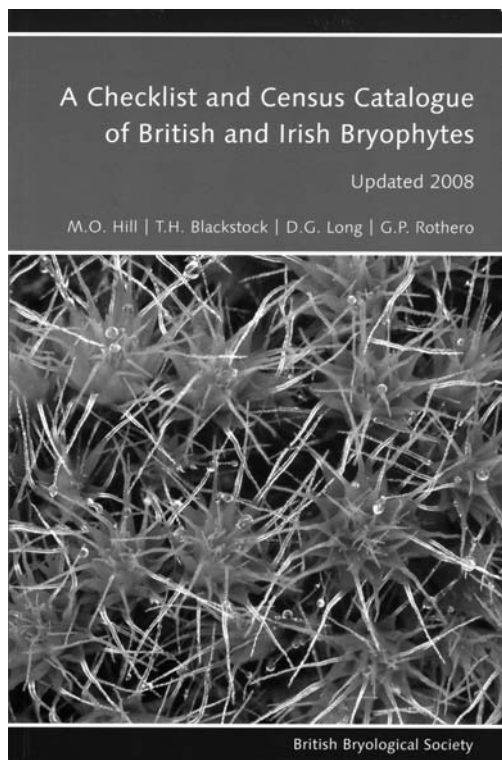
klasyfikacyjnych. Szczególnie wyraźnie uwiadcza się to na obszarach dobrze zbadanych i od dawna monitorowanych, a takim jeśli idzie o florę mszaków są Wyspy Brytyjskie. Obszar ten dysponuje szeregiem flor opisowych mszaków, a najstarsze z nich pochodzą jeszcze z XVIII stulecia. Już w 1907 roku pod auspicjami *Moss Exchange Club*, pierwszej organizacji skupiającej brytyjskich miłośników tych roślin, która z czasem przekształciła się w *British Bryological Society*, opublikowany został pierwszy katalog wątrobowców, a w dwa lata później analogiczny wykaz mchów Wysp Brytyjskich. Od tego czasu ukazały się 4 wydania katalogu wątrobowców i 3 mchów, a w 1998 roku w ręce briologów trafił ostatni katalog, który po raz pierwszy obejmował obie te grupy razem w jednej książce¹. Już po jego ukazaniu się w briologii brytyjskiej miały miejsce dwa ważne wydarzenia, jakimi było opublikowanie w 1999 roku przez J. A. Paton nowoczesnej Flory wątrobowców² oraz wydanie w 2004 roku przez A. J. E. Smitha drugiego, zmienionego wydania Flory mchów³ Brytanii i Irlandii, w których autorzy wprowadzili wiele nowych ujęć taksonów. Naturalną więc kolejną rzeczą było opracowanie nowego wykazu mszaków Wysp Brytyjskich, uwzględniającego wiele nowinek taksonomicznych i nomenklatorycznych, jakie pojawiły się w ostatnich dekadach w literaturze briologicznej.

Omawiany katalog został opracowany dokładnie według tego samego schematu jak jego poprzednie wydanie. Część wstępna zawiera w zasadzie powtórzenie informacji na temat historii gromadzenia danych do rozmieszczenia w systemie „vice-counties”, wykazy i mapy ukazujące te jednostki biogeograficzne oraz aktualny system klasyfikacyjny wątrobowców i mchów, który przyjęty jest w najnowszych

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Wiadomości Botaniczne* 43(1–2): 302–303 (1999).

² Patrz recenzja R. Ochyry, *Wiadomości Botaniczne* 44(3–4): 88–89 (2000).

³ Patrz recenzja R. Ochyry, *Wszechświat* 106: 324–325 (2005) oraz *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 14: 138 (2007).

opracowaniach briologicznych. Główną część katalogu zajmują wykazy wszystkich gatunków glewików, wątrobowców i mchów z podaniem numerów „vice-counties”, w których zostały one odnotowane. Wreszcie w części końcowej znalazły się 94 przypisy, w których autorzy podają dodatkowe wyjaśnienia i uzasadnienia przyjętych koncepcji.

Z Wysp Brytyjskich znanych jest obecnie 1056 gatunków, 4 podgatunki i 47 odmian mszaków i w porównaniu z poprzednim wydaniem katalogu flora mszaków powiększyła się o 10 gatunków. W tej liczbie mieści się 297 gatunków, 2 podgatunki i 5 odmian wątrobowców, 4 gatunki glewików oraz 755 gatunków, 2 podgatunki i 42 odmiany mchów. Katalog nie zawiera żadnych nowości nomenklatorycznych i taksonomicznych. Chociaż omawiany wykaz dotyczy tylko Wysp Brytyjskich, jego przydatność może być znacznie szersza. Uwzględni on bowiem aktualne nazewnictwo i najnowsze ujęcia taksonomiczne mszaków, z którymi co prawda

niekoniecznie od razu trzeba się zgadzać, ale ukazują one trendy panujące w dzisiejszej systematyce i klasyfikacji mchów i wątrobowców, na które coraz większy wpływ wywierają dane molekularne, nie zawsze skorelowane z cechami morfologicznymi czy anatomicznymi.

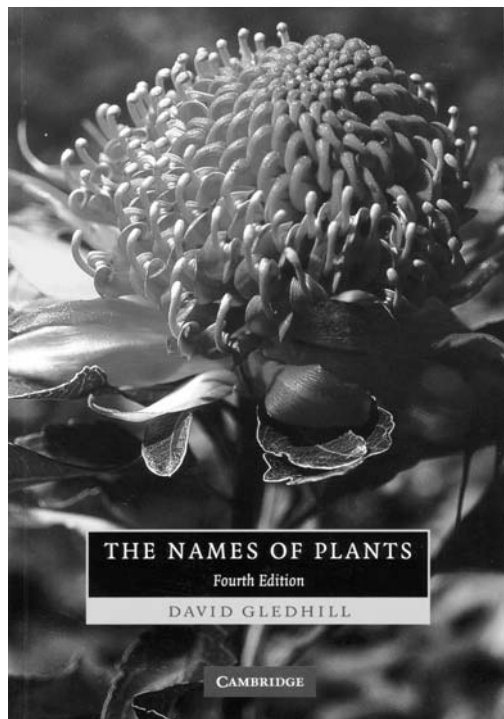
Ryszard OCHYRA

GLEDHILL D. *The names of plants*. Fourth edition. Cambridge University Press, Cambridge, 2008, 426 str. Miękka opr., format 22,8 × 15,2 cm. Cena: 24,99 £ (miękka opr.) i 51,10 £ (twarda opr.). ISBN 978-0-521-86645-3 (twarda oprawa) i ISBN 978-0-521-68553-5 (miękka oprawa).

Wszelkiego typu słowniki etymologiczne cieszą się niezmiennie dużym wzięciem i popularnością, gdyż objaśniają znaczenie i pochodzenie nazw i terminów używanych w danej dziedzinie wiedzy. Dotyczy to zwłaszcza nauk biologicznych, a systematyki w szczególności, której oficjalnym językiem jest nadal łacina, z licznymi elementami zaczerpniętymi z języka greckiego. Ponieważ nauczanie języków klasycznych zostało powszechnie w szkołach zaniesione, nazewnictwo roślin, zwierząt i grzybów staje się coraz mniej zrozumiałe dla młodszych pokoleń. Stąd bierze się zapotrzebowanie na wydawnictwa słownikowe. Na Wyspach Brytyjskich w ostatnich dekadach dużą popularnością cieszy się słownik nazw roślin opracowany przez Davida Gledhilla. Jego pierwsze wydanie ukazało się w 1985 roku i z miejsca zyskało tak duże wzięcie, że w 1989 roku autor przygotował drugie, poszerzone wydanie, które doczekało się aż czterech wznowień¹, a w 2002 roku pojawiło się trzecie wydanie. Po sześcioletniej przerwie na rynku znalazło się czwarte, omawiane tu wydanie i biorąc pod uwagę popyt na ten słownik można być pewnym, że autor i wydawca na tym nie poprzestaną.

Poszczególne wydania niniejszego słownika

¹ Patrz recenzja R. Ochry, *Wiadomości Botaniczne* 41(3–4): 141 (1997).

różnią się jedynie liczbą haseł, oczywiście z tendencją do ich ciągłego zwiększania. O ile drugie wydanie zawierało ich nieco ponad 5200, to w obecnym liczba ta wzrosła do ponad 17 tysięcy. Liczba ta stanowi oczywiście niewielki ułamek ogólnej liczby nazw taksonów będących w użyciu w świecie roślin i grzybów, gdyż liczbę samych nazw rodzajowych szacuje się na ponad 64 tysiące. Podobnie jak w poprzednich wydaniach zdecydowana większość haseł odnosi się do roślin naczyniowych, a nazwy związane z innymi grupami pojawiają się sporadycznie, wyjąwszy rzecz jasna pospolite łacińskie przymiotniki, powszechnie używane do określenia cech opisywanych gatunków. Na szczególną uwagę zasługują hasła związane z nazwami eponimowymi oraz geograficznymi, które przybliżają nazwiska zbieraczy, podróżników i zapomnianych botaników, a także miejsca skąd dany gatunek był po raz pierwszy opisany. Natomiast sama część wstępna słownika, obejmująca zarys historii nazewnictwa botanicznego i jego podstawowe zasady pozostały bez zmian. Jedynie

poszerzony został rozdział poświęcony nazewnictwu roślin uprawnych, które reguluje osobny „Międzynarodowy Kodeks Nomenklatury Roślin Uprawnych”.

Wyjaśnienie pochodzenia wielu nazw rodzajowych i gatunkowych nie jest bynajmniej łatwe i w wielu przypadkach istnieją na ten temat różne hipotezy. Niestety, autor omawianego słownika nie stara się podawać rozmaitych tłumaczeń danej nazwy, zadowolając się jedną wybraną wersją. A szkoda, bo niekiedy jest to bardzo ciekawe i intrygujące zagadnienie. Na przykład, znaczenie nazwy gatunkowej *Orchis morio* autor tłumaczy jako „wywołujący szaleństwo”, co wiąże się z przekonaniem, że może do niego dojść po spożyciu bulwek tego storczyka. Nazwę tę można też wywodzić od koloru kwiatów, przypominającego barwy tradycyjnego stroju noszonego przez błaznów, ale najpewniej pochodzi ona z języka włoskiego od słowa „morione” oznaczającego hełm lub szyszak i nawiązuje do kształtu kwiatu, w którym wszystkie płatki zewnętrzne stulone są w charakterystyczny hełm.

Niestety, w kilku przypadkach autor nie ustrzegł się błędów, tworząc dziwne łacińskie neologizmy. Najlepszym przykładem są terminy „*minus*, *mina*, *minum*”, które sugerują przymiotniki drugiej deklinacji. Tymczasem „*minus*” jest formą rodzaju nijakiego stopnia wyższego przymiotnika „*parvus*” (mały), odmienianą zgodnie z regułami trzeciej deklinacji lub też stopniem wyższym przysłówka „*parum*” (mało), który oczywiście się nie odmienia. W bardzo wielu przypadkach autor błędnie interpretuje wyrazy zakończone na „*-cola*” (np. *arenicola*, *corticola*, *deserticola*, *dumicola*, *humicola*, *humidicola*, *pratericola*, *saxicola*, *silvicola*, itd.) jako rodzaj żeński przymiotników drugiej deklinacji. Tymczasem wszystkie te wyrazy są rzeczownikami pierwszej deklinacji, oznaczającymi organizmy żyjące na określonych siedliskach (w przypadkach podanych wyżej: na piasku, korze, w zaroślach, na pustyni, na humusie, w miejscach wilgotnych, na łąkach, na skałach i w lasach). „*Humilior*” jest stopniem wyższym przymiotnika „*humilis*” (niski) i nie ma nic wspólnego z „*humusem*” jak sugeruje autor. Dość oryginalne jest

tłumaczenie nazwy „*molle*”, którą autor wywodzi od peruwiańskiej nazwy „*mulli*”. Faktycznie jest to forma rodzaju nijakiego łacińskiego przymiotnika „*mollis*” (miękki), bardzo często używanego jako nazwa gatunkowa i jest to znacznie prostsze i najbardziej prawdopodobne wyjaśnienie tej nazwy. Podobnych niedokładności można znaleźć w tym słowniku całkiem sporo i można się zastanawiać czy są one tylko dziełem przypadku czy też autor nie jest za mocny w łacinie.

Pomijając ewidentne lapsusy, zdecydowana większość haseł jest poprawnie objaśniona w omawianym słowniku. Tym samym spełnia on swój podstawowy cel, jakim jest wyjaśnienie etymologii nazw botanicznych. Można go więc polecić botanikom, zwłaszcza nie znającym w ogóle łaciny, jako podręczne źródło wiedzy o pochodzeniu łacińskich nazw roślin i grzybów.

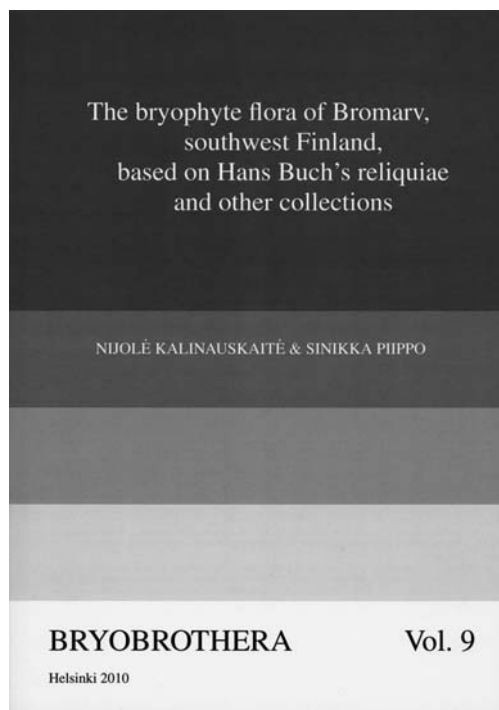
Ryszard OCHYRA

KALINAUSKAITĖ N., PIIPPO S. *The bryophyte flora of Bromarv, southwest Finland, based on Hans Buch's reliquia and other collections*. Bryobrothera Vol. 9. Finnish Bryological Society, Helsinki, 2010, 49 str., 6 ryc, 1 portret. Miękka opr., format 25,0 × 17,6 cm. Cena: 15 €. ISBN 978-952-67345-0-7; ISSN 1235-3949.

Fińska briologia zawsze należała do światowych potęg, a nazwiska S. O. Lindberga, V. F. Brotherusa, H. Lindberga, H. Bucha, H. Roivainenena, R. Tuomikoskiego czy T. Koponena na trwałe zapisały się w historii nauki o mszakach. Koronnymi dziedzinami tych badaczy to taksonomia i briogeografia, a badania swe często prowadzili w egzotycznych obszarach Ziemi, np. w Chinach, Azji Środkowej, na Nowej Gwinei i Ziemi Ognistej. Ale nie zaniedbywali również rodzinnej Finlandii, której flora mszaków należy do jednej z lepiej zbadanych w Europie i co jakiś czas pojawiają się lokalne opracowania tych roślin. W dziewiątym tomie „Bryobrothera”, serii wydawniczej Fińskiego Towarzystwa Briologicznego, opublikowana

została flora mszaków okręgu Bromarv usytuowanego w południowo-zachodniej części kraju przy ujściu Zatoki Fińskiej. Obszar ten leży w strefie hemiborealnej, a jego znaczną część pokrywają lasy szpilkowe ze świerkiem i sosną oraz lasy mieszane z jaworem, leszczyną, jesionem i dębem szypułkowym. Choć jest to teren nizinny, z najwyższymi kulminacjami nie przekraczającymi 75 m n.p.m., ma on dość zróżnicowaną budowę geologiczną i urozmaiconą rzeźbę terenu z licznymi wychodniami skał granitowych i granodiorytowych, a w jednym miejscu także wapieni. Stwarzają one doskonałe warunki do rozwoju całkiem bogatej brioflory, która liczy 247 gatunków mchów i 92 gatunki wątrobowców.

Omawiane opracowanie jest klasyczną florą lokalną. Jego główną część wypełnia alfabetyczny wykaz gatunków mchów i wątrobowców oraz analiza fitogeograficzna flory. Podobnie jak w innych częściach środkowej i północnej Europy, trzon brioflory badanego obszaru stanowią szeroko rozmieszczone taksony pan-holarctyczne

(103 gatunki mchów i 53 wątrobowców), gatunki borealne (odpowiednio 65 i 26) oraz gatunki umiarkowano-południowo-borealne (53 i 13). Pod względem częstości występowania pierwszoplanową rolę odgrywają gatunki rzadkie. Grupa ta liczy na badanym terenie 83 gatunki mchów i 30 gatunków wątrobowców, co stanowi w każdej z tych grup prawie jedną trzecią całej flory. Natomiast gatunki pospolite stanowią mniejszą grupę, obejmującą tylko 30 gatunków mchów (14%) i 2 gatunki wątrobowców (2,17%). Niestety, autorki nigdzie nie definiują przyjętych kryteriów określania częstości występowania i odwołują się do wcześniejszej pracy R. Fa-gesténa i T. Koponena z 1969 roku, w której również nie ma jasno podanej definicji.

Być może samo opracowanie nie zasługiwa-łoby na osobną wzmiankę, gdyby nie fakt, że w dużej mierze oparte jest ono na materiałach zebranych w okręgu Bromarv przez wybitnego fińskiego briologa Hansa Bucha (1883–1964), który prowadził tu przez wiele lat badania szaty roślinnej oraz sukcesji roślinności na osuwiskach. Zebrane prze niego materiały zielnikowe mszaków przez całe dziesięciolecie leżały nieoznaczone w Muzeum Botanicznym w Helsinkach, gdyż liczne obowiązki dydaktyczne oraz konieczność opiekowania się chorą żoną uniemożliwiły mu kontynuowanie działalności naukowej. Na szczęście doczekały się w końcu opublikowania w niniejszej tomie, a autorki wykorzystały też tę nadarżającą się okazję do przypomnienia nieco zapomnianej i niedocenionej postaci H. Bucha, który był jednym z najwszechstronniejszych briologów swoich czasów. Zajmował się bowiem morfologią, anatomią, organologią, systematyką, ekologią, fizjologią i filogenezą mszaków, a znany jest przede wszystkim z wprowadzenia do briologii technik empirycznych. W swej dobrze znanej monografii rodzaju *Scapania* w północnej Europie i na Syberii stosował powszechnie metody hodowlane do wyjaśniania problemów taksonomicznych. Jest ponadto autorem jedynej jak dotąd opisowej Flory wątrobowców Finlandii, opublikowanej w 1936 roku, z której ryciny były reprodukowane w znanej Florze wątrobowców Fennoskandii S.

Arnella z 1956 roku. Zainteresowani czytelnicy znajdą w omawianym opracowaniu cały rozdział poświęcony H. Buchowi oraz bibliografię jego najważniejszych prac. Tym samym powinno ono wzbudzić zainteresowanie nie tylko briogeografów, ale także biohistoryków.

Ryszard OCHYRA

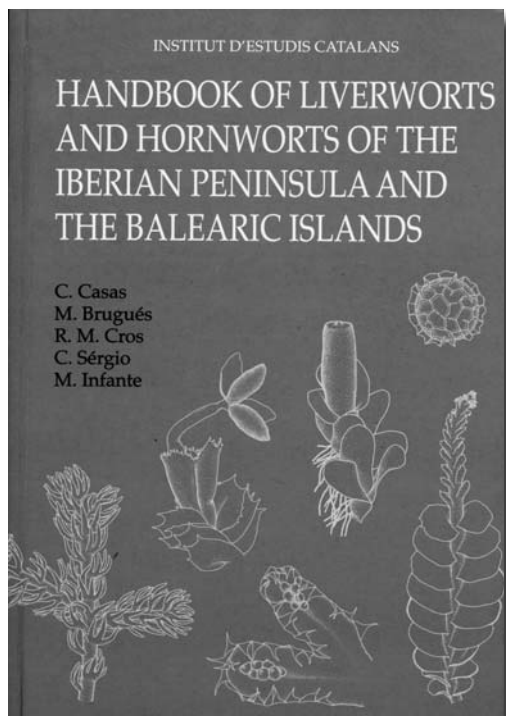
CASAS C., BRUGUÉS M., CROS R. M., SÉRGIO C., INFANTE M. *Handbook of liverworts of the Iberian Peninsula and the Balearic Islands. Illustrated keys to genera and species.* 177 str., 61 ryc. Opr., format 24,7 × 17,3 cm. Institut d'Estudis Catalans, Secció de Ciències Biològiques, Barcelona. Cena: 40 €. ISBN 978-84-92583-55-3.

W trzy lata po ukazaniu się klucza do oznaczania mchów Półwyspu Iberyjskiego i Balearów¹ ukazał się analogiczny tom poświęcony wątrobowcom i glikom tego obszaru. Jest on opracowany przez ten sam zespół autorski, do którego dołączyła M. Infante z Vitorii. Niestety, pierwsza autorka, sędziwa Creu Casas z Barcelony, liderka i wychowawczyni całej plejady młodych hiszpańskich badaczy mszaków oraz inicjatorka tego projektu, nie doczekała ukończenia i opublikowania tego tomu, gdyż zmarła w 2007 roku. Podobnie jak tom poświęcony mchom, również ten jest pod względem edytorskim prawie wierną kopią wydanego w 2004 roku klucza do oznaczania wątrobowców Katalonii i Balearów², który był opracowany przez pierwszą trójkę autorek, oczywiście rozszerzonego na cały Półwysep Iberyjski.

Omawiany przewodnik jest opracowany dokładnie według tego samego schematu i w tym samym stylu jak tom obejmujący mchy. W części wstępnej znajdują się klucze do oznaczania rodzajów liściastych i plechowatych wątrobowców oraz glików. Natomiast zasadnicza część

¹ Patrz recenzja R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 14: 182 (2007).

² Patrz recenzja R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 12: 203 (2005).

książki zawiera opisy rodzajów i gatunków, przy czym te ostatnie wkomponowane są w rozbudowane wiersze kluczy do oznaczania. Najważniejsze cechy diagnostyczne wszystkich gatunków są zilustrowane dobrej jakości rycinami kreskowymi zebranymi na 57 tablicach. Książkę zamyka ilustrowany słowniczek terminologiczny oraz krótki poradnik jak zbierać, oznaczać i przechowywać mszaki.

Z Półwyspu Iberyjskiego wraz z Balearami znanych jest obecnie 278 gatunków, 3 podgatunki i jedna odmiana wątrobowców, które zaliczane są do 82 rodzajów i 40 rodzin. Ponadto występuje tu 6 gatunków glików, reprezentujących 3 rodzaje i 3 rodziny. Ujęcia taksonomiczne są tradycyjne i dobrze ugruntowane w literaturze, ale autorki uwzględniają wszystkie najnowsze koncepcje gatunków. Również przyjęty system klasyfikacyjny jest na szczęście wolny od rozmaitych rewolucyjnych nowinek, które pojawiają się coraz częściej w hepatologii w związku z zastosowaniem technik molekularnych w badaniach taksonomicznych.

Omawiany klucz jest bardzo ważnym przyczynkiem do literatury poświęconej mszakom, gdyż dotyczy obszaru, który jeszcze do niedawna był białą plamą na briologicznej mapie Europy i faktycznie jest to pierwszy nowoczesny klucz do oznaczania wątrobowców i glików w obszarze śródziemnomorskim. Jeszcze do niedawna Półwysp Iberyjski dysponował tylko bardzo przestarzałym opracowaniem flory wątrobowców A. Casares-Gila wydaną w 1919 roku, które dzisiaj trzeba zaliczyć do szacownych zabytków. Można być więc pewnym, że obecny klucz będzie cieszył się dużym wzięciem nie tylko w Hiszpanii i Portugalii, ale i w innych krajach basenu Morza Śródziemnego.

Ryszard OCHYRA

BIODIVERSITY OF POLAND RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA POLSKI

Ogłoszony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Międzynarodowy Rok Bioróżnorodności, jest dobrą okazją do odnotowania pewnego wydarzenia. Oto po swoistej dziesięcioletniej „nowennie” (2002–2010), wydaliśmy zbiorowym wysiłkiem serię *Biodiversity of Poland*. Po raz pierwszy w naszej historii, w krótkim czasie i bez specjalnych funduszy, za to dzięki entuzjazmowi i dobrej woli koleżanek i kolegów ze wszystkich niemal ośrodków akademickich, udało się zebrać wiedzę na temat całej bioróżnorodności świata roślin i grzybów naszego kraju. Poniżej zamieszczamy faksymile każdego z 11-u tomów tej serii z krótką informacją o każdym z nich.

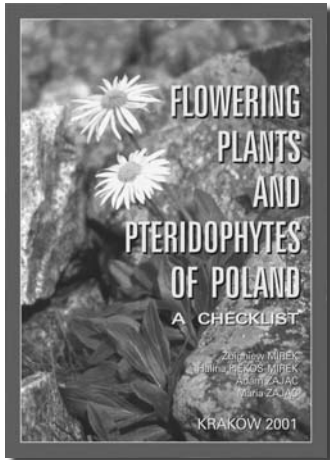
Zbigniew MIREK

● Tom 1

Z. MIREK, H. PIĘKOŚ-MIRKOWA, A. ZAJĄC, M. ZAJĄC et al.

Flowering plants and pteridophytes of Poland.
A checklist

ISBN: 83-85444-83-1

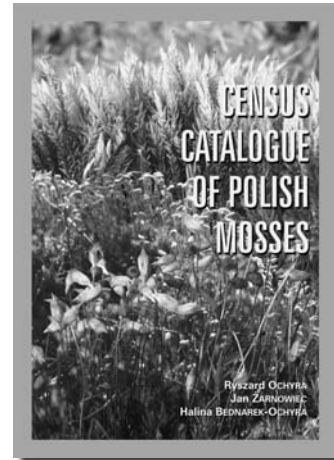

● Tom 3

R. OCHYRA, J. ŻARNOWIEC, H. BEDNAREK-OCHYRA

Census catalogue of Polish mosses

ISBN: 83-85444-84-X

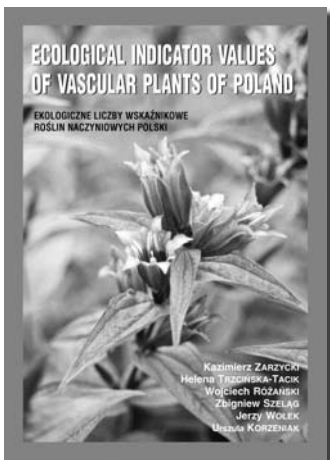
● Tom 2

K. ZARZYCKI, H. TRZCIŃSKA-TACIK, W. RÓŻAŃSKI,

Z. SZELĄG, J. WOLEK, U. KORZENIAK

Ecological indicator values of vascular plants
of Poland

ISBN: 83-85444-95-5

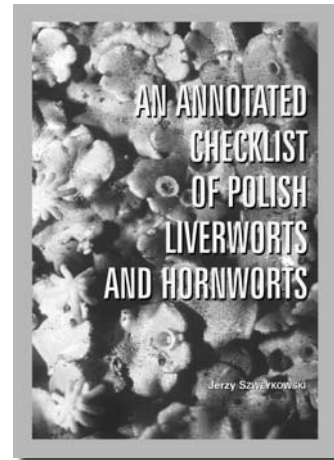

● Tom 4

J. SZWEYKOWSKI

An annotated checklist of Polish liverworts and
hornworts

ISBN: 83-89648-33-4

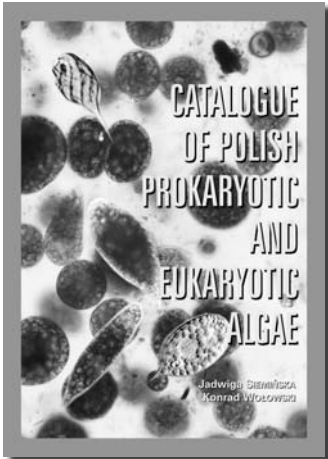

● Tom 5

J. SIEMIŃSKA, K. WOŁOWSKI

Catalogue of Polish prokaryotic and eukaryotic algae

ISBN: 83-89648-07-5

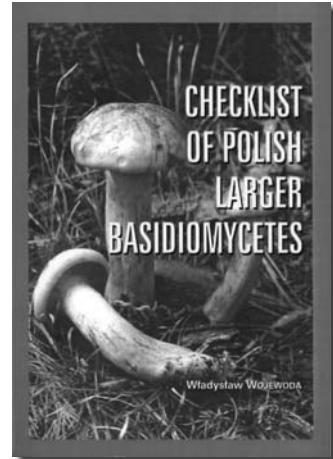

● Tom 7

W. WOJEWODA

Checklist of Polish larger Basidiomycetes

ISBN: 83-89648-09-1

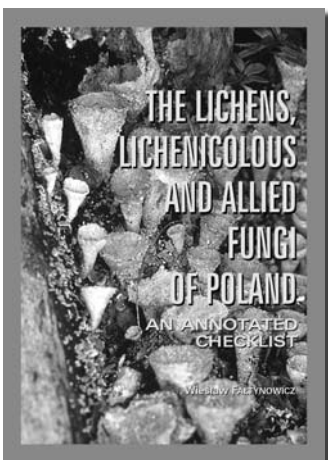
● Tom 6

W. FAŁTYNOWICZ

The lichens, lichenicolous and allied fungi of Poland.

An annotated checklist

ISBN: 83-89648-06-7

● Tom 8

M. A. CHMIEL

Checklist of Polish larger Ascomycetes

ISBN: 83-89648-46-6

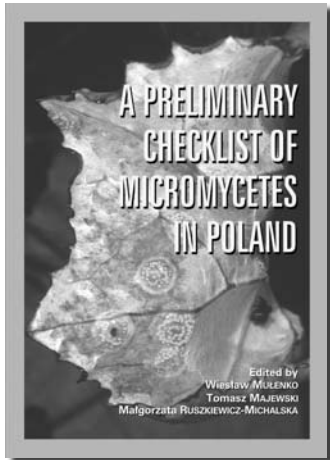

● Tom 9

W. MUŁENKO, T. MAJEWSKI, M. RUSZKIEWICZ-MICHALSKA (eds)

A preliminary checklist of micromycetes in Poland

ISBN: 978-83-89648-75-4

● Tom 11

K. CZYŻEWSKA, M. KUKWA

Lichenicolous fungi of Poland. A catalogue and key to species

ISBN: 978-83-89648-76-1

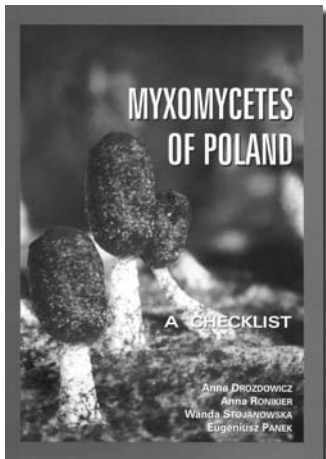

● Tom 10

A. DROZDOWICZ, A. RONIQUIER, W. STOJANOWSKA, E. PANEK

Myxomycetes of Poland. A checklist

ISBN: 83-89648-08-3

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- BORNEO: CONTINUITY, CHANGE AND PRESERVATION, 5–7 VII 2010

Informacja: Ms. Levas Mejus, BRC 2010 Secretariat, Curtin University of Technology, Sarawak Campus, CDT 250, 98009 Miri, Sarawak, MALAYSIA

Tel : +60 85 443910

Fax: +60 85 443858

E-mail: brc2010secretariat@curtin.edu.my

<http://www.curtin.edu.my/brc2010/index.html>

- 8TH EUROPEAN PALAEOBOTANICAL AND PALYNOLOGY CONFERENCE, 6–10 VII 2010

Informacja: Prof. dr Lilla Hably, Botanical Department, Hungarian Natural History Museum, Budapest, Pf. 222, H-1476 HUNGARY

Tel/fax: +36 1 3141483
 E-mail: 2010EPPC@palaeobotany.org
<http://www.eppc2010.org>

- THE 2010 INTERNATIONAL MEETING OF THE ASSOCIATION FOR TROPICAL BIOLOGY AND CONSERVATION "TROPICAL BIODIVERSITY: SURVIVING THE FOOD, ENERGY AND CLIMATE CRISIS" 19–23 VII 2010

Informacja: ATBC 2010 Secretariat, LIPI-PPB, Lantai IV, Gedung Kusnoto, Jl. Juanda No. 18, Bogor 16002, INDONESIA

E-mail: cwebb@oeb.harvard.edu
<http://atbc2010.org>

- INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE NITROGEN NUTRITION OF PLANTS, 26–30 VII 2010

Informacja: Tomoyuki Yamaya, Tohoku University, Sendai, JAPAN

E-mail: tyamaya@biochem.tohoku.ac.jp
<http://www.agri.tohoku.ac.jp/cellbio/nitrogen2010/nitrogen2010.htm>

- IX INTERNATIONAL CONFERENCE "ANTHROPIZATION AND ENVIRONMENT OF RURAL SETTLEMENTS. FLORA AND VEGETATION", 29 VII – 1 VIII 2010, KAMYANETS PODILSKIY, UKRAINE

Informacja: http://botany.kiev.ua/index_eng.htm

- PLANT BIOLOGY 2010 – JOINT ANNUAL MEETING OF THE AMERICAN SOCIETY OF PLANT BIOLOGISTS AND THE CANADIAN SOCIETY OF PLANT PHYSIOLOGISTS, 30 VII – 5 VIII 2010, MONTRÉAL, CANADA

Informacja: <http://www.aspb.org/meetings/pb-2010>

- 9TH INTERNATIONAL MYCOLOGICAL CONGRESS (IMC9), 1–6 VIII 2010

Informacja: Ms. Nina Cosgrove, 9th International Mycological Congress, Edinburgh International Conference Centre, Edinburgh, UNITED KINGDOM

Tel: +44 1865 843297
 Fax: +44 1865 843958
 E-mail: n.cosgrove@elsevier.com
<http://www.imc9.info>

- 15TH INTERNATIONAL CONGRESS ON PHOTOSYNTHESIS, 22–27 VIII 2010

Informacja: Congress Secretariat, Photosynthesis Re-

search Center, Institute of Botany, Chinese Academy of Sciences, Beijing, CHINA

Tel. +86 10 62836256
 E-mail: ps2010@ibcas.ac.cn
<http://www.psbj2010.com/index.asp>

- 7TH EUROPEAN CONFERENCE ON ECOLOGICAL RESTORATION, 23–27 VIII 2010

Informacja: Prof. Dr. Thierry Dutoit, UMR CNRS-IRD IMEP, IUT d'Avignon, Site Agroparc BP 1207, 84911 Avignon Cedex 09, FRANCE

Tel. +33 4 9084 3829
 Fax: +33 4 9084 0377
 E-mail: ser2010@univ-avignon.fr
<http://www.seravignon2010.org>

- 55 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO (PTB) – 'PLANTA IN VIVO, IN VITRO, ET IN SILICO', WARSZAWA, 6–12 IX 2010

Informacja: Dr inż. Katarzyna Marciszewska, Sekretarz Komitetu Organizacyjnego LV Zjazdu PTB, SGGW, Wydział Leśny, Katedra Botaniki Leśnej, 02-776 Warszawa, ul. Nowoursynowska 159

Tel. +22 5938026
 Tel. kom. 607 315 529
 E-mail: ptb.marciszewska@wl.sggw.pl
<http://www.ptb.waw.pl/konferencje.html>

- FIFTH INTERNATIONAL RUBIACEAE AND GENTIANALES CONFERENCE – „BIODIVERSITY IN THE LIGHT OF HISTORICAL INFORMATION”, 6–11 IX 2010

Informacja: Royal Swedish Academy of Sciences, Stockholm, SWEDEN

E-mail: Sylvain.Razafimandimbison@bergianska.se
<http://www.bergianska.se/b3/index.php>

- CONGRESS „RUSSULALES – 2010”, 7–12 IX 2010

Informacja: Alfred Loss, 6 Allée des Ecurieuls, B-6280 Loverval, BELGIUM

E-mail: alfred.loss@skynet.be
http://www.amfb.eu/russulales_2010.htm

- CENTRAL EUROPEAN CONGRESS OF LIFE SCIENCES EUROBIOTECH, 20–22 IX 2010

Informacja: Targi w Krakowie Ltd., ul. Centralna 41a, 31-586 Kraków

Tel. +12 644 59 32
 Fax: +12 644 61 41
<http://www.eurobiotech.krakow.pl>

- 19TH CONGRESS OF THE CARPATHIAN BALCAN GEOLOGICAL ASSOCIATION, 23–26 IX 2010

Informacja: Dr. Alexandros Chatzipetros, Executive Secretary, Thessaloniki, GREECE
Tel./Fax: +30 2310 998512
E-mail: info@cbga2010.org
<http://www.cbga2010.org>

- X CONGRESO LATINOAMERICANO DE BOTÁNICA, 4–10 X 2010

Informacja: Ximena Moncada, Secretaria Ejecutiva X Congreso Latinoamericano de Botánica, Universidad de La Serena Benavente 980 La Serena, Código Postal 1720170, CHILE
Tel. +56 51 204378
Fax: +56 51 334741
E-mail: albchile2010@ceaza.cl.
http://www.botanica-alb.org/X_Congreso

- INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE „PLANT KINGDOM IN THE RED DATA BOOK OF UKRAINE: IMPLEMENTATION OF THE GLOBAL STRATEGY FOR PLANT CONSERVATION”, 11–15 X 2010

Informacja: Dr. Mykyta Peregrym, O. V. Fomin Botanical Garden, National Taras Schevchenko University, Symon Petlura (Komintern) Street 1, 01032 Kyiv, UKRAINE
Tel. +38 050 5445944
E-mail: redbookconference@i.ua
<http://www.botanic.kiev.ua>

- KONFERENCJA „OCENA ZMIAN W ŚRODOWISKU PIENIN SPOWODOWANYCH BUDOWĄ I EKSPLOATACJĄ ZESPOŁU ZBIORNIKÓW WODNYCH CZORSZTYN-NIEDZICA I SROMOWCE WYŻNE”, 14–15 X 2010 R.

Informacja: Krzysztof Karwowski, Pieniński Park Narodowy, ul. Jagiellońska 107b, 34-450 Krościenko n. Dunajcem
Tel. +18 262-56-01, 262-56-02
Fax: +18 262-56-03
E-mail: biuro@pieninypn.pl
<http://www.pieninypn.pl>

- OGÓLNOPOLSKIE SPOTKANIE NAUKOWE – „BIOLOGIA TRAW”, 18–19 XI 2010

Informacja: dr Magdalena Szczepaniak, Zakład Systematyki Roślin Naczyniowych, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków

Tel. +12 4241794

Fax: +(48 12) 4219790

email: m.szczepaniak@botany.pl

<http://www.botany.pl/show?page=60&article=159>

- XVIII INTERNATIONAL BOTANICAL CONGRESS, 23–30 VII 2011

Informacja: Congress Secretariat, ICMS Australasia, GPO Box 5005, Melbourne VIC 3205, AUSTRALIA
Tel. +61 3 9682 0500
Fax: +61 3 9682 0344
E-mail: info@ibc2011.com
<http://www.ibc2011.com>

- 3RD INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON ENVIRONMENTAL WEEDS & INVASIVE PLANTS (INTRACTABLE WEEDS AND PLANT INVADERS), 2–7 X 2011

Informacja: Christian Bohren, Swiss Federal Agricultural Research Station, ACW Changins, P.O. Box 1012, CH-1260 Nyon 1, SWITZERLAND
Tel. +41 22 363 44 25
E-mail: christian.bohren@acw.admin.ch
http://www.ewrs.org/doc/invasive_meeting_Ticino.pdf

- 8TH EUROPEAN CONFERENCE ON ECOLOGICAL RESTORATION, 9–14 IX 2012

Informacja: Karel Prach, České Budějovice, CZECH REPUBLIC
E-mail: prach@prf.jcu.cz
<http://www.ser.org/europe/SER2012.asp>

- 13TH INTERNATIONAL PALYNOLOGICAL CONGRESS (IPC XIII–2012) AND 8TH INTERNATIONAL ORGANISATION OF PALAEOBOTANY CONFERENCE (IOPC IX–2012), TOKYO, JAPAN, 2012

Informacja: <http://wwwsoc.nii.ac.jp/psj3>

- SEVENTH INTERNATIONAL LICHENOLOGICAL SYMPOSIUM IAL 7, BANGKOK, THAILAND, 2012

- 11TH INTECOL CONGRESS – ECOLOGY: INTO THE NEXT 100 YEARS, LONDON, UNITED KINGDOM, 18–23 VIII 2013

Informacja: http://www.britishecologicalsociety.org/meetings/current_future_meetings/2013_intecol_congress/index.php

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

Polskie Towarzystwo Botaniczne
zaprasza na
LV Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego
„*Planta in vivo, in vitro et in silico*”
6–12 września 2010 r.
Kampus Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa

W programie

Walne Zgromadzenie Delegatów (6 września), sesje plenarne (7 września), sesje referatowe i posterowe organizowane przez poszczególne sekcje PTB (8–9 września) oraz sesje terenowe w wybranych obiektach przyrodniczych centralnej i północno-wschodniej Polski oraz Litwy południowej

Organizator Zjazdu

Polskie Towarzystwo Botaniczne, Oddział w Warszawie

Współorganizatorzy Zjazdu

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego (SGGW):

Wydział Leśny: Katedra Botaniki Leśnej, Z-d Mikologii i Fitopatologii Leśnej; Wydział Rolnictwa i Biologii: Katedra Botaniki; Wydział Ogródnictwa i Architektury Krajobrazu: Katedra Ochrony Środowiska, Katedra Roślin Ozdobnych

Uniwersytet Warszawski:

Wydział Biologii: Ogród Botaniczny

Instytut Badawczy Leśnictwa

Ogród Botaniczny Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej PAN

Komitet Organizacyjny

dr hab. Jacek Zakrzewski, dr inż. Katarzyna Marciszewska, dr Łukasz Chachulski, dr inż. Wojciech Ciurzycki, Piotr Dobrzyński, dr Bożena Dubielecka, dr Kazimierz Dyguś, dr Małgorzata Falencka-Jabłońska, dr Mirosława Górecka, mgr inż. Magdalena Górską-Czekaj, dr Sławomir Janakowski, dr inż. Józef Klocek, dr inż. Monika Latkowska, dr Elżbieta Melon, dr Artur Obidziński, mgr inż. Małgorzata Pstrągowska, dr inż. Piotr Sikorski, dr inż. Mirosław Sobczak, dr Małgorzata Sułkowska, dr inż. Andrzej Szczepkowski, dr inż. Ewa Zarsa-Januszkiewicz

Komitet Naukowy

prof. dr hab. Jan J. Rybczyński, prof. dr hab. Maria Ławrynowicz, prof. dr hab. Elżbieta Bednarska, dr hab. Urszula Bielczyk, dr hab. Jacek Borowski, prof. dr hab. Maria Dynowska, prof. dr hab. Ludwik Frey, prof. dr hab. Jan Holeksa, prof. dr hab. Ewa Kępczyńska, prof. dr hab. Jan Kępczyński, dr Maria Lankosz-Mróz, dr Anna Mikuła, dr hab. Dorota Nalepka, prof. dr hab. Elżbieta Romanowska, dr Anna Rusińska, dr Ewa Szczęśniak, prof. dr hab. Elżbieta Weryszko-Chmielewska, prof. dr hab. Beata Zagórska-Marek

Lokalny Komitet Naukowy

dr hab. Grażyna Garbaczewska, doc. dr hab. Helena Kubicka, prof. dr hab. Aleksandra Łukaszewska, dr inż. Katarzyna Marciszewska, dr Artur Obidziński, prof. dr hab. Jerzy Puchalski, dr hab. Barbara Sudnik-Wójcikowska, dr inż. Andrzej Szczepkowski, doc. dr Hanna Werblan-Jakubiec, prof. dr hab. Czesław Wysocki, prof. dr hab. Stefan Zajączkowski, dr hab. Jacek Zakrzewski

Sekretariat 55 Zjazdu PTB

dr inż. Katarzyna Marciszewska

Katedra Botaniki Leśnej, Wydział Leśny
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

e-mail: ptb.marciszewska@wl.sggw.pl

tel. (+4822) 5938026, fax (+4822) 5938022

<http://www.zjazd55.ptb.waw.pl>

THE POLISH BOTANICAL SOCIETY
announces the
55th MEETING OF THE POLISH BOTANICAL SOCIETY
„Planta in vivo, in vitro et in silico”
September 6–12, 2010
Warsaw University of Life Sciences-SGGW
166 Nowoursynowska St., 02-787 Warsaw, Poland

Programme

General Assembly (September 6), plenary sessions (September 7), session arranged by PBS sections (September 8–9), field sessions presenting the virtues and changes of Central and North-East Poland as well as of Southern Lithuania vegetation

Organizer

Warsaw Branch of Polish Botanical Society

Coorganizers

Warsaw University of Life Sciences–SGGW (WULS-SGGW):

Forestry Faculty: Forest Botany Department, Mycology and Forest Phytopathology Division; Agriculture and Biology Faculty: Department of Botany; Horticulture and Landscape Architecture Faculty: Department of Environment Protection, Ornamental Plants Department

Warsaw University (WU)

Biology Faculty: Institute of Botany, Botanical Garden

Forest Research Institute (FRI)

Botanical Garden Centre for Biological Diversity Conservation
of Polish Academy of Sciences (BG CBDC PAS)

Organizing Committee

Jacek Zakrzewski, Katarzyna Marciszewska, Łukasz Chachulski, Wojciech Ciurzycki, Piotr Dobrzyński, Bożena Dubielecka, Kazimierz Dyguś, Małgorzata Falencka-Jabłońska, Mirosława Górecka, Magdalena Górská-Czekaj, Sławomir Janakowski, Józef Klocek, Monika Łatkowska, Elżbieta Melon, Artur Obidziński, Małgorzata Pstrągowska, Piotr Sikorski, Mirosław Sobczak, Małgorzata Sułkowska, Andrzej Szczepkowski, Ewa Zaraś-Januszkiewicz

Scientific Committee

Jan J. Rybczyński, Maria Ławrynowicz, Elżbieta Bednarska, Urszula Bielczyk, Jacek Borowski, Maria Dynowska, Ludwik Frey, Jan Holeksa, Ewa Kępczyńska, Jan Kępczyński, Maria Lankosz-Mróż, Anna Miłkula, Dorota Nalepka, Elżbieta Romanowska, Anna Rusińska, Ewa Szczęśniak, Elżbieta Weryszko-Chmielewska, Beata Zagórska-Marek

Local Scientific Committee

Grażyna Garbaczewska, Helena Kubicka, Aleksandra Łukaszewska, Katarzyna Marciszewska, Artur Obidziński, Jerzy Puchalski, Barbara Sudnik-Wójcikowska, Andrzej Szczepkowski, Hanna Werblan-Jakubiec, Czesław Wysocki, Stefan Zajączkowski, Jacek Zakrzewski

55th PBS Meeting Office

Katrzyzna Marciszewska, Ph.D.

Forest Botany Division, Forestry Faculty

Warsaw University of Life Sciences-SGGW

159 Nowoursynowska St., 02-776 Warsaw, Poland

E-mail: ptb.marciszewska@wl.sggw.pl

Tel. (+4822) 5938026, Fax (+4822) 5938022

<http://www.zjazd55.ptb.waw.pl>